

Academia de Studii Economice din Moldova
Catedra „Geografia și Economia Mediului”

C. Matei, M. Mâtcu, V. Sainsus,
M. Hachi, A. Matei,

GEOECONOMIE
(Note de curs)
Ediția a doua

Coordonatori:
Conferențiar universitar, dr.
Matei Mâtcu,
Conferențiar universitar, dr.
Sainsus Valeriu

Editura ASEM
Chișinău, 2010

CZU 33(075.8)

G 31

Notele de curs au fost examinate și aprobate pentru editare la ședințele Catedrei „Geografia și Economia Mediului” (procesul verbal nr. 1 din 23.09.2009)

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Geoeconomie: Note de curs/ C. Matei, M. Mățu, V. Sainsus, M. Hachi, A. Matei; Acad. De Studii Econ. din Moldova. Catedra „Geografie și Economia Mediului”. – Ch.: Dep. Ed. – Poligr. al ASEM, 2009. – 224p.

Bibliogr. P.

ISBN

Autori:

C. Matei, prof. univ., dr. hab.

M. Mățu, conf. univ., dr.

V. Sainsus, conf. univ., dr.

M. Hachi, conf. univ., dr.

A. Matei, lector sup.

Cuprins:

Introducere

Tema 1. Bazele Teoretice ale Geoeconomiei

- 1.1. Obiectul de studiu al Geoeconomiei.
- 1.2. Metodele de cercetare și obiectivele geoeconomiei ca știință.
- 1.3. Evoluția concepțiilor geoeconomice în viziunea diferitor școli științifice.
- 1.4. Concepții și strategii geoeconomice în perioada actuală.
- 1.5. Concepțul de spațiu geoeconomic comunicațional.

Tema 2: Spațiul geoeconomic si geopolitic al lumii contemporane

- 2.1. Unitățile taxonomice, geoeconomice și geopolitice.
- 2.2. Poziția geoeconomică si geopolitică ca baza a relațiilor economice internaționale.
- 2.3. Parametrii geospațiali ai țării.
- 2.4. Clasificarea geoeconomică a lumii contemporane.

Tema 3. Geoeconomia marilor spații ale Terrei.

- 3.1. Noțiuni și tendințe de regionalizare economică.
- 3.2. Noțiunea de mari spații geoeconomice. Evoluția raporturilor geoeconomice regionale.
- 3.3. Trăsăturile de bază ale marilor spații (regiuni) geoeconomice din lume.
 - 3.3.1 Regiunea geoeconomică America de Nord.
 - 3.3.2 Regiunea geoeconomică Europa de Vest.
 - 3.3.3 Regiunea geoeconomică Asia – Pacifică.

Tema 4: Aspectele geoeconomice ale Zonelor Economice Libere

- 4.1. Conținutul geoeconomic al zonelor economice libere (ZEL) și clasificarea lor.
- 4.2. Tipuri speciale de zone economice libere: offshore și / sau științifice, și / sau tehnologice.
 - A. Zone offshore
 - B. Zone științifice și / sau tehnologice
- 5.3. Particularitățile zonelor economice libere în diferite spații geoeconomice.

Tema 5: Trăsăturile geoeconomice în dezvoltarea și amplasarea ramurilor economiei.

- 5.1. Principalii factori geoeconomici de amplasare a ramurilor producției și serviciilor.
- 5.2. Teorii geoeconomice în domeniul amplasării producției.
- 5.3. Modificări geoeconomice în dezvoltarea și amplasarea industriei.
- 5.4. Modificări geoeconomice în amplasarea agriculturii mondiale.
- 5.5. Activitatea corporațiilor transnaționale (CTN) în amplasarea industriei mondiale.

Tema 6 : Modificări geoeconomice în sectorul terțiar. Sistemele comunicaționale ale Terrei.Sectorul terțiar

- 6.1.Aspecte generale ale sectorului terțiar.
- 6.2.Marele comunicații ale Terrei
- 6.3. Modificări geoeconomice în dezvoltare sistemului transporturilor.
- 6.4..Sistemele de comunicații ale viitorului (sec. XXI).

Tema 7. Probemele geodemografice al societății contemporane.

- 7.1. Evoluția și repartiția teritorială a populației Terrei.
- 7.2. Problemele reproducerii populației.
- 7.3. Urbanizarea și amplasarea populației mondiale pe medii.
- 7.4. Problemele actuale ale migrației populației.
7. 5. Elemente de prognoză a populației

Tema 8. Situația geoeconomică din Republica Moldova

- 8.1. Aprecierea geoeconomică și geopolitică a Republicii Moldova.
- 8.2.Crearea complexului de ramuri ale economiei naționale și a spațiului geoeconomic.
- 8.3. Relațiile economice externe – semnificații geoeconomice.

Anexe.

Glosar geoeconomic.

Tematica referatelor.

Bibliografie.

Introducere

Goeconomia este considerată, pe drept cuvânt, „cheia” cunoașterii lumii contemporane în pragul sec. 21 și a apărut ca un nou curent în știința economică și geografică la finele sec. XX. Baza acestei științe o constituie geopolitica. Analiza interacțiunilor economice și geopolitice dintre regiunile și țările lumii permit de a concluziona că avem o situație principal nouă, asistăm la o restructurare globală a sistemului economic mondial. Etapa postindustrială a generat formarea în lume a unor noi sisteme geoeconomice în lume.

În esență, geoeconomia constituie o geopolitică economică contemporană ce are drept scop lichidarea diferențierelor dintre politica internă și externă, dintre hotarele naționale, politice și economice. Goeconomia analizează politica și economia într-o strânsă interacțiune cu caracteristicile mediului geografic. Deci această știință, tratează nu numai factorul spațial, dar și factorul ce ține de asigurarea ramurilor economiei cu resurse naturale și economice.

În condițiile economiei de piață în pregătirea tinerilor economiști accentul principal tehnic să fie pus pe disciplinele ce studiază politicile și strategiile geoeconomice ce ar pute asigura o sporire a competitivității statelor. Căderea lumii bipolare a demonstrat clar că parametrul determinat al ordinii mondiale este economia. Iar sistemele geoeconomice sunt subiecte supranaționale ale economiei și politicii mondiale ce a asigura la rândul lor o stabilitate economică a economiilor naționale.

Cursul de prelegeri la Goeconomie destinat studenților economiști include analiza bazelor teoretice ale acestei științe, structura geospațială și geoeconomică a lumii contemporane, trăsăturile de bază ale marilor spații geoeconomice ale Terrei. Se analizează la fel, conținutul geoeconomic al spațiului determinat de structurile teritorial – economice (ZEL), transformările geoeconomice ale sectoarelor economiei mondiale (primar, secundar și terțiar). O temă aparte este consacrată situației geoeconomice din Republica Moldova.

Tema 1. Bazele Teoretice ale Geoeconomiei

§ 1.1. Obiectul de studiu al geoeconomiei.

Actualmente, trăim într-o lume care se modifică foarte dinamic. Mai multe fenomene și procese din societate, de actualitate cu câteva decenii în urmă, în prezent, și-au pierdut din actualitate. Pe parcursul dezvoltării societății, se modifică esențial și conținutul științelor socio-economice, apar noi direcții de cercetare care corespund cerințelor moderne. Pentru viitorul economist, este necesară nu numai cunoașterea specialității sale îngustă din ciclul științelor economice, dar și alte științe înrudite cu ele.

Una din aceste științe este Geoeconomia, care în prezent joacă un rol tot mai mare în formarea unei concepții economice și în promovarea politicilor și strategiilor geoeconomice ale statelor lumii, care tot mai mult devin integrate între ele.

Geoeconomia, pe drept cuvânt, este considerată „cheia,, cunoașterii lumii în pragul sec. XXI și a apărut ca un nou curent în știința geografică la finele sec. XX. Această știință s-a dezvoltat mai intens în SUA după cel de-al 2-lea război mondial, unde a avut loc transferarea principalului centru mondial economic și politic al lumii. Geoeconomia, ca știință a apărut și s-a dezvoltat la intersecția cu alte științe, precum sunt:

Economia (din greacă – oikonomia) – ce înseamnă iscusința de a gospodări; această știință constituie o activitate fundamentală a societății desfășurată în scopul satisfacerii necesităților umane în bunuri materiale și servicii. Economia studiază astfel de categorii precum sunt, eficiența producției, cheltuielile de producție, costul producției, metodele de dirijare a ei etc.

Geografia economică și umană, care la fel studiază activitatea umană, raporturile economice, dar spre deosebire de economie ea studiază aceste fenomene în altă manieră și anume în raport cu mediul înconjurător și, totodată, sub aspect spațial (regional), adică abordează principiile de amplasare a ramurilor producerii și consumului de bunuri materiale.

Geografia politică (compartiment al geografiei economice) studiază harta politică a lumii, evoluția formării teritoriului statelor, a frontierelor, poziția politico – geografică (geopolitica) a statelor și regiunilor lumii.

În baza geografiei politice a apărut o nouă știință numită **Geopolitica**, care a fost considerată de către filozoful german Karl Haushofer ca o rațiune geografică a statului. Prin „rațiune geografică” se subînțelege nu numai factorii geografici, dar și cei politici, adică interesele politice a țărilor vis - a - vis de anumite teritorii.

În Germania fascistă până la cel de al 2-lea război mondial și în fosta URSS în strategiile lor geopolitice drept scop major a fost dată prioritate a factorului de forță în extinderea "spațiului vital". După cel de al 2-lea război mondial, conceptul de geopolitică germană a fost preluat de SUA, însă fiind înlocuită noțiunea de "spațiu vital" cu noțiunea de "zonă de interes vital" prin care se propune calea spre dominație mondială prin mijlocirea metodelor economice de prosperare și a valorilor democrației. Drept suport al Geoeconomiei au servit și alte științe : filozofia , istoria, istoria economică ș.a.

Geoeconomia a apărut și s-a dezvoltat ca o știință de sinestătătoare datorită următoarelor împrejurări:

- S-a intensificat procesul de diviziune geografică a muncii dintre state și regiunile lumii.
- S-a aprofundat interdependența sistemelor economice ale lumii, a economiilor naționale și a agenților economici.
- Criteriul de bază al potențialului economic a devenit capacitatea de adoptare la competiția tehnico-economică. Geoeconomia, în acest sens, este chemată să analizeze configurația schimbărilor legate de acest criteriu.
- Se aprofundează dependența reciprocă a statelor în diferite sfere : comerț, investiții, mișcare a capitalului, a tehnologiilor, a forței de muncă etc.
- Are loc integrarea statelor în spații economice mari, creându-se sisteme economice comune.
- La sfârșitul sec. XX se extind așa evenimente ca transparența frontierelor naționale, deminuirea rolului statului în dezvoltarea economică, sporirea rolului companiilor

transnaționale în dezvoltarea și amplasarea teritorială a ramurilor economiei mondiale.

- Destrămarea lagărului socialist, a schimbat ideologia de demaraj politic și de blocuri politice. Criteriile de bază în extinderea dezvoltării economiei devin capacitatea de adoptare la noile condiții economice și creșterea competitivității tehnico-economice a agenților economici.

Referitor la conținutul Geoeconomiei ca știință există mai multe interpretări . Din denumirea acestei științe reiese, **că Geoeconomia studiază legătura dintre activitatea umană (homo economicus) și spațiul geografic și influența factorului spațial asupra sferei de producere și distribuire a bunurilor materiale și spirituale.** Într-o altă definiție se constată **că Geoeconomia este știința despre strategia economică a statului în atingerea unui nivel înalt de dezvoltare economică, atât la scara mondială, cât și regională.** Scopul suprem al strategiei geoeconomice constă în obținerea unei dominante regionale sau mondiale pe cale economică .

În alt sens, **geoeconomia este definită ca știința ce studiază lupta concurențială dintre subiecții Geoeconomici de diferit rang (economii naționale, corporații naționale și transnaționale, bănci etc.) în vederea valorificării și utilizării resurselor naturale și economice.**

Un mare aport în definirea Geoeconomiei ca știință a adus-o Edward N. Luttwark (istoric american), introducând termenul de Geoeconomie. El afirmă că **Geoeconomia studiază politica și strategia utilizată de subiecții geoeconomici pentru a-și spori capacitatea lor concurențială.** Premisa de la care pleacă E. Luttwark constă în reducerea importanței puterii militare în afacerile internaționale după depășirea " războiului rece ". Conform opiniei sale metodele comerciale aplicate în promovarea strategiilor economice în viitor vor înlocui pe cele militare.

Geoeconomia pornește de la premisa, că spațiul economic și piața nu mai corespund limitelor teritoriului statal, iar spațiul economic mondial nu mai este delimitat de hotarele naționale, dar mai mult de hotarele geoeconomice. Dezvoltarea

statelor naționale depinde în mare măsură, de gradul de participare la competiția internațională și de integrarea în sistemul economic mondial.

§ 1.2. Metodele de cercetare și obiectivele geoeconomiei ca știință.

Metodele de cercetare în domeniul Geoeconomiei se suprapun în mare măsură cu cele aplicate în științele geografice și economice. Dintre cele mai importante menționăm următoarele:

- **Metoda geostatistică** – care se bazează pe analiza datelor statistice naționale și internaționale referitor la dezvoltarea economiei mondiale, asigurarea cu resurse naturale și umane a diferitor spații geoeconomice.

- **Metoda de analiză sistemică a spațiilor geoeconomice**, care se bazează pe prelucrarea materialelor statistice prin diverse metode de calcul.

- **Metoda istorică de cercetare**, se aplică pentru a restabili evoluția fenomenelor cu caracter economic, geoeconomic, demografic, istoric și politic și a le compara cu cele de la etapa actuală. Abordarea istorică a fenomenelor geoeconomice este determinată de rolul ei în determinarea căilor dezvoltării în perspectivă a acestor fenomene. Metoda dată de cercetare a fost folosită pentru prima dată în studiile geografice de către K. Ritter, iar în a doua jumătate a sec. al XIX-lea a fost aplicată pe larg în domeniul Geografiei economice de către istoricul și geograful rus Constantin Arseniev. Rezultatele aplicării metodei istorice de cercetare au o importanță practică, deoarece ele servesc drept bază de elaborare a diferitelor proiecte de perspectivă în diferite spații geoeconomice.

- **Metoda balanței**. Ea acordă posibilitatea de a analiza coraportul dintre ramurile producătoare de bunuri materiale și cele de consum, raportul dintre prezența resursele energetice și consumul lor (balanța energetică), proporțiile dintre indicatorii economici și demografici, dintre diferite țări, regiuni și spații geoeconomice mari.

- **Metoda statistico - matematică de analiză a fenomenelor economice**, sociale și de mediu. La ora actuală este necesar de a prelucra un volum tot mai mare de indicatori socio – economici din diferite spații geoeconomice, care determină evoluția ramurilor economiilor naționale și internaționale de elaborare a diferitelor programe

de dezvoltare. Lucrul acesta poate fi soluționat numai prin utilizarea pe larg a metodelor matematice și a tehnicii de calcul.

Geoconomia ca știință joacă un rol mare în societate, deoarece ea este nemijlocit legată de realizarea multor probleme cu caracter practic al statului respectiv. La ora actuală și pe viitor ea se bazează pe necesitatea de a contribui la realizarea următoarelor **obiective**:

- Scopul major geoeconomic și geopolitic al fiecărui stat este de a deține control asupra resurselor principale, a căilor de transport maritim și a pozițiilor geografice "cheie", atât pe apă, cât și pe uscat.
- Elaborarea strategiilor de dezvoltare a economiilor naționale și căutarea posibilităților folosirii tuturor inovațiilor progresului tehnico-științific și a tehnologiilor noi elaborate în diferite state ale lumii.
- Elaborarea unei geopolitici statale de participare a fiecărei țări în toate structurile internaționale posibile cu scopul de a promova interesele naționale în aceste structuri.
- Promovarea luptei concurenționale pentru controlul resurselor, coridoarelor de transport, piețelor de desfacere, "pozițiilor cheie" pe uscat și pe mare.
- Aplicarea unor strategii geoeconomice specifice, care ar permite întărirea securității economice în condițiile concurenței dintre subiecții (agenții) geoeconomici.
- Lupta împotriva economiei criminale (subterane), care constă în scoaterea capitalului din țară, neplata impozitelor către stat, spălarea banilor și altor fenomene negative, care diminuează securitatea statului și autoritatea lui în organismele internaționale.
- Reflectarea noilor calități ale proceselor economice în condițiile integrării economice, atât la nivel internațional, cât și la cel regional.
- Elaborarea mecanismelor de dirijare și atenuare a influenței crizelor și conflictelor geoeconomice.

§ 1.3. Evoluția concepțiilor geoeconomice în viziunea diferitor școli științifice.

Apariția Geoeconomiei ca știință este răspunsul la multe probleme pe care le înaintea societatea la etapa contemporană. Știința este pusă întotdeauna în situația necesității de a căuta noi concepții bine argumentate în conformitate cu cerințele actuale ale societății. Această situație este dictată atât de problemele științifice, cât și de cerințele activităților practice și anume de necesitatea:

1. De a explica transformările esențiale geoeconomice de la finele sec. XX și trasarea noilor strategii de dezvoltare economică la începutul sec. XXI, care să reflecte noua conjunctură economică și politică.

2. De a conștientiza dezvoltarea mondială drept un proces care necesită selectarea și aplicarea strategiilor dezvoltării economiilor naționale în contextul procesului de regionalizare și globalizare.

3. De a promova noi concepte de dezvoltare, care să țină cont de noile tendințe de dezvoltare geoeconomică, precum sunt transparența frontierelor, minimalizarea rolului statului, creșterea rolului companiilor în sectoarele economiei mondiale.

Încă la începutul constituirii sale ca știință Geoeconomia a fost definită de către E. Lutt-Wark, fiind introdus și termenul de Geoeconomie.

Un concept științific mai amplu referitor la geoeconomie a fost formulat de către economistul german, profesor universitar Frederich List (1789-1846), care este numit părintele Geoeconomiei. El a fost un oponent dur al conceptului "Ordinii naționale" propus de A. Smit. F. List menționa, că statului îi revine un rol deosebit în asigurarea dezvoltării economice. În lucrarea sa "Sistemul național al economiei politice" formulează teoria forțelor de producere, în care principala forță productivă este considerată industria. Iar componenta principală a forțelor de producere este capitalul uman. F. List menționa în lucrările sale că oricât de harnici, de economi, de inventivi, inteligenți nu vor fi indivizii, fără o unitate națională, fără o diviziune a muncii și fără cooperarea forțelor de producție în cadrul unei națiuni, ea nu va atinge niciodată un nivel înalt de bunăstare și putere și nu-și va asigura posesiunea durabilă a bunurilor ei materiale și spirituale.

Un alt concept expus de către F. List este cel referitor la "autarhia marilor spații", care este definită drept unitate economică de sine-stătătoare, în care legăturile economice interne și schimbul de mărfuri face ca aceste spații să poarte un caracter unitar. Autarhia ca concept constituie o strategie geoeconomică care constă în crearea unor sisteme economice de tip închis și ruperea relațiilor economice externe, fapt ce duce spre izolare.

În afară de studiile ce se referă la diverse aspecte geopolitice în Germania s-a dezvoltat și Geopolitica. Școala geopolitică germană este considerată cea mai veche și importantă grupare științifică, marcând apariția și evoluția acestei științe la finele sec. al XIX-lea și în prima parte a secolului XX.

Apariția geopoliticii în spațiul german se poate explica în contextul socio-politic european general, dar mai ales în condiționările interne ale spiritului german, în competiție cu vecinii sau alte puteri deja continentale (Marea Britanie, Franța sau Imperiul Austro-Ungar și chiar Imperiul Țarist).

Fondatorul geopoliticii germane a fost Friedrich Ratzel (1844-1904), creator de școală științifică, personalitate complexă care a dominat sfârșitul sec. al XIX –lea și începutul celui de-al XX-lea. Ocupă prestigioase catedre de geografie la marile universități de la Munchen și Leipzig. Este autor a multor lucrări de valoare din domeniul geografiei umane („Antropogeografia”), istoria și mai ales geografia politică („Politische Geographie”).

Geografia politică datorată lui Fr. Ratzel a favorizat mai târziu apariția geopoliticii. Autorul abordează încă din primele lucrări despre rolul statului în societate. Evoluția statului spune el, începe practic de la o zonă centrală (nucleu): „Dezvoltarea statelor este în strânsă legătură cu înflorirea politică a popoarelor, în măsură în care aceasta cuprinde o extindere și o intensificare a raporturilor cu alte state”.

Interesante sunt considerațiile făcute despre mobilitatea societății (popoarelor): „Forța politică cea mai elementară rezidă în mobilitate. Cu cât un popor este mai mobil, cu atât el ocupă mai mult spațiul său” avem impresia că poporul se mișcă înainte sau înapoi, asemenea unei mase de lichid”.

Reflecții interesante ale autorului se regăsesc, la fel, în studiul cu privire la imperfecțiunea statelor („statul oamenilor este cu certitudine un organism imperfect”), mărimea spațiilor și mai ales problema războaielor („războiul a rămas din totdeauna marea școală a dominării spațiului”).

Un alt reprezentant al școlii geopolitice germane a fost Karl Haushofer, militar de carieră apropiat al cercurilor conducătoare naziste. Activitatea sa (între cariera de militar, cea universitară și diplomatică) s-a materializat prin valoroase contribuții teoretice (Geopolitice, pragmatice (studii despre Japonia, marile puteri) sau de formare a școlii geopolitice germane. În demersul său teoretic, K. Haushofer considera că „geopolitica e tot ce se poate ști astăzi despre o țară, privită ca piesă sau ca organism în angrenajul politic mondial.”

Un mare aport în dezvoltarea conceptelor geoeconomice au adus savanții economiști americani din principalele centre universitare. Unul dintre acești savanți a fost John Galbraith. În lucrările sale ce promovează ideea că succesele economice ale occidentului se datoresc, în primul rând, nivelului înalt de viață al populației. Iar deciziile în dezvoltarea industriei contemporane trebuie să se bazeze pe cunoștințele științifice și tehnice speciale, pe informații și experiență, pe instruirea și intuiția profesională a mai multor persoane.

Savanții economiști americani au pus bazele dezvoltării geopoliticii, dar totodată acordând o atenție prioritară principiilor geoeconomice. Ei au lansat teoria numită "Spațiile de interes vital", care a fost ca o prelungire a teoriei savanților germani numită " spațiile vitale". Teoria dată a fost promovată de către Germania fascistă în dezlănțuirea celui de al doilea război mondial, fiind drept motiv de extindere prin forță a spațiului vital.

Un alt economist american, care a adus un mare aport în dezvoltarea concepțiilor geoeconomice a fost Piter Dracher (Draker), căruia îi aparțin lucrările : „Viitorul omului industrial” (1946), „Revoluția invizibilă” (1976), „Societatea postindustrială” (1993), ș.a. Autorul consideră că o prioritate mare în promovarea politicii geoeconomice a statelor dezvoltate o are numărul mare de specialiști înalt calificați. Aplicând acest principiu la perioada în care trăim putem constata că

neglijarea susținerii învățământului superior și finanțării cercetărilor științifice, tipică statelor ex-sovietice, prezintă un pericol nu numai pentru viitorul statelor respective, dar și pentru întreaga omenire.

Un alt savant american Lester Karl Turou, specialist în domeniul economiei mondiale consideră, că dacă la sfârșitul sec. XIX sistemele economice locale au fost înlocuite cu cele naționale, apoi la sfârșitul sec. XX în locul acestora vine economia globală. În lucrarea sa intitulată "Investițiile în capitalul uman" (1970) se menționează că în cazul globalizării veniturile țării respective vor fi în raport cu gradul de integrare în economia globală. În acest context savanții contemporani consideră că resursele strategice ale sec. XXI vor deveni cunoștințele omului și capacitatea de a le folosi în binele societății.

Reprezentanții școlii geopoliticii anglo-americane au adus o mare contribuție și în dezvoltarea conceptului de geopolitică. Contextul în care a apărut și s-a dezvoltat geopolitica în Marea Britanie și SUA diferă fundamental de cel al Germaniei.

Astfel, Marea Britanie, după Tratatul de la Paris din 1763, devine prima putere mondială; consolidând cel mai vast imperiu colonial din lume, iar dominația politică este dublată de rolul lirei sterline și a bursei londoneze.

SUA, după Declarația Monroe (1823), devine cea mai mare putere regională americană. În aceste coordonate socio-politice și economice, Marea Britanie dezvoltă o geopolitică de expansiune imperială încă din sec. al XVII-lea, îmbinând abil tendințele expansioniste cu cele de misionarism religios.

În această perioadă „rolul mărilor” devine un factor extrem de important în geopolitica statelor lumii. Să ne reamintim de apelativul „regina mărilor” pe care-l purta Marea Britanie; acest lucru însemna flote comerciale și de război puternice, căi maritime și controlul al principalelor strâmători și canale, factori comerciali și puncte de sprijin situate pe toate continentele.

Primul mare geopolitician al „mării” a fost A. T. Mahan (1840-1914), militar de carieră, dar și profesor de istorie navală. Principalele sale lucrări sunt consacrate rolurile puterii maritime în dezvoltarea concepțiilor strategico-militare. Ecoul

lucrărilor sale determină modificarea strategiilor militare în SUA (crearea unei flote militare corespunzătoare). Dacă primul Război Mondial a fost mai mult „continental”, în cel de al doilea, confruntările maritime au fost decisive. În concepția sa geopolitică A. T. Mahan a susținut 3 obiective fundamentale:

- 1) poziția geografică limitrofă pe o mare întindere a Oceanului Planetar;
- 2) Absența unor vecini puternici/rivali;
- 3) Dezvoltarea unei capacități militare navale remarcabile.

Lecția geopolitică a lui A. Mahan este clară: când un stat beneficiază de o poziție geografică avantajoasă de tipul insular sau izolat (ex: Marea Britanie) fără a fi nevoie să facă față unor vecini puternici, poate să-și concentreze efortul spre a deveni o putere maritimă deosebită, controlând astfel căile maritime importante, punctele strategice și teritoriale de peste mări (în fapt, coloniile eferente). Continuator al operei lui A. Mahan, poate fi considerat și britanicul Julian Corbett, profesor la Universitatea Oxford, un mare specialist în istorie (Lucrarea „Principiile Strategiei navale”). Spre deosebire de A. Mahan J. Corbett acordă în mod egal importanță atât strategiei maritime, cât și celei continentale, influențând doctrina militară interbelică și desfășurarea Celui de al Doilea Război Mondial.

Dar părintele geopoliticii clasice angloamericane este Halford Mackinder, reformator al geografiei britanice, cu temeinice studii la Oxford (în 1887 fondează la Oxford prima Facultate de Geografie). El reia după 14 ani teoria lui Mahan (dreptul mării) în 2 lucrări clasice: „Pivotul geografic al istoriei” și „Idealuri democratice și realitate”. Principalul său concept introdus în geopolitică a fost cel de **pivot al lumii (Heartland)**, iar în concepția sa partea continentală a Europei constituia „Insula Lumii”, care controlează de fapt întreaga planetă.

În concluzie putem menționa că în lumea academică anglo-americană, geopolitica devine o știință autonomă abia în preajma celui de al Doilea Război Mondial, datorită pericolului german care îngrijorează vădit SUA și mai ales Marea Britanie, ca regină a mării și putere mondială de necontestat.

În afară de școala germană și americană a gândirii economice în domeniul economiei politice trebuie de evidențiat și școala franceză. Renumitul savant francez,

istoricul Fernan Braudel (1902-1985) în baza noțiunii de "autarhia spațiilor mari" a introdus noțiunea de "lume economică" (în sensul de "spațiul economic"), care este considerată o lume unică ce se caracterizează printr-o unitate economică unită printr-un schimb comercial. Drept exemplu poate servi "Lumea economică" din regiunea riverană Mării Mediterane.

În lucrarea altui savant francez Jac Attali numită "Linia Orizontului" este expus conceptul geoeconomic, cu privire la contrastele spațiilor geoeconomice. Autorul afirmă că lumea contemporană, în care predomină valorile libere, relațiile de piață și tehnologiile informaționale, se formează în baza principiilor geoeconomice. Conform acestui concept la etapa actuală viața economică a lumii se rotește în jurul a 3 centre (nuclee) mari numite spații geoeconomice, sau zone industrial – financiare, și anume America de Nord, Europa Unită, și Asia – Pacific.

În fosta URSS geopolitica ca disciplină științifică era strict interzisă, fiind înlocuită la practică de o politică dictatorială de tip stalinist promovată de către conducerea Partidului Comunist. Spre deosebire de geopolitică, geoeconomia în URSS nici nu exista. În Rusia contemporană (după anii 1990) există un interes major vis – a vis de problemele geoeconomice actuale. Savanții școlii ruse E. Kocetov și V. Dergaciov au formulat conceptul despre spațiile geoeconomice conform criteriului de creare a unor condiții mai favorabile de formare și redistribuire a veniturilor la nivel global. Geoeconomia școlii ruse se bazează pe așa numita „balanța intereselor geostrategice”. Savantul rus E. Kocetov a expus conceptul referitor la unitatea sistemului economic mondial, care s-a consolidat în baza a 3 procese:

1. Internaționalizării, adică interacțiunea economiilor naționale prin prizma pieței mondiale;
2. Mondializării, care presupune legături integraționiste de reproducere a bunurilor materiale;
3. Globalizării, care presupune interacțiunea economiei globale cu geoecologia.

§ 1.4. Concepții și strategii geoeconomice în perioada actuală.

Datorită studiilor efectuate în domeniul Geoeconomiei în cadrul diferitor școli științifice, la ora actuală s-au conturat anumite strategii și concepții geoeconomice. Amintim că, Geoeconomia este știința care prin obiectul său de studiu joacă un rol important în apărarea interesului național al securității economice a statelor, și a interesului întregii economii naționale în cea globală.

Sub noțiunea de strategie de dezvoltare se subînțelege un ansamblu de decizii, care urmează a fi luate în scopul realizării obiectivelor urmărite. În așa fel strategia reprezintă modul în care un subiect geoeconomic urmărește să-și atingă scopul, ținând cont de resursele disponibile și factorul de mediu, cel economic și politic. Strategia este un plan de gândire, de planificare a activităților și acțiunilor viitoare și urmărește scopul să răspundă la întrebarea: Ce trebuie de făcut și cum trebuie de făcut?

În prezent se pot evidenția câteva elemente distinctive ale strategiei geoeconomice, cum ar fi:

- integrarea economică;
- democratizarea tuturor sferelor de activitate ale statului;
- liberalizarea economiei;
- participarea activă la diviziunea internațională a muncii;
- intensificarea procesului de privatizare a economiei pentru statele socialiste, care mai există.

Una dintre strategiile geoeconomice de bază la ora actuală este cea care vizează activitatea schimburilor comerciale dintre națiuni, care reprezintă relația "liberalism - protecționism"

1. **Liberalismul** presupune dezvoltarea comerțului internațional fără restricții din partea statului. Însă comerțul liber nu există în formă clasică, dar capătă alte forme, cum ar fi zona liberului schimb, uniuni vamale, piețe comune, uniuni economice, porturi maritime libere, uniuni comerciale, zone economice libere.

2. **Protecționismul** este un concept geoeconomic, care presupune implicarea statului în efectuarea comerțului exterior printr-un set de măsuri ce vizează protecția pieții

naționale de concurenții străini. Protecționismul a coincis cu etapa de stabilitate economică a statelor lumii și de acumulare a capitalului, măsură impusă de a susține economia națională.

Atât adepții liberalismului (LS), cât și a protecționismului (P) aduc argumente Pro-LS sau Pro-P.

Avantajele liberalismului sunt:

- reducerea prețurilor la o gamă mare de mărfuri, servicii și corespunzător diminuarea inflației.
- specializarea economiilor naționale conform avantajelor ce permit utilizarea mai eficientă a resurselor;
- extinderea pieții;

Avantajele protecționismului sunt:

- surse de venit în buget;
- protejarea producătorului autohton;
- argumente de ordin social, care vor putea reglementa procesul migrației ilegale a populației;

În concluzie putem menționa că LS e mai potrivit doar în interiorul grupărilor regionale, dotate cu piețe comune pentru țări cu nivel avansat de dezvoltare, iar protecționismul este mai potrivit la fazele inițiale de dezvoltare a statelor.

În ultimele decenii pe avascena geopolitică a lumii se impune tot mai mult **Concepția noii ordini mondiale**, care are obiecte de studiu formele și mijloacele de soluționare a problemelor globale ale omenirii, legate de pericolul unui război termonuclear, a unor catastrofe ecologice, epuizării unor resurse naturale, pericolul exploziilor demografice, disproporțiile în nivelul de dezvoltarea între georegiunile mari ale Terrei - Nordul bogat și Sudul sărac. La discuția acestor probleme cu caracter global participă activ multe organizații nonguvernamentale, precum sunt Asociația Statelor ONU, Fondul Stăni, Clubul de la Roma, Grupul de la Paris.

În discuția acestor strategii globale au apărut 2 curente:

1. Futuriștii, care se preocupă de prognozarea viitorului omenirii;

2. Globaliștii, care propun acțiuni de a participa în schimbarea formării viitorului. Adepții acestui concept reiese din postulatul, că dacă lumea este unică, atunci este necesar de a elabora un model ce ar reflecta procesele globale, ca un tot întreg.

Până în prezent au fost elaborate peste 20 de modele, dar au primit o rezonanță mai mare câteva din ele:

- "Limita dezvoltării" (autor D. Medouz).
- "Modelul integrat al lumii"(autor Mecarovici-Pestel)
- "Dinamica mondială"(autor D. Forester)

Însă în literatura geoeconomică actuală încă nu există o părere unică a "modelului global".

În unul din modelele Clubului de la Roma intitulat "Restructurarea ordinii mondiale" se promovează ideea că existența unui sistem mondial necesită o restructurare fundamentală și crearea unei noi ordini internaționale, sociale și economice a lumii. Scopul major al acestei restructurări trebuie să fie atingerea unei bunăstări a tuturor cetățenilor globului.

În concluzie la tema expusă menționăm, că a rămas în istorie conceptul economiei politice bazat pe ideologia comunistă despre împărțirea lumii în 3 grupe de state: capitaliste, socialiste și subdezvoltate. Astăzi economia mondială și respectiv a statelor lumii care devine tot mai integrată se află în căutarea unei noi configurații geospațiale. Este acceptată tot mai mult ideea împărțirii lumii, între Vest și Est, Nord și Sud. Tot mai mult se consolidează cele 3 mari spații Geoeconomice bine conturate: America de Nord, Europa de Vest și Asia-Pacific. De politica geoeconomică promovată de către statele din aceste zone, de relațiile stabilite între ele va depinde soarta întregii omeniri, atât în prezent, cât și în viitorul mai îndepărtat.

Rămâne, ca voi viitorii economiști, specialiști în diferite domenii socio-economice, să participați activ la realizarea obiectivelor geoeconomice și la rezolvarea problemelor respective, atât cele cu caracter global, național, cât și local.

1.5. Conceptul de spațiu geoeconomic comunicațional

O trăsătură de bază a spațiului geoeconomic constituie caracterul său multidimensional. Una din aceste dimensiuni, la rând cu cea care ține de teritoriu economic, politic este și dimensiunea comunicațională, care în lumea modernă devine tot mai actuală. Funcția comunicațională este legată cu prezența mijloacelor de transport, cu anumite legături (economice, culturale) care au loc în cadrul spațiului geoeconomic datorită diverselor mijloace de comunicație.

Tehnologiile informaționale, magistralele moderne de transport, telecomunicațiile, inclusiv internetul și alte performanțe ale civilizației contemporane au contribuit, în mare măsură la apropierea spațiilor geoeconomice. În această ordine de idei se pun bazele formării a unei „noi geografii”, bazate pe noțiunea de spațiu geografic comunicațional.

Organizarea spațiului geoeconomic ca sistem global presupune, în primul rând diferențierea lui în subsisteme unice, precum sunt: litosfera, hidrosfera, atmosfera, biosfera, sociosfera, etnosferaa. Spațiul geoeconomic la scară globală se mai divizează în anumite regiuni (raioane) la baza cărora stau factorii ce reflectă esențial fenomenelor atât a celor naturale, cât și a celor sociale – a mediului natural (climă, sol, relief), repartiția biomasei (a substanțelor vii), densitatea populației etc.

Suprafața terestră se mai împarte din punct de vedere geografic în uscat și apă, apoi în continente și părți ale lumii, mări și oceane. Însă această diferențiere în multe privințe este convențională, drept exemplu fiind limitele de delimitare ale oceanelor și cea dintre Europa și Asia.

În majoritatea conceptelor geopolitice și geoeconomice se conține noțiunea de zonă de contact în cadrul sistemului: Mare (Rimlend) – Continent (Hartlend), care se bazează în fond pe principiul determinismului geografic. În viziunea acestui concept se apreciază că procesele și fenomenele naturale și cele socio-economice care se află în zonele de contact dispun de o energetică (putere) mult mai înaltă decât celelalte teritorii.

La ora actuală lumea se află în epoca marilor descoperiri în zonele comunicaționale de contact: a celor dintre mare și continent, dintre zonele cu activitate seismică diferită inclusiv a celor unde sunt prezente fracturile geologice.

Totodată în zonele de contact (marginale) are loc a suprapunere, nu numai a proceselor și fenomenelor naturale, dar și o celor geopolitice și geoeconomice, etnice, cultural-istorice etc.

La rândul său, aceste fenomene și procese suprapunându-se între ele creează o stratificare în spațiul geoeconomic comunicațional, care dispune de o energetică marginală înaltă (linia de litoral a mărilor și oceanilor, zona de contact dintre civilizații).

Noțiunea de comunicație. Noțiunea de „comunicație provine din latină (- a lega, a se sfătui, a face ceva obștesc) și are un înțeles universal, dar care se concretizează în spațiul geografic, istoric, sociocultural, economic și informațional. Din punct de vedere material și practic comunicațiile înseamnă, în primul rând transport, legătură. În spațiul sociocultural comunicația este concepută drept o transmitere a informației de la om la om, de la o generație la alta în procesul oricărei activități.

Tradiția ca formă de comunicație în timp este concepută ca o transmitere a informației de la o generație la alta, inclusiv, a valorilor socio-culturale, diverse genuri de artă, inclusiv scrisul.

Drept formă de comunicație transfrontalieră în spațiul geoeconomic socio-cultural sunt relațiile internaționale, iar în spațiul economic - coridoarele comunicaționale, care contribuie la accelerarea comerțului la mișcarea capitalului economic și financiar.

Sistemele socio-economice, care la rândul lor au un sens cu mult mai larg, erau până nu demult relativ izolate una de alta pe când în prezent în condițiile integrării și globalizării, are loc o deschidere tot mai largă a acestor sisteme, având drept consecință contactele tot mai strânse dintre civilizații, inclusiv a celor culturale, economice, informaționale etc.

În spațiul multidimensional comunicațional are loc o stratificare (suprapunere) a proceselor și fenomenelor naturale și a celor sociale, formând așa numite zone (câmpuri) ce dispun de o energetică relativ înaltă.

Revoluția comunicațională. Ea este determinată de tehnologiile informaționale de performanță cu predominare ale tehnologiilor spirituale în raport cu cele materiale. La ora actuală orice cetățean are acces la canalele de informație și la diverse surse de informație pe când în trecut acest acces depindea de funcția și locul pe care îl ocupă persoana respectivă în societate.

Mobilitatea globală a informației, a capitalului și a cadrelor calificate afectează în anumită măsură rolul statului în executarea funcțiilor sale. Tehnologiile informaționale la etapa actuală au devenit o armă de o mare importanță strategică: politică, militară, economică, socială și culturală.

Una din principalele surse strategice informaționale sunt considerate telecomunicațiile și corespunzător industria de producere a lor, orientată la cele mai performante tehnologii (inclusiv internetul, telefonia celulară) și alte forme de comunicare, precum sunt amenajarea rețelelor de fibre optice și în sfârșit, racordarea sistemelor naționale de comunicație la cel internațional.

Un element-cheie în componența infrastructurii societății contemporane îl reprezintă rețelele informaționale. Includerea unei țări în fluxurile internaționale de comunicare, a celor economice, umane, politice etc. este imposibil în lipsa unui sistem național de informație la cel mondial.

Scopul general al informaționalizării este implementarea unor mijloace informaționale ce ar permite accesul operativ al instituțiilor de stat și civile, al agenților economici și a populației la informații selective, complete, veridice, necesare pentru diverse activități.

Spre deosebire de telecomunicații, internetul se referă la resursa strategică de importanță internațională. În sistemul global internațional locul principal revine SUA. Dacă în economia mondială SUA le revine 20% din produsul globală brut, apoi în spațiul informațional mondial, conform datelor UNESCO le revine – 65%. SUA

deține monopolul și în spațiul internetului. Se spune la figurat că „imperialismul internațional cu mult a depășit imperialismul economic”.

Revoluția comunicațională, care coincide cu perioada postindustrială de dezvoltare economică, are drept consecință formarea celui de al patrulea sector al economiei – cel informațional, care dispune de calități specifice, formând așa numita „marfă intelectuală”.

Revoluția comunicațională extinzând orizontul cunoașterii pătrunde tot mai mult nu numai în domeniile vieții obișnuite, dar și în tainele științei, a studiilor unor fenomene mai puțin cercetate.

În ultimele decenii cu ritmuri rapide se dezvoltă o nouă direcție în știința numită *genomica*, care studiază informația biologică despre organismul omului. O adevărată revoluție în știința biologică este cunoașterea structurii ADN-ului¹ la mijlocul secolului XX, care contribuie la descoperirea multor secrete ale vieții, inclusiv aceasta va contribui la tratarea multor boli serioase, inclusiv cancerul.

Structura ADN_ului a fost decodificată la începutul anilor 1950 de către americanul D. Watson și britanicul Francis Crick. Ei au descifrat primii structura de dubla spirală. Conform propriilor afirmații saltul calitativ al descifrării „secretului vieții” s-a produs în anul 1953.

La ora actuală, la începutul celui de al III-lea mileniu se realizează unul dintre cele mai costisitoare proiecte internaționale din istoria științei, numit „Genul omului” în care este descifrată structura chimică a ADN. Aceasta va acorda posibilitatea de a coda informația despre genele omului. Descoperirea dată va constitui cheia posibilității, de a trata multe boli grele. Datorită acestei descoperiri va putea fi prevenită posibilitatea unei catastrofe genetice de pe planetă, legată cu înrăutățirea genogondului uman.

Bibliografie:

1. Simion T., „Introducere în Geopolitică”. București, 2003

¹ ADN-ul – reprezintă îmbinarea de acizi (dezoxiribonucleic) care desemnează una dintre cele mai complexe molecule organice, substanța care se găsește în fiecare celulă a ființei vii. ADN_ul conține 4 tipuri diferite de molecule organice: adenină (AL), Citozină (C), guanină (G), timină (T). Aceste 4 baze se îmbină între ele numai într-un anumit mod.

2. Simion T., Geoeconomia Terrei. București, 1997
3. Алаев А.Б., Социально – экономическая география. Терминологический словарь. – М., 1983
4. Дергачев В.А. Геоэкономика, - Киев, 2002
5. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Учебник по курсу мировая экономика. М., 2002

Subiecte pentru conversație:

1. Explicați care este conținutul Geoeconomiei ca știință?
2. Care este legătura dintre geoeconomie și alte științe?
3. Explicați principalele metode de cercetare aplicate în Geoeconomie.
4. Caracterizați conceptul științific din Geoeconomie al reprezentanților școlii germane, franceze și americane.

Tema 2: Spațiul geoeconomic și geopolitic al lumii contemporane

§ 2.1. Structura geospațială și geoeconomică a lumii contemporane.

Dezvoltarea socio-economica și politică este indispensabil legată de spațiu. Spațiul reprezintă o coordonată a dezvoltării, analiza căruia ar da răspuns la una dintre întrebările vitale pentru știința și practica economică: unde să se producă bunurile economice cu cheltuieli minime și efecte maxime. Întreaga istorie a omenirii poate fi redusă la o luptă perpetuă pentru spațiu. „Goana” după spațiu a fost o preocupare de bază pentru toți subiecții geopolitici și geoeconomici.

Spațiul poate fi structurat din punct de vedere geopolitic, geoeconomic, iar elementele de bază ale acestuia sunt: statul, teritoriul economic, acvatoriul, zona economică, enclava, coridoarele de transport etc.

Cea mai importantă unitate teritorială în Geoeconomie și Geopolitică o reprezintă *statul*. Argumentele aduse în favoarea statului sunt:

- În perimetrul hotarelor statale sunt amplasate toate structurile administrative și economice, conducerea țării care asigură unitatea teritorială în organizarea forțelor și relațiilor de producție prin intermediul reglementărilor statale și sociale;
- Statele – subiecte de drept internațional, reprezintă unități spațiale supuse analizei și cercetării conform indicatorilor statistici de bază. În același timp, trebuie de menționat dificultatea analizei și tipologiei structurilor statale datorită inegalității statelor ca dimensiune teritorială, ca efectiv numeric al populației, ca potențial, ca nivel de dezvoltare economică etc.

Statul reprezintă un spațiu organizat politic, economic și geografic care nu poate exista decât pe o bază teritorială bine precizată din punct de vedere geografic. Pe ea se suprapune factorul politic, demografic și istoric. Elementele principale care definesc statul sunt: teritoriul, forma de guvernământ și organizarea economică.

Evoluția noțiunii de stat poate fi urmărită din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Evoluția statului a decurs paralel cu evoluția societății umane. Deși primele state au apărut încă din antichitate statul național modern s-a cristalizat abia în Europa feudală.

Statele s-au format de-a lungul istoriei în rezultatul mai multor evenimente: prin războaie și cuceriri teritoriale, prin partaj succesoral (moștenire), prin lupta pentru independență națională, prin destrămarea unor imperii, prin dezmembrarea unor state federative, prin separarea unor colonii de metropole etc. Numărul statelor a evoluat continuu, în 1890 erau 46 de state pe glob, 1914 - 62 de state, 1946 - 74 de state.

În prezent exista circa 200 de state, având calitatea de subiect de drept internațional cu capacitatea deplină, indiferent de întinderea lor teritorială, mărimea populației, gradul de dezvoltare economică.

În esență *statul* reprezintă o entitate distinctă, fiind determinat de poziția sa geografică pe glob, continente, regiuni geografice. Toate aceste caracteristici conferă

statului o personalitate geografică. Evoluția sa a fost una destul de complexă și controversată.

Statul este o întruchipare politică a națiunii și, de regulă, a evoluat odată cu națiunea respectivă. Astfel, putem exemplifica *statele naționale* europene: țările scandinave, Țările de Jos, Polonia, România, Portugalia, Grecia, Franța, Italia, având o structură omogenă a populației, ceea ce reprezintă un factor în plus de stabilitate geopolitică, dovedind o coeziune extrem de mare a statului național. Există în lume și state binaționale cum ar fi: Canada (francofonă și anglo-saxonă), Belgia (valonă și flamandă), precum și state multinaționale Federația Rusă, India, SUA etc. Statul național reprezintă forma cea mai înaltă de organizare politico-teritorială a națiunii. Statul național se definește ca o suprapunere dintre stat și națiune, fiind considerat ca formă ideală a organizării politico-teritoriale. Sunt și excepții când statele au apărut în absența unor națiuni prealabile, prin voința unor puteri regionale sau mondiale: Albania (1913), Libia (1954), Malaysia (1969).

În cazul României, statul național român este delimitat între anumite frontiere, iar națiunea română este „revărsată” în exterior, îndeosebi în est și nord-est. Republica Moldova, în cercurile diplomatice, deseori este interpretată ca al 2-lea stat românesc, prin ponderea majoritară a populației de origine românească (deși cea mai mare parte a lor se autointitulează moldoveni).

Printre alte unități geospațiale frecvent întâlnite în literatura de specialitate se înscriu: *arealul, zonă, provincie, regiune, enclavă etc.*

Areal - teritoriul în limitele căruia sunt răspândite anumite fenomene și procese, inclusiv cele cu caracter economic. Exemplu: arealul de recrutare a forței de muncă pentru un oraș; arealul de distribuire a unor mărfuri (piața de desfacere) etc.

Zonă - o altă unitate geospațială, utilizată pe larg în geoeconomie, care cuprinde o suprafață cu caracteristici diferite în raport cu spațiul înconjurător, deosebindu-se de areal prin faptul că zona indică intensitatea fenomenului, arealul indicând doar prezenta fenomenului. Exemplu: *zona economica liberă (zona antreprenoriatului liber)* - spațiu geoeconomic cu un regim fiscal diferit de cel al spațiului economic național din componența căruia face parte.

Provincie - un termen folosit încă în Roma Antică, pentru a identifica teritoriile ocupate de Imperiul Roman. Actualmente este folosit în calitate de unitate teritorial-administrativă (Canada, Italia, Argentina etc.)

Regiune – ca termen geoeconomic este utilizat în sensul unei suprafețe în cadrul spațiului economic național sau internațional cu o structură specifică, capabilă să funcționeze independent, deși are legături strânse cu restul teritoriului economic.

Ex.: Euroregiunile - o formă specifică de cooperare transfrontalieră. În UE actualmente există circa 75 astfel de regiuni de bună vecinătate și cooperare regională.

Enclava și / sau exclavă - termen utilizat în geopolitică și geoeconomie, semnificând teritoriul sau o parte a teritoriului unui stat, izolat din toate părțile de teritoriul altui stat sau de către apele neutre. În relația cu teritoriul căruia îi aparține se numește *exclavă*.

Ex: regiunea Kaliningrad (Federația Rusă) în raport față de Polonia și Lituania - enclavă, iar față de Federația Rusă - exclavă. Semnificative în acest sens sunt și enclavele etnice din Transcaucazia: Nahicevan, Nagorno-Karabah, (Azerbaidjan) Osetia de Sud, Abhazia (Georgia) etc. Enclave sunt și statele/teritoriile izolate totalmente de alte state (Vatican, San-Marino, Lesotho, Swaziland).

În componența teritoriului statal se include și suprafața de uscat din interiorul granițelor, apele (interioare și teritoriale), precum și spațiul aerian, bogățiile subterane din perimetrul hotarelor statale.

Printre teritoriile prețioase care oferă avantaje geoeconomice și geopolitice se înscriu și *teritoriile de litoral*, (zone de litoral) care pe lângă resursele naturale, de regula, oferă condiții avantajoase pentru construirea porturilor, asigurând ieșirea statelor la Oceanul Planetar.

Cea mai mare parte a statelor lumii (circa 100) au apele teritoriale în limitele de 3-12 mile maritime², iar 22 de state – 200 mile maritime, de facto regimul apelor teritoriale al acestora fiind mult mai mic. În aceste ape statele naționale au drepturi suverane de a exploata resursele naturale sau de a le folosi în alte scopuri economice.

² - o milă maritimă are circa 1,8 km

Statele naționale riverane Oceanului Planetar dispun și de spațiul Geoeconomic al *șelfului continental*³ care se prezintă doar ca teritoriu economic nu și politic.

Conform Convenției Internaționale pentru Dreptul Marin, statele au drepturi exclusive asupra exploatării șelfului continental nu și dreptul politic asupra acestei acvatorii.

Aceste zone de contact dintre spațiul terestru și oceanic a fost o forță motrică în dezvoltarea civilizației umane pe tot parcursul existenței ei. În aceste zone sunt concentrate importante resurse umane un mare potențialul economic statelor lumii. Zonele de litoral au devenit zone de interes economic și politic a statelor mari. Zonele de litoral concentrează și un potențial enorm militar. Rolul acestor spații în timp s-a schimbat. În sec. XV – XVIII se considera că cine controlează marea controlează lumea, (Spania, Portugalia, Anglia, Franța și Olanda) au beneficiat de poziția avantajoasă la litoral. Ulterior situația geopolitică și geoeconomică s-a schimbat și în favoarea părții continentale, conform principiului *cine controlează continentul* (rimlendu) *acela controlează lumea* (Mongolia în sec. XII, Rusia în sec. XX). Sfârșitul sec. XX începutul celui de-al XX-lea a schimbat esențial concepția geopolitică de dominare a lumii. Rolul dominant umană l-a căpătat linia de litoral și corespunzător rolul acestor spații a crescut foarte mult.

Aceste zone economice uneori întrec suprafața uscatului unor țări și pot mări considerabil potențialul resurselor acestor țări. Statele intracontinentale (circa 30) sunt dezavantajate din acest punct de vedere. În studiile geoeconomice actuale un loc deosebit îl ocupă și alte unități taxonomice cum ar fi zonele economice libere, tehnopolisele, zonele offshor, parcurile științifice și tehnologice, acestea fiind analizate în capitolele ce urmează.

Teritoriul geoeconomic al unei țări – este teritoriul geografic administrat de guvernul acelei țări (nu neapărat identic cu teritoriul din interiorul granițelor politice), unde persoanele, bunurile și capitalul circulă liber. Teritoriul geoeconomic al țării cuprinde spațiul aerian (aerotoriul), apele teritoriale (acvatoriul) și geotoriul (teritoriu

³ - șelf continental este acvatoria cu o adâncime nu mai mare de 200 m și care nu întrece, de regulă, 350 mile maritime de la țarm.

de sinteză al spațiului aerian, acvatic și terestru) asupra cărora țara are drepturi exclusive. Hotarele geoeconomice, în acest sens, nu coincid cu hotarele politice (statale). Ele sunt hotarele convenționale trasate de activitatea subiecților/actorilor geoeconomici: economiile naționale, corporațiile transnaționale, organizațiile economice internaționale, grupările integraționiste etc.

În Rezultatul combinării a mai multor indicatori economici la etapa contemporană se poate de evidențiat următoarele macrostructuri geoeconomice a statelor lumii în economia mondială [1, p32-37].

I. Centrul economiei mondiale. Include grupa mare de state situate în emisfera de nord de aceea se mai numește Nordul Economiei Mondiale. *Centrul* include circa 30 state, care sunt definite ca societăți postindustriale. Particularitățile de bază ale economiei acestor state sunt:

1. Acest grup de state dispun de o economie matură și o experiență de dezvoltare a economiei de piață de sute de ani.

2. Toate statele au trecut perioada de modernizare a economiei naționale, începută încă în sec. XVI.

3. Acest grup de state determină politica economică și financiară a economiei contemporane.

4. Dețin partea dominantă a Produsului Intern Brut mondial – peste 50% (2008).

5. Sunt state cu cel mai mare venit per capita (peste 20mii \$).

6. Acestor state le revine un quantum de 18% din efectivul populației Terrei.

7. Quantumul agriculturii în formarea Produsului Intern Brut constituie 2-8% iar a serviciilor 60-70%.

8. Produsul industrial constituie 57% din volumul global. Ponderea exporturilor acestor state le revine circa 40%. Acestui grup de state îi revine 90% din exportul de mașini și mijloace de transport și din investiție mondiale.

Din punct de vedere geografic, Centrul Economiei Mondiale (CEM) include trei nuclee economice cu particularitățile lor geoeconomice și anume:

1. *America de Nord* în a cărei componență o constituie două state postindustriale SUA, Canada și unul în curs de dezvoltare Mexic atrasă în gruparea integraționistă NAFTA. Lider SUA.

2. *Europa Occidentală* - cuprinde un număr mai mare de state – Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Suedia, Norvegia, Finlanda, Luxemburg, Belgia, Danemarca, Elveția, Islanda, Irlanda, Austria etc., „locomotiva” Europei fiind Germania.

3. *Asia-Pacific* care include Japonia, Thailand, Coreea de Sud, Singapore, Noua Zeelandă, Australia etc., pe post de locomotivă fiind - Japonia.

Locul dominant în dezvoltarea Centrului Economiei Mondiale și al întregii economii contemporane îl ocupă grupa celor 7 – SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia și Canada, cărora în ansamblu le revine 51% din Produsul Global Mondial (2008).

Dezvoltarea economică și evoluția globalizării modifică esențial rolul și locul nucleelor Centrului în economia mondială.

II. Semiperiferia Economiei Mondiale cuprinde un număr comparativ mic de state a lumii. Caracteristicile acestui grup de state sunt:

1. Acestea urmează calea modernizării și au succese în dezvoltarea economiei naționale, după exemplul statelor înalt dezvoltate (Spania, Irlanda, Grecia etc.);

2. Venitul intern brut atinge limita de 50-80% față de nivelul statelor înalt dezvoltate (10-20 mii dolari pe cap de locuitor);

În cadrul semiperiferiei se evidențiază trei subgrupe de state.

1. Statele din Europa Occidentală care urmează calea modernizării economiei (Spania, Grecia, Portugalia, Cehia, Ungaria ș.a.).

2. Statele Noi Industrializate din Asia (tigrii asiatici), care prin intermediul tehnologiilor moderne au făcut un salt enorm în dezvoltarea economică. Folosind specializarea într-un număr redus de produse în baza tehnologiilor moderne, acestea au ocupat poziții avansate pe piața mondială (Coreea de Sud, Singapore, Taiwan). Succese deosebite pe această cale au atins Thailand, Malaysia. Aceste sunt primele

grupe de state din rândul țărilor în dezvoltare care au atins un nivel înalt de dezvoltare și bunăstare a vieții populației. În dezvoltare folosesc modelul statelor înalt dezvoltate, bazat pe tipul inovațional de organizare a producerii, ocupând un loc important pe piața mondială. Trăsătura economică principală este specializare îngustă în producerea unor piese sau tipuri de produse finite simple, dar în baza tehnologiilor de vârf. Bineînțeles că baza succeselor economice, odată cu tehnologiile noi au fost și resursele umane ieftine și de înaltă calificare.

La aceste grupe poate fi atribuite și astfel de state ca Africa de Sud, (Africa), Chile (America Latină) și altele.

3. *Statele exportatoare de petrol* – OPEC care determină politica de extragere și realizare a petrolului pe piața mondială și este sursa de bază a dezvoltării economice și bunăstării materiale a populației. Această grupă alcătuită din statele Orientul Apropiat (Iran, Irak, Kuweit, Qatar, Arabia Saudită, Bahrain), Africii – (Libia, Nigeria), Americii Latine – (Venezuela, Ecuador), în total 13 state.

În dependență de efectivul populației și creșterea numărului populației în această grupă se deosebesc statele arabe care se evidențiază cu un înalt nivel al veniturilor per capita și, corespunzător, un nivel de bunăstare a populației (Arabia Saudită, Qatar, Bahrein și altele). Al doilea grup cu o creștere naturală a populației foarte mare și, respectiv, cu nivelul scăzut de bunăstare a populației (Iran, Irak, Nigeria).

III. Periferia economiei mondiale, care întrunește statele în curs de dezvoltare caracterizate prin exportul de materie primă și producerea bazată pe tehnologii vechi. Convențional acestea sunt statele situate departe de centrele mondiale industriale și căile de comunicație internaționale. În economie predomină modelul tradițional bazat pe structura socială de clan. Agricultură înapoiată este baza economică a acestor state ce determină nivelul scăzut de cerere a produselor industriale și a serviciilor, nivelul redus de investiții și migrația intensă a populației din mediul rural spre cel urban. Penuria de produse industriale, alimentare duce la creșterea enormă a datoriilor financiare și materiale față de statele înalt dezvoltate a Centrului Economiei Mondiale.

Numărul total de state care întrunește această grupă (Periferia) este în limitele de 120-130 state. După datele Fondului Monetar Internațional (FMI) din tot acest număr la etapa actuală numai 30-35 state înregistrează o strategie de liberalizare economică, succese în dezvoltarea economică și extinderea relațiilor internaționale. Luând în considerație numărul mare și diversificare mare a nivelului și potențialului economic, se pot evidenția mai multe subgrupe de state. La nivel înalt, se pot diviza două subgrupe bine evidențiate:

- subgrupa statelor cu potențial economic și uman mare, în care se evidențiază – Brazilia, Mexic, Argentina, Pakistan și altele (în total 30-35 state).

- grupa statelor slab dezvoltate și subdezvoltate în număr de cca 100 state (Nepal, Afganistan, Bangladesh, Mozambic, Angola și altele).

Ca un grup aparte se evidențiază fostele state socialiste. În acest grup clar se evidențiază două subgrupe de state:

- statele care au încheiat perioada de tranziție și pot fi considerate în grupa statelor semiperiferice – Cehia, Ungaria, Polonia, Slovenia, statele Baltice.

- statele în care perioada de tranziție se desfășoară cu mari dificultăți.

Până în prezent se mai păstrează unele state cu sistem închis (centralizat) de tip socialist (Cuba, Coreea de Nord).

Spațiul geoeconomic este supus unor transformări continue. Astfel, spațiul geoeconomic european, spre exemplu, este supus actualmente unor tendințe, ce necesită a fi luate în considerație de factorii de decizie din Republica Moldova:

- Drept rezultat al interferenței factorilor și intereselor geoeconomice, financiare, tehnologice, informaționale, legislativ-naționale, etnopsihologice etc., spațiul geoeconomic european devine tot mai dinamic și „agresiv”. Aceste evoluții sunt determinate de progresul tehnico-științific, care a creat posibilități noi pentru depășirea spațiului;
- Relațiile economice internaționale tot mai mult sunt dominate de actori geoeconomici (corporații transnaționale, societăți multinaționale, nuclee industriale și alte structuri noi din economia mondială) și tot mai puțin sunt controlate de către state. În legătură cu aceasta, deviziunea internațională a

muncii (DIM) treptat va fi substituită de diviziunea corporativă a muncii. Pe de altă parte, diminuarea rolului statului pe plan economic extern și intern va conduce la deteriorarea suveranității, iar pe de altă parte, va înlesni ascensiunea intereselor geoeconomice în vârful ierarhiei intereselor strategice;

- Economia europeană se transformă într-un sistem supraintegrat și compact care fa ignora existența frontierelor naționale. Majoritatea statelor nu vor mai putea fi garanți ai suveranității naționale și se vor transforma în agenți economici, având interese economice proprii, tinzând să ocupe o nișă în economia mondială și „fuzionând” cu companiile transnaționale;
- Economia europeană a devenit foarte dinamică, iar cu timpul va deveni și imprevizibilă. Globalizarea conferă economiei europene caracteristici calitative absolut noi, care nu mai sunt egale cu „suma” economiilor naționale. O dată cu formarea organismelor economice și financiare internaționale și constituirea marilor corporații transnaționale, economia europeană nu mai este limitată de valorile culturale sau politice naționale. Interesele geoeconomice predomină asupra intereselor politice și reduc importanța componentelor geostrategice.

§ 2.2. Poziția geoeconomică și geopolitică ca bază a relațiilor economice internaționale

În esența lor, subiecții geoeconomici prezintă entități determinate de poziția geografică relativă sau absolută pe glob, continente sau în cadrul unor regiuni geografice.

J. Gottman (geograf francez 1917-1994) afirma: „Poziția geografică este caracteristica cea mai importantă a unei țări, teritoriu”. Aceasta definește sistemul de relații geoeconomice și geopolitice a unui stat.

De la apariția statelor naționale și până în prezent relațiile economice ale acestora au evoluat, în mare parte, în funcție de poziția pe care o dețin în spațiu. Anumite focare de dezvoltare au transmis undele dezvoltării, progresului, civilizației teritoriilor învecinate. Semnificative în acest sens sunt argumentările aduse prin

termenul economic *inovație*⁴ (Sumpeter, 1912 Teoria dezvoltării economice) și termenului geografic *difuzie inovatională*⁴ (T. Hegherstrand, 1952).

Spațiul socio-economic este eterogen. Locul unor state, companii transnaționale în diviziunea internațională a muncii depinde în mare măsură de poziția geografică a acestora. Categoria *poziție geografică* caracterizează relațiile obiectului geoeconomic (sau a actorilor geoeconomici) în relație cu altele (resurse naturale de importanță regională sau internațională; căi de transport maritime, aeriene, terestre, de tranzit; centre, regiuni sau poluri de putere economică; piețe de desfacere etc.). Poziția geografică este determinată de relațiile teritoriale și aceasta poate fi în funcție de scopul urmărit:

- *Poziție economico-geografică* – (poziția în raport cu obiectele tehnico-economice – întreprinderi, obiectele infrastructurale, piețe de desfacere, surse de materie primă, resurse de forță de muncă, surse inovationale și de capital, coridoare de transport sau noduri de transport, spații mari ce determina potențialul de producere etc.).

Poziția economico-geografică (după N. Baransky) poate fi favorabilă, nefavorabilă, centrală, periferică, de vecinătate, de tranzit etc.

Poziția fata de punctele de reper menționate pot oferi anumite avantaje comparative sau limite în dezvoltarea geospațială și geoeconomică.

- Spațiul geoeconomic poate fi analizat și din punct de vedere *fizico-geografic* (poziția față de obiecte fizico-geografice: mări, râuri, munți, câmpii etc). După poziția fizico-geografică deosebim state alpine (Nepal, Elveția, Chili), state arhipelag (Japonia, Filipine, Indonezia), state deșertice (statele sahariene) etc.
- *Poziția socio-geografică* este determinată de așezarea față de anumite grupe și centre etnice, rasiale, sociale, religioase, culturale și civilizaționale, precum și de locul de manifestare a unor fenomene sociale (greve, revoluții, tulburări sociale etc).

⁴ - prin inovație se înțelege apariția unui fenomen, produs, serviciu, tehnologie, proces nou pentru un teritoriu
4 – procesul de răspândire a inovației în geospațiu, având anumite cauze, legități și consecințe

- *Poziția politico-geografică* determinată de poziția față de anumite state „prietene” omogene din punctul de vedere al opțiunilor politice, sau state „neprietene”, cu care se află în anumite dispute teritoriale, etnice sau de altă natură; poziția în raport cu anumite organizații politice regionale sau internaționale (ex: NATO), centre politice internaționale (ex: Bruxelles) care reprezintă o sursă de securitate sau, dimpotrivă, un focar de instabilitate politică.
- *Poziția eco-geografică* - asezarea în relație cu teritoriile cu o situație ecologică favorabilă sau nefavorabilă. Acestea pot fi obiecte antropice (întreprinderi cu impact major asupra mediului înconjurător: centrale atomoelectrice, uzine metalurgice, de ciment, chimice etc.) sau de teritorii cu manifestarea unor fenomene naturale cum ar fi (cutremurele de pământ, țzunami, erupția vulcanilor etc.)

Poziția geografică împreună cu alți factori geografici (mărimea teritoriului, resursele naturale) determină securitatea statelor, conform opiniei unor geopoliticieni (N. Spykman, A. Mahan etc.).

Poziția geografică analizată împreună cu factorii interni și externi de dezvoltare, determină specializarea agenților geoeconomici în raport cu mediul înconjurător. Poziția geografică este o categorie temporală. Pentru unele state a crescut rolul anumitor poziții geografice, pentru altele deopotrivă și-au pierdut semnificația în timp. Astfel de teritorii cu poziție geografică nefavorabilă s-au transformat în procesul dezvoltării istorice în teritorii prospere și invers. Avantajele poziției geografice pot fi transformate într-o resursă a dezvoltării, iată de ce factorii de decizie trebuie să exploateze aceste avantaje.

Statele lumii își pot modifica poziția geografică prin realizarea unor proiecte internaționale. Astfel, construcția canalului de Suez (1859-1869), a scurtat foarte mult calea din Oceanul Atlantic în Oceanul Indian de la sute de mii de km la 161 km, Canalul Panama cu o lungime de 81.6 km, canalul Kil 98.7 km etc. Putem astfel afirma că categoria *poziția geografică* este una tranzitivă.

Un alt atribut al poziției geografice îl reprezintă *distanța*. Dacă distanța fizică între 2 puncte rămâne neschimbată, apoi îmbunătățirile de infrastructură pot reduce cu mult distanța și, în așa fel, contribuindu-se la modificarea poziției geografice a anumitor teritorii.

Poziția geopolitică a unui stat este rezultanta dintre localizarea geografică, potențialul natural și demografic, pe de o parte, și raporturile politice, economice și militare cu statele vecine, cu puterile regionale/mondiale, pe de altă parte. Poziția geopolitică se regăsește în orientarea relațiilor externe pe anumite axe de interes geopolitic.

De exemplu, statele insulare (Marea Britanie, Japonia, Filipine, Indonezia, Australia) au devenit puteri maritime din motive geografice evidente (Marea Britanie având și statutul de „regina mărilor”). Altele, statele au evoluat ca puteri hibride: continentale și maritime (Franța, Țările de Jos, Rusia, SUA), dar sunt exemple de state/teritorii care au fost nevoite să evolueze pe direcții geopolitice diverse (Imperiul Habsburgic între vest/est/sud, în funcție de conjunctură). Raporturile de forță, marile sfere de influență modifică adesea poziția geopolitică a statului respectiv (evoluția geopolitică a României în sec. XX spre Vest până în anii '40, spre est – către URSS, și după '90, din nou spre Vest). În mod evident geografia poate avantaja / defavoriza un stat, o națiune, un popor, S. Mehedinți scria atât de plastic: „poziția geopolitică a României a asigurat nu numai supraviețuire, ci și unitatea remarcabilă a poporului român, printr-o diversitate etnografică excepțională”.

§ 2.3. Parametrii geospațiali ai țării

Teritoriul unui stat este determinat de trei parametri geospațiali: *dimensiunea, frontierele și configurația (forma)*, fiecare dintre ele influențând activitățile umane care se desfășoară pe acest teritoriu.

Dimensiunea teritoriului ca factor de dezvoltare geoeconomică: mărimea geografică (suprafața) unui stat/teritoriu este o noțiune destul de relativă care poate

influența mai multe laturi ale vieții socio-economice statale. Mărimea teritoriului are mai multe semnificații geoeconomice și geopolitice printre care s-ar putea exemplifica:

- Cu cât statul are o întindere mai mare, cu atât, de regulă varietatea și mărimea resurselor naturale este mai mare; potențialul de habitat, poziția geografică avantajoasă în raport cu vecinii sau alte state;
- Dimensiunile mari teritoriale condiționează dezvoltarea unei structuri economice mai diversificate;
- Cu cât teritoriul este mai mic, cu atât componenta economică externă este mai mare în economia ei; gradul de deschidere către exterior este mai mare;
- Statele mici și foarte mici, de regulă, au numeroase dezavantaje, datorita resurselor economice limitate, a tendinței de emigrare masivă a populației și, în consecință, dezvoltarea economică precară. Unele state mici s-au adaptat la lumea contemporană prin integrare economică sau prin delegarea unor funcții statelor mari, altele au beneficiat de sistemul economic avansat pe care l-au aplicat, de poziția geografică avantajoasă etc.;
- Statele de dimensiuni mari se confruntă cu problema „depășirii spațiale”, care consumă o parte considerabilă a venitului național prin asigurarea legăturilor interteritoriale și de infrastructură;
- Statele mari pot avea probleme cu controlul efectiv al puterii centrale asupra teritoriului respectiv.
- Din punct de vedere geostrategic, mărimea statelor este favorabilă pentru statele de mari dimensiuni, în scop de apărare în profunzime etc.

Mărimea unui stat este un factor important în definirea rolului pe care îl poate juca în politica internațională, dar ea nu garantează semnificația sa geopolitică și geoeconomică. Brazilia, Argentina, Australia sunt țări care nu au jucat un rol semnificativ în politica mondială, pe când state mici ca Japonia, Germania s-au implicat activ în politică internațională, având pretenția unor puteri geopolitice și geoeconomice mondiale.

Se pune în mod firesc întrebarea, care este mărimea optimă a unui stat, între întinderea vastă a Rusiei (circa 17 mln.km²) și Vatican (0.44 km²)?! Cert este, că mărimea teritorială a statelor lumii determină varietatea și distribuția resurselor, potențialul de habitat, factorii geostrategici, potențialul geoeconomic, factorii politici etc.

Un alt parametru geospațial îl reprezintă *configurația (forma) statului (teritoriului)*. Configurația reprezintă rezultatul unui îndelungat proces istoric/politic în care au avut loc numeroase modificări, ajustări teritoriale. Forma unui stat este determinată de conturul spațial. Configurația reprezintă parametrul ce reflectă gradul de administrare a unui stat, de regulă, de către un centru administrativ și economic. Se consideră formă perfectă atunci când distanțele de la centru sunt egale în direcții radiale. Deosebim mai multe tipuri de configurații geospațiale, fiecare prezentând anumite avantaje și limite. Cele mai avantajoase forme le au statele care concentrează teritoriul la maximum, în interiorul unui minim de frontiere.

Astfel, *statul compact* se apropie de idealul geoeconomic și geopolitic. Avantajele oferite de această formă sunt: controlul facil al teritoriului, avantajele de centralitate, omogenitate, distribuire a populației etc. Drept exemplu de stat cu configurație compactă pot servi Franța, Polonia, Ungaria, România, Mongolia, Uruguay. O altă formă frecvent întâlnită este cea *alungită*, în care lungimea teritoriului, de regulă, întrece de 6 ori lățimea lui. Avantajele prezentate de această formă – marea varietate pedoclimatică și biogenă, diversitatea mare a peisajelor naturale ca resursă importantă turistică. Drept exemplu de state cu forma alungită pot servi Suedia, Norvegia, Finlanda, Chile, Benin, Togo etc. Dezavantajele acestei forme constau în dificultatea unui control central al extremităților, costuri mari de administrare, distribuirea comunicațiilor, pericolele de separatism. Dintre alte forme întâlnim: *state fragmentate* (Japonia, Filipine, Indonezia, SUA, Danemarca); *state apendiculare*, apendicile (protuberanța) deseori servind un handicap pentru dezvoltarea economică sau apărare (ex: punga Tyrol Voralberg (Austria); coridorul Matad (Congo), apendicul Sounghla (Thailanda); *state perforate* – un stat mare A, perforat de state mai mici B,C (ex: RSA este perforat de Lesotho, Swasiland, Italia de

San-Marino și Vatican etc.) etc. Pentru o administrare mai eficientă a teritoriului deseori s-a recurs la transferarea capitalei de la periferie spre centrul statului, așa cum s-a procedat în cazul Braziliei, Tanzaniei, Kazahstanului.

Hotarele (frontierele) – alt parametru cu influență majoră geopolitică și geoeconomică. Frontierele delimitează statele/teritoriile ca entități geografice, politice, istorice, economice constituind expresia geopolitică a teritorialității.

Frontiera – linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat, de teritoriul altor state. Deosebim frontiere politice și frontiere geoeconomice. Dacă frontierele politice delimitează subiecții de drept internațional, atunci cele geoeconomice reprezintă hotarele convenționale care delimitează sfera de influență a unor economii naționale, societăți transnaționale, grupări economice integraționiste. Hotarele geoeconomice, de regula nu coincid cu hotarele politice ale statelor. Ele sunt trasate convențional ca expresie a dominării prin forța economică (investiții de capital, întreprinderi cu capital străin și mixte, control asupra resurselor naturale, controlul asupra piețelor de desfacere). În complexitatea frontierelor deosebim:

1. *frontiere de cancelarie* – frontiere trasate de marile puteri coloniale, neținându-se cont de realitățile geopolitice: răspândirea etniilor, cultelor religioase, acestea servind pretextul unor conflicte care durează de zeci de ani. Drept exemplu de frontiera de cancelarie pot fi cele trasate între statele africane, care au conturul unei linii drepte (pe paralelă sau meridian) trasate de către fostele metropole;
2. *frontiere „simbolice”* – în Europa postbelică prin trasarea „cortinei de fier” dintre estul comunist și vestul capitalist. Tot la categoria frontierei simbolice pot fi atribuite frontierele religioase, frontierele dintre statele UE, tot mai permissive și transparente;
3. *frontiere geoeconomice* – apărute în perioada când disputele dintre marile puteri trec de la spațiile politice la cele economice. Hotarele au semnificații geoeconomice multiple. Hotarele maritime, spre exemplu, oferă posibilitate comunicării cu alte spații geoeconomice, cele terestre - posibilitatea comunicării directe cu statele vecine. În cazul barierelor terestre comunicarea devine anevoioasă

din motivul lipsei de sisteme de transport și a accesibilităților. China și India, Statele Scandinave comunică între ele mai mult pe cale maritimă, tocmai din acest motiv. În cazul lungimii mari a hotarelor acestea oferă posibilitate de a avea mai mulți vecini, dar în același timp se resimte și o presiune asupra spațiului geoeconomic. Extremul Orient al Federației Ruse este supus actualmente unei presiuni geoeconomice majore din partea Chinei, Japoniei și Coreei de Sud.

Miza frontierelor este foarte diversă: de la crearea unei patrii pe antecedente biblice (Israel), acapararea de noi teritorii (politica Rusiei), controlul unor resurse naturale (politica SUA, Marii Britanii în Orientul Apropiat - miza hidrocarburilor) la eliminarea definitivă a lor în cadrul grupărilor integraționiste.

Conflictele de frontiera se resimt, în mod deosebit, între statele mari concurente Rusia/China cu cea mai lungă frontieră terestră circa 4000km, China/India, India/Pakistan etc.

Bibliografia

1. Simion T.P. „Geoeconomia Terrei” B, 1997.
2. Simion T. P. „Introducere in Geopolitica” B, 2003.
3. Мироненко Н.С. „Страноведение: теория и методы” М, 2002.
4. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. „Регионоведение” М, 2000.
5. Prohnițchi V. Integrarea Republicii Moldova în UE. Acțiuni și implicații geoeconomice. www.moldova.md

Subiecte pentru conversație:

1. Care este relația dintre spațiu și dezvoltare economică?
2. Argumentați divizarea teritoriului geoeconomic al statelor lumii.
3. Caracterizați poziția geoeconomică și geopolitică a unui stat (la alegere).
4. Care este semnificația geoeconomică și geopolitică a frontierelor, dimensiunii teritoriale și configurației teritoriale a statelor.

Tema 3. Geoeconomia marilor spații ale Terrei.

§ 3.1. Noțiuni și tendințe de regionalizare economică.

În literatura economică și geografică se utilizează astfel de noțiuni apropiate între ele ca „raion” și „regiune”. Noțiunea de „raion” a fost utilizat mai mult în literatura științifică rusă din sec. XIX în sens de raion agricol. Sub noțiunea de „raion” se subînțelege o complexitate de elemente (naturale, economice) a unui anumit teritoriu, care îl deosebește de alt teritoriu din apropiere. Însă în prezent termenul de raion tot mai mult este înlocuit cu termenul de regiune, care are o semnificație cu mult mai largă și se utilizează pentru a evidenția nu numai teritoriile din cadrul țării, dar și spații cu mult mai mari, care pot cuprinde chiar întregi continente, sau unele părți ale lor.

Însă divizarea lumii în regiuni poate fi efectuată după diferiți criterii. Până în sec. XVI-lea lumea era divizată în două mari regiuni: Lumea Veche, care cuprindea 3 părți mari ale lumii – Europa, Asia, Africa și Lumea Nouă – care cuprinde America.

Drept regiuni deosebite pot fi considerate și teritoriile compacte, populate cu diferite grupări etnice apropiate între ele.

Nu demult lumea era divizată în regiuni mari în conformitate cu criteriul socio – economic – țări capitaliste și țări socialiste. O astfel de divizare a existat până la destrămarea sistemului socialist (începutul anilor 90 a sec. XX- lea). În literatura geografică lumea mai este divizată și în baza criteriului istorico – geografic în astfel de regiuni cum sânt: Africa, America Latină, Orientul Apropiat, Europa Occidentală(de Vest). Unitatea regiunilor istorico – geografice depinde de mai mulți factori, precum sânt: cei istorici, tipurile de civilizații din trecut, evoluția proceselor etnice din teritoriul dat, legăturile economice și rețeaua de transport. Un factor destul de important în formarea regiunilor istorico – geografice este acel care, constituie formarea pieței interne.

La sfârșitul sec. XX- lea procesul de globalizare în economia mondială era însoțit totodată de intensificarea procesului de regionalizare. Aceste procese au trezit

un interes tot mai mare în legătură cu promovarea conceptului de geoeconomie și geopolitică.

După „căderea cortinii de fier” ca consecință a destrămării sistemului socialist statele lumii sau pomenit în fața a două fenomene contradictorii: globalizarea și regionalizarea. În cazul dat biruie acel proces în urma căruia se creează condiții mai favorabile de dezvoltare socio – economică.

După destrămarea lumii bipolare regionalismul devine factorul prioritar al politicii interne și externe ce stă la baza formării unei noi geostrategii de dezvoltare economică.

Spațiul european , care este considerat un leagăn al vechii civilizații, este foarte variat din punct de vedere geografic, etnic și economic. De aceea la rând cu extinderea procesului de integrare în această regiune a apărut necesitatea de a promova o politică regională, care să țină cont de specificul diferitor teritorii. În acest scop încă în anul 1975 a fost creat Fondul European al Dezvoltării Regionale. În legătură cu aceasta s-a consolidat un concept, care a stat la baza evidențierii regiunilor corespunzătoare.

În scopul promovării politicii regionale în cadrul continentului în anul 1985 a fost creată Asamblia Regiunilor Europene, care întrunește 300 de teritorii (regiuni) cu o populație de 400 mil. locuitori. La baza promovării politicii regionale în Europa a fost luat principiul concentrării capitalului, finanțarea unor programe și colaborarea cu organele administrației publice locale. În politica regională europeană un loc important revine colaborării transfrontaliere și formării pe această bază a euroregiunilor.

Primele euroregiuni au fost fondate încă în secolele trecute pe teritoriile leagănului civilizațiilor europene, care cuprinde „coridorul istoric” din apropierea r. Rin, ce se întinde din Italia și până în Olanda. Acest teritoriu deține o experiență de mii de ani în dezvoltarea orașelor libere (Genova, Veneția). Pe teritoriul acestor euroregiuni se află și capitalele Uniunii Europene (UE) - Strasburg și Maastricht (Olanda), unde s-a pus fundamentul integrării contemporane și promovării valorilor democratice.

În a doua jumătate a sec. XX- lea procesul de consolidare a unor regiuni mari în diferite zone ale globului au avut loc în baza procesului de integrare. Drept rezultat în diferite perioade s-au format astfel de organizații integraționiste:

- Uniunea Europeană (UE).
- Acordul Nord - American pentru Comerț Liber (NAFTA).
- Asociația Latino - Americană de integrare (LAIA).
- Cooperarea Economică Asia - Pacific (APEC).
- Asociația Națiunilor din Asia de Sud – Est (ASEAN).
- Comunitatea economică a statelor din Africa de Vest. (ECOWAS).
- Zona de cooperare la M. Neagră.

§ 3.2. Noțiunea de mari spații geoeconomice.

Prin spații mari geoeconomice se subînțelege astfel de regiuni mari, care întrunesc mai multe state strâns integrate între ele și care dețin un mare potențial economic și respectiv o pondere ridicată în economia mondială. La sfârșitul sec. XX economia internațională s-a polarizat în 3 mari spații (regiuni) geoeconomice : America de Nord , Europa de Vest, Asia - Pacific. Însă lumea celor 3 mari centre economice este departe de a fi omogenă . Între ele există importante deosebiri ce poartă amprenta unor particularități istorice, economice și etnoculturale. În cadrul fiecărei regiuni geoeconomice este promovată o politică geoeconomică bine determinată. Aceste regiuni la rândul lor devin centre economice de atracție pentru regiunile mai slab dezvoltate.

În cadrul acestor spații geoeconomice se formează anumite centre (nuclee) economice în jurul cărora gravitează mai multe spații economice periferice. Aceste mari centre economice mai poartă denumirea de orașe mondiale în care viteza de circulație a capitalului, tehnologiilor, mărfurilor, schimburilor și informațiilor este foarte dinamică. Astfel de orașe mondiale pot fi considerate: New York, Londra, Paris, Moscova, Istanbul, Singapore.

În afară de aceste 3 mari regiuni geoeconomice are loc o polarizare a spațiului economic internațional și după alte criterii. Astfel la ora actuală se divizează Grupul celor 7 state Nordice înalt dezvoltate (SUA, Canada, Germania, Franța, Italia, Marea Britanie, Japonia) și Grupa celor 7 state Sudice (China, Indonezia, Coreea de Sud, Thailanda, India, Brazilia, Mexic). Însă Indonezia și Thailanda în ultima perioadă s-au confruntat cu o criză financiară fără precedent și în prezent ele numai simbolic mai aparțin acestui grup. Rusia deseori participa în calitate de invitat nominal la Grupa celor 7 (de Nord), în rezolvarea unor probleme majore politice și economice în formatul 7+1.

Stabilirea raporturilor dintre regiunile mari geoeconomice determină în mare măsură direcțiile de dezvoltare a întregii economii internaționale. Conform datelor statisticilor internaționale cele 3 mari regiuni geoeconomice dețin circa 70% din potențialul uman al Terrei, peste 50% din PIB-ul global, 2/3 din volumul total al exportului mondial și 90% din potențialul tehnologic mondial.

Fiecare din aceste 3 mari regiuni geoeconomice promovează diferite strategii de dezvoltare economică. Astfel, țările din spațiul Nord - American sunt model de antreprenariat liber, Europa de Vest a devenit model de integrare economică în hotarele vechii civilizații europene, iar statele din spațiul Asia - Pacific demonstrează utilizarea reușită a tehnologiilor occidentale în îmbinare cu tradițiile socio-culturale locale.

În cea de a doua jumătate a sec. XX raporturile geoeconomice în dezvoltarea economică și demografică a acestor centre economice s-a modificat esențial. Astfel, ponderea populației regiunii Asia - Pacific a sporit de la 55 la 60 %, pe când în Europa de Vest și America de Nord indicatorul respectiv s-a redus de la 31 la 22% din totalul mondial. Ponderea regiunii Asia - Pacific în Produsul Național Brut a sporit de la 17 la 35%, pe când în Europa de Vest și America de Nord , acest indicator s-a micșorat de la 72 la 52%.

Ponderea Chinei în numărul populației mondiale s-a păstrat la nivelul de 21%, pe când indicatorul PIB-ului în perioada respectivă a sporit de la 3 la 10%. Rusiei îi revine 2,5% din numărul populației lumi și doar numai 1% din PIB global.

Astfel , putem concluziona că, Rusia ca mărime după teritoriului și ca forță militară-nucleară deține un loc important în lume pe când ca putere economică ei îi revine un loc cu mult mai modest în lumea modernă. Conform datelor statistice economia internațională a pășit în mileniul 3 cu astfel de lideri economici precum: SUA-21%, Europa de Vest- 20%, China – 12,5%, Japonia – 7,5% din PIB-ul global, care împreună însumează peste 60 la sută din volumul PIB-lui mondial.

§ 3.3. Trăsăturile de bază ale regiunilor mari geoeconomice din lume.

3.3.1. Regiunea geoeconomică America de Nord.

Centrul regiunilor date este considerat SUA și include la fel Canada și Mexic. Cota acestei regiuni constituie 7% în populația lumii, 23% în Produsul Național Brut și 12% în producția agricolă mondială. Trăsăturile de bază ale acestei regiuni sunt următoarele:

- Așezarea geografică și geopolitică destul de favorabilă vis-a-vis de restul lumii,
- Prezența unei mari piețe de desfacere a mărfurilor;
- Nivelul înalt de dezvoltare economică bazat pe tehnologii moderne;
- Nivelul tehnic destul de înalt de dezvoltare a industriei, îndeosebi în SUA și Canada;
- Prezența unui mare potențial tehnico-științific;
- Este un exemplu de antreprenariat liber, fiind cel mai liberal sistem economic din lume;
- Prezența marilor bănci, companii și conerne americane ce controlează nu numai economiile naționale, dar și cele internaționale.
- Prezența unui potențial mare militar înzestrat cu cele mai performate tehnologii;

Cea mai mare putere economică din spațiul nord-american este SUA, care încă la sfârșitul sec. XIX a intrat în numărul principalelor lideri mondiali, iar după destrămarea URSS (1991) a rămas unica supraputere economică, militară, informațională și culturală. Secolul XX pe bună dreptate este considerat ca secolul american. Pe tot parcursul sec. XX și până în prezent dezvoltarea economică a acestei țări se caracterizează printr-o stabilitate social-politică de durată. Iar toate problemele

socio – economice în această țară au fost și sunt soluționate pe cale democratică, evitând revoluțiile, răsturnările de stat, nemulțămirea maselor și alte fenomene nedorite.

Ideea integrării economico – politice a SUA, Canada și Mexicului a început să fie transpusă în viață în anii 70 a sec. XX. Începutul este formarea a unei uniuni energetice.

În 1988 a fost iscălit acordul de formare a unei zone economice libere SUA și Canada ce a fost ca un răspuns la procesele integraționiste din Europa.

Obiectivul principal a NAFTA a fost lichidarea barierelor vamale în comerț între ele. Jumătate din ele au fost lichidate în 1994, celelalte într-o perioadă de 14 ani.

În comparație cu UE, NAFTA nu și-a pus ca obiectiv crearea unor structuri integraționiste suprastatale sau crearea unui regim legislativ comun. Ea reprezintă o comunitate internațională de comerț liber bazată pe drepturile internaționale.

Obiectivele NAFTA:

- Lichidarea barierelor vamale și stimularea circulației libere a mărfurilor și serviciilor;
- Crearea condițiilor p/u o concurență transparentă în Z.C.L.;
- Atragerea investițiilor în statele membre;
- Crearea unei protecții efective asupra proprietății intelectuale;
- Crearea mecanismelor pentru implementarea acordului și hotărârea problemelor de conflict;
- Crearea unei baze legislative p/u o cooperare mai largă în viitor;
- Formarea unei piețe unice libere continentale.

Un rol important în formarea societății americane l-a jucat factorul geopolitic. Poziția izolată și periferică vis-a-vis de Lumea Veche a servit drept factor de consolidare a națiunii americane fără o influență din exterior. Vecinii SUA niciodată n-au amenințat securitatea lor. Teritoriul mare și compact cu acces larg la cele 2 oceane a devenit deschis pentru întreaga lume și a permis formarea unei economii bipolare, fapt ce a creat perspective unice geostrategice de dezvoltare. Atât statele de la litoralul Atlanticului, cât și cele de la litoralul Pacificului (California) au devenit

mari puteri economice comparabile cu unele state mari din lume. Drept rezultat SUA pot de la egal la egal să concureze și să interacționeze atât în Vest, cât și în Est, fapt ce determină extinderea geopolitică și geostrategică a acestei țări în cele mai îndepărtate zone de pe glob.

Pentru comparație menționăm faptul că Rusia care dispune de un teritoriu destul de vast (o suprafață de 17,1km² – I loc în lume) n-a reușit să formeze un potențial economic în Extremul Orient pentru a crea o economie bipolară de tipul celei americane.

Un alt factor de dezvoltare economică a acestui spațiu geoeconomic este prezența unui teritoriu destul de eficient pentru trai și activitatea economică, cu excepția teritoriilor cu condiții naturale extremale din Nordul Canadei și peninsula Alasca. Subsolul bogat în cele mai variate resurse minerale, inclusiv cele energetice, asigură o securitate energetică a țărilor din spațiul dat și o bază de materii prime pentru ramurile industriei grele.

SUA joacă un rol deosebit și în spațiul socio-cultural al lumii, fiind o țară a imigrației masive din Europa pe parcursul ultimilor secole, cu o practică bogată în lumea afacerilor. Nivelul înalt al democrației a contribuit la faptul că libertatea antreprenorială în țară nu este limitată de nimeni decât numai de lege. Și astăzi economia Americană este cea mai liberală din lume. Puterea executivă (guvernul) nu are funcții de coordonare și organizare a producției. Taxele de impozitare nu sunt impuse în interesele fondului de stat ci pentru stimularea economică a producătorului. În anii 90 a sec. XX ritmurile de creștere a economiei SUA erau mult mai mari decât cele ale Japoniei, Germaniei, Franței și Marii Britanii. E de relevat micșorarea producției energofage în ultimii 30 ani cu 33 %. În ultimii 50 ani productivitatea agricolă s-a dublat, în timp ce cota parte a angajaților în acest sector s-a micșorat cu 70 %. Complexul militar a SUA asigură nu numai necesitățile interne, dar și deține peste 50 % exportul de arme global. Destinatarii acestora sunt nu numai statele NATO ci și Japonia, Taiwan, Corei de Sud, Kuvait, Izrael, Egipt e.t.c. La sf. sec. XX SUA au devenit unicul stat mondial dominant în domeniile strategico – militare, economice, tehnologice, informațional cât și socio-cultural. Puterea ei este

determinată de posibilitatea rapidă de mobilizare a resurselor economice și tehnologice atât în domeniul militar cât și popularizarea modului de viață American. Nu se neglijează dominarea SUA în domeniul informațional – comunicativ, Nanotehnologiilor în sfera financiar – bancară.

La hotarul sec. XXI SUA au câștigat competiția economică față de Europa și Japonia, construind o economie competitivă ca un buget nedeficitar. Cele mai rapide din punct de vedere a dezvoltării și tehnologiilor fiind microbiologia, businessul financiar, telecomunicațiile și informatica. SUA este liderul mondial în domeniul tehnologiilor informaționale. Aceasta și o face de neajuns, deoarece ea deține și informația primară. Competitivitatea economică în cele din urmă mai des este determinată de resursele intelectuale și nu de cele financiare ce va determina în viitor prioritatea SUA față de alte state ce depind de piața fondurilor de capital speculativ.

Economia SUA este una dintre cele mai competitive din lume, iar bugetul de stat este unul nedeficitar. În anii 90 ai sec XX ritmurile dezvoltării economice în SUA erau mai mari decât în astfel de state ca: Japonia, Germania, Franța, Marea Britanie. Pe parcursul a 50 de ani volumul producției agricole s-a dublat, pe când numărul celor angajați în acest sector s-a redus cu 70 la sută. La sfârșitul sec. XX SUA a devenit prima și unica țară din lume, care domină în plan economic, militar-strategic, financiar, tehnologic și informațional.

În prezent ia naștere o nouă formulă de dominare a lumii și anume „Cine dispune de informații acela conduce lumea”. Această formulă pe deplin corespunde intereselor SUA.

Din punct de vedere geostrategic SUA predomină în multe organisme internaționale în temei în ONU și NATO fapt ce dictează regulile ei în rezolvarea multor conflicte de pe glob.

Însă este negativ acel fapt, că în promovarea politicii goestrategice a SUA se simte uneori ideea de predominare asupra altor popoare, fenomen caracteristic multor imperii din trecut.

Dintre alte puteri economice din regiunea America de Nord sunt Canada și Mexic. Canada (suprafața 10 mil.km², populația – 20 mil. locuitori) face parte din

grupa statelor înalt dezvoltate economic (G - 7) având o așezare geografică destul de favorabilă în spațiul dat. Prin sistemul navigabil de pe Marele Lacuri și fluviul Sf. Laurențiu întreține cele mai strânse legături cu SUA; prin Oceanul Pacific ea contactează cu statele din Asia, Australia și cele de pe Coasta Pacificului din America Latină, iar prin Oceanul Atlantic cu centrele mari industriale din SUA, Brazilia, Europa și Africa. Canada ocupă un loc de frunte printre țările lumii după mărimea rezervelor de metale neferoase, minereu de fier, uraniu, petrol și gaze naturale. În diviziunea geografică a muncii Canada se specializează în producerea și exportul de materii prime minerale (metale colorate, uraniul, carburanți), lemn, produse agricole. Economia țării date este strâns legată de complexul economic al SUA fiind strâns integrată cu complexul economic al acestei țări îndeosebi referitor la legăturile comerciale și investițiile de capital. Împreună cu SUA ea formează o zonă a comerțului liber. Aproximativ $\frac{3}{4}$ din export și $\frac{2}{3}$ din importul țării revine SUA.

Dezvoltarea rapidă a economiei Canadei pe parcursul sec. XIX (a doua jumătate) se datorează următorilor factori economici:

- lichidarea dependenței coloniale și unirea teritoriilor răslețe într-un stat unic;
- abundența resurselor funciare și numărul redus de populație fapt ce a permis de la bun început a se crea mari gospodării fermiere înalt productive;
- prezența imenselor resurse minerale;
- imigrațiile masive de forță de muncă tânără și calificată din Europa;
- introducerea pe scară largă a tehnicii și mecanizarea procesului de producție în ramurile de bază ale economiei;
- investițiile masive de capital străin în ramurile principale ale economiei;
- cheltuielile reduse în domeniul militar.

Mexicul (Statele Unite Mexicane) – este a treia putere economică din regiune. Istoria veche a Mexicului oglindește câteva civilizații ale amerindienilor, inclusiv maya, toltecă și aztecă. În 1821 Imperiul Mexican își declară independența. În a doua jumătate a sec. XX țara dată promovează linia spre industrializarea țării, iar din 1976 adoptă o linie politică democratică.

Mexicul este o țară în curs de dezvoltare fiind un mare producător mondial de petrol (principala bogăție), argint, cupru, metale rare. Industria este diversificată în mai multe ramuri: siderurgică, constructoare de mașini chimică (petrochimie).

Agricultura este bazată pe culturile de subsistență: porumb, fasole, orez, dar și culturi pentru export: cafea, cacao, bumbac, lemn prețios, cauciuc. În 1992 Mexicul semnează acordul asupra zonei de liber schimb cu Canada și SUA.

3.3.2. Regiunea geoeconomică Europa de Vest

Acest spațiu mai poartă denumirea de Europa integrată (unificată) și cuprinde 25 de state cu o economie de piață înalt dezvoltată. În regiunea dată se deosebesc 3 grupe de state:

- cele înalt dezvoltate – Germania, Marea Britanie, Franța, Italia.
- înalt industrializate - Austria, Belgia, Olanda, Norvegia, Elveția, Finlanda, Danemarca, Luxemburg, Islanda.
- state cu nivel mediu de dezvoltare – Spania, Portugalia, Grecia, Irlanda.

Europa a fost și este unul dintre centrele de dezvoltare ale civilizațiilor mondiale.

Ponderea populației regiunii date este cu mult mai mică decât indicatorii producției și constituie aproximativ 7% din totalul mondial. Printre celelalte 3 mari regiuni economice ale lumii Europa de Vest ocupă constant locul II după volumul total al PIB-lui.

Ei îi revine 25% din producția industrială mondială și 20% din cea agricolă. Ponderea în volumul total al exportului constituie 19,5%, întrecând indicatorul respectiv al SUA (15%) și cel al Japoniei (8,5%).

Anul de întemeiere formal al UE poate fi considerat 1951 atunci când la inițiativa lui Jan Moget se întemeiază CEDO în componența de 6 state: Germania, Franța, statele Benelux și Italia. În 1957 la Roma toate state formează CEE și Euroatomul. Prima lărgire a UE a avut loc în 1973 când se integrează M. Britania, Irlanda și Danemarca. În 1967 toate cele trei organisme se unesc într-o singură comunitate CEE cu instituții suprastatale. În 1981 la CEE aderă Grecia. În 1986 aderă Spania, Portugalia. În 1991 a fost semnat tratatul de la Mahstreed unde se schimbă

denumirea din CEE în UE care intră în vigoare la 1.01.1993. În 1995 aderă Suedia, Finlanda și Austria. În 2004 Estonia, Lituania, Lituania, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Slovenia, Cipru și Malta și în 2007 România și Bulgaria. Succesiunea de aderare a altor state europene la această organizație internațională necesită un șir de reglementări politice, economice și sociale la nivel de stat pentru a micșora disproporțiile mari de nivel economic, politic și social. Paralel cu evaluarea UE în sens numeric se efectuau și mari transformări interne care au trecut aceleași etape aproximativ. La etapele incipiente de integrare economică principalele obiective constatau în formarea unei uniuni vamale pentru micșorarea barierelor tarifare în comerț. Apoi crearea unei pieți comune unde să dispară barierele total în circulația liberă a celor 4 componente principale: producție, capital, forța de muncă și servicii.

Următoarea etapă este formarea unei uniuni economice și valutare care a trecut la un nivel mai superior de integrare economică prin formarea unor structuri suprastatale de administrare a multor domenii atât economice cât și politice. Crearea unei uniuni politice se va vedea, când va avea loc sau dacă vor avea?

În acest timp de constituire au fost atinse anumite obiective:

1. S-a finisat de facto constituirea spațiului economic unic european în care se includ 27 state cu o pondere vădită în comerțului internațional .
2. Conform tratatului Șengen e format spațiul de circulație liberă fără vize unde nu există hotare cu grăniceri și se circulă liber începând cu luna martie 1995;
3. De la 1.01.1999 în majoritatea statelor UE a fost introdusă moneda unică europeană – Euro ce circulă liber ca valută europeană de la 1.01.2002. La 1.01.2008 în această zonă sunt incluse 16 din 27 state. Din UE 15 în afara acestei zone au rămas Marea Britanie, Danemarca și Suedia. A fost constituită Banca Europeană Unică;
4. S-a format sistemul unic instituțional cu mecanismul sau de funcționare care include structuri suprastatale cât și internaționale.

După cel de al 2 război mondial Europa de Vest a ales calea spre integrarea economică și politică, ceea ce a determinat fondarea unui bloc economic integraționist, cu o stabilitate și securitate înaltă, contribuind prin aceasta la întărirea păcii pe continent. În cea de a 2 jumătate a sec. XX aici s-a format unul dintre cele 3 mari centre economice mondiale. Un eveniment major al sec. XX în viața economică și politică a Europei a fost constituirea Uniunii Europene (1951, la Bruxelles) iar în 1955 Uniunea Europei Occidentale. Începutul integrării în cadrul UE a fost pus la propunerea Ministerului Afacerilor Interne al Franței Robert Șuman. UE reprezintă un bloc economic integraționist, scopul căruia este crearea unei uniuni economice și vamale, a unei politici unice externe și a colaborării în cele mai diverse domenii.

Instituțiile UE sunt: Consiliul Europei, Consiliul de Miniștri, Parlamentul Europei, Congresul Puterilor Regionale și Curtea de Justiție. Consiliul Europei îndeplinește rolul „școlii europene a statului de drept”, care promovează valorile democrației și drepturile omului. Totodată Consiliul Europei contribuie la ajutorarea statelor din Europa Centrală și de Est după destrămarea sistemului socialist și realizarea reformelor democratice, constituționale, legislative și politice.

Particularitățile de bază al acestui spațiu geoeconomic sunt următoarele:

- 1.** În structura economiei regiunii predomină ramurile industriei bazate pe tehnologii performante și o pondere relativ înaltă a sectorului terțiar. Mari ritmuri de dezvoltare au înregistrat astfel de ramuri, ca electronica, industria constructoare de mașini precise, cea chimică, care se bazează pe realizările științifico-tehnice și pe brațele de muncă înalt calificate. Europa de Vest a devenit cel mai mare producător și exportator de mașini pe piața mondială. Producerea mașinilor destinate complexului militar este concentrată cea mai mare parte în Germania, Marea Britanie și Franța.
- 2.** Agricultură regiunii se deosebește printr-o productivitate înaltă. Aici se produce 1/3 din producția mondială de lapte și 1/6 din producția de carne. Politica agrară a acestor state este orientată în mare parte spre protecția mediului înconjurător și obținerea producției agricole ecologice pure.

3. Un rol important în viața economică a Europei de Vest revine corporațiilor transnaționale ce au menirea de a uni capitolul mai multor state. Iar statul la rândul său contribuie activ la stimularea activității acestor structuri.
4. Europa de Vest a devenit un mare centru financiar la scara mondială. Mari centre financiare de talie mondială sunt: Londra, Frankfurt, Țiurih. În această regiune se găsesc și cele mai mari rezerve de aur din lume.
5. Statele Europei de Vest se deosebesc printr-un important potențial tehnico-științific. Principalele state din regiune cheltuiesc pentru cercetările științifice de la 2 la 2,7% din PIB. Dacă în 1970 aceste țări cheltuiau în acest scop 37% din nivel respectiv al SUA apoi în anul 2000 acest indicator s-a ridicat la 73%. Regiunea dată aproape că nu cedează SUA și Japonia după nivelul tehnico-economic de dezvoltare a ramurilor tradiționale ale industriei, dar mai rămâne în urma acestora în astfel de direcții prioritare precum microelectronica, radiotehnica și biotehnologia.
6. În strategia geoeconomică a statelor vest europene accentul principal este pus pe accelerarea PȘT, grație căruia va spori volumul și calitatea producției industriale. În același timp aceasta va asigura creșterea eficacității investițiilor și intensificarea dezvoltării economice prin reducerea producției materialofagă, energofagă și capitalofagă.
7. Statele vest-europene se caracterizează atât prin legături economice strânse integraționiste în cadrul regiunii, cât și prin legături economice cu celelalte regiuni ale Terrei, inclusiv cu marele centre economice ale lumii – America de Nord și Asia - Pacific. Astfel, volumul exportului calculat la 1 locuitor întrece de 2-3 ori indicatorul respectiv a SUA și Japoniei.
8. În dezvoltarea economică și socială a regiunii un rol important revine statului. Pe seama lui revine controlul asupra realizării celor mai importante programe socio-economice, inclusiv în domeniul protecția sociale a populației, crearea noilor locuri de muncă și stimularea dezvoltării ramurilor infrastructurii .
9. Rolul Europei de Vest în economia mondială va crește pe viitor ca urmare a intensificării procesului de integrare regională.

10. La ora actuală uniunea Europeană își orientează strategia sa geoeconomică în următoarele direcții:

- extinderea și aprofundarea proceselor integraționiste,
- promovarea unei politici regionale prin mijlocirea formării euroregiunilor.
- cooperarea transfrontalieră.
- crearea și perfecționarea coridoarelor de comunicație existente.

3.3.3. Regiunea geoeconomică Asia - Pacific.

În regiunea Asia - Pacific după cel de al 2-lea război mondial s-a pus baza formării unui nou centru geoeconomic mondial, ce dispune de un mare potențial economic, tehnologic și demografic. Puterile principale economice și militare din regiunea dată sunt Japonia și China, iar dintre statele mai mici: Coreea de Sud, Taiwan, Singapore, Australia și Noua Zeelandă. Pe parcursul perioadei postbelice regiunea dată a înregistrat o creștere economică foarte dinamică. La ora actuală ei îi revine 20% din potențialul economic mondial. Ponderea acestei regiuni în totalul PIB. Global a sporit de la 4% în 1950 la 25% în 1995 și 40-50% în respectivă (2025) conform datelor prognozelor. Despre dezvoltarea dinamică a economiei acestei regiuni ne demonstrează și astfel de indicatori: pentru dublarea PIB/ 1 locuitor SUA și Marea Britanie au avut nevoie de o perioadă de 50-60 de ani, pe când China și Coreea de Sud – doar de numai 10 ani.

O particularitate de dezvoltare economică a acestei regiuni o constituie procesul de integrare regională, la care participa activ și SUA. În acest scop au fost fondate două organizații: Asociația Națiunilor Asiei de Sud Est (ASEAN) și Asociația Sud - Asiatică pentru cooperare Regională (ASCAR). O problemă majoră geoeconomică în regiune devine cea energetică. Este cunoscut faptul că consumul de energie la scară mondială va spori către anul 2020 de 1,5 ori. Această tendință este caracteristică și pentru regiunea dată ce se caracterizează printr-o sporire dinamică a consumului de combustibil și energie. Astfel, conform datelor de prognoză consumul de energie în regiunea Asia - Pacific către anul 2020 va spori, atingând 28% în consumul mondial, pe când resursele proprii de combustibil în balanța mondială vor

constitui în perioada respectivă numai 4-7%. În acest context statele din regiunea dată vor fi nevoite să recurgă la promovarea unor strategii geoeconomice și geopolitice în problema energetică.

Dintre regiunile atractive din apropiere bogate resurse energetice sunt: Marea Caspică, Asia Centrală, Nordul Siberiei(Rusia). Este posibil ca în viitor Rusia să joace un rol important în procesele integraționiste din regiunea Asia - Pacific în domeniul energetic. La rândul său fără o colaborare integraționistă cu China, Japonia și Coreea de Sud va fi imposibil ca Rusia să realizeze dezvoltarea economică a Extremului Orient. Este posibil ca în primele decenii ale sec. XXI să fie realizată construcția unui traseu energetic între Japonia și Rusia prin construcția tunelului subacvatic care va uni insula Hocado cu insula Sahalin. În cazul dat Japonia va căpăta ieșire la traseul feroviar transsiberian iar mai departe spre Europa.

În majoritatea statelor din această regiune economia are o specializare orientată spre export și o agricultură înalt productivă. În aceste țări sunt create condiții favorabile pentru atragerea investițiilor străine, fiind determinate la rândul său de costul mic pentru arenda pământului și forța de muncă ieftină.

Un alt factor de dezvoltare economică a regiunii este legat de crearea marilor centre financiare în care sunt concentrate un important capital investițional și comercial (Hong Kong, Singapore). Formarea acestor centre financiare internaționale se datorează în mare parte așezării geografice și geopolitice a lor la intersecția căilor de transport de importanță internațională.

Unele state din regiunea dată, în primul rând China a mers pe calea formării și extinderii zonelor economice libere, ca o componentă de bază a economiei de piață. În spațiul geoeconomic Asia - Pacific se evidențiază după influența lor în dezvoltarea economică 3 lideri: SUA, Japonia și China, care dispun de o cotă corespunzătoare în formarea PIB global – de 25%; 15%; și 3%.

În cadrul regiunii Asia - Pacific, Japonia a devenit liderul principal. La sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI Japonia rămâne a doua supraputere economică din lume. În volumul producției mondiale ei îi revine 10%, iar după rezervele de valută ocupă locul I (200 miliar de \$). Japonia dispune de un PIB național de 4,3 trilioane \$

cea ce constituie 12% din totalul PIB global și 70% din PIB regiunii Asia - Pacific. În producția de mașini Japoniei îi revine 10% din producția mondială. Anual produce 10,5 mil. de autoturisme.

Dezvoltarea cu ritmuri mari a economiei Japoniei după cel de al 2-lea război mondial se datorează promovării unei politici geoeconomice constau în următoarele:

- Aplicarea pe larg în economie a tehnologiilor moderne de import, scurtând calea de la invenție și până la producție. Dezvoltarea informației și electronicii rămâne a fi un element forte al economiei nipone.
- Reducerea considerabilă a cheltuielilor din complexul militar (în prezent constituie 1% din PIB) și introducerea acestor surse eliberate în producția civilă.
- Intervenția activă a statului în economie prin politica creditelor ieftine în scopul stimulării investițiilor monopolurilor particulare, reducerea unor impozite asupra corporațiilor Japoneze. Politica strategică a statului este orientată la susținerea principiului integraționist dintre finanțe – știință – tehnologii.
- Stimularea factorului uman. Resursele calificate de muncă îmbinate cu astfel de calități precum sunt inteligența, cultura, deprinderea de a munci cu dragoste, spiritul creativ contribuie în mare măsură la dezvoltarea eficientă a economiei. Datorită stimulării acestui factor Japonia a trecut de la importul de tehnologii străine la crearea propriilor tehnologii străine și chiar exportul lor pe piața mondială.
- Reformarea învățământului public în vederea pregătirii cadrelor calificate, care să poată folosi eficient tehnica și procedeele moderne. Pentru dezvoltarea științei sunt alocate anual 2,7% din PIB.

O altă forță economică, militară și politică din regiunea Asia-Pacific este China (Republica Populară Chineză), cu o populație de 1,5 miliarde locuitori și o suprafață de 9,6 mil. km², este o țară a vehii civilizației. Fiind o putere mare economică și militară din lume China pretinde a fi primită în Grupa celor 7, unde în prezent drept al 8 – lea stat este invitată și Rusia în cazul discuției unor probleme majore de importanță internațională.

La unii indicatori economici China ocupă primele locuri în lume. Ea deține primul loc în lume la producerea oțelului (120 mil. tone), ceea ce constituie 1/3 din

producția mondială. Dispune de cele mai mari resurse de cărbune din lume - 30 la sută din totalul mondial. China îi revine 20% din exportul mondial de îmbrăcăminte și 10% din exportul de radioaparatură.

În politica geoeconomică a Chinei din perioada postbelică sau evidențiat câteva etape, dintre care unele au fost însoțite de multe greșeli și erori, care au cauzat la rândul său anumit haos în dezvoltare economică și culturală prin care a trecut China menționăm: „Marele salt”, „formarea comunelor populare”, „revoluția culturală” (1966), care a fost însoțită de represii în masă.

Economia Chinei s-a stabilit abia după anul 1978 în rezultatul realizării unei noi reforme economice elaborate de către ilustrul om de stat Deng-Txiao-ping. Existența reformei economice constă în restructurarea cardinală a economiei reale chineze pe baza următoarelor principii:

- dirijarea statală chineză;
- utilizarea pârghiilor și metodelor economiei de piață.
- crearea unor zone economice de implementare a creditelor investitorilor străini și organizarea procesului economic în baza legităților economiei de piață capitaliste.
- reformarea instituțiilor economice și administrative statale prin crearea unui stat drept.
- implementarea proprietății private capitaliste în câmpul reproductiv al economiei socialiste chineze.

În rezultatul realizării noii reforme economice din anul 1978 economia Chinei a înregistrat anumite succese. Timp de 25 de ani (1978-2003) economia reală a ei a sporit cu 8% anual, iar PIB a înregistrat o creștere de 26, 5 ori în perioada indicată.

La ora actuală cursul geostrategic al Chinei este orientat în următoarele direcții:

- A promova și mai departe dezvoltarea unei economii deschise (de piață) în care rolul principal va reveni organizării și perfecționării ZEL în zona de litoral;
- Susținerea pe toate căile a climatului investițional. Datorită promovării, acestei politici China a reușit să atragă mai mult de 25 la sută din totalul investițiilor statelor asiatice. Mari investiții au venit de la mafia chineză internațională numită „triadă”, care a fost nimicită de către regimul comunist de până la reformă.

- Un scop geostrategic major al Chinei este de a crea, „China Mare”, care presupune să includă nu numai fostele provincii istorice, dar și întreaga diasporă chineză, care numără aproximativ 55 mil. oameni.

- Un alt obiectiv geostrategic al Chinei este de a rezolva problema alipirii definitive pe baza legitimă a Taiwanului.

China ar putea deveni pe viitor o putere economică mare din lume cu condiția dacă va reuși să depășească unele contradicții de caracter intern:

- crearea unei stabilități politice în țară;
- micșorarea contrazicerilor mari, care există dintre sat și oraș;
- minimalizarea disproporției foarte mari în indicatorii socio-economici regionali dintre teritoriile de litoral și cele din interiorul țării.

Un rol tot mai mare în regiunea Asia-Pacific revine unor state mai mici după suprafață și numărul de locuitori, dar care au un nivel relativ înalt de dezvoltare economică. La ele se referă Coreea de Sud, Taiwan, Singapore, Malayzia, Thailanda, care mai poartă denumirea de state noi industrializate numiți „dragonii asiatici”. Toate aceste state în ultimele decenii destul de activ au pătruns cu mărfurile sale pe piața mondială. Cota acestor state în comerțul mondial cu mărfuri industriale a sporit de la 4% în anul 1975 la 13% către mijlocul anilor 90 ai sec. XX-lea.

Succesul dezvoltării economice a acestor state se datorează următoarelor împrejurări.

1. Ele au reușit să cucerească piața externă la unele mărfuri și să sporească brusc producția de export.

2. La baza competitivității producția acestor state au stat tehnologiile performante, brațele calificate de muncă, disciplina înaltă de producție spiritul inovativ, capacitatea de a produce mărfuri de calitate înaltă cu cheltuieli minime.

3. Creșterea economică rapidă a acestor state se datorează și utilizării pe larg a investițiilor străine, crearea întreprinderilor cu capital mixt și a Z.E.L.

Unele din aceste state au și un „secret” propriu a lor în promovarea politicii geoeconomice. Astfel Taiwanul a ales modelul de dezvoltare economică bazat pe businessul de familie, care asigură un grad înalt de concurență în cadrul țării.

Totodată unele „secrete” ale modelului Taiwanez de dezvoltare se mai datorează și tradițiilor seculare ale religiei confucianiste.

Bibliografia:

1. Ustian I. „Despre reforma economică în China”, Chișinău, 2005
2. Ciochină Iu., „Marele puteri și forțe în economia mondială”, București, 2000
3. Postelnicu Gh., Cătălin Postelnicu, „Globalizarea economiei”, București, 2000.
4. Дергачёв В.А. „Геоэкономика”, Киев, 2002
5. Кочетов Э.Г. „Геоэкономика”, учебник по курсу „Мировая экономика” б М., 2002
6. Алаев А.Б., Социально-экономическая география. Терминологический словарь. – М., 1983
7. Социально-экономическая география зарубежного мира, Под. ред. В.В.Вольского. – М., 1998
8. Михеев В. Китай и азиатский регионализм, – Международная жизнь, 1999, №

Subiecte pentru conversație:

1. Explicați principalele tendințe de regionalizare economică.
2. Explicați noțiunea de mari spații geoeconomice.
3. Caracterizați trăsăturile de bază ale regiunii geoeconomice America de Nord.
4. Comparați regiunea geoeconomică Europa Occidentală cu Asia Pacific.

Tema 4: Aspectele geoeconomice ale Zonelor Economice Libere.

§ 4.1. Conținutul geoeconomic al zonelor economice libere (ZEL) și clasificarea lor.

La etapa contemporană de dezvoltare un rol deosebit îl capătă procesul de integrare economică, multe state își deschid economiile naționale și mizează să

pătrundă pe piața mondială, să-și intensifice activitatea relațiilor economice externe și să ocupe o nișă în diviziunea internațională a muncii. Legăturile strânse cu lumea externă conduc la apariția unor forme avansate de organizare a spațiului geoeconomic, ca urmare statul iese la un nivel calitativ nou de dezvoltare.

Printre noile forme de organizare a spațiului se înscriu și zonele economice libere, care joacă un rol important în economia mondială. Ele se înscriu organic în ordinea economică internațională și se dezvoltă conform legilor acesteia.

În literatura mondială de specialitate nu există o definiție de zonă economică liberă, unanim acceptată de specialiștii în domeniu, precum nu există și o clasificare unică, de unde deseori apar discordanțe între specialiști.

Conform documentului Convenției de la Kyoto (1973), sub noțiunea de zonă economică liberă se subînțelege parte a teritoriului unui stat, unde mărfurile sunt considerate drept obiect, aflate în afara teritoriului vamal național (principiul extrateritorial vamal), și de aceea nu sunt supuse controlului vamal și impozitării. Cu alte cuvinte, ZEL reprezintă:

- o parte a teritoriului național (enclavă), de regulă cu o poziție economico-geografică favorabilă, cu un regim funcțional special, care prevede crearea condițiilor avantajoase pentru atragerea investițiilor interne și externe ;

- un teritoriu mic (de regulă, „ un port liber”, „un aeroport liber” sau „un depozit liber”) aflat pe teritoriul unei țări sau în zona de frontieră a două sau mai multe țări, scutite de taxe vamale sau restricții cantitative obișnuite altfel;

- un model de integrare economică ce se concretizează în acordul dintre statele membre de a înlătura diversele bariere tarifare și netarifare din calea tuturor sau numai a unora din produsele care fac obiectul schimburilor comerciale reciproce;

- o nouă formă de organizare a spațiului geoeconomic în care sunt prezentate în miniatură tipurile funcționale ale unei economii de piață și anume:

- a) ZEL – zonă fără taxe vamale sau cu taxe preferenționale;

- b) ZEL – zonă liberă industrială orientată spre export;

- c) ZEL – teritoriu cu presiune liberă de barierele administrative și economice.

Aceste definiții reflectă cele mai generale principii de funcționare a zonelor economice libere, fiind asemănătoare cu unele acceptări pentru toate tipurile de zone.

Procesul de organizare a zonelor libere tradițional ține de trei obiective politico-economice, și anume:

- creșterea exportului producției industriale și obținerea în baza acestuia a mijloacelor valutare;
- creșterea gradului de ocupare a brațelor de muncă;
- industrializarea raioanelor înapoiate.

Ideea creării zonelor libere este una veche și totodată una nouă în dezvoltarea economică și relațiile economice dintre state. Forma principală a relațiilor economice libere mult timp era comerțul. Încă din antichitate anumite teritorii din cadrul statelor încercau să obțină o libertate mai mare în schimburile de mărfuri și servicii și să depășească barierele politicii protecționiste ale statelor. De atunci și până-n prezent dezvoltarea economică a suferit modificări calitative importante, și anume:

- s-a aprofundat diviziunea internațională a muncii;
- s-au diversificat relațiile economice internaționale;
- a luat amploare PTȘ;
- au apărut forme noi ale specializării internaționale etc.

Teritoriile cu un statut liber sau un anumit grad de liberalizare au suferit schimbări și transformări mari. Astfel, aceste teritorii numite zone vamale, zone fără taxă vamală, zone ale antreprenoriatului liber, zone comerciale libere etc. au căpătat o răspândire largă, practic în toate statele lumii. Inițial zonele libere erau cunoscute sub denumirea de porturi libere. Primul port liber se consideră Cartagina, fondat în 1814 î.e.n., apoi au fost stabilite și alte porturi libere în zona Mediteranei, pe țărmul de vest al Africii și al Feniciei.

În secolele XIV-XVII în Europa se înființează porturi franco la Triest, Toscana, Livorno, Marsilia, Genova etc., care ulterior vor fi declarate porturi sau zone libere. Și-n prezent în lume se numără aproximativ 200 de porturi-libere ce permit agenților economici să încarce, marcheze, controleze, sorteze mărfurile fără a plăti careva taxe. Cele mai multe zone sunt inițiate în secolul al XX-lea, când sunt

încheiate și primele acorduri de comerț liber între state. Dezvoltarea ZEL este probabil una dintre cele mai semnificative inovații instituționale care s-au răspândit pe scena economică mondială la sfârșitul secolului al XX-lea.

Terminologia ZEL-rilor este extraordinar de diversă. În literatura de specialitate există în prezent cel puțin 23 de termeni diferiți de a descrie ceea ce acum sunt în general cunoscute ca zone prelucrătoare de export. Aceasta reflectă faptul că orice inovație tehnologică, industrială sau socială necesită inovații lingvistice și terminologice corespunzătoare. Dintre acești termeni cei mai deși utilizați sunt: zona prelucrătoare de export, zona comercială liberă, zona economică specială, zona economică liberă, zona de comerț exterior, zona liberă industrială, zona vamală liberă, zona offshore etc.

Prin caracteristicile sale, ZEL-rile contribuie la producerea de bunuri și servicii, la „crearea” și „devierea” de comerț, la liberalizarea schimburilor de mărfuri și servicii. Principalele caracteristici ale ZEL-urilor sunt: amplasamentul, statutul juridic, obiectul de lucru, activitatea și administrarea.

În practica internațională se utilizează un complex de măsuri universale, care și desemnează teritoriul sau obiectul distins drept zonă economică liberă. Caracteristicile cantitative de înlesniri în cadrul zonelor economice libere pot să difere mult, dar setul lor rămâne mai mult sau mai puțin constant. Toate facilitățile, stabilite de regimul special al ZEL-urilor, se unesc în patru grupe: financiare, fiscale, administrative, și comerciale.

Grupa financiară de măsuri stimulative include subsidii, împrumuturi și credite sub procent scăzut, acordate ZEL-urilor pentru rezolvarea anumitor probleme și accelerarea amortizării fondurilor principale de producție.

Facilitățile fiscale se prezintă sub forma anulării, amânării plăților și reducerea cotelor pe impozite, taxe, tarife. Scutirile pe impozitul pe venit pot fi definitive sau pe o anumită perioadă (de exemplu, în R. Moldova – pe 10 ani).

La grupa de **măsuri administrative** se referă stimulentele cu caracter organizațional. Ele țin de îmbunătățirea nemijlocită a condițiilor pentru noii investitori din străinătate, ce se exprimă în simplificarea înregistrării firmelor /

întreprinderilor, formalităților vamale (visele pentru cetățenii străini), alocării terenurilor, susținerea în construcția întreprinderilor, acordarea operativă a informației și serviciilor necesare pentru studierea pieței, asigurarea drepturilor de antreprenariat etc.

Facilitățile pentru comerțul exterior prevede simplificarea operațiunilor de export, micșorarea sau lichidarea taxelor de import.

O particularitate deosebită a ZEL-rilor o constituie actele legislației sociale și de muncă. Înființarea și dezvoltarea ZEL-rilor sunt îndreptate spre soluționarea anumitor probleme economice, realizarea programelor și proiectelor strategice. Cum arată experiența mondială, sistemul de facilități stabilit în ZEL, în mare măsură este individual și strâns legat de executarea pe teritoriul lor a planurilor și proiectelor. Acest sistem de facilități în combinație cu alți factori de producție (forța de muncă, materii prime), precum și o infrastructură corespunzătoare pot contribui la atragerea capitalului străin și la asigurarea succesului zonelor economice libere.

Din multitudinea de clasificări a ZEL-urilor, cea mai importantă și semnificativă clasificare este cea în baza criteriului de funcționalitate (după sfera de activitate a majorității subiectelor care activează în zonă). Această clasificare reflectă evoluția ZEL-urilor, dezvăluie direcțiile lor de activitate.

În baza criteriului de specializare economică se pot distinge cinci tipuri de zone: comerciale, industrial-prelucrătoare, științifico-tehnologice sau tehnico-inovaționale, de deservire și complexe. Într-o categorie aparte se înscriu zonele libere internaționale.

1. **Zone libere comerciale** (Free trade zone) – cea mai veche și simplă formă de organizare a teritoriului (sec. XVII-XVIII), istoricește se atribuie la prima generație de zone. Această grupă îmbracă următoarele forme: zonele libere, vamale, de depozitare, porturi libere, porturi franco, aeroporturi libere, zonele de tranzit, zonele libere de export, și nu în ultimul rând zonele libere comerciale, care au cea mai largă răspândire. Acest tip de zone se înființiază în nodurile de transporturi internaționale (porturi fluviale și maritime, noduri feroviare, aeroporturi) în scopul pătrunderii în țară a mijloacelor valutare pe contul intensificării comerțului extern.

Asemenea zone sunt de obicei autorizate și controlate de către administrația vamală. În interiorul acestor zone pot fi depozitate, împachetate, transbordate și comercializate mărfuri fără plata taxelor vamale. Zone libere comerciale sunt practic în toate țările.

O variantă a zonelor comerciale libere o constituie rețeaua de magazine „Duty Free Shop”, magazine lipsite de taxe vamale (comercializarea se permite detaliat, pentru persoane fizice).

2. **Zonele industrial – prelucrătoare** (Industrial processing zone) se referă la a doua generație de zone. Ele au apărut în rezultatul evoluției zonelor comerciale, când pe teritoriul atribuit lor au început să intre atât mărfurile cât și capitalul, ocupându-se atât cu comerțul cât și cu activitatea de producție. După locul de desfacere a celei mai mari părți din producție zonele respective se împart în două subgrupe:

- a) zone orientate spre importul mărfurilor;
- b) zone orientate spre exportul mărfurilor.

Primele activează pentru îndestularea pieții cu mărfuri a țării gazdă. Astfel de zone sunt foarte puține (este cazul țărilor dezvoltate). Marea majoritate a zonelor prelucrătoare sunt orientate spre export (cazul țărilor în curs de dezvoltare).

Conceptul modern al zonei prelucrătoare de export (anii 60-70), ca o enclavă teritorială în care firmele străine, beneficiind de privilegii sociale, produc mărfuri industriale pentru export, a început în Irlanda (aeroportul Shannon, 1959).

3. **Zonele științifico-tehnologice** sau **tehnic-inovaționale** pot fi atribuite celei de a treia generație a zonelor economice libere (anii 70-80). Ele apar în mod firesc, sau special se înființiază în apropierea de mari centre științifice, dotate cu o infrastructură deosebită, menite să asigure procesul de elaborare și implementare a tehnologiilor informaționale. Aceste zone concentrează firme specializate în cercetare / dezvoltare pentru promovarea tehnicii de vîrf în producția de export. Drept exemple de astfel de zone menționăm tehnopolurile, tehnoparcurile, centrele inovaționale.

4. **Zonele economice libere de deservire**, care se înscriu în ramurile contemporane ale sferei serviciilor, sunt pe de o parte rezultatul evoluției zonelor de

producție în ramurile de înaltă tehnologie (de exemplu, prelucrarea informației), pe de altă parte – rezultatul creșterii rolului sectorului terțiar în activitățile economice contemporane. Aceste zone asigură condiții avantajoase companiilor care se specializează în acordarea diferitor tipuri de servicii, precum: servicii bancare, financiare, de asigurări, turistice ș.a. Din această grupă fac parte: zonele offshore, centrele financiare, centrele bancare, societățile de asigurare etc.

5. Zonele libere complexe reprezintă cea mai complexă formă de organizare a ZEL-urilor și sunt înzestrate cu trăsături a mai multor tipuri de zone. Drept exemplu de astfel de zone sunt zonele economice speciale din China.

Nivelul actual de dezvoltare a economiei mondiale condiționează apariția și dezvoltarea **zonelor economice libere internaționale** (6). Aceste zone se deosebesc mult față de formele de integrare, cum sunt bunăoară teritoriile de comerț liber, uniunile vamale, piețele comune, uniunile economice și politice. Zonele libere de frontieră, ca instrument de creștere economică, reprezintă complexe economice spațiale noi, care cuprind în sine raioanele de frontieră a statelor; formele de administrare aici sunt determinate de colaborarea între firmele străine și de neamestecul statului. Zonele libere internaționale sunt definite de savanți ca teritorii naturale economice sau alianțe naturale strategice. O altă denumire a lor este „triunghiul de creștere”.

§ 4.2. Tipuri speciale de zone economice:

A. Zone offshore

B. Zone științifice și /sau tehnologice.

A. Zone offshore.

Printre zonele economice libere ca tipuri specifice de zone se evidențiază grupa zonelor libere de deservire, specializate în acordarea serviciilor diverse. Din această grupă fac parte zonele offshore și zonele științifice și / sau tehnologice. Deosebirea acestora de alte zone libere constă în faptul că firmele / întreprinderile nu au dreptul

de a practica activității de producție ci doar activități ce țin de acordarea serviciilor (bancare, financiare, asigurări, consulting etc.).

Prin termenul de „off-shore”-hors rivage, limbajul de specialitate britanic desemnează teritoriul situat „ în larg”, „dincolo de țarm”. În limbajul economic american, prin off-shore sunt denumite companiile / firmele care își desfășoară activitatea în afara teritoriului național al statului în care acestea sunt rezidenți.

Cu alte cuvinte este vorba despre întreprinderi / firme care nu desfășoară activități comerciale în țara în care au fost înregistrate și care, din punct de vedere al actelor comerciale săvârșite, sunt considerate ca fiind firme / întreprinderi străine. O companie off-shore nu poate realiza venituri în țara în care a fost înmatriculată.

Teoretic, companii off-shore se pot înființa în orice țară din lume, dar nu peste tot se pot obține avantaje fiscale.

O companie off-shore poate funcționa sub condiții de impozitare favorabile, numai dacă este înregistrată într-un paradis fiscal (termenul englez „tax haven” înseamnă refugiu fiscal, port fiscal ori paradis fiscal). Termenul de off-shore a apărut în SUA la sfârșitul anilor 50 cu referințe la instituțiile financiare, care în scopul evitării impozitelor se mutau cu totul sau își înființau filiale în alte țări cu regim fiscal preferențial. Printre primele state care au adoptat un astfel de regim fiscal, s-au numărat insulițele din Oceanul Atlantic, din apropierea țărmului de est al SUA (Bahamas, Insulele Britanice Virgine) și cele din Canalul Mânicii, din apropierea Marii Britanii (Sark, Jersey, Guernsey).

Apariția paradisurilor fiscale a fost determinată în unele cazuri de lipsa resurselor interne, compensată de autoritățile locale prin asigurarea de facilități fiscale firmelor și instituțiilor financiare interesate, în scopul atragerii lor în teritoriu.

Care este scopul înființării unei companii off-shore ?

Aceasta este unul dintre cele mai importante aspecte legate de înființarea companiilor. Există un număr mare de obiective posibile, dar mai importante sunt: tranzacții comerciale în străinătate, investiții de capital, înregistrări de nave și aeronave, achiziționarea de proprietăți, formarea de companii holding, înființarea de societăți de asigurare, protecția bunurilor, înființarea de bănci, pentru a amplasa

averea personală într-un mediu sigur ș.a. Totuși, singurul și principalul scop de constituire a companiilor offshore în paradisurile fiscale este maximizarea profitului prin orice mijloace legale, în speță prin diminuarea obligațiilor fiscale în favoarea profitului, profitului reinvestit sau creșterea de capital.

În paradisurile fiscale ori în zonele offshore, funcționarea companiilor / întreprinderilor este susținută de un mecanism legislativ extrem de bine organizat, aceasta însemnând că, în țara respectivă, legea asigură condiții de impozitare favorabile companiilor.

Care sunt avantajele oferite de un paradis fiscal unei companii offshore (unui investitor)?

Acestea sunt următoarele:

- fiscalitatea zero sau aproape zero. Aceasta înseamnă că compania este scutită total sau parțial de la plata impozitelor pe profit. În mod normal, companiile offshore trebuie să plătească o taxă de înregistrare anuală;
- anonimitatea sau confidențialitatea beneficiarului (proprietarului) și a rezultatelor financiare ;
- flexibilitatea și operativitatea în înmatricularea companiei; în majoritatea paradisurilor fiscale, o nouă companie offshore poate fi creată în 24 de ore, fără ca prezența proprietarului să fie necesară;
- absența controalelor și a restricțiilor valutare, destul de des întâlnite în economiile „de interior”- de exemplu, în Republica Moldova tranzacțiile interne se execută numai în moneda națională, iar mișcările valutare sunt strict supravegheate de Banca Națională.

În același rând au de câștigat paradisurile fiscale. Companiile offshore asigură acestor țări venituri substanțiale. Pe de o parte, sunt create locuri de muncă, deoarece necesită existența unor firme de avocatură, instituții de stat de înregistrare, bănci înregistrate pe aceste teritorii etc. Pe de altă parte, ca urmare a plății obligațiilor către stat (taxe de înmatriculare și reînmatriculare) și impozite populația autohtonă obține un venit considerabil. Ca urmare, cresc salariile și veniturile populației, se ridică bunăstarea ei. Se dezvoltă infrastructura țării conform standartelor moderne etc.

Ținând cont de faptul că companiile offshore sunt situate în țări mici din punct de vedere geografic, cu o populație numeric mică, turismul și serviciile diverse joacă cel mai important rol în economiile acestor țări.

În condițiile globalizării relațiilor economice internaționale o largă răspândire a căpătat piața valutar-financiară, prin creșterea bruscă a necesităților în capital mobil. Calculatoarele moderne și alte tehnologii informaționale au făcut posibil administrarea centralizată a fluxurilor de capital în orice punct geografic. Apare necesitatea mișcărilor și acumulărilor rapide așa-numiților „bani fierbinți”. În aceste condiții crearea centrelor bancare off-shore a fost o reacție distinctă a subiectelor la procesele de globalizare și menținerea restricțiilor legislațiilor naționale.

În zonele offshore proprietarii de capital minimizează cheltuielile și, în așa mod, pot participa în proiecte mult mai riscante și puțin mai profitabile. În paradisurile fiscale companiile offshore au devenit un mare izvor de resurse financiare libere, aici fiind concentrate 20-25% din capitalul mondial. Astfel, businessul offshore este un segment în dezvoltare și destul de important pentru economia mondială. Offshore rămâne a fi un instrument important și în calea depășirii nivelurilor diferite de dezvoltare economică. În condițiile globalizării relațiilor economice mondiale primele locuri sunt deținute de băncile offshore, companiile de asigurări și de investiții, activele cărora sunt formate din hârtii de valoare.

În prezent, în lume se numără circa 3 mil. de companii offshore. Circa 70% din total se află în țările în curs de dezvoltare, în special în țările insulare sau țări mici. Cele mai multe zone offshore sunt situate în America Latină, urmată de Asia, Europa și Oceania. Zonele offshore practic lipsesc în America de Nord și Africa.

Actualmente, printre cele mai recunoscute zone offshore în lumea afacerilor se evidențiază: Singapore, Hong Kong, Elveția, Luxemburg, Cipru, Malta, Gibraltar, Panama, Liberia, Insulele Britanice Virgine, Samoa, Cayman Islands, Mauritius, Bahamas, Insulele Man și Jersey, Bermude, Antigua și Barbuda, Marshall Islands ș.a.

Repartiția geografică a companiilor offshore este în funcție de mai mulți factori și anume: factorul geografic ori poziția economico-geografică (analiza arată că

majoritatea offshore sunt situate la intersecția căilor comunicaționale importante - porturi, aeroporturi, căi ferate, în apropierea marilor centre comerciale); factorul socio-economic (stadiul de dezvoltare al infrastructurii – în special comunicațiile și telecomunicațiile, gradul de dezvoltare al serviciilor, costul și gradul de calificare a forțelor de muncă etc.) și factorul politic (orice companie are nevoie de stabilitate nu doar economică dar și politică).

B. Zone științifice și / sau tehnologice.

În epoca progresului științifico-tehnic, în lume s-a creat un nou tip funcțional de zone libere, unind știința și producția tehnologiilor înalte. Acestea sunt zonele științifice și tehnologice, diferite ca mărime, specializare și izvoare de finanțare. În 1984 a fost fondată Asociația Internațională a Parcurilor Științifice, care cuprinde Europa, America de Nord și Asia / Pacific. Sediul asociației se află în Irlanda (Shannon), iar reprezentanța secretarului General – în Franța.

Factorii principali care stau la baza creării zonelor științifice și tehnologice sunt: existența unei universități tehnice ori a unui centru științific de cercetare de clasă internațională, prezența unei infrastructuri tehnologice și a unui capital de risc, forță de muncă înalt calificată și condiții de viață confortabile.

Existența zonelor științifice și tehnologice au luat o amploare fără precedent în ultimele decenii a secolului trecut. Dacă la începutul anilor 70, în lume existau circa 20 de asemenea zone, actualmente, există peste 800 din care 385 sunt în Europa și peste 200 în Asia. Obiectivele principale ale acestora sunt:

- stabilirea și dezvoltarea de noi tehnologii;
- încurajarea investițiilor din domeniul public în cercetare / dezvoltare;
- atragerea investițiilor din sectorul privat și atragerea altor surse de finanțare;
- încurajarea transferului de tehnologie către firmele existente în plan local.

De regulă, statul formează infrastructura tehnologică și în baza politicii inovatoare determină strategia și tipurile de dezvoltare a zonelor științifice și tehnologice. La începutul anilor 90 s-au format trei tipuri funcționale de bază a zonelor științifice și tehnologice:

- centre inovaționale ori incubatoare;
- parcuri științifice și tehnologice sau tehnoparcuri;
- tehnopoluri.

Centrele inovaționale ori incubatoarele – sunt centre de susținere a micului business inovațional, unde se creează un mediu favorabil pentru pregătirea cadrelor, pentru firmele noi autohtone concurențiale (încăperi, utilaj, mijloace de comunicație, marketing ș.a.), unde se acordă fonduri a capitalului de risc. În prezent, în lume se numără sute de incubatoare, în special în țările înalt dezvoltate (SUA, Germania, Marea Britanie). După izvorul de finanțare incubatoarele se subîmpart în publice, universitare, corporative și private. Termenul mediu de aflare în incubatoare a firmelor nou create poate fi de la unu la doi ani.

Parcurile științifice și tehnologice – reprezintă o inițiativă bazată pe o operație imobiliară, care întreține legături formale și operative cu o instituție academică, inițiativă ce trebuie să impună o înaltă intensitate de cunoștințe și care este responsabilă de o fuziune de transfer tehnologic și know-how.

Parcurile științifico-tehnologice sunt o grupă de firme teritoriale, care realizează producție în serii mici, bazată pe cercetările științifico-tehnologice ale universității tehnice locale ori a centrului de cercetare. În parcurile științifice și tehnologice sunt concentrate firmele specializate în activități de implementare în domeniul tehnologiilor înalte, aici se creează firme noi logofage, care, de regulă, părăsesc parcul peste 3-5 ani. Cum arată practica, există diverse forme de parcuri științifice și tehnologice, dar în dependență de funcțiile care domină se evidențiază parcurile de cercetare, științifice și tehnologice.

În dezvoltarea parcurilor științifice și / sau tehnologice se observă două etape. În anii 50-70 apar majoritatea parcurilor științifice în SUA și primele în țările vest-europene – Marea Britanie, Franța, Germania. La începutul anilor 80 se formează cea de a „doua generație” a parcurilor științifice și tehnologice, în special, în țările din regiunea Asia / Pacific (Japonia, Singapore, China ș.a.).

Tehnopolurile reprezintă forma cea mai avansată a zonelor științifice și tehnologice, un model de alianță privată cu scopul comercializării tehnologiilor și

creșterii economice. Techno- reflectă accentul pus pe tehnologie, iar polis vine din limba greacă și reflectă echilibrul a doi poli: sectoarele public și privat. Termenul de *tehnopol* a apărut pentru prima dată în Japonia în anii 80 a secolului XX.

Tehnopolul este o formă de intelectualizare a economiei și de organizare a complexelor științifice și de producție regională, o formă de concentrare a intelectului și a capitalului. În literatura de specialitate tehnopolurile deseori sunt asociate cu parcurile științifice și tehnologice.

Tehnopolul – reprezintă o zonă liberă a erei tehnologiilor înalte, unde se realizează combinarea științei și tehnologiei cu cultura națională tradițională și mondială. În rezultat se formează o nouă colectivitate de oameni creativi și multilateral dezvoltați. În prezent în Japonia se creează proiectul tehnopolului mileniului trei, unde s-a întreprins încercarea de-a uni strategia intelectualizării întregii economii naționale, ținând cont de diversitatea națională (istorică, etnică și culturală).

Tehnopolurile dispun de centre de cercetare, personal supercalificat și o situație ultrafavorabilă față de marile axe de circulație, ca și o integrare avansată în circuitele financiar-bancare și de relații internaționale. Caracteristica acestora este aglomerarea unor activități cu caracter inovator, acceptate ca atare de către un comitet, combinând adesea cercetarea științifică cu activitățile practice. Obiectivul este acela de a facilita transferul de tehnologie între întreprinderi sau ramuri înrudite. Tehnopolurile presupun obligatoriu existența unor incubatoare de afaceri sau pepiniere de întreprinderi, elemente cheie ale transferului tehnologic.

Tehnopolul, incluzând zonele industriale, științifice și de cercetare și cele locuite, se amplasează în locuri cu un mediu confortabil pentru trai, cu posibilități culturale și recreaționale. Tehnopolul trebuie să fie amplasat în apropierea orașului de bază, care să-i asigure serviciile comunale. O condiție obligatorie o constituie prezența aeroportului sau a unei stații de cale ferată expres.

Tehnopolurile se formează în baza principiilor de orientare concurențială și organizării efective economice. În condițiile globalizării o mai mare superioritate au căpătat tehnopolurile și centrele inovaționale, unde competitivitatea este asigurată de

nivelul înalt de deschidere spre colaborarea internațională și atragerea cercetătorilor talentați din toată lumea din domeniul tehnologiilor înalte.

În lume există o diversitate de forme și strategii de organizare a acestor entități. Diferențele apar din nivelurile tehnologice diferite ale întreprinderilor (firmelor), tradițiile diferitelor regiuni și politica privind dezvoltarea.

Apariția tehnopolurilor pe lângă marile universități ori institute de cercetare sunt deja obișnuite în statele occidentale. Modelul l-au constituit câteva zone industriale din SUA – Silicon Valley (Valea Siliciului) la sud de San Francisco, pe terenurile Universității Standford, autostrada 128 la Boston. Ulterior s-au extins în Marea Britanie (Cambridge), Franța (Sophie-Antipolis, la Nica, Meylan, la Grenoble), Japonia (Tsukuba, cu universitate proprie), Rusia (Akademgorodoc, lângă Novosibirsk) și în multe alte țări.

§ 4.3. Particularitățile zonelor economice libere în diferite spații geoeconomice

Zonele economice libere sunt instrumente politice chemate să faciliteze dezvoltarea comerțului internațional și a industriei exportatoare. Este, deci, normal să se aștepte ca aceste zone să se dezvolte și să prospere:

- în perioada în care comerțul mondial se extinde;
- aproape de rute ale comerțului internațional (porturi, aeroporturi, căi ferate și autostrăzi).

Analiza ZEL – urilor are o importanță deosebită nu numai din punct de vedere al funcționalității și structurii, dar și al activității acestora în diverse spații geoeconomice. Aceasta se poate realiza pe diverse coordonate, în special:

- a) pe tipuri de state
- b) pe state concrete, state cu o experiență deosebită în activitatea ZEL – urilor;
- c) pe regiuni geoeconomice.

După cum s-a menționat anterior, în anul 2000 funcționau peste 900 de ZEL – uri în 90 de state ale lumii.

O largă răspândire ZEL – urile o au **în țările dezvoltate**, fapt ce se explică prin participarea lor activă în diviziunea internațională a muncii, liberalizarea accentuată a fluxurilor comerciale și financiare, dar și prin caracterul postindustrial al economiei. În acest grup de state sunt prezente toate tipurile de zone economice libere, în special zone comerciale libere, zone ale antreprenoriatului liber și zone științifice și / sau tehnologice. În prezent, în țările dezvoltate sunt peste 300 de zone economice libere.

În țările dezvoltate scopurile de bază în crearea zonelor economice libere sunt:

- impulsivarea dezvoltării unor ramuri sau teritorii slab dezvoltate;
- crearea condițiilor favorabile de antreprenoriat;
- acordarea unor drepturi și libertăți mai mari organelor puterii locale în luarea deciziilor;
- diminuarea șomajului.

În **țările în curs de dezvoltare** la baza creării zonelor economice libere stă strategia stimulării creșterii economice, liberalizarea treptată a economiei, stimularea investițiilor de capital din exterior, crearea de noi locuri de muncă. ZEL – urile au început să apară în acest grup de state pe la mijlocul anilor 60 ai secolului XX. Anume aici sunt situate marea majoritate a zonelor economice libere, fapt ce ține de costul mic al arendeii pământului și al forței de muncă, lipsa restricțiilor ecologice. La fel ca și în prima grupă de țări, în țările lumii a treia se întâlnesc, practic, toate tipurile de ZEL – uri, dar cea mai largă răspândire au căpătat zonele prelucrătoare de export și zonele offshore.

Cu toată diversitatea zonelor economice libere din țările în curs de dezvoltare acestea au și multe trăsături comune. Principalele din ele sunt:

- majoritatea zonelor libere au un caracter închis și sunt orientate total sau parțial către piața externă;
- orientarea ZEL – urilor, în special spre ramurile laborioase (cu volum mare de brațe de muncă), specializate în industrii de larg consum, cum sunt: electronica, electrotehnica, încălțăminte, îmbrăcăminte, ceasuri, jucării, ș.a.;
- predominarea procesului de asamblare.

În **statele cu economia de tranziție** zonele economice libere au început să apară după anii 1990, avînd drept scop atragerea investițiilor străine și crearea de noi locuri de muncă. În țările postsovietice se desprind 3 feluri de zone, ținînd cont de modul de formare și dezvoltare ulterioară. Primul tip vizează crearea unui regim preferențial pentru agenții economici interni și străini. Zonele pot cuprinde un oraș, un raion, o parte sau întreaga regiune teritorial-administrativă, iar regimul preferențial urmează a fi de ordin financiar (impozite), vamal, valutar, de credit etc. Cel de-al doilea tip privește crearea, pe anumite teritorii a unei infrastructuri corespunzătoare cerințelor internaționale, asigurînd facilități îndeosebi pentru investitorii străini și darea în arendă a teritoriului respectiv; pe această bază urmează a se crea parcuri industriale cuprinzînd zeci și sute de întreprinderi de dimensiuni mici și mijlocii. Cel de-al III tip privește darea în arendă sau concesionarea pe termen lung a unui anumit teritoriu și, îndeosebi, în zone puțin atrase în circuitul economic. Se pot realiza desigur și zone complexe, mixte, cuprinzînd mai multe tipuri de activități.

În **țările ex-sovietice** predomină zonele de producție de export. Problemele cele mai dificile ale zonelor economice libere din acest grup de state sunt infrastructura slab dezvoltată și lipsa mijloacelor (resurselor) financiare.

Europa posedă cele mai vechi și caracteristice zone economice libere. În acest spațiu geoeconomic se evidențiază Europa Occidentală, unde predomină zonele comerțului liber. Ele au apărut încă în secolul al XIX-lea, cunoscute ca porturi libere, scutite de taxe vamale. În anul 2000 aici existau 150 de ZEL – uri. De la început aceste zone erau create predominant în porturile maritime (Hamburg, Bremen, Edmund – Germania, Copenhaga – Danemarca, Turcu, Helsinki – Finlanda, Salonik, Pireu – Grecia, ș.a.). Mai tîrziu zonele libere comerciale sau extins și în porturi fluviale și în anumite noduri feroviare. La începutul anilor 1990, în legătură cu deschiderea canalului navigabil Rhein – Main – Dunăre și perspectivele de extindere a relațiilor comerciale între Europa de Vest și Europa de Est, în cursul superior al Dunării – la Degendorf (Bavaria, Germania) a fost construit un nou port liber.

În ansamblu, pentru Europa Occidentală crearea ZEL – urilor prezintă o dificultate. Aceasta este legat, mai cu seamă, de politica Uniunii Europene, bazată pe susținerea concurenței libere în regiune. Iar aprobarea zonelor libere înseamnă apariția avantajelor, care largesc drepturile unor subiecți economici în raport cu alți subiecți, ceea ce încalcă principiul concurenței libere. Iată de ce în Europa Occidentală, spre deosebire de Asia sau America Latină, noi ZEL-uri se creează mult mai rar, au restrângeri mult mai mari și joacă un rol mai mic în economie, decât în regiunile menționate. Aceasta se referă în special la zonele prelucrătoare de export.

Cu toate acestea, Europa Occidentală rămîne a fi unul din cele mai mari centre ale businessului offshore. Pentru astfel de state și teritorii, cum sunt: Elveția, Liechtenstein, Luxemburg, Irlanda, Monaco, Cipru, Malta, cît și Insulele Normande, Insula Man, Gibraltar sunt caracteristice zonele offshore. Un regim privilegiat, pentru unele genuri de operațiuni internaționale, funcționează în Austria, Belgia, Marea Britanie, Grecia, Olanda. Avantajele acordate în aceste zone sunt orientate spre atragerea capitalului străin. Pe lîngă impozitele mici în zonele offshore investitorii se folosesc și de alte privilegii. Acestea sunt: prețul mic și simplitatea procedurii de înregistrare, lipsa restricțiilor valutare, simplitatea dării de seamă (raportului) financiar, anonimitatea proprietarului companiei.

Irlanda este țara care a pus începutul dezvoltării fenomenului de zonă economică liberă, creînd în anul 1959 pe un teritoriu mic (100 ha) în apropierea aeroportului Shannon prima zonă industrială de export. Această zonă este luată drept model în crearea de ZEL – uri în multe țări în curs de dezvoltare, în primul rînd – în noile țări industrializate din Asia și multe țări din America Latină.

În Irlanda a fost realizat primul aeroport cu regim vamal complet liberalizat. Aici se află și sediul primului magazin care operează în sistem „Duty Free Shop” – magazin comercial lipsit de taxe pentru pasagerii care părăsesc zona. Dezvoltarea turismului internațional, a sistemului de magazine „Duty Free”, a activităților industriale orientate spre export etc. au făcut ca zona liberă Shannon să se mențină pe primul loc în lume după rata profitului (29 – 33% pe an), în pofida anulării recente a avantajului său principal, al vacanțelor fiscale pe 30 de ani pentru investitorii străini.

Zona Shannon a jucat un rol pozitiv în reducerea emigrației, în crearea de noi locuri de muncă și a contribuit la modernizarea economică și prosperarea regiunii Shannon.

În fața Europei Occidentale stă acut problema raioanelor depresive. Una din variantele de soluționare a acestei probleme constă în organizarea în aceste raioane a zonelor antreprenoriatului liber. Scopul principal este restructurarea industriei, menținerea vechilor și crearea noilor locuri de muncă. Atare politică economică este accentuată nu atât în atragerea capitalului străin, cât în acordarea organelor locale a unor largi drepturi și împuterniciri în domeniul creării condițiilor favorabile pentru dezvoltarea activităților antreprenoriale (înviorarea businessului mediu și mic) pe baza capitalului național. Asemenea zone sunt caracteristice mai ales pentru Marea Britanie și Franța.

În toate statele din Europa Occidentală sunt create sau se crează în prezent tehnopoluri sau parcuri tehnologice, deși la acest compartiment regiunea dată rămîne în urma SUA și Japoniei. În Europa s-a format deja o rețea completă de tehnopoluri. O dezvoltare deosebită ele au căpătat-o în Franța (circa 40 de tehnopoluri), Germania, Marea Britanie, Spania, Italia, Olanda, Belgia. Printre cele mai cunoscute parcuri științifice se evidențiază Sophia Antipolis, Grenoble (Franța), Cambridge, Edinburg (Marea Britanie), Stuttgart, Heidelberg (Germania), Limeric (Irlanda), Luven (Belgia) ș.a.

În **țările Europei de Est** o experiență mai bogată în planificarea și înființarea ZEL – urilor o are Ungaria, succesele căreia în acest domeniu sunt semnificative. În prezent, pe seama celor 209 teritorii vamale libere revine 16% din traficul comerțului extern al țării. Totodată, Ungaria este un mare centru offshore. De menționat că, aici, în ultimul timp o mare atenție se acordă înființării și dezvoltării parcurilor industriale și zonelor antreprenoriatului liber.

Zone economice libere sunt create de asemenea în Polonia, Bulgaria, România și alte state.

Unele țări dunărene au creat deja o serie de ZEL – uri (Belgrad, Pancevo, Budapesta, Vidin, Ruse, Giurgiu, Constanța). Aceste realizări pledează în favoarea posibilității de a crea, de-a lungul întregului curs al Dunării, zone cu un regim special,

care ar putea deveni veriga colaborării și integrării între țările din această parte a continentului. Se studiază, în prezent, proiectul creării unor ZEL – uri în statele riverane Mării Negre.

În **spațiul ex-sovietic** crearea ZEL-urilor aveau un singur scop – atragerea investițiilor străine, pentru redresarea economiilor naționale și crearea de noi locuri de muncă. Zonele economice libere din **țările postsovietice**, spre deosebire de cele din țările ex-socialiste din Europa Centrală și de Est, n-au devenit „reper de creștere” a relațiilor de piață, ele funcționând doar pe hârtie. Distribuția iresponsabilă a privilegiilor a dus la creșterea deficitului bugetar a acestor țări. În condițiile dezvoltării slabe a antreprenoriatului autohton, ZEL-urile au fost folosite de grupările corporative locale pentru dezvoltarea „businessului”, utilizând resursele de stat. În majoritatea cazurilor capitalul acumulat în urma activității unui astfel de „business” a fost transferat de către businessmanii locali în centrele offshore din Occident.

În **spațiul geoeconomic Asia / Pacific** sunt situate cel mai mare număr de zone economice libere (peste 200), mai ales în „noile țări industriale” și țările – membre ale ASEAN – ului. În această regiune cele mai răspândite și efective zone sunt zonele de producție și export (tab.).

Un interes deosebit îl reprezintă ZEL-urile din China, cunoscute sub termenul de zone economice speciale. Crearea acestora a constituit o parte componentă a politicii strategice comune de „deschidere” a economiei țării către lumea exterioară, politică acceptată la începutul anilor 80 (sec. XX). Pentru atingerea acestui scop, în partea de est și de sud a țării, au fost selectate teritorii izolate de restul țării, pentru a le proteja de influențe ne dorite din partea străinilor, mai ales în sferele sociale și culturale unde, a fost introdus un regim special a zonelor economice libere.

Prin crearea zonelor economice speciale conducerea țării urmărea patru obiective principale, și anume:

- de a accelera dezvoltarea orientării spre export a întreprinderilor care vor crește veniturile, schimburile valutare în timp ce, simultan, se vor crea oportunități locale de angajare;

- de a încuraja investițiile în proiecte majore infrastructurale, de exemplu construcția de noi drumuri, hidrocentrale, poduri, aeroporturi și rețele de telecomunicații;
- de a servi ca centre de educare, antrenare și experiență cu diferite forme economice de cooperare;
- de a servi ca un cap de pod pentru introducerea de tehnologie străină, know-how, tehnici manageriale în alte părți ale Chinei.

În China funcționează trei tipuri de ZEL-uri, care se deosebesc ca mărime și statut juridic, și anume: zone economice speciale (zone cu destinație complexă), porturi libere și raioane de dezvoltare economică și tehnologică (parcuri științifice și industriale). La crearea acestor zone a fost folosită experiența altor teritorii și țări asiatice.

La începutul anilor 90, în China funcționau cinci zone economice speciale – Shenzhen, Zhuhai, Shanton (situat în provincia Guangdong, considerată ca al 5-lea „tigr” asiatic), Xiamen, Henan, pe seama cărora revine peste ¼ din investițiile străine totale introduse în economia țării. Principalii investitori în aceste zone sunt chinezii din Hong Kong, Aomani și din țările Asiei de Sud-Est, ei investind îndeosebi în regiunile de unde au plecat cu ani în urmă.

Pe lângă aceste zone în China au fost create aproximativ 30 de raioane de dezvoltare economică și tehnologică, 27 de tehnopoluri, 13 zone de comerț liber în principalele zone economice speciale și porturi libere, 7 raioane maritime economice libere, câteva zeci de orașe și districte libere pe întreg teritoriul țării.

Trăsătura principală a primelor zone economice chineze – crearea platformei economice pentru unificarea fostelor colonii: Hong Kong, Taiwani și Makao (Aomâni) cu patria. ZEL – urile au devenit întruchiparea teoriei convergenței capitalismului și socialismului.

În prezent, în China, ZEL – urile apar ca factori de antrenare a dezvoltării economice și sociale pe arii mari. Aceste zone oferă avantaje atât investitorilor străini, cât și părții chineze.

Investitorii străini găsesc un climat favorabil pentru afacerile lor, o mână de lucru și servicii relativ ieftine, avantaje fiscale și financiare, o piață de desfacere internă și condiții propice pentru export.

În pofida multor greutăți și incorectitudini în activitatea ZEL – urilor din China, succesele noii politici economice sunt evidente. Ele au devenit centre de concentrare a capitalului: 60% din întreprinderile mixte sunt înființate în zonele economice. Zonele libere din China sunt în felul său centre de experimentare a economiei de piață, principiile și experiența cărora treptat se vor extinde, cuprinzând spații din ce în ce mai importante și o pondere tot mai semnificativă în economia chineză.

În Japonia, spre deosebire de alte state din această regiune, sunt create și funcționează zonele științifice și tehnologice, în special tehnopolurile și parcurile științifice. În 1970, în apropiere de capitala Tokyo, este dat în exploatare centrul științific „Tsukuba”, construcția căruia a durat 17 ani. Este cel mai mare centru științific din Asia. Aici sunt amplasate 48 de instituții naționale de cercetare și peste 10000 de filiale, unde activează 40% din numărul total de cercetători.

În 1980, guvernul nipon elaborează un nou proiect, care prevede construcția a 19 orașe științifice de-a lungul coridorul industrial Tokyo – Nagoya – Osaka – Kobe. Acest proiect este o strategie de lungă durată de intrare a Japoniei într-o nouă eră și anume în era tehnologică. În perioada anilor 1986- 1990 în construcția celor 19 tehnopoluri au fost introduse peste 10 miliarde de dolari americani, inclusiv anual se aloca pentru fiecare tehnopol câte 200 de milioane de dolari. În proiect accentul este pus pe crearea unei infrastructuri „catifelate”, alcătuită din cadre calificate, tehnologii noi, asigurări informaționale, rețele de telecomunicație și capital de risc. Centrul științific „Tsukuba” și noile centre științifice au ca principal scop efectuarea cercetărilor științifice în ramurile extramoderne, cum ar fi: biotehnologia, ceramica fină, electrotehnica, materiale noi, robototehnica, stații electronice de calcul, soft, microprocesoare etc. Construcția tehnopolurilor se efectuează foarte intensiv, iar darea lor în exploatare se prevede către sfârșitul secolului al XXI – lea. Se consideră, că ele vor asigura o creștere rapidă a economiei nipone.

Zone economice libere sunt, de asemenea, în Coreea de Sud, Singapore, Thailanda, Taiwan, Filipine, India, E.A.U., Iemen, Iordania, Vietnam, Indonezia etc.

Pentru **America de Nord** este caracteristic dezvoltarea zonelor antreprenoriatului liber și zonele comerciale libere (așa numitele zone de comerț exterior).

În SUA se numără peste 130 de ZEL – uri. Mai mult de jumătate din ele revin pe seama zonelor comerciale libere, create în apropierea marilor complexe de depozite sau a parcurilor industriale din inferiorul țării, de asemenea în porturile mici în scopul reducerii taxelor vamale la produsele importate, mai ales la piesele complete și semifabricate pentru diferite ramuri. Zonele antreprenoriale din SUA și Canada ajută să scoată din declin unele raioane, unde se observă scăderea activității economice, creșterea șomajului și venituri mici ale populației o perioadă destul de îndelungată.

Cea mai largă răspândire și popularitate mondială au căpătat tehnopolurile. Primul tehnopol din lume „Valea Siliciului” (Shillicon Valley) a fost creat în anii 50 în SUA, în apropierea orașului San - Francisco, statul California. După mărimea și teritoriul ocupat această zonă rămâne a fi și astăzi prima. Acest complex teritorial inovațional, situat între golful San - Francisco și munții Santa - Crus, a devenit un simbol al progresului științifico-tehnic și dezvoltării regionale. Climatul mediteranian a creat condiții favorabile pentru popularea acestei regiuni, unde se află câteva orașe, cel mai mare dintre ele, San - Hose, numără peste 700000 de locuitori. În „Valea Siliciului” sunt amplasate circa 4000 de întreprinderi / firme mici și mijlocii, preponderent ale industriei electronice. Aici se găsește unul dintre cele mai bogate și prestigioase universități private din țară – Stanford. Alături de firmele americane aici sunt prezente firmele vest-europene, japoneze, sud - coreene și alte firme. Reducerea taxelor la componentele electronice exportate și reexportate a contribuit la cooperarea internațională a tehnopolului.

În baza dezvoltării tehnopolului „Valea Siliciului” au stat miliardele de dolari parvenite din partea statului și capitalului privat pentru finanțarea proiectelor și programelor de cercetări științifice, și politica fiscală cu privire la dezvoltarea

microelectronicii. Impozitele se reduc cu 20 – 25%, dacă capitalul este investit în proiecte științifice și de cercetări. Statul asigură pregătirea cadrelor de ingineri – programiști, dezvoltarea infrastructurii teritoriului, care se dă în arendă.

„Valea Siliciului” este simbolul mondial al progresului științifico-tehnic, una din capitalele mondiale ale microelectronicii, bastionul revoluției computerizate și a științelor aplicate. Aici se formează o bună parte din PIB-ul SUA, comparabil cu indicatorul respectiv a unor țări înalt dezvoltate din Europa Occidentală. Este un centru de concentrare a capitalului și intelectului, businessmenilor și programiștilor, unde se creează noi tehnologii pentru calculatoarele de mâine.

America Latină ocupă locul doi în lume după numărul și importanța zonelor economice libere. Conform diferitor evaluări în acest spațiu geoeconomic se numără de la 100 la 150 ZEL – uri, multe din care înregistrează succese remarcabile. Deși există unele deosebiri între ele, putem menționa câteva trăsături comune în procesul de creare a zonelor libere din această regiune. În primul rând, crearea zonelor se face din inițiativa statului, reieșind din interese naționale. În al doilea rând, înainte de a crea zone economice, se pregătește minuțios baza legislativă, care constituie zălogul funcționării normale a ZEL – urilor. Deseori, etapa pregătitoare ocupă o perioadă îndelungată de 3-4 ani. În al treilea rând, pentru America Latină este caracteristic definiția distinctă a tipului de zonă liberă, în concordanță cu ce și se prevăd privilegiile fiscale și alte avantaje. În al patrulea rând, pentru început zonelor libere li se atribuie niște teritorii mici, care treptat se lărgesc, deși rareori ating dimensiuni mari (de exemplu, zona comercială Colon din Panama, cu o rotație a capitalului de 8 mil. dolari americani pe an, pe parcurs de 40 de ani s-a mărit pînă la 300 ha). În al cincilea rând, pe teritoriul unei țări, de regulă, nu se creează multe zone. În America Latină, inițial se creau zone comerciale libere, care acordau firmelor străine facilități vamale. Astfel de zone funcționează în Columbia, Chili, multe state insulare din Caraibe, Mexic, Brazilia etc.

Mai târziu o largă răspândire o capătă zonele offshore, în special în Caraibe. Aceste zone dispun de un regim special fiscal, valutar și financiar. Zonele offshore se creează, în primul rând în țările mici ca teritoriu în scopul obținerii mijloacelor

valutare suplimentare. Centre financiare de importanță mondială sunt Panama, Belize, Bahamas, Insulele Cayman și Antilele Olandeze.

În America Latină funcționează câteva zone economice speciale, fiecare dintre ele sunt unice în felul său. Aceste zone sunt chemate să soluționeze un șir de probleme și anume: crearea centrelor de creștere economică, dezvoltarea raioanelor slab valorificate (Amazonia), industrializarea teritoriilor limitrofe între state, crearea locurilor de muncă etc. La acest tip de zone se atribuie zona liberă Manaus din Brazilia (suprafața – 3 mln. km.²), creată în 1967 cu scopul valorificării și dezvoltării teritoriilor vaste din Amazonia. Aici activează câteva sute de întreprinderi a peste 30 de ramuri industriale, printre care se evidențiază electronica, metalurgia feroasă și neferoasă, producerea de motociclete, biciclete, hârtie, mase plastice și alte produse chimice, mobilă etc. Crearea zonei Manaus a contribuit la formarea de noi locuri de muncă și la dezvoltarea economiei naționale. De exemplu, 90% din volumul total al producției acestei zone se realizează pe piața internă a Braziliei.

Zonele științifice în America Latină sunt în proces de formare. Primul parc tehnologic și industrial „Byo Ryo” a fost creat în 1988 în Brazilia și ține de domeniul biotehnologic.

În **Africa**, zonele economice libere au o răspândire mult mai restrânsă, deși în multe țări africane (Tunisia, Egipt, Senegal, Togo, Liberia, Nigeria, Algeria, Mauritius, Kenya, ș.a.) au apărut zone libere. Preponderent acestea sunt zone industriale de export și zone comerciale.

În prezent, se elaborează câteva proiecte destul de atrăgătoare în domeniul organizării ZEL – urilor. Printre acestea se evidențiază proiectul creării portului liber Mambasa în Kenya.

Problemele comune ale ZEL – urilor africane sunt: infrastructura slab dezvoltată, lipsa resurselor financiare și a cadrelor calificate, instabilitatea politică și economică, fapt ce „sperie” pe potențialii investitori.

În prezent, în **Republica Moldova** funcționează șase zone economice libere: „Expo-Business Chișinău”, „Tvardița”, parcul de producție „Taraclia”, parcul de producție „Otaci-Business”, „Ungheni-Business”, parcul de producție „Valkaneș”,

precum și Portul Internațional Liber „Giurgiulești”, care are un șir de particularități ale zonei libere. În anul 2005 în cele șase ZEL – uri erau înregistrați 110 rezidenți și un număr total de angajați de 3330. Activitatea zonelor economice libere este orientată spre producerea mărfurilor industriale la export, în special, utilaj electronic, articole din plută pentru îmbutilierea băuturilor alcoolice, plăci de ceramică, televizoare, covoare și mobilă. Alte genuri de activitate practicate în aceste zone țin de sortarea, ambalarea și marcarea mărfurilor care tranzitează teritoriul vamal al Republicii Moldova, precum și efectuarea construcțiilor, activități de depozitare și alimentație publică.

Prima zonă economică liberă Expo - Business Chișinău a fost creată în 1996 și se preconiza să devină un model de implementare a relațiilor de piață. Deja peste doi ani, atrași de facilitățile ce au fost acordate rezidenților, 65 de companii străine și mixte și-au deschis afaceri în zonă. Încercarea de a impune anumite interdicții, inclusiv în ceea ce privește activitatea comercială, a perturbat activitatea zonei în anii 1999-2000, iar 50 de rezidenți și-au retras capitalurile. Totuși, Expo - Business Chișinău, continuă să fie cea mai dezvoltată zonă liberă, ponderea căreia în volumul total de producție al zonelor libere constituie 43,2% (a. 2005).

Dintre aspectele negative care tind să frâneze crearea și dezvoltarea favorabilă a ZEL – urilor în Republica Moldova se pot menționa următoarele:

- multe obstacole birocratice;
- infrastructura insuficientă și ne adecvată (drumuri, telecomunicații, depozite frigorifice ș.a.);
- condițiile insuficiente pentru cazarea și deservirea agenților economici străini și a familiilor lor, etc.

Concluzii: Zonele economice libere joacă un rol important în economia mondială, fiind zone de concentrare a capitalului, producției, tehnologiilor avansate și a unii infrastructuri moderne. Scopurile creării zonelor economice libere, pot fi diverse, însă ideea principală în ansamblu este unică pentru toate zonele. Acestea sunt chemate să intensifice relațiile economice externe, să creeze condiții avantajoase pentru investitorii străini și locali. Zonele libere bine organizate sunt capabile să

influențeze pozitiv asupra teritoriilor din vecinătate, dându-le un imbold de dezvoltare economică (ca exemplu, poate servi zona liberă Manaus din Brazilia). Totodată, organizarea ZEL-urilor nu este un mijloc universal de ameliorare a situației economice din țară, însăși starea acestora în mare măsură depinde de factorii economici și politici din țară. Cu toate acestea practica internațională arată că, activitatea bine organizată și gestionată a ZEL-rilor poate aduce rezultate economice apreciabile, cu urmări benefice pentru economia națională în ansamblu.

Condițiile de succes ale actualelor și viitoarelor zone economice libere sunt:

- O legislație fermă în domeniu.
- Un sprijin eficient din partea statului.
- O planificare și administrare bună.
- Plasarea bună a zonelor în raport cu facilitățile de transport și telecomunicații.
- Menținerea facilităților fiscale, vamale și valutare etc.

Bibliografie:

1. Caraiani Gh., Cazacu C. Zonele libere, - București, 1999.
2. Caraiani Gheorghe. Zonele libere și paradisurile fiscale, București, 1999.
3. Mănăilă Adrian. Companiile offshore sau evaziunea fiscală legală, București, 1999.
4. Владимир Дергачев. Геоэкономика, - Киев, 2002,
5. Пространственные структуры мирового хозяйства. Под ред. Н. С. Мироненко, - М., 1999.
6. Э.Г. Кочетов. Геоэкономика, - М., 2002.

Subiecte pentru conversație:

1. Caracterizați avantajele zonelor economice libere.
2. Analizați trăsăturile ZEL-urilor în țările dezvoltate.

3. Analizați trăsăturile ZEL-urilor în țările în dezvoltare.
4. Caracteristica comparativă a două zone economice libere (la alegerea studentului).
5. Caracterizați ZEL-rile din Republica Moldova.

Tema 5. Transformări geoeconomice în dezvoltarea și amplasarea ramurilor economiei.

Planul temei:

- 5.1. Principii și factori geoeconomici de amplasare ramurilor producției și serviciilor.**
- 5.2. Teoriile geoeconomice de amplasare. Esența lor**
- 5.3. Modificări geoeconomice în dezvoltarea și amplasarea industriei**
- 5.4. Modificări geoeconomice de amplasare agriculturii.**
- 5.5. Activitatea CTN și amplasarea geoeconomică a industriei mondiale.**

5.1. Principii și factori geoeconomici de amplasare.

Amplasarea obiectivelor economice este o acțiune ce urmărește îmbinarea criteriilor de eficiență economică cu cele de ordin social. Criteriile de amplasare țin de : sursele de materii prime, particularitățile mediului fizico-geografic, infrastructura de producție și de transport, resurse de forță de muncă, consumator etc.

Procesul de amplasare al industriilor și de formare a îmbinărilor teritoriale de producție este influențat de un număr mare de factori numiți „**factori de amplasare a producției**”. Este important să nu se confunde această noțiune cu noțiunea de „factori de producție”, prin care se subînțelege forța de muncă, capitalul și pământul, ca principalii participanți în crearea noului produs și a unei valori.

În ceia ce privește noțiunea de „**factori de amplasare**” și abordarea acesteia nu există o concepție unică. Adeseori prin factori de amplasare teritorială se subînțelege

resursele și condițiile cele mai importante ale producției industriale, utilizate în procesul de producție, ce se deosebesc printr-o diferențiere teritorială semnificativă.

Nu este lipsită de importanță și considerația, conform căreia, prin factori se înțelege și una din trăsăturile producției în sine, care determină și relația de cauzalitate a amplasării ei în funcție de condițiile de amplasare.

Procesul de amplasare a industriei este influențat de o serie de factori. Mecanismul amplasării și ierarhia lor, ca importanță, sa modificat esențial în ultimii ani. Pentru industrie se utilizează noțiunile de „factori”, și „principii” de amplasare. În sursele bibliografice nu există o reflectare clară a acestor noțiuni.

S. A. Nicolaev confirmă: „că factori de amplasare sunt resursele și condițiile de producție industrială”. **A. P. Gorkin, L. V. Smireaghin** propun de a înțelege prin factori de amplasare însușirile producției, ce sunt în dependență de condițiile amplasării, ce se modifică de la un mediu la altul.

Dat fiind, că asupra amplasării unor întreprinderi industriale concrete, exercită influență un număr mare de factori, valoarea economică a acestora este foarte diferită în timp și spațiu precum și la anumite etape de dezvoltare economică. Este importantă să fie determinată ierarhia lor, stabilind de exemplu, factori de amplasare de ordinul 1, 2, 3 etc. Valoarea aceluiași factori se modifică în timp ceea ce se ia în considerație la evaluarea lor. Spre exemplu pentru industria metalurgică ca factor de ordinul I este prezența materiei prime – a minereului de fier; de ordinul doi este prezența sursei de energie. Pentru unele ramuri factorii de ordinul I poate fi de ordinul II și invers. În timp ordinea lor se poate schimba cu locul sub acțiunea transformărilor și anume în etapa modernă factorul principal indiferent de ramura industrială rămâne prezența peții de desfacere aplanându-se importanța factorului prezența forței de muncă sau a căilor de transport.

Deseori în literatura de specialitate se menționează, nu atât despre amplasare, cât despre **orientarea ramurilor industriale**. Dar este important de a menționa că unele ramuri pot fi influențate concomitent de toți factorii geoeconomici existenți, altele doar de unii factori în particular. În funcție de modificarea condițiilor social-economice se modifică în timp și factorii și principiile de amplasare.

Se remarcă câteva principii de orientare în amplasarea ramurilor economice:

- **spre materia primă,**
- **spre căile transporturi,**
- **spre baza energetică ori surse energetice,**
- **spre forța de muncă.**
- **spre resurse acvatică**

Asupra tuturor ramurilor de producție își exercită influență un set de factori, importanța fiecăruia este diferită, atât ca cotă de influență, cât și în timp. Orice tip de producție gravitează spre factori necesari, dar această gravitație se manifestă diferit și se modifică în timp. O orientare anumită nu este decât o tendință generală.

Factorii de amplasare au o expresie valorică diferențiată teritorială a cheltuielilor respective în costurile generale ale producției, ceea ce face posibilă o evaluare calitativă a lor.

Factorii de amplasare a industriei pot fi divizați în câteva categorii principale:

- **naturali** – care condiționează dependența industriilor de condiții și resurse naturale.
- **sociali** – condiționați de legile dezvoltării societății și relațiile sociale.
- **economici** – condiționați de tendințe de dezvoltare economică specific pentru o anumită perioadă, și nu în ultim rând obținerea unei eficacități economice.

FACTORUL NATURAL – se implică ca o totalitate a resurselor naturale – materii prime, surse energetice, resurse funciare, acvatică; tot în această categorie de resurse naturale poate fi inclus aerul, ori zgomotul produs în procesul de producție sau transport.

În evaluarea factorilor naturali persistă pericol de supraapreciere, ceea ce duce la un „fatalism geoeconomic” și neglijarea acestora, ceea ce semnifică „nihilism geoeconomic”. Ultimul este vizibil, și foarte frecvent, în spațiul nostru. Evidența

incompletă a factorului natural poate genera consecințe și eșecuri economice mari prin epuizarea resurselor sau poluarea mediului.

Una și aceeași îmbinare a condițiilor și resurselor naturale la diferite etape de dezvoltare a societății pot avea valoare diferită. De exemplu, oceanul în etapele precedente (sec. XVIII) mai mult dezbina din punct de vedere economic marile regiuni, în sec XX a servit mai mult ca un element care unește spațiile și regiunile. În prezent, datorită vitezelor mici de deplasare pe apă, oceanul mai mult frânează dezvoltarea economică în asigurarea legăturilor economice dintre spații. Râurile, cascadele ca elemente naturale, au figurat mai mult ca obstacole sau elemente inaccesibile progresului și dezvoltării economice.

În primele etape de dezvoltare a industriei, în condiții de dezvoltare insuficientă a transporturilor alegerea locului de amplasare a întreprinderilor era determinată de prezența și caracterul cursului râurilor (în special a celor navigabile, dar și a celor cu potențial de hidroenergie), în apropiere de suprafețe cu păduri, cu scop de utilizare a energiei lemnului. Odată cu avansarea și dezvoltarea producției industriale, influența factorilor naturali se reduce și, de multe ori, își pierde valoarea lor decizională. Utilizarea energiei vaporilor a făcut trecerea la bazine de cărbune, petrol, gaz asigurând și o libertate semnificativă în alegerea locului de amplasare a industriei.

Diferențele dintre condițiile mediului și asigurarea cu resurse naturale din nemijlocita apropiere, pot deveni hotărâtoare în amplasarea producției industriale. Evaluarea factorilor naturali în amplasarea industriei este o funcție invers proporțională cu nivelul de dezvoltare a forțelor de producție. Cu cât nivelul acestora este mai înalt, cu atât dependența de factorii naturali este mai mică sau se reduce considerabil.

În statele cu economie dezvoltată, amplasarea industriei se realizează preponderent prin influența acestora asupra costurilor de producție, și prin ele – valoarea profitului.

Industria minieră sau extractivă, care realizează prelucrarea primară a resurselor este influențată de mediu, prin prezența sau absența resurselor naturale. În

aspect geoeconomic, nu putem vorbi de careva modificări, doar că s-a pătruns în adâncime și s-a pornit la o valorificare pe scară largă a tuturor tipurilor de resurse miniere, indiferent de calitatea lor și nivelul de dezvoltare a țării.

În industria prelucrătoare, influența factorului natural este în funcție de potențialul de resurse naturale; de consumul de resurse la o unitate de producție; de transportabilitatea acestora. Industriile prelucrătoare sunt dependente de sursele de energie. De regulă, industriile prelucrătoare sunt amplasate intermediar, între sursele de materii prime și cele energetice. Ramurile industriale de bază sunt amplasate în apropierea materiei prime, din cauza consumului mare la o unitate de producție, dar și a concentrației mici de materie primă în minereu. Transportabilitatea materiilor prime și modernizarea transporturilor din ultimii ani au redus relativ importanța factorului natural.

APA – una din cea mai importantă resursă naturală. Industria figurează ca un mare consumator de apă. Apa este utilizată ca materie primă în procesul de producere, de asemenea în răcirea instalațiilor și echipamentelor, în calitate de dizolvant sau de agent termic. Majoritatea ramurilor și subramurilor industriei sunt mari consumatoare de apă: la producția unei tone de mase lemnoase se consumă 50 – 100 m³ de apă, de celuloză 100-700 m³, de sodă caustică – 60-160 m³, de fibre sintetice – 1000-2000 m³. Apa în industrie este utilizată și la producția de hidrogen; din apa marină se obține 20% din sarea gemă, 60% de magneziu, 65% din cantitățile de brom.

AERUL – este utilizat ca materie primă (de exemplu la producția de îngrășăminte de azot). În afara importanței sale vitale (factor vital), reprezintă componentul de bază al atmosferei, care contribuie la formarea resurselor agroclimatice. Ca factor de influență asupra acestui proces se impun anumite calități ale aerului, în special unele diferențe regionale ale calităților aerului, cum sunt umiditatea, menținerea anumitu-i grad de stabilitate a temperaturilor, în deosebi pentru unele ramuri ale industriilor textile (pentru filatură) și alimentare (de producție a vinurilor, brânzeturilor etc.). În prezent sunt deosebit de sensibile față de puritatea aerului un șir de producții contemporane din categoria tehnologiilor de

vârf, în care nu este admisă poluarea nici la nivel molecular - de exemplu, producția de microscheme, cristale sintetice, semiconductoare etc. Pentru asemenea producții este important și gradul de poluare fonică sau cele mai mici vibrații.

FONDUL FUNCIAR reprezintă totalitatea terenurilor în limitele unei țări, regiuni, comune etc. Este un factor important în amplasare. Cele mai calitative (fertile) terenuri sunt utilizate sub culturi agricole). În industrie, spațiul are o importanță mai redusă, dar, totuși influențează amplasarea și dezvoltarea întreprinderilor. Întreprinderea are tendințe de extindere prin mărirea capacității, prin necesitatea depozitării deșeurilor. În prezent, suprafața totală a terenurilor afectate de activități miniere este de 15 mln ha. Pentru activitatea normală a unei atomocentrale de capacitate medie este nevoie de o suprafață de 3-4 km². Această problemă se complică deseori și prin implicarea populației. În unele regiuni se resimte o criză de spațiu (în Japonia, de exemplu sau în Olanda), pentru extinderea urbană. În sens mai larg, însă-și **teritoriul** reprezintă un element al procesului de producției. Așa componente ale sale, ca poziția, resursele naturale și condițiile lor de valorificare, pot favoriza sau frâna dezvoltarea economică. Foarte frecvent, în acest context, se utilizează noțiunea de **teritoriu economic efectiv**, prin care se subînțelege suprafața ce dispune de condiții naturale favorabile.

FACTORUL SOCIAL – marchează o influență hotărâtoare asupra producției industriale. Influența în amplasare este determinată de obiectivele producției și de posibilitățile de realizare ale acestora. În condițiile de economie de piață este optimală amplasarea producției care asigură obținerea unui profit maxim.

Există contradicții în acest sens, deoarece nu totdeauna procesul de producție are o reflectare benefică asupra societății. Aici rolul în amplasare și organizare teritorială este luat de stat, însă nu totdeauna îi revine un rol primar.

Printre factorii de natură socială, ce influențează dezvoltarea și amplasarea industriei, se remarcă resursele de forță de muncă și capitalul. Schimburile reciproce

parțiale ale acestora pot condiționa modificări semnificative în amplasarea producției industriale.

Forța de muncă interesează atât prin numărul său (în agricultură, industria textilă, activități miniere), cât și prin calitatea sa (în electronică, aeronautică, etc.).

Există mari diferențe teritoriale în ceea ce privește prezența resurselor de forță de muncă, a valorii și calității acestora, productivitatea muncii. Amplasarea industriei are loc, preferențial, în regiunile și țările care dispun de forță de muncă ieftină. În mod special, aceasta este caracteristic pentru ramurile industriale specializate, care realizează produse standardizate, pe baza proceselor de producție, fragmentate din punct de vedere tehnologic. Pentru ramurile industriale noi, logofage, care realizează produse complicate și frecvent amovibile, deseori prin comenzi speciale bazate pe tehnologii sofisticate, este deosebit de importantă utilizarea forței de muncă de calitate superioară, a unor colective de cercetare. De aici și dependența mare a industriilor de vârf de centrele de cercetare tehnico-științifică.

Atât ramurile, cât și companiile industriale iau în considerație diferențele regionale în valoarea muncii exercitate de femei și de bărbați, și în calificarea forței de muncă în cadrul țărilor industriale dezvoltate, de asemenea diferențele în valoarea acestora între țări.

În țările în curs de dezvoltare, valoarea forței de muncă este de zeci de ori mai mică, decât în țările dezvoltate, ceea ce prezintă un element important pentru corporațiile internaționale (de exemplu, forța de muncă de la întreprinderea „Zorile”, utilizate de întreprinderile moldo-italiene, este remunerată cu 200-250 USD lunar, pe când, în Italia, pentru aceeași muncă se plătește 2500 Euro). Preferabil pentru dezvoltarea industriei sunt statele ce au un nivel înalt al învățământului, prezența unei sisteme de căi de comunicație dezvoltate și a căilor de acces favorabil.

Valoarea forței de muncă feminine și masculine în majoritatea țărilor lumii, de obicei este mai mică decât cea masculină. De acest fenomen este legată orientarea unor producții și industrii, care necesită un volum mare de muncă, spre regiunile cu resurse de forță de muncă feminine. Mai frecvent acestea sunt regiuni rurale slab industrializate sau așezări urbane nu prea mari.

În genere, întreprinderile de prelucrare primară, industriile extractive solicită, în mare parte, forță de muncă mediu și slab calificată și necesită deseori o muncă fizică intensă. Amplasarea lor geoeconomică de obicei are loc în spațiul rural și așezări urbane mici. Amplasarea lor în spațiile rurale urmărește scopul de a ocupa populația masculină, ce se eliberează din agricultură în urma procesului de mecanizare, dar și stoparea sau aplanarea migrației temporare sau pe o perioadă mai îndelungată.

Întreprinderile ce realizează producție finită sunt amplasate exclusiv în spațiile urbane adeseori mari, unde există forță de muncă de înaltă calificare ce preferă acestea.

Între ramurile industriale există un dezechilibru a forței de muncă. În ramurile de vârf sunt antrenați bărbații. Aceste ramuri au cerințe mari de forță de muncă de înaltă calificare, care o constituie, de cele mai dese ori, populația masculină. Dar și locul de lucru preferențabil este acordat de angajatori bărbaților.

În genere, în funcție de cererea față de forța de muncă, ramurile industriale se deosebesc mult. Industria extractivă solicită forță de muncă masculină (80% din cei ce activează în această ramură o constituie bărbații). La fel și ramurile industriei grele, care necesită un volum mare de muncă fizică (industria metalurgică). Pe de altă parte, ramurile industriei ușoare solicită de forță de muncă feminină (70-80% din muncitori sunt femei). Adeseori pentru asigurarea unui echilibru de ocupație a forței de muncă se recurge la amplasarea acestor ramuri în aceleași centre.

Unele ramuri, cum este industria alimentară (doar unele subramuri) au o fluctuație mare a forței de muncă, legată de funcționarea sezonieră a întreprinderilor (industria zahărului, industria conservelor), ce asigură o ocupare temporară a forței de muncă.

Societatea este cea care tinde să modifice amplasare geoeconomică prin faptul, că unele ramuri industriale prezintă risc pentru oameni prin producția pe care o realizează, fie că prin procesul tehnologic (producerea zgomotului) sau a deșeurilor ce rezultă în urma procesului de producere.

Un alt factor social, care se impune, în special, în agricultură sunt relațiile funciare. Ele influențează foarte mult modul de utilizare a terenurilor, uneori fiind factorul hotărâtor în modificarea peisajului geografic.

În cadrul relațiilor funciare se evidențiază forma de proprietate, mărimea proprietății și raportul dintre proprietate și munca prestată.

Un rol important în modul de utilizare îi revine și suprafeței medii a gospodăriei. Este cunoscut faptul, că gospodăriile cu suprafețe mari au posibilități mai mari de aplicare intensivă a metodelor agro-tehnice (crește gradul de mecanizare, chimizare, ș.a.).

FACTORUL ECONOMIC

O influență remarcabilă asupra geografiei industriilor exercită *progresul tehnico-științific*. Sunt cunoscute deja realizările progresului tehnico-științific, care asigură antrenarea în procesul de producție a unor noi surse și tipuri de materie primă. Astfel, valorificarea surselor noi de energie, sporirea rentabilității și eficiența de utilizare a surselor de materie primă și energetice tradiționale și deschiderea posibilităților de valorificare a resurselor din cele mai greu accesibile regiuni reprezintă acele avantaje pe care le creează progresul tehnico-științific. De asemenea, condiționează apariția și dezvoltarea unor ramuri și producții industriale noi, care prezintă cerințe deosebit de pretențioase în amplasarea lor. Este cunoscută importanța acestuia în modernizarea mijloacelor de transport, a sistemului de comunicații și informațional. Utilizarea *noilor tipuri de materie primă*, a noilor tehnologii și a mijloacelor de transport mai modernizate și eficiente determină, deseori, discontinuități teritoriale, justificate din punct de vedere economic. Aceasta duce la deplasarea anumitor verigi tehnologice de la locul de producție a materiei prime spre zonele de consum a produselor respective. Sunt frecvente și situațiile în care, invers, utilizarea noilor tipuri și surse de materie primă, a noilor tehnologii, inclusiv a celor care asigură o prelucrare complexă a materiilor prime, justifică dezvoltarea proceselor de combinare și de formare a unor noi complexe teritoriale de producție. Crearea acestora este înlesnită în situațiile în care unitățile industriale fac

parte din aceeași ramură sau din grupuri industriale înrudite și legate din punct de vedere financiar.

Unele industrii sunt treptat permutate din spațiile urbane în cel rural, din motivul că sunt poluante sau, din cauza consumului ridicat materii prime, apă. Astfel se tinde să se reducă cheltuielile pentru transport și cele pentru asigurarea unei calități a producției prelucrate (în cazul industriei alimentare).

Structura și specificul sferei serviciilor

Dezvoltarea acestui sector este o consecință a apariției noilor necesități și direcții de valoare a societății, creșterea veniturilor populației. Acestui sector îi revine în prezent o pondere foarte înaltă, mai ales în statele înalt dezvoltate (72 % din P.I.B. în S.U.A., 71% în Japonia, 70% în Franța, etc.). Sunt evidente 5 ramuri:

Comerțul - ocupă rolul central în dezvoltarea sferei serviciilor. Numărul de ocupați în comerțul cu amănuntul și angro constituie unul din indicatorii de bază a dezvoltării acestui sector. În statele dezvoltate ponderea celor ocupați în comerțul angro constituie 33% în Germania, 5% S.U.A. din numărul celor ocupați în comerțul interior. Un alt indicator al dezvoltării comerțului este numărul de angajați în comerț la 10 000 de locuitori. Cele mai mari valori se înregistrează în Japonia – 630 persoane, SUA - 570, Germania - 383, Marea Britanie - 380, Franța - 335.

Spațial, în traficul mondial de mărfuri predomină UE cu 40%, locul doi îi revine Asiei.

Telecomunicațiile asigură 7 % din PIB. Geografia industriei informaționale mondiale este abia în proces de formare, însă principala particularitate a ei este prezența și dezvoltarea în statele înalt dezvoltate. Pe de o parte, aici există enorme resurse informaționale, pe de altă parte, există cerere permanentă la diverse forme de informații. Un alt principiu, care determină dezvoltarea acestei ramuri este accesul liber la informația existentă, principiu, care de asemenea se respectă în această grupă de state.

Deservirea creditar-financiară. Principala formă de activitate este exportul de capital. În prezent, exportul mondial de capital depășește 1,3 trilioane U.S.D. În

lume sau creat trei centre creditar-financiare mari, care concurează între ele. S.U.A., de peste 50 ani deține întâietatea, fapt prin care a izbutit să-și creeze așa zisa a „doua economie”. Volumul veniturilor obținute în așa mod ating 40 % din P.I.B. statelor unite. Cel mai mare spațiu de investiții pentru S.U.A. este Europa de Vest, pe locul doi se află Asia. Rolul Europei în relațiile financiar creditare este imens. Dintre 200 cele mai mari bănci din lume, 60 sunt amplasate în Europa. Capitale financiare în Europa sunt considerate Londra și Zurich. În Asia, cel mai mare centru financiar este or. Tokyo, care deține 20 % din relațiile financiar-creditare cu 400 de filiale. Din lumea a treia se evidențiază statele OPEC, lider după volumul exportului de capital fiind Arabia Saudită. Particularitatea de bază este că 80% din capitalul exportat este îndreptat spre statele dezvoltate. Aceasta se explică și prin faptul, că statele în curs de dezvoltare nu au o infrastructură de primire și investire a masei de capital.

Al doilea centru îl reprezintă „statele noi industriale”, care au intrat pe piața de capital în anii 80 ai sec XX. Sunt state care au reorientat exportul de capital din lumea a treia în statele dezvoltate, ca S.U.A. și Europa de Vest. Creditează în deosebi bussinesul mare și mic.

Administrația de stat. Ocrotirea sănătății, învățământul, instituțiile cultural recreaționale, deservirea populației. Principalele direcții sunt ocrotirea sănătății, cultura, deservirea populației.

Amplasarea geoeconomică a serviciilor

Reieșind din specificul acestei sfere, amplasarea teritorială diferă foarte mult, dar, totuși, pot fi evidențiați un șir de factori. Primii au abordat amplasarea teritorială a serviciilor englezii în anii 50 ai secolului XX și au primit o recunoaștere mondială. Unul din principalii autori ai amplasării serviciilor a fost V. Crisaller, care par a fi simple la prima vedere

Factorul de bază este poziția centrală în raport cu infrastructura socio-economică. Prin poziție centrală se subînțelege locul oricărei așezări, ce servește ca centru de asigurare cu mărfuri și servicii, strict necesare și are particularitatea de a polariza în jurul său activități economice.

Poziția centrală este o categorie relativă, deoarece locul dat nu poate concentra absolut toate categoriile de servicii. Din acest motiv ele sunt divizate în centre de rangul I și de rangul II etc. Poziția centrală este determinată de preferințele populației și nu pot fi elaborate recomandări unice. Poziția centrală este favorizată de așa factori ca:

- **prezența căilor de transport**, de regulă a celor noi și rapide. Poziția centrală este considerat locul de intersecție a lor. Acestea sunt de obicei magistralele. De cele mai dese ori acestea sunt căile aflate la intersecția a două centre mari;
- **prezența centrelor de comerț**, de regulă, de dimensiuni mari sau polarizatoare. De regulă, acestea sunt piețele mari, cu cerere și ofertă mare și stabilă.
- **prezența centrelor administrative** sau a organelor de dirijare regională sau națională.

În cazul lipsei acestor cerințe sunt create **rețele de prestate a serviciilor**. Cel mai frecvent, aceste servicii sunt prestate în alimentația publică în gospodărie (spălătoriile).

5.2. Teoriile geoeconomice în dezvoltarea și amplasarea ramurilor economiei

Noile concepții de dezvoltare și amplasare a industriei.

Concepțiile noi sunt direcționate spre elaborarea noilor modele dinamice.

1. Unul din autorii **concepțiilor noi** este **Mașbiț**, care a elaborat ciclurile resurse-export. Aceste cicluri prevăd extragerea materiei prime, prelucrarea ei primară, precum și transportarea acesteia. Conceptul dat a fost dezvoltat de mai multe state ce sunt specializate mai mult în exportul de materii prime sau semifabricate pe piața mondială precum și transportarea acestora.
2. În secolul XIX și prima jumătate a secolului XX **Tiunen** și **Launhard** înaintează teza că **factorul de bază al amplasării industriei sunt căile de**

transport. Accentuând că transportul creează o independență a centrelor industriale în raport cu materiile prime, ele permit și accesul la câteva surse concomitent. De regulă se ține cont de intersecția acestora, ce sporește avantajele, dar și rolul centrului industrial. Tiunen vine cu o observație că; „diferite industrii au un comportament diferit față de același factor de localizare”. El clasifică industria în: **industrii înalt calificate** sau **industrii de lux** (industria chimică, industria mecanică de precizie, industria textilă), care are un proces de concentrare spațială în locurile unde se află forțele de muncă calificate și capitalul. A doua grupă o formează **industriile comune** (industria metalurgică, prelucrarea lemnului, industria agro-alimentară), care sunt indiferente față de factorul forța de muncă, fiind dispersate în spațiu în funcție de sursele de energie, materii prime sau facilitățile de transport.

3. În secolul XX s-a impus **teoria**, că odată cu **creșterea complexității procesului de producție** sub influența P.T.Ș., centrele au tins spre forțe de muncă de regulă calificate. Așa sunt ramurile cu un nivel înalt de tehnologizare, iar cele ce necesită forțe de muncă numeroase, tind spre ariile agricole dens populate, unde în rezultatul mecanizării are loc eliberarea forței de muncă.

În această perioadă dominantă a fost teoria lui **Alfred Weber**. El a clasificat factorii de amplasare a industriei în: **factori generali** (transport, capital și munca investită) și **specifci** (gradul de perisabilitate, condiții de păstrare a produselor). A. Weber definește, că localizarea este în funcție de factorul muncă sau forțele de muncă și este optim în raport cu sistemele de transport. El nu a neglijat însă importanța sistemelor de transport.

4. În a doua jumătate a secolului XX, Walter Cristailer ne atenționează că **factorul** dominant al amplasării este **prezența peții**. Aceasta are loc în etapa promovării liberalismului de piață. În condițiile concurenței sistemelor de impozitare precum și a granițelor statale, optimal este de a amplasa producțiile industriale spre piețele de desfacere. Producția a devenit deosebit de variată, dar și diversificată, de aceea este foarte important de a avea în

apropiere o piață de desfacere a mărfurilor. Iar forța de muncă se deplasează spre mișcarea de capital. Autorul acestei concepții sunt **T. Palander** și **Walter Cristailer**

O altă particularitate a amplasării industriei rezultă din faptul, că industria de prelucrare este ramura de bază a statelor dezvoltate, iar industria extractivă este ramura statelor subdezvoltate. Este o particularitate moștenită din etapa industrială, dar, totuși, în etapa post-industrială are loc deplasarea ramurilor poluante și energofage din state dezvoltate în cele subdezvoltate.

În ultimele decenii s-a dezvoltat gigantismul industrial. Producția industrială la scară mare nu este eficientă în bazinele mici de materii prime. Aici ea este o producție temporară și din start are puține șanse de dezvoltare. Cu toate că bazinele mari pe glob sunt limitate ca număr, s-a mers pe această cale, ce a modificat mult geoeconomic amplasarea industriei extractive.

Dacă în anii 70 ai secolului XX, lumea s-a confruntat cu criza energetică, apoi în perioada ce a urmat, statele lumii s-au confruntat cu „criza de materii prime”. Sub influența acestor două fenomene de natură economică au fost lansate:

- a) **concepția de asigurare stabilă** cu resurse energetice a economiilor naționale, ce a fost dezvoltată inițial de statele din Europa de Vest. Prin aceasta, statele vestice au început să se asigure concomitent cu resurse energetice din câteva surse. Spre exemplu, securitatea energetică presupune importarea combustibililor dintr-o singură sursă maxim 40% din tot importul. Esența este și reducerea parțială a dependenței de resursele energetice ale Rusiei.
- b) **concepția de asigurare cu materii prime și mineralogice**, de asemenea lansată de statele din Europa de Vest. Ea se baza pe câteva aspecte:
 - economisirea maximă a resurselor;
 - reorientarea spre sursele de materii prime proprii și a celor din statele subdezvoltate de importanță mondială;

- importul de materii prime se desfășoară doar din acele state, care dispun de o stabilitate politică și economică.

Prin aceasta și se explică creșterea ponderii din ultima perioadă a așa state ca Canada, Australia, R. A. S., atât în extracția, cât și în asigurarea cu materii prime a peții mondiale. Pe glob au apărut noi raioane de asigurare cu materii prime și minerale ca: Australia de Vest și de Est. Vitvarsarand în R. A.S.

Modificări de amplasare a industriei în etapa postindustrială

Modificările în amplasarea geoeconomică a industriei s-au petrecut sub influența *progresului tehnico-științific* (P.T.Ș.). În evoluție sunt bine conturate trei revoluții industriale:

1. Secolul XVIII – secolul XIX, când a avut loc trecerea de la munca manuală la cea a mașinilor.
2. Prima jumătate a secolului XX - revoluția tehnică cu implementarea mecanismelor și mașinilor de complexitate maximă și cu unele elemente de automatizare.
3. A doua jumătate a secolului XX - revoluția științifico-tehnică, cu implementări științifice sporite și cu modificări a bazei de materie primă, a calității produselor și modificări a forțelor de producție. De asemenea, implementarea biotehnologiilor (producția mărfurilor ecologic pure, fără a afecta sănătatea omului; utilizarea tehnologiilor fără deșeuri, care nu afectează mediul înconjurător.

În **amplasarea industriei extractive** contemporane sunt bine evidențiate următoarele particularități:

- s-a accentuat utilizarea largă a noilor tehnologii de valorificare a resurselor energetice și a celor minerale. Resursele sunt extrase de la adâncimi mari, din zona de șelf și din largul mării.
- foarte mult s-a extins extragerea din regiunile vechi spre cele noi, care sunt amplasate în regiuni greu accesibile sau cu condiții naturale foarte dificile.

- statele ce duc lipsă de resurse, extrag inclusiv și resursele de calitate inferioară.

Ramurile prelucrătoare din punctul de vedere geoeconomic, al influenței P.T.Ș. sunt grupate în:

- a) **ramuri noi** - la care se referă industria chimică, industria constructoare de mașini.
- b) **ultra-noi** – ce includ industria aviarachetară, cosmică, biochimia, biotehnologia, electronica. Ele tind în amplasarea lor geoeconomică mai mult spre centrele mari științifice. În legătură cu faptul, că cerințele față de forța de muncă sunt foarte diverse, ramurile de vârf rămân în statele dezvoltate, iar celelalte sunt deplasate în statele ce rămân dependente de P.T.Ș.

În statele post-socialiste, mai ales în ex-URSS, s-a mers în amplasare mai mult spre centru geospațial al statului, de regulă se urmărea scopul de a nu admite pătrunderea “inamicului” sau de apărarea a valorilor naționale în caz de atac. Aceasta a dus la un dezechilibru economic dintre centru și periferie. În statele dezvoltate s-a ținut cont de principiile economiei de piață ce a atenuat diferențierea. În Republica Moldova s-a tins de a amplasa economia în regiunile estice, mai ales a ramurilor strategice ale economiei, ne luându-se în calcul principiile și factorii de dezvoltare economică.

În condițiile globalizării, ramurile industriale sunt amplasate de regulă spre ariile limitrofe ale statelor. Aceasta se face cu scopul de a lichida deosebirile regionale dintre state și, totodată, de a pătrunde spre noi bazine de materii prime. De asemenea impulsivitatea dezvoltării periferiilor care sunt cu resurse valoroase economice. Așa sunt zonele economice libere sau euroregiunile în Uniunea Europeană, ce reprezintă o etapă de aderare pentru statele candidate. Integrarea este nu numai pătrunderea spre piețe de desfacere a mărfurilor, dar și spre baze de materii prime.

Dezvoltarea transporturilor au determinat deplasarea ramurilor. Ele nu mai sunt dependente de un singur izvor de materie primă. În așa mod, industriile au utilizat cele mai ieftine tipuri de transport, cum sunt cele acvatice și a avut loc deplasarea lor spre țărmuri și râuri navigabile. Aceasta a ușurat într-un mod și aprovizionarea cu resurse, dar și cu alți factori de producție. În plus ramurile au căpătat o autonomie în urma apariției restricțiilor de ordin ecologice. Tehnologiile noi au dat o altă autonomie ramurilor industriale. Ele utilizează mai puține resurse naturale.

Dezvoltarea transporturilor a sporit importanța ramurilor industriale de la rang național la rang mondial. În procesul de concentrare a producției s-au creat întreprinderi mari, gigantice, ce cuprind și controlează teritorii și spații mari, cu resurse și piețe de desfacere. Concomitent s-a intensificat procesul de formare a noilor centre industriale. Apariția monopolurilor a produs o flexibilitate mare a ramurilor industriale.

Ramurile mari consumatoare de materii prime și cele cu un grad mare de risc sunt transferate în statele subdezvoltate. Transferarea are loc prin intermediul exportului de tehnologii și a investițiilor din partea statelor dezvoltate.

Însăși industria mondială a suferit modificări geoeconomice și anume, centrul de greutate a producției economice se deplasează spre Asia. Dominarea în lume a acestei regiuni se datorează și productivității industriale mai sporite în raport cu celelalte.

În principalele spații geoeconomice s-a păstrat dominația a câte o țară.

Factorii de amplasare geoeconomică a ramurilor industriale

Energetică. Amplasarea acestei ramuri este în funcție de volumul consumului și structura resurselor energetice primare disponibile, de prețul la sursele energetice primare pe piața mondială.

Balanța energetică mondială este ponderea diferitor tipuri de combustibili în obținerea și consumul de energie.

În anul 2004, structura balanței energetice mondiale a fost următoarea: petrol – 36,8%, cărbune – 27,2%, gaze naturale – 23,7%, hidro- și atomo-energie – 12,3%. În prezent este evidentă tendința statelor de a trece la sursele de energie ieftine. Astfel, în ultimii ani, din cauza creșterii prețurilor la petrol și gaze naturale, ponderea lor în balanța energetică scade și crește cea a hidro- și atomo-energiei, de asemenea, a surselor regenerabile. Prețurile la cărbune au crescut brusc cu 10- 20 %, în plus, cărbunele, indiferent de calitate, tinde de a fi exclus din balanța energetică a statelor dezvoltate, din considerente ecologice, cu toate că media prețului rămâne a fi de 120-150 dolari/tona.

Statele dezvoltate se orientează mai mult spre sursele de combustibil ecologic pure, mai ales gazul natural, care are și un preț mai redus. În procesul de globalizare ele urmăresc scopul de a-și asigura o stabilitate în aprovizionarea cu resurse energetice, de aceea ele sunt permanente în căutarea noilor surse alternative de energie.

Anii 70 ai secolului XX au demonstrat clar, că contradicții geoeconomice există între statele lumii, ele sunt și la etapa contemporană, dovadă este războiul din golful Persic. În așa mod, a fost obținut un consens, prin care explorările de petrol au creat locuri de muncă în statele industrializate. “Goeconomia petrolieră” se compune din mai multe etape caracteristice statelor dezvoltate extracție - transportare - prelucrare – transport – realizare.

De aceea, Rusia are pe ce conta în strategia sa geoeconomică și anume prin faptul că extrage, transportă și realizează, dar aceasta minimalizează foarte mult posibilitățile ei. Rusia ar trebui să posede ciclul complet de realizare a produselor finite petroliere, pentru o prosperare geoeconomică.

Rezervele mondiale de gaze sunt repartizate neuniform, deoarece 26,7% sunt concentrate în Rusia și 15,3% în Iran, state instabile, atât din punct de vedere economic, cât mai ales politic. De aici rezultă și problema asigurării statelor lumii cu “aurul albastru”.

O lată sursă de energie, de asemenea destul de instabilă, este cea atomică. Numai în perioada 2000-2004 ponderea acestei surse de energie a scăzut de la 7,9%

la 6,1%. În genere, lumea tinde de a substitui energia atomică cu alte surse, lucru foarte evident în unele state europene (Germania, Suedia etc.).

Lumea este puternic dependentă de două centre de asigurare cu resurse energetice – Orientul Apropiat (în special Arabia Saudită), unde se resimte mult influența S.U.A. și Rusia. Europa fiind axată mai mult pe Rusia și, parțial, pe Africa de Nord și Orientul Apropiat. Datorită faptului că Rusia este imprevizibilă în acțiunile sale, se caută insistent de a se conecta la conductele noi de gaze și petrol, ce pot veni dinspre Asia Mijlocie (Kazahstan, Turkmenistan). Organizația GUUAM are ca scop principal anume substituirea surselor de aprovizionare din Rusia cu cele din Asia Mijlocie. Însă și aici problema întâlnește mari impedimente politice.

Statele lumii ce nu dispun de combustibil se asigură cu resurse prin intermediul porturilor. Sunt utilizate două priorități:

- 1) transportul ieftin;
- 2) capacitatea mare de transportare.

Statele înalt dezvoltate susțin **conceptul de stabilitate și securitate energetică**, concept ce a stat și la baza evoluției U.E. Prin acest concept se urmărește scopul de:

- a avea parteneri serioși în asigurarea cu surse energetice;
- a dispune de câteva surse de aprovizionare cu resurse energetice;
- a-și asigura o independență energetică în raport cu eventualele probleme ce pot apărea pentru țară.

Termocentralele asigură 64 % din producția mondială de energie electrică. În secolul XX tendința de bază a fost construcția termocentralelor gigantice, dar și cu efecte mari de poluare. Această problemă a apărut pentru prima dată în Europa, unde treptat s-a trecut la termocentrale de capacitate mică. Strategia dată de dezvoltare nu a dat rezultatele dorite, ele continuând să fie surse mari de poluare. De aceea s-a recurs la o nouă strategie geoeconomică și anume, termocentralele au început să fie trecute de la combustibil solid (cărbune) la cel lichid (păcură), iar mai târziu la gazul natural. În așa mod s-a păstrat strategia de a construi centrale termoelectrice mari. La

momentul transferării lor de la cărbune la gaz și păcură, termocentralele au fost amplasate spre consumator, urmărindu-se scopul de a evita pierderile de energie la transportare și de consum a energiei termice, unde eficiența lor a sporit de două ori. La această etapă s-a modificat și strategia tipurilor de centrale termoelectrice. S-a trecut la cele mici, unde amplasarea se efectuează direct în interiorul spațiilor urbane. Iar a celor care funcționează pe bază de cărbune sunt amplasate în rază subrbană. Termocentrale mari mai sunt construite doar în bazinele mari de surse de combustibil. La etapa modernă ele funcționează pe bază de cărbune inferior, șisturi arzătoare sau bituminoase, transportându-se energia electrică spre consumator. În amplasare se ține cont și de prezența apei, necesare pentru procesul tehnologic. În plus, consumul de apă la termocentrale transformă apa consumată în apă tehnică, ce sporește criza apei potabile în urbe. Dar transferarea lor spre consumator a sporit eficiența economică de 200% fiind utilizată și apa fierbinte, de unde se ține cont de mărimea lor și regimul de funcționare pe parcursul unui an.

Avantajele termocentralelor sunt că ele sunt construite în timp scurt, în comparație cu hidrocentralele, cu cheltuieli reduse de capital. Un dezavantaj este că termocentralele necesită o reconstrucție la fiecare 2-3 ani, în plus și reutilare. Iar regimul de funcționalitate este acomodat cu ușurință cerințelor de moment cu energie.

Hidrocentrale produc energie ecologic pură și inepuizabilă. Ele, însă, au implicații mari asupra hidrodinamicii râurilor. În prezent, hidrocentralele asigură 20% din totalul producției mondiale de energie electrică. Din punct de vedere economic sunt eficiente, centralele hidroelectrice construite pe râurile mari, în special a celor montane. Dar practica mondială demonstrează ca sunt construite în egală măsură și pe râuri de câmpie și pe râuri montane.

Hidrocentralele sunt construite cu investiții mari de capital, se construiesc o perioadă îndelungată de timp, de regulă 10-15 ani și influențează negativ mediul prin construcția barajului, inundându-se suprafețe mari de uscat, de regulă sunt inundate terenuri agricole (în regiunile de câmpie). În mare parte, centralele hidroelectrice s-au construit în cea de a doua jumătate a sec. XX. Hidrocentralele de capacitate mică sunt puțin eficiente economic. Statele lumii se orientează de obicei în construcția celor de

capacitate mare. Investițiile se recuperează o perioadă mai îndelungată de timp, ce servește ca factor restrictiv pentru multe state în construcția lor. În plus construcția celor mari o preferă doar acele state, care au un potențial mare economic.

Avantajul economic este că produc energie electrică ieftină. Problema de bază în funcționarea hidrocentralelor este că au o producție inegală pe parcursul anului (sezonier), ceea ce creează incomodități în asigurarea stabilă a obiectivelor economice cu energie. În plus, ele creează probleme navigației și dezechilibru ecologic sistemelor, reproducerii faunei râurilor.

Atomocentralele asigură în prezent 15% din producția de energie electrică mondială. Ele sunt amplasate, de regulă, lângă consumator. Totodată, în amplasare se ține cont și de prezența resurselor acvatice, necesare pentru procesul tehnologic de răcire. Sunt două direcții distincte în construcția atomocentralelor. Unele state construiesc atomocentrale de capacitate mare (Japonia, SUA), iar altele de capacitate mică (Franța, care produce 77% din energia electrică la atomocentrale). În plus, în strategia de construcție a atomocentralelor s-a recurs la construcția lor subterană (Franța, Japonia), ce minimalizează pericolul de catastrofe ecologice.

Avantajele atomocentralelor sunt:

- sunt eficiente economic. Produc capacități mari de energie cu cantități mici de resurse (câteva sute de tone de uraniu se consumă pe parcurs de 1 an în toată lumea);
- sunt construite într-o perioadă scurtă de timp;
- energia produsă este ieftină (cu cca. 30% mai ieftină decât la C.T.E.);

Dezavantaje:

- sunt periculoase prin procesul lor tehnologic;
- sunt obiective de nesiguranță prin prisma creșterii terorismului și criminalității internaționale în perioada de globalizare.

În amplasarea teritorială a atomocentralelor se ține cont de doi factori de bază:

1) în apropiere de consumator. În general, atomocentralele sunt amplasate acolo unde se simte o necesitate acută (un deficit) de energie.

2) atomocentralele în procesul lor tehnologic sunt strict dependente de resurse acvatic. Amplasarea lor este determinată de prezența acumulărilor de apă sau de prezența cursului apelor râurilor, necesar pentru răcirea lor.

Treptat statele dezvoltate tind de a exclude atomocentralele din balanța lor energetică. Strategia economică a statelor dezvoltate este elaborarea tehnologiilor de utilizare a resurselor netradiționale de energie.

Industria metalurgică. Metalurgia este una din ramurile de bază ale industriei grele. Importanța ramurii constă în faptul că ea asigură cu materie primă industria constructoare de mașini. Circa 30% din forța de muncă din industrie activează în metalurgie.

Metalurgia cuprinde 2 subramuri:

- **industria siderurgică** numită și metalurgia feroaselor, care include procesele tehnologice de obținere din minereurile de fier a fontei și oțelurilor și transformarea acestora în produse de laminate (tablă, sârmă etc.);
- **metalurgia neferoaselor**, care cuprinde procesul de obținere din minereuri neferoase a produselor respective semifinite și finite în rezultatul prelucrării acestora.

Odată cu accelerarea progresului tehnico-științific din ultimele decenii au avut loc mari transformări de caracter tehnologic. În metalurgie s-a îmbunătățit calitatea metalelor produse, se utilizează noi tehnologii în producerea metalelor feroase și neferoase, se micșorează pierderile de producție. Totodată au avut loc modificări și în amplasarea ramurilor respective.

Actualmente, rolul metalurgiei se reduce, drept consecință a utilizării pe larg în industria constructoare de mașini a diverselor materiale plastice, care tot mai mult înlocuiesc metalele. Totodată, aceasta este legat și cu îmbunătățirea calității metalelor și micșorarea pierderilor în procesul de utilizare lor.

Siderurgia cuprinde un proces tehnologic complex începând cu extracția minereurilor de fier, obținerea fontei și a oțelurilor și terminând cu obținerea produselor laminate semifinite și finite (table, sârmă). În afară de minereurile de fier

siderurgia utilizează cărbunii cocsificabili, pentru obținerea cocsului necesar la reducerea minereului, gaze naturale, fier vechi, înobilatori ai oțelului (pentru obținerea oțelurilor superioare), fondanți (calcar, dolomită) etc.

Metalurgia feroasă include trei faze principale de producție:

- a) obținerea fontei;
- b) obținerea oțelului;
- c) obținerea laminatelor.

Întreprinderile siderurgice se împart în două categorii: cu ciclu complet (în care se realizează producția de fontă, oțel și laminate) și cu ciclu incomplet (de obicei, se produce doar oțel și laminate).

În general siderurgia este o ramură economică care caracterizează statele industriale dezvoltate, dar trebuie de menționat că în ultimele decenii și-a găsit teren favorabil pentru dezvoltare într-un număr relativ mare de țări în curs de dezvoltare.

Factori de localizare. Funcționarea metalurgiei feroase presupune vehicularea unor cantități foarte mari de materii prime, combustibili și produse finite, grele și relativ ieftine. În funcție de combinarea factorilor de producție se pot delimita trei tipuri principale de localizare a industriei siderurgice:

a) în apropierea zăcămintelor de minereuri feroase sau cărbuni cocsificabili (Ruhr în Germania, Midland în Marea Britanie, Donbas în Ucraina, Ural în Federația Rusă etc.);

b) în proximitatea surselor de energie primară și relativ ieftină, în special a energiei electrice unde se dezvoltă electrosiderurgia (S.U.A., Franța, Ucraina);

c) pe traseul fluxurilor de transport a minereurilor și a combustibililor, în special în porturile maritime, în care materiile prime sunt aduse cu nave speciale (Japonia, Litoralul atlantic al S.U.A., Franța, Italia, uzinele noi din Marea Britanie etc.)

Metalurgia neferoaselor deține poziții deosebit de importante ca urmare a utilizării lor crescânde în producerea aparatajului electronic, mașinilor și utilajelor, în procesul de electrificare. Este deosebit de valoroasă această grupă de metale pentru

dezvoltarea ramurilor industriale de vârf, ca electrotehnica și electronica, producerea roboților industriali, industria aeronautică, a mecanicii de precizie etc., care determină dezvoltarea progresului tehnic. Unele metale neferoase (metalele radioactive) sunt utilizate în energetica nucleară.

Specific pentru metalele neferoase este răspândirea lor restrânsă și conținutul redus de metal în minereu – de obicei sub 3%, cu excepția bauxitei, care conține circa 30% aluminiu.

Datorită conținutului mic de metal în minereu, principalul factor de amplasare a metalurgiei neferoase este apropierea de zăcămintele de extracție, iar necesarul înalt de energie în procesul de prelucrare impune amplasarea lângă sursele mari de energie ieftină – CHE și CTE de mare capacitate (la 1 tonă de aluminiu se consumă 28 mii kWt/h).

Industria constructoare de mașini sau industria de echipament este ramura principală a industriei. De nivelul dezvoltării industriei constructoare de mașini în mare măsură depinde nivelul dezvoltării societății, nivelul progresului tehnico-științific, gradul de apărare și securitate a statului; determina nivelul dezvoltării celorlalte ramuri a economiei mondiale. Acestei ramuri î-i revin 35-40% din tot volumul de producției industriale mondiale. În funcție de nivelul dezvoltării statului, ponderea ramurii variază de la 3-5% în statele slab dezvoltate până la 35-40% în statele înalt dezvoltate.

În industria constructoare de mașini contemporane sânt ocupate 25-35% din numărul total a populației angajate în industria mondială. Este ramura cu cea mai mare pondere în relațiile externe a statelor (import, export). Industriei constructoare de mașini îi aparține partea principală în formarea produsului intern brut a statelor dezvoltate și a veniturilor statelor lumii.

Funcția industriei de mașini este de a aproviziona toate ramurile economiei cu utilaj, aparataj și echipament, de a satisface necesitățile populației în diverse tipuri de mașini și aparataj de uz casnic.

Asupra amplasării teritoriale a industriei constructoare de mașini influențează următorii factori:

- **Prezența materia primă**, adică centrele metalurgice, deoarece s-a constatat că la 1 t de producție gata se folosește până la 1,5 t de semifabricate, și în primul rând metal. De aceea producerea utilajului greu și mașini care consumă mult metal se amplasează în apropiere de bazele metalurgice (utilaj metalurgic, utilaj pentru cazangerii și alt.) Așa centre mari sunt Chicago (SUA) Essen (Germania), Celeabinsk (Rusia), Harikov (Ucraina) și alt.

- **Prezența forței de muncă de înaltă calificare**. Pentru producere aparatajului electric, electronic și multor ramuri a industriei atomice, aeroauticii și altele se dezvoltă în centrele cu forța de muncă de înaltă calificare. Așa centre mari mondiale ca New-York (SUA), Moscova (Rusia), Berlin (RFG), Paris (Franța). În genere toate ramurile industriei constructoare de mașini tind spre resurse umane calificate.

- **Apropierea de consumator**. Producerea mașinilor și tractoarelor agricole în cea mai mare parte se realizează în raioanele agricole. Specializarea agricolă determină în mare măsură și tipul de mașini agricole produse.

Între factori de mare importanță în repartizarea teritorială se numește specializarea și cooperarea producerii. În dependență de nivelul specializării se diferențiază:

- specializarea după tipul de mașini ca exemplu producerea utilajului tehnologic pentru alte ramuri a industriei; mașini energetice, electroenergetice și alt;

- specializare în producerea diferitelor piese pentru mașinile cu construcție complicată (nave maritime, avion, automobile și alt.).

Ca rezultat a dezvoltării specializării, crește rolul cooperării producției industriei constructoare de mașini. De exemplu, pentru asamblarea unui avion sunt necesare de aproape 100 mii piese. Dezvoltarea ramurii e posibilă în baza unei cooperări largi cu diferite centre, ramuri și state specializate. Specializarea și cooperarea în industria constructoare de mașini este determinată de profitul întreprinderii și caracterul producției.

Un rol important în dezvoltarea industriei constructoare de mașini îl joacă tot mai mult dezvoltarea sistemului de transporturi. Specializarea, cooperarea și concentrarea produsului finit este determinată de dezvoltarea întregului sistem de transport (feroviar, automobil, aerian).

Industria chimică este o ramură modernă cu un ritm accelerat de dezvoltare, strâns legată de cercetările științifice, fapt ce-i permite în permanență lansarea pe piață a multor produse noi. Alături de celelalte ramuri ale industriei grele, industria chimică îndeplinește un rol important în valorificarea complexă și mai calitativă a unei game mari de materii prime, dar și a diferitelor subproduse și deșeuri ale altor ramuri industriale.

Ponderea industriei chimice este în permanentă creștere și constituie în prezent 15% din produsul industrial global, iar ritmurile de creștere al volumului producției este foarte înalt. Se consideră că la fiecare 15 ani, volumul producției ei se dublează. În industria chimică activează 10-12% din populația ocupată în industrie. Industriei chimice îi revine circa 40% din exportul industrial și de capital.

Asupra dezvoltării și repartizării teritoriale a industriei chimice influențează mai mulți factori:

- **prezența materiei prime.** De acest factor dominant se ține cont la repartizarea ramurilor ce folosesc o cantitate mare de materie primă la o unitate de producție sau în cazul când materia primă nu este transportabilă. Astfel, în apropierea materiei prime se localizează întreprinderile de produse clorosodice, îngrășăminte fosfatice, potasice etc. De exemplu, la producerea 1 tone de îngrășămintă de potasiu se utilizează 2 tone de sare de potasiu;

- **prezența consumatorului.** De acest factor se ține cont la localizarea întreprinderilor de producere a acizilor (sulfuric, clorhidric), a amoniacului, îngrășămintelor azotoase, maselor plastice etc.;

- **prezența energiei electrice.** De acest factor se ține cont la amplasarea subramurilor chimiei sintezei organice, cum ar fi industria maselor plastice, rășinilor, metanolului etc. De exemplu, la producerea 1 tone de fibre sintetice se consumă 8-11

mii kw/oră și 16-19 t combustibil convențional. Industria chimică, în ansamblu, consumă 15-20% din volumul total de energie electrică;

- **prezența apei**, când apa se folosește ca materie primă. De exemplu, la producerea unei tone de fibre sintetice se consumă circa 6 mii m³ de apă, de 25 ori mai mult decât la topirea unei tone de fontă;

- **factorul ecologic**. Industria chimică nu produce deșeuri, dar în rezultatul procesului tehnologic sunt eliminate substanțe chimice toxice dăunătoare lumii vii.

Unele ramuri ale industriei chimice pot profita de mai mulți factori. De exemplu, la producerea coloranților, maselor plastice, pesticidelor etc. este necesară prezența atât a materiei prime, cât și a consumatorului.

Pentru dezvoltarea și repartiția industriei chimice sunt caracteristice următoarele particularități:

1. Sortimentul mare de produse chimice, care actualmente include circa 1 milion de denumiri, tipuri și mărci. Diversitatea producției se explică prin faptul că ele posedă calități superioare celor ale produselor naturale, fiind uneori de 10 ori mai ieftine. De exemplu, 1 tona de mase plastice înlocuiesc 2-3 tone aluminiu, 4-5 tone oțel, 15 m³ material lemnos.

2. Este ramura care în dezvoltarea sa n-a cunoscut perioade de criză. Scăderea volumului de producție în una din subramuri se compensează prin creșterea volumului de producere în alte subramuri. De exemplu, la fiecare 10-15 ani, industria chimică își dublează volumul producției.

3. Cooperarea strânsă între diferite stadii de producere și subramuri chimice. Materia primă în procesul de prelucrare trece mai multe stadii, iar produsul fiecărei stadii servește ca materie primă pentru alte subramuri ale industriei chimice.

4. Nivelul înalt de monopolizare. În cadrul industriei chimice încă în prima jumătate a secolului XX au apărut mari trusturi internaționale. Cele mai mari corporații internaționale după volumul producției și exportului sunt: BASF, Bayer – Germania, Pfizer, Johnson Johnson, Dow Chemical, Du Pont, Exxon Mobil – SUA, GlaxoSmithKline, Shell – Marea Britanie, etc.

Industria ușoară ramură de bază, ramură ce a dat impuls dezvoltării procesului de bază în secolul XIX- XX – industrializarea. Structura ramurii reflectă etapele tehnologice de prelucrare a materiei prime de origine naturală sau chimică. Din acest punct de vedere, subramurile industriei ușoare pot fi clasificate în trei grupe: subramuri primare (obținerea bumbacului, inului, pieilor), subramuri ale semiproduselor (filatură, textile, pielărie, blănuri) și subramuri care produc mărfuri finite (confecții, tricotaje, covoare, încălțăminte, produse de marochinărie etc.).

Principalele particularități ale industriei ușoare, care determină dezvoltarea și repartizarea teritorială, sunt:

- subramurile ei sunt mari consumatoare de *resurse umane*, cu precădere *feminine*. Un rol important îl au brațele de muncă ieftine. În etapa contemporană mai multe subramuri au „migrat” din statele dezvoltate spre statele în curs de dezvoltare, cu rezerve mari de forță de muncă ieftină și bogate în materii prime;
- subramurile industriei ușoare sunt concentrate în unități economice de capacitate relativ mică și medie, având o concentrare teritorială mică (contribuții importante în dezvoltarea ramurii aduc unitățile artizanale rurale mici și chiar gospodăria casnică);
- utilizarea unor cantități mici de materii prime;
- producând bunuri de larg consum curent și fiind adresate unei mase largi de consumatori, localizarea ei geografică e foarte largă, amplasarea teritorială fiind atât în centrele urbane mari, cât și în orașe, orașele și chiar în așezări rurale.

În ceea ce privește *factorii de amplasare teritorială*, industria ușoară ține cont de factorul uman: forța de muncă, tradițiile locale, apropierea față de piețele de desfacere. De obicei prelucrarea primară și finală se desfășoară în unități diferite. Dependența de materie primă de import a influențat localizarea ramurii în porturi (Italia, Franța, Suedia, Japonia). Amplasarea teritorială e determinată și de influența factorilor de consum, și de tradițiile locale. Mai multe regiuni tradiționale ale industriei ușoare sunt formate în baza unor ocupații agricole de natură istorică, în prezent depășite de evoluția economică. Ca exemplu pot servi regiunile textile ale Angliei, apărute în legătură cu creșterea oilor, sau cele ale Flandrei (Belgia) formate prin relația cu cultura inului etc. În localizarea spațială o importanță mare o are și corelarea

cu industria grea, din considerentele folosirii raționale a forței de muncă. La etapa contemporană amplasarea producției de serie ține de țările în curs de dezvoltare, datorită costului mic al forței de muncă, iar fabricarea produselor „scumpe” ale ramurii - de țările dezvoltate.

Amplasarea industriei ușoare se modifică din cauza folosirii materiei prime chimice. Toate subramurile industriei ușoare (cu excepția prelucrării primare a materiilor prime) din punctul de vedere al localizării teritoriale se clasifică în 3 subgrupe:

- a) subramuri orientate către factorul materie primă și consumator (industria textilă, tricotajelor, covoarelor etc.);
- b) subramuri orientate către consumator (industria încălțămintei și a confecțiilor, poligrafică, a jucăriilor ș.a.);
- c) subramuri orientate către materie primă (industria inului).

Industria materialelor de construcție. Organizarea teritorială a industriei de construcții este influențată de cei mai diverși factori. Particularitățile de bază care determină repartizarea teritorială sunt:

- condițiile favorabile de extracție a materiei prime;
- cheltuielile mici pentru extracție;
- conținutul de substanță activă din minereu;

Factorul dominant în amplasarea teritorială a ramurii este apropierea de materia primă. Aceasta se explică prin faptul că se consumă o cantitate foarte mare de materie primă la o unitate de producție. De exemplu, cheltuielile pentru transportarea nisipului sau prundișului la distanța de 50 km este de 10 ori mai mare decât cheltuielile pentru extragerea lor. Totodată pentru prelucrarea acestora se cere o cantitate mare de materie primă. De exemplu, pentru producerea unei tone de ciment se consumă până la 2,5 tone de calcar și argilă; pentru producerea unei tone de var se folosește până la 2 tone de calcar.

În amplasarea teritorială, ramurile industriei materialelor de construcție se grupează în:

- **cele ce depind de prezența materiei prime** - industria cimentului, de

cărămida, plăcilor de ardezie, sticlei ș.a.;

- **și cele ce depind prezența consumatorului** - producerea betonului, producerea pieselor și construcțiilor de beton armat și alte instalații de construcții.

Industria alimentară are un șir de particularități specifice în amplasarea teritorială, prin faptul că este o ramură ce depinde deosebit de mult de materia primă agricolă (90% din materia primă este de origine agricolă). Este o ramură foarte bine dezvoltată în statele înalt dezvoltate.

Este o ramură ce în perioada industrială în amplasarea teritorială s-a ținut cont deosebit de mult de următorii factori:

- **prezența materiei prime agricole.** În primul rând, pentru a evita cheltuielile de transportare a producției agricole, dar și din cauză că o parte a producției agricole este netransportabilă (legumicultura, pomicultura). Dar la unele ramuri agricole întreprinderile de prelucrare sunt amplasate direct în regiunile de cultivare (industria zahărului);
- **prezența peții** de desfacere a produselor (industria laptelui, cărnii);
- factorul determinant geoeconomic, în amplasarea majorității ramurilor este consumul mare de apă. La o unitate de producție se consumă până la 30 unități de apă (de exemplu în producerea berii).

Întreprinderile din industria alimentară conform acestor principii erau amplasate spre consumatori și spre materia primă.

Din punctul de vedere al structurii, subramurile industriei alimentare pot fi clasificate în: *industrii primare*, ce produc semiproduse (faină, pudra de cacao, unt etc.), utilizate în continuare în *industrii secundare*, care au ca produs final alimentul de consum. Deseori întreprinderile industriale alimentare combină produsele primare cu cele secundare (finale). Industria alimentară cuprinde atât întreprinderi mici specializate, dispersate în majoritatea statelor lumii, unități artisanale mici rurale (prepararea mezelurilor și brânzeturilor în Franța, a produselor zaharoase și de ciocolată în Elveția etc.), cât și societăți transnaționale. Unele subramuri ale industriei alimentare au o tendință de supraconcentrare în cadrul unor societăți transnaționale, majoritatea cu sediul în țări cu vechi tradiții și cu un număr impunător de filiale și unități de producție specifice (Nestlé,

Perrier, Procter & Gamble, Pepsi, Unilever, Coca-Cola etc.). Grupul Nestlé, de exemplu, dispune de 489 de uzine cu 220 000 de salariați în 77 de țări și are o cifră anuală de afaceri de 59 mld USD.

De obicei, prelucrarea primară a produselor agricole se realizează în locurile de prezență a materiilor prime, iar cea finală – uneori în țări aflate la distanțe foarte mari (praful de cacao produsă în Cote d' Ivoire este prelucrată ulterior în Europa de Vest). Iată de ce, nu mai este de mirare, că unele state Occidentale se prezintă în statistica internațională ca producătoare a unor produse exotice (Marea Britanie – ceai, Germania – cafea etc.). Statele exportatoare de materii prime și semiproduse, semipreparate realizează venituri mici în comerțul internațional și sunt defavorizate.

În localizarea teritorială a întreprinderilor ce aparțin industriei alimentare se ține cont, în primul rând, de perisabilitatea (transportabilitatea) materiei prime (în special prelucrarea primară) și de piețele de consum. Dar aceste legități uneori sunt intersectate de interesele investitorilor internaționali.

În ultima perioadă de dezvoltare, datorită modificării structurii de alimentație a populației în statele dezvoltate și sporirea calității vieții (propagarea unui mod de viață sănătos și a cererii mari pe piață a produselor ecologic pure) ramurile pot fi clasificate în două grupuri :

- **ramuri tradiționale**, vechi ce sunt specifice și tind de a fi strămutate în statele lumii a treia;
- **ramuri noi, reutilate tehnologic** amplasate de excepție în statele dezvoltate.

După dimensiunile și caracterul de amplasare ramurile pot fi divizate în două grupe:

- ramuri ce funcționează exclusiv pe materie primă importată și nu depind de baza de materie primă din țară. Producția nu depinde de piața de desfacere a mărfurilor și are o capacitate mare de transportabilitate (producția de tutungerie, băuturi alcoolice, ind. ceaiului);
- ramuri ce se orientează exclusiv spre piața de desfacere a producției.

În linii generale sunt distinctive două tipuri de întreprinderi mari - ce erau propagate de statele ce dezvoltau gigantismul economic, aici se înscriu statele cu trecut comunist și mici sau mijlocii ce practicau economia de piață. Practica și timpul au demonstrat că în condițiile de piață cele mici sunt mult mai viabile și se acomodează mai rapid la cerințele pieții.

În prezent, odată cu utilizarea ambalajului și tehnicii frigorifice se asigură transportabilitatea sporită a produselor și păstrarea o perioadă îndelungată.

4. Modificări geoeconomice de amplasare a agriculturii.

Agricultura este a doua, ca importanță, ramură a economiei mondiale. Apariția ei datează de cca. 10.500 de ani în urmă, rămânând pe parcurs de 20 de secole ramura cea mai importantă a producției materiale în toate țările lumii. Agricultura este o ocupație de bază în toate regiunile globului, iar produsele ei participă în mare parte la comerțul dintre regiuni și țări.

Agricultura se practică în prezent în toate statele lumii, indiferent de condiții climaterice, iar în peste 50% dintre ele rămâne ramura de bază a activității materiale. În această ramură sunt ocupați peste 47-48% din populația activă. În perioada revoluției tehnico-științifice agricultura a devenit o ramură dinamică, cu ritmuri rapide de creștere a producției agricole. De exemplu, numai pe parcursul secolului al XX-lea producția de cereale a crescut de 2,5 ori, cea de carne – de 4 ori. Producția agricolă mondială este în permanentă creștere după cel de al II-lea război mondial, având un ritm mediu de creștere de 2% pe an. Cu toate acestea, rămâne o ramură economică care depinde integral de condițiile climaterice.

Cel mai înalt grad de dezvoltare a agriculturii în prezent l-au atins statele înalt dezvoltate, care au intrat într-o etapă postindustrială, unde s-a produs o restructurare și o integrare organică a agriculturii cu ramurile de prelucrare industriale.

Agricultura joacă un rol primordial în dezvoltarea economiei, producția agricolă constituind principala sursă de alimentație și materie primă pentru o serie de ramuri industriale. Necesitatea dezvoltării și modernizării decurge din rolul său vital în satisfacerea necesităților de alimente a populației tuturor țărilor lumii. Această

activitate umană are cea mai mare contribuție la bunăstarea oamenilor, în primul rând pentru că ea asigură hrana necesară. În prezent, 60% din populația Terrei își asigură existența direct de pe urma practicării agriculturii. Ei îi revine rolul hotărâtor în soluționarea problemei alimentare. Agricultura este o ramură care asigură cu materie primă multe ramuri industriale: industria alimentară – 90%, industria ușoară – 70%, industria chimică – 20%.

În agricultura mondială progresul tehnico-științific a devenit forța ca accelerator a producției agricole, ce are următoarele caracteristici: intensificarea, mecanizarea, chimizarea, electrificarea, automatizarea, introducerea biotehnologiilor. În fitotehnie P.T.Ș. a impulsionat “Revoluția verde”, care prevede înlocuirea plantelor de cultură slab productive cu cele noi căpătate prin selecție, în corelație cu mecanizarea, electrificarea muncii agricole. Acest proces a început în anii 60 – 70 ai secolului XX-lea de către statele înalt industrializate și de F.A.O. Necesitatea înfăptuirii revoluției agricole a constituit-o diferența timpurilor de dezvoltare a agriculturii în statele înalt dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Către perioada dată sau format mari decalaje în dezvoltarea agriculturii. În așa mod s-a petrecut o polarizare a statelor, la un pol statele dezvoltate cu o agricultură modernă comercială la alt pol majoritatea statelor în curs de dezvoltare, cu o agricultură sub dezvoltată și rămășițe coloniale de gospodărire. Decalajul dezvoltării frânează dezvoltarea economică și progresul în plan mondial. În același timp înfăptuirea “Revoluției verzi” era determinat și de creșterea demografică a populației în Africa, Asia, America Latină. La etapa actuală cu succes se realizează „revoluția verde” în Mexic, Pachistan, Filipine, India care au un nivel mai avansat de dezvoltare.

Procesul de restructurare industrială a agriculturii început de SUA, Canada, Marea Britanie înainte de cel de al II război mondial, și în Europa de Vest îndată după finisarea lui. În prezent acest proces a intrat în faza post industrială, unde sunt folosite pe larg biotehnologiile, ameliorarea solurilor, irigația. Cu scopul înfăptuirii “Revoluției verde” au fost create de către FAO în perioada anilor 1940–1980 peste 13 centre de cercetări științifice în anumite domenii: în Mexic (porumb, grâu), Filipine (orez), Columbia (culturile alimentare tropicale), Peru (cartofi), India

(culturile agricole ale regiunilor secetoase). În Mexic măsurile luate au condus la creșterea productivității cerealelor de la 8-10 la 25-35 q/ha, în India de la 8-15 la 40-50 q/ha. În Filipine au fost obținute noi soiuri care sunt mai productive cu o perioadă de vegetație scurtă, ceea ce permite de a obține 3-4 recolte de pe aceleași suprafețe. Aceste soiuri au căpătat o răspândire largă în Asia de Sud și Sud-est, ocupând până la 50% din suprafețele folosite.

Irigația este un alt component al “Revoluției verzi”, din motivul că soiurile noi sunt potențiale de a da recolte mari numai prin asigurarea cantității necesare de apă. De aceea “Revoluția verde” a cunoscut succese anume în statele din Asia unde existau deja sisteme de irigație.

Anii 80 ai secolului al XX-lea a demarat o nouă etapă a “Revoluției verzi”, legată de biotehnologizarea, computerizarea și informatizarea agriculturii. Biotehnologizarea prevede crearea unor noi soiuri de plante rezistente la dăunători, mai productive, prin intermediul ingineriei genetice, precum și crearea a unor soiuri de plante de cultură cu coacere timpurie, mai rezistente la transportare, la secetă și îngheț. Cu ajutorul biotehnicilor s-a îmbunătățit cantitatea de substanțe hrănitoare în produsele agricole. Cele mai mari succese au fost obținute în selecția: roșiilor, cartofului, soei, bumbacului. Pe această cale sunt create măsuri biologice de protecție a plantelor de cultură, care înlocuiesc protecția chimică.

Biotehnologia fiind o direcție foarte costisitoare, se aplică numai în agricultura statelor Europei și S.U.A. Agricultura contemporană, în genere devine tot mai dependentă de investigațiile științifice, care constituie anual peste 9 mlrd. \$. Iar peste 50% din suma totală a investițiilor științifice revine pe seama a 22 de state. În statele dezvoltate investițiile pentru știință depășesc 2% din costul producției agricole, pe când în statele subdezvoltate mai puțin de 1%.

Modelările în amplasarea agriculturii în secolul XX au fost dictate de concentrare urbană a populației mondiale. Aceasta a fost expusă în teoria lui Thiunen 1826 Germania. El menționa că amplasarea agriculturii este determinată de trei factori ca:

- distanța dintre gospodăria țărănească (agricolă) și oraș;

- deosebirile spațiale al prețului la produsele agricole;
- renta funciară, ce depinde de poziția geografică;

Astfel, Thiunen menționa, că în preajma urbelor mari sau format zone agricole ce au caracteristici structurale, cu o formă exclusiv intensivă:

1. Zona din apropierea orașului (zona agricolă periurbană), ce este rentabilă legumiculturii și pomiculturii, îmbinată cu creșterea animalelor pentru lapte. Aceste suprafețe fiind utilizate foarte intensiv din motivul apropierii de piața de desfacere.
2. Zona silvică, care servește ca spațiu de agrement, dar și ca arie cu o gospodărire silvică, cu forme de producere a alimentelor de origine animalieră, pește, ciuperci etc.
3. A treia zonă este destinată creșterii cerealelor, ce utilizează un asolament mare de culturi, cu o perioadă îndelungată de păstrare și de obicei transportabile.

Modificările bază ce au loc în etapa dată sunt legate de faptul că statele dezvoltate au practicat o **agricultură productivistă**, unde scopul de bază era obținerea unor recolte sporite indiferent de influența acestora asupra mediului. La etapa contemporană se trece de la o agricultură productivistă la una **biologică**. Esența ei este dublă, să nu afectează sănătatea omului și, în același timp, nici mediul, prin tehnologiile și factorii de producție agricolă.

Resursele agro-climatiche. Condițiile climatice, determinante pentru agricultură, sunt definite de caracterul influenței lor - exercitată în timp și spațiu - asupra creșterii și dezvoltării plantelor. Succesiunea fazelor fenologice, parcurse pe durata ciclului vegetal a diferitelor plante de cultură, se produce pe fondul unui regim specific al elementelor agrometeorologice, având frecvent, un rol hotărâtor în formarea recoltelor. Repartiția geografică și dinamica spațială a proceselor și fenomenelor meteorologice, care acționează asupra activității agricole, delimitează potențialul productiv a diferitelor zone agroclimatiche de pe Glob.

Factorii vitali pentru creșterea, dezvoltarea și productivitatea plantelor agricole sunt radiația solară, temperatura și umezeala.

Energia părții vizibile a spectrului radiației solare are o importanță primordială pentru creșterea și dezvoltarea plantelor. Radiația solară furnizează energia utilizată în procesul de fotosinteză pentru producerea materiei organice, influențează durata ciclului vegetal, calitatea recoltei etc. În raport de adaptarea la durata perioadei de iluminare (fotoperiodism), se deosebesc așa-numitele „plante de zi lungă“ (grâu, orz, secară, in etc.), „plante de zi scurtă“ (bumbac, orez, porumb, soia etc.) și „plante neutre“ (leguminoase, begonia etc.) – a căror dezvoltare nu este influențată de lungimea intervalului diurn. În ansamblu, „plantele de zi scurtă“ sunt adaptate condițiilor climatice de la latitudinile mici, iar „plantele de zi lungă“, condițiilor climatice de la latitudinile mari.

Temperatura aerului și solului sunt de asemenea, elemente fundamentale pentru activitatea vitală a plantelor agricole. Creșterea și dezvoltarea plantelor se asociază cu un regim definit al temperaturii aerului și solului, marcat de praguri termice caracteristice începutului și sfârșitului diferitelor fenofaze sau pentru întreaga perioadă de vegetație. Fiecare grupă de plante se distinge printr-o gamă proprie de temperaturi optime, la care procesele vegetative sunt deosebit de active. Temperaturile extreme sunt elemente limitative pentru producția agricolă.

Temperatura are un efect cumulativ asupra creșterii și dezvoltării plantelor. Suma optimă de temperaturi active necesare parcurgerii ciclului vegetativ, diferă în raport de plantele cultivate, fiind, de exemplu, de cca. 400°-500°, pentru legumele timpurii și de 5.000°-6.000°, pentru plantele tropicale perene.

Precipitațiile atmosferice dețin, de asemenea, un rol fundamental în activitatea agricolă. Creșterea și dezvoltarea plantelor se desfășoară în condiții optime, într-o anumită zonă agroclimatică, atunci când procesul de fotosinteză este asigurat, pe durata întregului ciclului vegetal, de umezeala provenită din precipitațiile atmosferice. În cazul deficitului de umezeală se recurge la irigații. În zonele climatice tropicale și mediteraneene, unde există un sezon uscat, mai restrâns sau mai amplu, sistemele irigate acoperă suprafețele cele mai mari.

Stabilitatea recoltelor este influențată într-o măsură însemnată de cantitatea precipitațiilor și variabilitatea regimului pluviometric. Problemele alimentare pot deveni grave, în regiunile unde spațiul agricol este puternic afectat de extinderea fenomenelor de aridizare și deșertificare (ex. țările Sahelului).

O influență semnificativă poate fi exercitată, în anumite stări de vreme și de o serie de factori meteorologici de risc, ca vânturile tari, ploile torențiale, secetele, diverși hidrometeori (grindina, bruma, chiciura, ceața, poleiul etc.).

Elementele climatice importante pentru agricultură sunt: *căldura, umiditatea (cantitatea de precipitații), lumina*. Fiecare plantă pentru a ajunge la maturitate are nevoie de o anumită cantitate de căldură. Spre exemplu, cartoful, secara, inul, grâul ș.a. au nevoie de mai puțină căldură, de aceea ele pot fi cultivate și în regiuni mai nordice. Pe când vița de vie, tutunul, porumbul, orezul sunt iubitoare de căldură și se cultivă în regiuni mai calde, iar bumbacul, cafeaua, cacao, bananierii, trestia de zahăr necesită și mai multă căldură, de aceea se cultivă în regiunile tropicale. Diferă și cerințele plantelor în umezeală. Unele necesită puțină umezeală și sunt rezistente la secetă: meiul, sorgul, floarea soarelui, vița de vie ș.a., altele au nevoie de multă umezeală: orezul, trestia de zahăr, ceaiul, legumele ș.a.

Condițiile termice și de umiditate determină durata perioadei de vegetație a plantelor. În zona polară și nordul celei temperate această perioadă durează 2-3 luni, în zona temperată continentală – 5-6 luni, în zona temperat oceanică și cea subtropicală – 8-9 luni, putând fi obținută o roadă pe an. În zona tropicală (cu excepția regiunilor de pustiu) pot fi recoltate 2 roade pe an, iar în zona ecuatorială ciclul vegetal durează anul în jur și pot fi recoltate 2-3 roade pe an.

O condiție obligatorie a practicării agriculturii este prezența **solului**; însușirea fundamentală a căruia este fertilitatea. În condiții naturale solul posedă o fertilitate naturală, care poate fi modificată când solul se cultivă (dacă se practică o agricultură rațională fertilitatea crește, iar dacă se exploatează solul nerațional – fertilitatea scade), fiind numită fertilitate culturală. În cazul când se folosesc îngrășăminte, irigații etc., solul capătă o fertilitate economică, adică recolta nu mai depinde doar de

potențialul natural al solului. Regiunile cu cele mai fertile soluri sunt: zone de stepă și silvostepă a Eurasiei, Americii de Nord, Marea Câmpie Chineză, Asia de Sud ș.a.

5. Activitatea C.T.N. și amplasarea geoeconomică a industriei mondiale

Un rol deosebit în amplasarea industriei o au noile sisteme globale - corporații transnaționale (C.T.N.). C.T.N. reprezintă marile uniuni productive, financiare sau valutare, care activează în două sau mai multe state, ceea ce-i permite de elabora o politică de redistribuire a resurselor și tehnologiilor, în scopul extinderii pozițiilor sale în cadrul economiei mondiale și obținerea profitului maximal. Din punct de vedere structural, C.T.N. include „compania-mamă” (de bază) și filiale sale străine. Companiilor transnaționale le revine în prezent peste 1/3 din P.I.B.-ul mondial (10 trln U.S.D.), realizează circa 1/2 din producția mondială, aproape 2/3 din comerțul mondial cu mărfuri și servicii, 4/5 din tehnologiile noi implementate și 90% din investițiile străine directe. C.T.N. sunt firme ce au ieșire largă pe piața mondială și au activitate de producere, activitate bancară, investițională, științifică și de cercetare, experimentală și de pregătire a cadrelor. Prin intermediul C.T.N. procesul de producere este scos din spațiul economic al statului, dar care controlează sursele de venit sporit. Forma dominantă de activitatea C.T.N. sunt investițiile capitale, care sunt direcționate spre crearea proceselor de producere în statele gazde, sau procurarea întreprinderilor. Aceste companii utilizează piețele noilor state, precum și resursele acestora, tehnologiile noi și personalul de management. Ele controlează 33 % din comerțul mondial, 90% din investițiile mondiale cu un circuit de 6 trilioane dolari. Prin intermediul C.T.N. are loc combinarea a două sau mai multe ramuri concomitent. “General motors” ce a fuzionat în “General electric”. Ele controlează așa ramuri, ca construcția de mașini, telecomunicațiile, industria alimentară. În toate ramurile industriei mondiale, C.T.N. dețin întâetatea, dar în ramurile de vârf nu au concurenți solizi. 90 % din aceste companii sunt amplasate în statele dezvoltate, 60 % activează în sfera de producere, 37% în sfera serviciilor, 2% în agricultură și în extracția de minereuri. Segmentul pieții este controlat de regulă de 5-6 C.T.N. Ele

controlează 90-95 % din vânzările de materii prime, 90 % din vânzările de lemn 80-85% din bumbac, 50-80% din vânzările de cafea, porumb, grâu, iută etc.

În Republica Moldova sunt înregistrate la 1.01. 2007 – 2271 de C.T.N. din ele mixte sunt 640, iar 747 cu capital străin, 1524 în bază multilaterală. (majoritatea sunt amplasate în orașul Chișinău, 39,6% sunt în industria alimentară).

Din 25 cele mai C.T.N., 11 sunt din S.U.A. CTN americane dețin primele poziții în producerea tehnicii de calcul (I.B.M., General Electric), construcția aeronautică (Boeing), prelucrarea petrolului (Exxon Mobil, Chevron Texaco, El Paso), industria automobilelor (General Motors, Ford Motors), precum și a producerii de sucuri, băuturi, și a celor de tutungerie (Altria). Capitalul C.T.N. este de 4128 mld dolari. Venitul adus de CTN sunt numite ca cea de-a „doua economie” a SUA și este apreciată la 40 % din potențialul economic al economiei SUA, iar numărul de muncitori ce activează aici este apreciat la 10 mln oameni. Strategia de bază este maximalizarea pieții și nu obținerea profitului. În anii 90 C.T.N. americane erau îndreptate spre crearea unei sisteme globale de producere. Geografic C.T.N. sunt îndreptate spre Europa (Irlanda Portugalia Spania, în europa figurează Ungaria, Polonia) și Asia de Sud-Vest.

C.T.N. japoneze se evidențiază în domeniul industriei automobilelor (Toyota Motor, Honda Motor), electronică și electrotehnică (Hitachi, Matsushita Electric, Sony), metalurgie.

C.T.N. vest-europene dețin primele poziții în industria petrolieră (British Petroleum, Royal Dutch/Shell, Total Fina), industria automobilelor (Daimler Chrysler, Volkswagen, Fiat), industria chimică (Bayer, Basf) și electronică (Siemens).

Nu există o sistemă globală bine determinată de amplasare a acestora, dar sunt bine evidențiate metode prioritare:

1. Amplasarea are loc în statele cu potențial de resurse diferit ca structură și producție.
2. În amplasare se ține cont de posibilitatea de a coordona cu activitatea economică a filialelor din sediu central.

C.T.N. au o manifestare economică multispațială:

- A) națională sau autohtonă
- B) străin, prin filiale,
- C) internațional, prin unitățile ce le compun în restul lumii.

În dependență de funcția alocată filialelor, C.T.N. se clasifică în:

1. Filiale releu – cele ce reproduc la scară mică profilul de producție a societății mame.
2. Filiale ateliere – care diferă complet profilul sau a avut loc integrarea pe verticală.

Sunt clasificate după cota de participare a capitalului:

1. C.T.N. mixte cu participarea capitalului străin și a celui autohton
2. C.T.N. străine sau filiale.

Creșterea C.T.N. are loc prin intermediul integrării pe două căi:

1. **orizontală**, pe baza absorbirii pe plan internațional și național a firmelor (General Motors Ford, Toyota)
2. **verticală**, prin achiziționarea de noi întreprinderi cu activități în amonte și în aval, cu activități complementare celei de bază, caracteristică în special celor americane.

Tendențele de dezvoltare a C.T.N.:

Una din tendințele de bază este diversificarea activității economice, pătrunderea în cele mai diverse ramuri de activitate a economiei mondiale. De regulă fiecare C.T.N. are 20 de activități economice în peste 80 de ramuri de activitate, dar preponderent activitatea prioritară rămâne prestarea serviciilor. Sfera de interes al C.T.N. sunt statele din lumea a treia. În aceste state, C.T.N. contribuie la dezvoltarea industriei, precum și a modificării structurale a economiei acestor state.

La etapa inițială de apariție și dezvoltare a C.T.N. rolul negativ este considerat atitudinea indiferentă față de mediu, resurse, exploatarea forței de muncă ieftine și propagarea intereselor statului de origine pe teritoriul statului gazdă.

În general, **C.T.N. au o importanță pozitivă** deoarece:

- a. sunt transmise în statele gazde tehnologiile noi de producție;
- b. este stimulată restructurarea economiei statelor slab dezvoltate;
- c. sporesc procesul inovațional și îmbunătățesc situația statelor în curs de industrializare;
- d. țara gazdă primește posibilitatea de a pătrunde cu mărfurile sale pe piața mondială;
- e. cresc încasările de pe urma exporturilor.

Tema 6 : Modificări geoeconomice în sectorul terțiar. Sistemele comunicaționale ale Terrei. Sectorul terțiar

§ 6.1. Aspecte generale ale sectorului terțiar.

Sectorul terțiar sau al serviciilor cuprinde toate tipurile de servicii, iar denumirea de „terțiar” vine să releve caracterul mai îndepărtat al activităților economice față de resursele naturale, avînd menirea să asigure desfășurarea normală a activităților din sectoarele primar și secundar. Terțiarul sau serviciile sunt activități economice care intervin după procesul de producție și care oferă, indivizilor și comunității, valori de întrebuințare (cu excepția bunurilor materiale) necesare satisfacerii cerințelor umane. Caracteristica activităților terțiare este extrema diversitate, definirea și clasificarea lor fiind dificilă.

În prezent, în literatura occidentală există mai multe tipuri de clasificări a serviciilor, avînd la bază multiple criterii. Cel mai frecvent tip de clasificare a serviciilor este cel în baza criteriului funcțional. Drept exemplu poate servi clasificarea dată de Brouning și Singlman⁵, conform căreia serviciile se împart în:

- a) servicii de transformare (gospodăria comunală și menajeră);
- b) servicii de repartizare sau distribuție (transportul și gospodăria de antrepozit, comunicațiile, comerțul în detaliu și comerțul en-gros);

⁵ География мирового хозяйства. Под ред. Н.С. Мироненко. - Москва. – Смоленск, стр. 92 - 93

- c) servicii comerciale (servicii financiare, de asigurare, imobiliare, bancare, transferul de tehnologii, enngirening, business-servicii, servicii administrative);
- d) servicii colective (servicii sociale medicale, în învățămînt etc.);
- e) servicii personale (de recreație ș.a.).

Conform clasificării date de Gadri, serviciile se împart în:

- a) serviciile legate de producerea și distribuția mărfurilor;
- b) serviciile cu caracter nematerial;
- c) serviciile de consum;
- d) serviciile de administrație (inclusiv informaționale).

Fondul Monetar Internațional, prin elaborarea balanței de plăți externe standard, grupează serviciile internaționale în patru categorii: transporturi, turism, venituri din deplasarea factorilor de producție și transferuri unilaterale de fonduri bănești oficiale și private.

Organizația Mondială a Comerțului (OMC), creată la sfârșitul Runderi Uruguay, în 1995 (care a înlocuit Acordul General pentru Tarife și Comerț (G.A.T.T.), creat în 1947), a pus bazele unei clasificări, ale unor reglementări parțiale asupra serviciilor internaționale. Dar ele se interferează cu clasificările și reglementările organizațiilor internaționale specializate pentru diverse fluxuri economice internaționale, cum ar fi serviciile de transport, de turism, de investiție, de emigrație etc. reglementate de organizațiile de transport internațional (maritim, rutier, aerian etc.), Organizația Mondială a Turismului, Organizația Mondială a Muncii, Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială ș.a. De aici multitudinea de concepte și clasificări ale serviciilor internaționale.

Cele mai multe clasificări disting pentru sectorul terțiar șapte categorii de servicii (activități):

- comerț;
- transport și comunicații;
- servicii comerciale;
- societății imobiliare, de credit și închiriere;

- asigurări;
- organisme financiare;
- servicii social - administrative (învățămînt, sănătate, cultură etc.);

În multe cazuri, activitățile turistice sunt considerate separat, deși ele constituie obiectul mai multor categorii de servicii.

Din cele expuse mai sus putem concluziona că sectorul terțiar are o structură ramurală diversificată și complexă, și cuprinde următoarele ramuri: transportul, telecomunicațiile, informatica, ecologia, gospodăria comunală și menajeră, gospodăria de depozite (antrepozite), comerțul en-gros și în detaliu, serviciile bancare, financiare, de asigurări, business – servicii, servicii personale, sănătatea, știința, învățămîntul, cultura, sportul, administrația, securitatea colectivă, servicii recreative, turismul.

Terțiarul sau serviciile se caracterizează prin cîteva trăsături esențiale și anume:

1. Terțiarul este un sector direct productiv ca și agricultura și industria, fiind reprezentat printr-un mare număr de activități indispensabile activității economice și vieții în societate.
2. Sectorul terțiar cunoaște o evoluție explozivă, fiind tot mai mult integrat activităților industriale.
3. Serviciile, deși cunoscute de multă vreme (comerțul, administrația etc.), cunosc o puternică expansiune în societatea postindustrială și își fac simțite urmările, la nivel individual, prin ridicarea nivelului cultural și în folosirea timpului liber.
4. Terțiarul constituie un flux economic internațional generator sau consumator de mari fonduri valutare.
5. Terțiarul înregistrează o creștere numerică importantă atît a angajaților cît și a ponderii în cadrul creării bunurilor materiale naționale. Sectorul terțiar cunoaște o dinamică superioară sectorului primar și secundar.

Dacă, la începutul secolului XX, terțiarul deținea în PIB circa 15%, în prezent deține o pondere de 50-55%, iar ponderea celor angajați în acest sector a crescut respectiv de la 5% la 30%.

6. În țările dezvoltate, terțiarul cuprinde 2/3 din lucrători, asigură aproximativ 70% din PIB și deține 40% din cheltuielile gospodărești. Ponderea ridicată a populației ocupate în servicii în țările slab dezvoltate nu reprezintă un semn al expansiunii economice, ci mai degrabă un semn de instabilitate – numeroase persoane plecate din cauza sărăciei și foametei din mediul rural se stabilesc în condiții precare în orașe, practicînd o serie de activități ocazionale cum ar fi comerțul, serviciile domestice sau personale etc.
7. Terțiarul se răsfrînge, prin eterogenitatea sa, asupra diferitelor categorii sociale și a pregătirii profesionale a salariaților. Cea mai mare parte a lucrătorilor din terțiar o reprezintă femeile.

În continuare, ne vom referi la caracteristica comerțului internațional și la unele modificări produse în acest domeniu. Cît privește modificările survenite în transporturi și comunicații ele vor fi redate în subiectele următoare.

Este unanim recunoscut că, pentru cvasitotalitatea statelor lumii, principala formă a schimbărilor internaționale de activități o constituie comerțul internațional de activități.

Comerțul internațional constă din schimburile de mărfuri (comerțul cu mărfuri) și schimburile de servicii (comerțul cu servicii) efectuate de agenții economici aparținînd unor spații geoeconomice naționale diferite. Comerțul internațional a apărut încă în antichitate, dar o puternică expansiune o cunoaște în prezent.

Schimbările profunde în structura economiei mondiale, în diviziunea internațională a muncii și în raportul de forțe la nivel global, revoluția tehnico – științifică, perfecționarea transporturilor și comunicațiilor, modernizarea și restructurarea economiilor diferitelor state, liberalizarea și internaționalizarea schimburilor comerciale, extinderea cooperării economice internaționale sunt doar unii factori din multitudinea de factori care au contribuit la importante modificări în domeniul comerțului internațional în cea de a doua jumătate a secolului XX. Astfel s-

au produs modificări în evoluția comerțului internațional. Conform statisticilor internaționale, în perioada 1950 – 2000, ritmul mediu anual de creștere a comerțului mondial a fost de circa 12%, diferențiat pe perioada. Cel mai înalt ritm s-a înregistrat în anii 1970 – 1980 și a constituit 20,3% (ca rezultat al creșterii prețurilor în comerțul mondial), iar cel mai scăzut ritm – anii 1950- 1960 și a fost de 6,4% (ca urmare a restructurării economiilor naționale). La nivel global, creșterea volumului schimbărilor curente de mărfuri și servicii este impresionantă. Valoric, acesta se situa în 1967 la nivelul de 292 miliarde de dolari, pentru ca, în 1985 să ajungă la 2 trilioane, în 1996 la circa 6 trilioane, iar în 2000 la peste 7,4 trilioane de dolari.

Au intervenit mutații și în evoluția comerțului mondial pe grupe de țări. Lideri mondiali în comerțul internațional sunt țările dezvoltate, fapt ce se lămurește prin structura modernă, armonioasă și diversificată a economiei lor, care determină și structura comerțului exterior (tab.).

Volumul comerțului exterior al țărilor dezvoltate a crescut de la 4 la 8 trilioane dolari americani sau de 2 ori față de 1980. În prezent țările dezvoltate acoperă 2/3 din valoarea comerțului internațional.

Țările în curs de dezvoltare a înregistrat o scădere continuă la participarea lor la comerțul mondial, excepție făcând țările exportatoare de petrol. Ponderea lor în comerțul mondial a scăzut de la 27% în 1980 la 20% în 1998. Ritmurile reduse de creștere a acestui grup de țări a determinat structura necorespunzătoare a economiei și comerțului lor exterior, de evoluția defavorabilă a prețurilor la produsele lor de export.

Referitor la țările în tranziție, ponderea lor în comerțul mondial este relativ redusă în raport cu potențialul lor economic. Centralismul excesiv al economiei de comandă nu a permis adaptările dinamice la mecanismele pieții internaționale.

Ritmurile de creștere a comerțului mondial depășesc ritmurile de creștere ale produsului național brut (PIB), ale producției industriale și altor indicatori ai creșterii economice la nivel global și pe grupe de țări (tab.)

De exemplu, în perioada 1990 – 2000 ritmul mediu anual de creștere a PIB-ului a fost de 2,3%, producția mondială a crescut în medie cu 3,3% pe an, pe când

creșterea volumului comerțului mondial a reprezentat 6,5%. Aceasta înseamnă o sporire a capacității de absorbție a pieții mondiale, o accentuare a interdependențelor economice și deci o participare sporită la circuitul economic mondial a tuturor statelor lumii. Este și o dovadă de creștere a contribuției comerțului exterior în procesele naționale de reproducție.

Modificări esențiale s-au produs în structura comerțului mondial, atât pe categorii de comerț – comerț cu mărfuri și comerț cu servicii, cât și pe grupe de mărfuri și servicii. De exemplu, în comerțul mondial a scăzut ponderea produselor de bază – materii prime minerale și agricole (de la 56% în 1950, la 29% în prezent) și a crescut ponderea produselor manufacturate (de la 43,7% în 1950, la peste 70% în prezent). Această tendință este determinată de deplasarea la scară mondială a ramurilor industriei mari consumatoare de materii prime (siderurgice și subramurale consumatoare de metal, construcțiile navale, materialul rulant de cale ferată etc.) spre țările care dispun din abundență de astfel de resurse; gradul înalt de internaționalizare a produselor din ramurile de vârf (construcții de mașini, aeronautică, informatică, etc.), care antrenează livrările reciproce de subansamble pentru crearea produselor complexe; creșterea producției de înlocuitori sintetici (mase plastice, cauciuc sintetic, fibre sintetice ș.a.) și a noilor materiale de substituie, etc. În comerțul mondial a crescut ponderea produselor manufacturate a ramurilor de vârf, cum ar fi comerțul cu microprocesoare, ordinatoare, roboți industriali, sisteme de telecomunicații etc.

Comerțul cu servicii numit invizibil este o parte a comerțului mondial prin care se realizează tranzacții în domeniul asigurărilor, dreptului la licență, finanțelor, comunicațiilor și turismului. Ponderea serviciilor în schimburile internaționale curente este de 19,6%, iar a comerțului cu mărfuri este de 80,4%.

Serviciile sunt de două tipuri: servicii – factor și servicii nonfactor. Serviciile – factor sunt serviciile ce rezultă din mișcarea internațională a factorilor de producție – capital, muncă, tehnologii etc. și se materializează în venituri valutare sub forma de profit, dobândă, salarii, subvenții. Serviciile nonfactor sunt activitățile prestate sub formă de transporturi, turism, asigurări, activități bancare, comerț cu brevete, licențe, know-how etc.

Creșterea mai rapidă a comerțului cu servicii în comparație cu comerțul cu mărfuri a condus la faptul că ponderea serviciilor în comerțul mondial a crescut de la 5%, la începutul secolului XX, la 19,5% în 2001.

Valoarea absolută a exportului de servicii în comerțul mondial a ajuns la o sumă impresionantă de 1582 mld. USD în 2001 (tab. nr.1).

Această tendință este specifică pentru țările dezvoltate și se explică prin locul important pe care l-au căpătat activitățile terțiare și producția de cunoștințe științifice și tehnologii noi în economia lor. Țările dezvoltate dețin circa 80% din valoarea totală a exporturilor de servicii și aproape aceeași pondere din totalul importurilor.

Tabelul nr.1

Evoluția anuală a comerțului mondial cu mărfuri și servicii (mdl.USD)

	1982 - 1991	1992 - 2001	1998	1999	2000	2001
1. Comerțul cu mărfuri	2453	5055	5330	5497	5947	6452
2. Comerțul cu servicii	612	1271	1350	1383	1462	1582
3. Ponderea serviciilor în comerțul cu mărfuri (%)	19,9	20,1	20,2	20,1	19,7	19,5

Sursa: World Economic Outlook, 2000, 2001

În structura comerțului cu servicii pe primele locuri se situează serviciile de transport (23% din totalul comerțului de servicii), turism (33,8%), alte servicii (43,2%). În categoria „alte servicii” intră serviciile comerciale, de comunicație, financiare, bancare, de asigurare, informatizare, publicitate ș.a. În ultimii 10 ani ai secolului XX, serviciile de transport și-au redus ponderea cu aproape 21% în favoarea „altor servicii” care au devenit cea mai importantă componentă a comerțului internațional. Comerțul cu servicii a devenit un factor de determinare a competitivității țărilor în schimburile economice internaționale, avînd în vedere că

desfacerea produselor pe piețele externe depinde într-o măsură tot mai mare de eficiența și calitatea serviciilor încorporate în acestea .

Astfel putem confirma că ponderea comerțului invizibil în raport cu comerțul cu mărfuri are o tendință de creștere mai rapidă.

S-au produs mutații în geografia fluxurilor comerțului internațional. Dacă pînă la începutul anilor 60 comerțul transatlantic domina în comerțul internațional, apoi din 1984 comerțul transpacific devine superior celui transatlantic. În 1993, pentru prima oară exporturile SUA spre Asia depășesc vânzările americane spre Europa. Aceste fapte majore demonstrează o deplasare a centrului de gravitate al economiei mondiale către Asia.

În condițiile actuale în comerțul internațional tot mai larg sunt incluse obiectele de construcție capitală, ceea ce presupune nu numai livrarea complexelor de aparate, dar și îndeplinirea proiectelor și însăși construcția obiectelor proiectate. Se largesc serviciile de construcții, leasing (darea în arendă pe termen lung a mașinilor și utilajului, a mijloacelor de transport etc.), de consultanță în diferite domenii etc.

Un rol determinant în îmbunătățirea relațiilor comerciale din sistemul Națiunilor Unite îl joacă Acordul General pentru Tarife și Comerț – GATT (1947), transformat ulterior în Organizația Mondială a Comerțului OMC (1995), în care participă 100 de state cu drept de vot, 60 de țări și organizații internaționale au statut de observatori. Astfel, în OMC participă mai mult de 160 de state, cărora le revin 90% din comerțul mondial.

La etapa contemporană, un factor nou ce influențează îmbunătățirea climatului în comerțul internațional, în special, îmbunătățirea condițiilor comerțului, pentru țările cu diferite niveluri de dezvoltare economică a devenit Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD, 1984). În ea se includ toate statele – membre ale ONU. Aproximativ 190 de state și organizații internaționale participă la activitatea ei. Obiectul de activitate a UNCTAD – cercetarea în complex a problemelor economice – comerciale de relații internaționale în corespundere cu interesele tuturor grupurilor de state ale lumii.

§ 6.2. Marile comunicații ale Terrei

Sistemul de transport și comunicații reprezintă „carcasul Terrei” care leagă civilizații diferite, sisteme economice la diferite niveluri. Printre cele mai mari și vechi căi de comunicație se enumără:

1. **Marele drum al mătăsii** – una dintre cele mai vechi căi de transport a lumii, numără 3500 ani. Această cale a jucat în trecut un rol foarte mare nu numai economic, dar și informațional, mult timp fiind principala „punte” de legătură civilizațională, un dialog între culturile occidentale și orientale. Mătasea chineză pentru prima oară apare în Roma pe vremea împăratului August. Mătasea chineză din acea perioadă să egala în preț cu aurul, storcând cantități mari de aur din Imperiul Roman. Comerțul se realiza prin intermediari, printre care se evidențiau negustorii evrei. Mătasea în politica chineză reprezintă un produs strategic, pe care străinii îl puteau primi în calitate de cadou în schimbul birului acordat. Acest comerț de bir original îi permite Chinei săi transforme în „vasalii” săi, pe mulți conducători, inclusiv pe împărații romani, ultimii nici nu bănuiau de acest lucru. Pe „Drumul Mătăsii” înflorește comerțul cu statele Asiei Centrale și statele mediteranene.

A doua renaștere a Marelui Drum al mătasei a început peste 500 de ani de stagnare (în perioada feudală). Din nou s-au restabilit legăturile terestre între Estul și Vestul Asiei. La fel, ca și în lumea antică, mătasea chineză pentru aristocrați a rămas cel mai întregat și dorit produs. Înalta cerere a transformat mătasea în valută mondială.

Drumul mătăsii începe din Lanzhou și Dungan (China Centrală), unde se ramifică în două direcții generale. Un traseu trece prin sudul deșertului Takli Makau → Nordul Indiei → Persia → țărmul Mării Arabe → Constantinopol → Cairo. Al doilea traseu trece prin nordul deșertului Talki Makan spre Samarkan → Buhara → Bizanți → Constantinopol. În dependență de situația geopolitică nefavorabilă acest traseu putea să-și modifice direcția geopolitică nefavorabilă acest traseu puteau să-și modifice direcția: din Buhara spre delta râului Volga și don sau prin Caucaz spre Constantinopol.

În rezultatul unei asemenea configurații, pe Marele drum al Mătăsii se formau noduri comunicaționale intermediare, unde se adunau nu numai fluxuri comerciale, dar se înfăptuia un schimb cultural și informațional intensiv. Astfel de noduri unde se întruneau caravanele comerciale din Est și Vest erau orașele Nezshabur, Hert și Belkh.

Marele drum al mătăsii a fost amenajat în corespundere cu ajunsurile tehnice din epoca medievală. Sectoarele grele (anevoioase) ale trasei cu multă râvnă se întrețineau într-o stare bună, în deșerturi erau construite rezervoare cu apă, peste râuri erau aruncate poduri, de-a lungul drumului erau înălțate turnuri sau instalați stâlpi din lemn și piatră. Drumul de la Marea Roșie și pînă în China era parcurs în 200 de zile, dar practic, călătoria dura câțiva ani în funcție de interesele comerciale, odihnă și condițiile climatice.

Marele drum al Mătăsii din evul mediu a devenit translatorul dialogului între civilizații, unde, alături de mătasă, produsul principal era resursa informațională (idei, principii / gânduri și obiceiuri). Legăturile comerciale euroasiatice au contribuit la interdependența religiei, culturii și arte diferitor popoare. Dialogul socio – cultural, schimbul comercial și informațional au servit pentru multe popoare un resurs strategic.

La hotarul mileniilor, cu interval de 500 de ani, are loc a treia renaștere a Marelui drum al Mătăsii prin proiectul internațional feroviar: Istanbul – Pekin prin Asia Centrală (Marî, Tașkent, Alma-Ata) cu ramificare prin Afganistan spre India. Către acest traseu gravitează peste 4 de state. În 1996 a avut loc un eveniment istoric – realizarea construcției magistralei feroviare Marî (Turkmenistan) – Mashhad (Iran), prin care se încheie linia de cale ferată pe întreaga distanță a magistralei. Turcia planifică construcția în viitor a unui tunel pe sub Bosfor costul proiectului este de 1 mld. USD. Cjina a realizat reconstrucția căii ferate de la țărmul Oceanului Pacific pînă la hotarul cu Kazahstan și are intenția ca împreună cu țările ex-sovietice să construiască coridorul de transport în direcția Rottardam. Există o variantă medie a traseului Marelui Drum al Mătăsii prin Marea Neagră, Transcaucazia, Marea Caspică

și Asia Centrală. Alegerea definitivă a direcției principale a magistralei transcontinentale va depinde de situația geopolitică din regiune.

Încă în 1990 a avut loc unirea căilor ferate din China și Uniunea Sovietică în Asia Centrală. Astăzi stațiile de cale ferată „Drujba” (Kazahstan) și Alashankan (China) sunt principalele noduri de transport pe calea cea mai scurtă din China în Europa. Din cauza ecartamentului diferit la aceste stații feroviare are loc schimbarea roților la vagoane. Deși numărul de vagoane care tranzitează peste hotare este nesemnificativ. În anul 2000 pe aici au trecut circa 7 mln. Tone de mărfuri și se așteaptă creșterea volumului acestora până la 12 mln. Tone. Cu timpuri înalte crește traficul containerizat. În perioada 1996 – 2000 acest indicator a crescut de la 12 la 70 mii containere de mare tonaj, întrecând „Transibirianul” de peste 3 ori (22 mii containere).

Renașterea Marelui drum al mătăsii a început cu deschiderea traseului de cale ferată Lianyungang – Hamburg – Rotterdam. Traseul este numit Coridorul de Nord a magistralei feroviare Transasiatică. Transportarea mărfurilor din marele port chinez Lianyungang la Hamburg (distanța este de 11 mii km) ocupă 11 zile, iar pe calea maritimă – 20 – 30 de zile. Calea ferată ce trece prin Kazahstan este cu 1,5 - 2 mii km mai scurtă decât magistrala Transibiriană.

În 1993 Uniunea Europeană înaintează programa CORTECA (Coridorul de Transport Europa – Caucaz - Asia), care, ulterior, a primit denumirea „Renașterea Marelui drum al mătăsii”. La întrunirea de la Bruxelles pe problema coordonării și dezvoltării coridorului de transport au participat Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Kazahstan, Kîrghîstan, Tadjikistan, Turkmenistan și Uzbekistan. Rusia la această întrunire n-a fost invitată.

Obiectivele principale ale programei CORTECA sunt.

- dezvoltarea și intensificarea transportului și colaborarea în domeniul acordării de transport;
- coordonarea măsurilor în domeniul comerțului și transportului la nivel regional pe calea dezvoltării cooperării între state și cu Uniunea Europeană;

- colaborarea și schimbul cu nou – hau în domeniul transportului și comerțului la nivel regional;
- implementarea în practică a normativelor de drept comune în acordurile de comerț și transport;
- asigurarea compatibilității care reglementează documentația și procedurile interne în domeniul comerțului și tranzitului cu normele și standardele tehnice ale Uniunii Europene.

În 1994, la cea de a doua Conferință pe transport (insula Creta), au fost discutate proiectele tehnice concrete a programei CORTECA. Au fost examinate variantele posibile de construcție a magistralelor auto, feroviare, aeriene și maritime între stația de cale ferată Drujba din Kazahstan și portul Batumi la Marea Neagră, prioritate fiind date la două coridoare paralele:

1. Tașkent – Samarcand (cu ramificație spre Dușanbe și Termez) – Bairam-Ali – Așhabad – Turmenbași (Krasnovodsk) – Baku – Tbilisi – Poti și Batumi;
2. Aktiubinsk – Atîrau (Guriev) – Baku – Tbilisi – Poti și Batumi.

La realizarea acestui proiect participă numai firmele din țările Uniunii Europene, cât și instituțiile financiare mondiale și investitorii străini. În următoarea întrunire (1997, Tbilisi) este confirmată strategia formării coridorului de transport în direcția latitudinală, ocolind Rusia.

Proiectul CORTECA este o alternativă a monopolului de transport rus cu ieșirea directă în Europa în caz de agravare a situației geopolitice în Caucazul de Nord, determinată de conflictul cecen. Totodată, este evidentă asipația Occidentului de ași întări prezența militară în Caucazul de Sud sub pretextul protecției acestui proiect.

În anul 2000 la Conferința Internațională Euro – Asiatică (Sankt - Petersburg) a fost expusă concepția rusă drumurilor de tranzit în baza formării axelor geoeconomice Vest – Est (incluzînd Transibirianul) și Nord – Sud (din Finlanda prin coridorul caspic în Asia de Sud). A fost creată grupa de lucru pe problemele coridorului de transport „China – Kazahstan – Rusia - Belarus”.

Cu toate acestea, speranța la o renaștere rapidă a Marelui drum al mătăsii pînă ce nu s-a îndreptățit. Situația geopolitică din Orientul Apropiat și Mijlociu nu favorizează realizarea programei. Totodată, există doar cîteva state, în stare să propună varianta optimă a magistralei transeuroasiatice – Rusia, Kazahstan și China.

2. Magistrala Transibiriană

După eșirea Rusiei la Oceanul Pacific, întinderea mare a statului a devenit un factor de reținere de dezvoltare social – economică. Ținîndu-se cont de condițiile climatice sezoniere, pentru a ajunge din capitală la periferiile estice era necesar de trei ani. În epoca lui Petru I tempourile vieții imperiului au crescut, dar chiar și la începutul secolului XIX-lea curierul de stat, pentru a străbate peste 6400 km din Sankt – Petersburg la Irkutsk, avea nevoie de 35 de zile.

În 1857, general – guvernatorul Siberiei de Est N.N. Muraviev – Amurski pune întrebarea despre construcția căii ferate în Extremul Orient. Se presupunea unirea Amurului navigabil cu golful pacific De-Kastri.

Pe timpul domniei lui Alexandru al III-lea, în 1892 ministrul căilor de comunicație S.Iu. Vitte din nou pune întrebarea construcției căii ferate din partea europeană a Rusiei pînă la Vladivostok. Această idee a fost susținută de țareviciul Nicoli al II-lea. În hotărîrea Comitetului pentru construcția magistralei se spunea, că „Calea ferată sibiriană”, este un lucru mare de stat, și că drumul feroviar trebuie să fie construită de oamenii ruși și din materiale ruse. Construcția magistralei Transibiriene a început în același timp din două părți – din Celeabinsk și Vladivostok, în condiții climatice destul de aspre. Dar cea mai dificilă problemă era asigurarea construcției cu brațe de muncă. Cea mai mare parte din constructori erau exilații, deținuții și soldații (ostașii). În timpul lucrărilor de construcție a Transibirianului lucrau pînă la 90 mii de oameni. După tempourile de construcție (10 ani), după lungime și dificultățile nu avea analog în lume. Pentru construcția magistralei au fost cheltuiți o sumă astronomică pe acele vremuri – peste 500 mln. De ruble. Construcția magistralei a fost terminată în 1916. traversarea din Moscova la Vladivostok s-a micșorat de la

cîteva luni la 10 zile, iar mărfurile erau expediate în ambele capete de 1,5 ori mai rapid decît pe cale maritimă.

Construcția magistralei a influențat foarte mult dezvoltarea Siberiei. În primii zece ani după construcția Transibului populația în această regiune a crescut de 2 ori.

Lungimea Transibirianului de la Celiabinsk la Vladivostok este de 7,5 mii km, iar de la Moscova – peste 9400 km. Trenurile – containere ating distanța de 10 mii km (Nahodka - Brest) în doar 9 zile, iar pe cale maritimă (Japonia - Germania) în 17 zile. Actualmente această cale ferată este electrificată.

Magistrala Transibiriană ocupă un loc de bază în Geopolitica Rusiei. Principalul resurs strategia „Transibirianul” constă în stabilitatea politică a Rusiei. Istoria magistrelor transcontinentale euroasiatice mărturisesc, că eficacitatea lor depinde nu numai de reducerea taxelor vamale și altor bariere, dar și de factorii geopolitici. Este evident că în secolul XX nu s-a reușit formarea unui drum alternativ magistralei Transibiriene.

Un rol important în spațiul geoeconomic îl au nodurile de comunicație – punct în care se intersectează nu mai puține de 2- 3 linii ale unui și aceluiași tip de transport. De rregulă, nodurile de comunicație (joncțiunile de transport) exprimă interesele economice ale marilor puteri ale lumii. Nodurile de transport tehnogene sunt o creație a omului, avînd multiple funcții geopolitice și geoeconomice (regim preferențial pentru accelerarea fluxurilor materiale, baze militare care asigură interesele economice ale marilor puteri mondiale etc.). În istoria comunicațiilor mondiale un loc deosebit revine marilor canale, poduri, tuneluri și altor construcții.

Cele mai importante noduri de comunicație acvatică ale Terrei sunt:

3. **Canalul Suez** – canal navigabil fără ecluze, care unește Marea Mediterană cu Marea Roșie. Acest canal scurtează distanța maritimă dintre porturile Oceanului Atlantic și Oceanului Indian cu 8 – 15 mii km. Zona Canalului Suez este considerată ca hotar geografic convențional între Asia și Africa. Canalul a fost oficial dat în exploatare pentru navigație la 17 noiembrie 1869. lungimea canalului este de aproximativ 163 km, lățimea 120 – 150 m, adîncimea 13 –15 m. Pînă la agresea israeliană din 1967. Canalul anual este traversat de 13 –14 mii de nave, cu 300 – 400

mil t. mărfuri. Pe seama lui revine peste 20% din transportul mondial de petrol și produse petroliere și 15% din traficul mondial de mărfuri pe ocean.

Canalul a devenit cea mai cunoscută cale pe apă în istorie între Vest și Est. Patru mii de ani în urmă din ordinul faraonului egiptean a fost săpat un canal cu apă dulce între fluviul Nil și Marea Roșie, care a existat 500 de ani. Din motivul siguranței militare în feudalismul timpuriu canalul a fost astupat (închis).

Arhitectul principal al canalului Suez este antreprenoriatul și diplomatul francez Ferdinand Mari Lesseps (1804 - 1894). În 1854, primind concesiunea egipteană asupra construcției Canalului (moare soția și unul din fiii, se termină cariera de diplomat) Lesseps s-a dat întru totu acestei construcții. În 1869 construcția canalului a luat sfârșit.

Canalul Suez este cheia către drumul în India, și guvernul britanic, în rezultatul unei diplomații splendide, cumpără canalul de la egipteni. Din 1875 și până la începutul războiului mondial, în urma exploatării canalului, Marea Britanie capătă un venit de peste 50 mld. lire sterline.

După ocuparea Egiptului de către forțele militare engleze Canalul Suez a devenit principala bază militaro-strategică în Orientul Apropiat. În 1956 Egiptul naționalizează Canalul Suez în pofida intervenției directe a Marii Britanii, Franței și Israelului. În rezultatul agresiunii israeliene din 1967 Canalul Suez a încetat să funcționeze și s-a transformat în hotar între națiunile ce dușmănesc. Creșterea prețului la petrol a grăbit reconstrucția și deschiderea canalului pentru navigație în 1975.

4. **Canalul Panama** – calea artificială între Oceanul Atlantic și Oceanul Pacific. Ideea construcției numără câteva secole. Pe istmul Panama, în urma convorbirilor cu Guvernul Columbiei, Ferdinand Lesseps intenționează să construiască din nou un canal, dar societatea pe acțiuni formată de el a dat faliment. În această perioadă pe arena mondială a apărut o nouă mare putere politică – SUA, care câștigă rivalitatea cu Marea Britanie, Franța și Spania pentru influența geopolitică în emisfera de Vest și dreptul exclusiv pentru construcția canalului- în 1903 SUA prin forța militară anexează o parte din teritoriul Columbiei, unde se proclamă Panama ca stat independent. Drept compensație prin tratatul panamo-

american din 1903 SUA primește pentru o perioadă nelimitată dreptul de a exploata canalul. Din 1904 începe construcția canalului care finalizează în 1914, oficial fiind deschis în 1920. canalul Panama are o lungime de 81,6 m lățime și o adâncime de 13,7 m., fiind anual tranzitat de 13 – 14 mii nave. canalul scurtează distanța maritimă între țărmurile de est și vest ale SUA și Canadei de 2,5 – 3 ori sau cu 24 – 25 zile decât în jurul Americii de Sud.

În anul 2000 Canalul Panama este transmis sub jurisdicția Panamei, dar SUA își păstrează bazele militare – maritime și aeriene, în această regiune. De facto Canalul a rămas „zonă de interes vital” pentru SUA.

Dă avantajul este că prin acest canal nu pot circula tancurile petroliere gigant, datorită lățimii reduse din zona ecluzelor. Canalul Panama poate deveni principalul izvor de venit pentru țările latino – americane, care se evidențiază printr-o instabilitate politică și putere coruptă.

Canalul Suez și Panama reprezintă nu numai noduri comunicaționale în spațiul geoeconomic, unde este concentrată circulația mărfurilor, dar și poli geostrategici de geopolitică. Interesul multor state se intersectează în aceste zone.

5. Eurotunelul.

Unul din cele mai grandioase proiecte din a doua jumătate a secolului XX a devenit construcția tunelului sub La-Manș. Ideea legăturii terestre a Angliei cu Lumea Veche aparține lui Napoleon. Mult timp construcția tunelului fusese blocată din cauza relațiilor tensionate din Franța și Marea Britanie (rivali permanenți).

Numai la începutul secolului XX după semnătura acordului anglo-francez, care a stat la baza Antantei, se renaște ideea proiectului tunelului. Războaiele mondiale și crizele economice din nou amână construcția tunelului. În 1983 a fost semnat contractul anglo-francez, și guvernul conservativ Thatcher reia lucrul asupra proiectului. În 1985 se începe construcția tunelului sub Canalul Mânicii, care intră în exploatare în 1995. eurotunelul are o lungime de 51,5 km, adâncime de 150 m și este parcurs de un tren cu 28 vagoane (pe care sunt îmbarcate autovehicule), care parcurge distanța în aproximativ 20 minute în regim de mare viteză (160 km/h). Pe calea apei deplasarea are loc în 1,5 – 2 ore. Legătura Paris – Londra se reface în 3 ore.

Eurotunelul anual înregistrează un trafic de 6 – 6,5 mil. persoane și 2,5 – 3,0 mil tone mărfuri.

Pe fundul Canalului Mânicii au fost construite trei tunele (unul tehnic), acre sunt asigurate cu sistemă de apărare contra teroriștilor și a pozarului.

6. Calea acvatică transcontinentală europeană Rein – Main – Dunăre are o istorie milenară. Ideea unirii Reinului cu Dunărea a apărut în anul 783 și aparține regelui german, dar din cauza grautăților tehnice, prima încercare de a construi canalul Main – Dunăre s-a terminat fără succes. A doua încercare a fost întreprinsă de regele Bavariei. Canalul navigabil a fost construit între 1839 și 1846, cu o lungime de 178 km, adâncime – 1,5 m și lățime – 16 m. Canalul, înzestrat cu 100 de ecluze prin care puteau trece vasele cu o capacitate de 120 tone, a fost folosit efectiv pînă în 1863, cînd din cauza construcțiilor rapide a căilor ferate el a devenit inconcurent.

În 1921 se formează societatea pe acțiuni „Rein – Main - Dunăre” cu dreptul de a construi canalul, hidrocentrale și de a le exploata pînă în 2050. pînă în anii 90 societatea a construit 58 de hidrocentrale mici. Ideea formării căii acvatice transcontinentale a fost susținută de conducătorii Germaniei naziste.

În 1992 are loc deschiderea oficială a Canalului Main – Dunăre. Calea acvatică transcontinentală a unit 17 state europene. De la Rotterdam pînă la delta Dunării a fost construit principală cale acvatică din Europa, cu lungimea de 3500 km. Canalul Main – Dunăre are o lungime de 171 km, lățime – 55 m și adâncime – 4,25 m. Aici sunt construite 16 ecluze cu o lungime de 190 m și lățime de 12 m. Capacitatea de încărcare a navelor poate ajunge la 1800 tone. Dar navigația pe tot traseul de la Rotterdam pînă la Sulina în delta Dunării este neefectivă. Transportul mărfurilor din porturile Dunării Inferioare pînă la Rotterdam este mai efectiv pe cale maritimă (se reduce vremea și cheltuielile la o unitate de încărcătură).

România prin acest canal s-a integrat geoeconomic cu europa Occidentală.

7. Magistrala Panamericană – reprezintă cel mai larg coridor de transport de pe glob, cu o lungime de 15000 km, iar împreună cu șoselele Transcanadiană, Transamericană și Transbraziliană ajunge la peste 35000 km lungime. Panameriacna face legătura între Fairbanks (Alaska) și Puerto Mont (Chile), străbătînd continentul

de la Nord la Sud. Magistrala Panamericană reprezintă o rețea de drumuri autorutiere care leagă țările Americii de nord, Centrale și de Sud. Hotarele despre construcția magistralei a fost adoptată în 1923 la a V Conferință Panamericană, care a avut loc în Chile. Magistrala Panamericană reprezintă un exemplu concret de realizare a proiectului geoeconomic în concepția geopolitică de panamericanizare. În 1899, conform Doctrinei Monro „America pentru americani”, din inițiativa SUA se crează Uniunea Panamericană, reorganizată în 1984 în Organizația Statelor Americane.

Istoria construcției marilor comunicații ne mărturisește despre energia nescăpată a omenirii, capabilă să înfrângă obstacolele naturale, politice și economice în calea spre formarea spațiului multidimensional al Terrei. Nu s-a putut totul de realizat. În sec. XX au rămas irealizabile proiectele de prelungire a căii ferate Bagdad, până în India; a magistralei transafricane, de la Cair până la Kezptaun; a magistralei transsahariene în Africa de Vest, Franceză și multe altele. Dar locul ideilor nerealizabile este preluat de unele proiecte și mai ambițioase.

§ 6.3. Modificări geoeconomice în dezvoltarea sistemului transporturilor

Transportul și căile de comunicație ocupă un loc central în cadrul activităților economice. Ele reprezintă un adevărat „sistem vascular” al economiei mondiale. Marile fluvii istorice, traseele oceanice, căile feroviare și auto-magistralele sistemul informațional mondial formează carcasul comunicațional al Planetei și creează fundamentul dialogului între civilizațiile umane. Prin intermediul acestora se realizează deplasarea în spațiu a bunurilor sau a oamenilor în scopul satisfacerii nevoilor materiale și spirituale ale societății omenești. Sistemul de transport comunicațional asigură legătura între materia primă – producție – consum, între reședință și locul de muncă, între generatorul de informație și receptorul acesteia etc. Transporturile facilitează apropierea între așezările umane, țări și continente; scoate din izolare țări și zone situate la distanțe mari, atrăgându-le în circuitul economic mondial.

Transporturile, prin volumul și structura lor, determină în mare măsură nivelul și ritmurile de dezvoltare a economiei mondiale sau naționale. Ele determină

specializarea funcțională a teritoriului și constituie baza materială a diviziunii muncii (național, regional, internațional). Transporturile influențează esențial asupra formării prețului la mărfuri (cheltuielile de transport). Ele asigură un număr mare de locuri de muncă, în medie 5-10% din total (în SUA – 5 mil. angajați, Franța - 400000). Dezvoltarea transporturilor și apariția de noi mijloace de transport perfecționate și specializate au permis specializarea și schimbul de activități, formarea pieții interne și celei mondiale, dezvoltarea comerțului pe plan intern și internațional etc.

Dezvoltarea economică a unei țări și a economiei mondiale nu poate fi concepută fără transporturi.

Transporturile și comunicațiile constituie o ramură foarte complicată și include următoarele subramuri:

- tradiționale – transportul rutier, acvatic, feroviar;
- moderne – transportul aerian, prin conducte, electric, telecomunicațiile (telefonie, telegrafia, telecopierea – fax, Internetul etc.).

Principalii parametri ai sistemului mondial al transporturilor sunt: lungimea totală a rețelei de transporturi, care astăzi depășește 35 milioane km; densitatea medie a rețelei de transport (22 km/100km²); numărul de lucrători care activează în acest sector (peste 100 milioane oameni); traficul de mărfuri (peste 100 miliarde t/an) și traficul de pasageri (circa 1 trilion oameni/an), fiind indicele cel mai „productiv” etc.

PTȘ a introdus modificări substanțiale în transporturi. Fiecare categorie de transport a cunoscut pe parcursul secolului XX o evoluție deosebită, capabilă în prezent să asigure un volum fără precedent al traficului de mărfuri și pasageri, a legăturii cu cele mai diferite zone ale globului. Pentru aceasta au fost întreprinse ample lucrări în cel puțin 3 direcții prioritare: modernizarea, îmbunătățirea continuă a mijloacelor de transport ca volum capacitate, viteză, eficiență și organizarea riguroasă a fluxurilor de transport tot mai mari și mai frecvente. Totodată s-au produs modificări importante calitative ale rețelei de transporturi. A crescut lungimea căilor ferate electrificate și de mare viteză, a autostrăzilor, a conductelor de diametru mărit (100 –

150 cm.). a crescut volumul de mărfuri transportate în ultimii 40 de ani de 7 ori, iar către 2010 va spori încă de 1,2 – 1,3 ori.

În traficul mondial de mărfuri se evidențiază transporturile maritime, ponderea cărora a crescut de la 52% la circa 62%. Aceeași situație se înregistrează și cu ponderea transporturilor cu autoturisme personale în traficul de pasageri – de la 57% la 60%.

Se produc modificări importante în structura încărcăturilor între diferite tipuri de transporturi. Astfel, în traficul de mărfuri raportul între transportul feroviar și principalul lui concurent, transportul auto, s-a modificat de la 4:1 până la 1,2:1, în viitorul apropiat ponderea lor se va egala. Ponderea conductelor a crescut de la 4,2% până la 12,8%. În traficul de călători transporturile aeriene sau apropiat ca pondere de transporturile feroviare, respectiv 10% și 10,2%.

Transporturile feroviare concurete puternic de cele rutiere, aeriene și navale și-au menținut importanța dobândită datorită avantajelor deosebite pe care le au: capacitate mare de transport, frecvență sau regularitate, siguranță în exploatare, viteză sporită, de la 70 -80 km/h la începutul secolului XX la 200 – 250 și chiar la 300km/h în prezent, cost redus. Lungimea căilor ferate a crescut de la circa 1 mln. km la începutul secolului XX la 1,6 mln. km în prezent. În ultimele decenii sa extins rețeaua de căi ferate în țările din Europa Centrală și de Est, din Africa, Asia, America Latină și Australia. Au fost construite noi căi ferate în zone izolate greu accesibile. Sau modernizat unele trasee care au fost dublate și electrificate, sa modernizat și materialul rulant (de la locomotivele cu ardere internă la locomotivele Diesel și electrice), sau construit noi linii speciale pentru trenurile de mare viteză, după noi concepte tehnologice (monorai, pernă de aer etc.). Totodată a fost introdusă comanda și semnalizarea automată a circulației, ceea ce permite o sporire considerabilă a traficului și creșterea siguranței în transport.

Evoluția transporturilor feroviare a generat și apariția unei categorii speciale de transporturi – a transporturilor cu ferry-boat-ul și a metroului (1863 - Londra). Transportul cu ferry-boat-ul asigură continuitatea peste un mediu acvatic a rețelilor

feroviare. Ferry-boat-urile sunt nave speciale care staționează vagoane de cale ferată, fiind transportate de pe un mal pe altul.

După importanță putem menționa următoarele magistrale feroviare:

- Transibirianul – 9476 km 9 zile, pe apă 17 zile. (Moscova – Omsc – Irkutsc - Vladivostoc) (1890 - 1900), capacitatea de transportare peste 1,5 tr. tone.
- Sofia – București – Chișinău – Moscova;
- New York – Cicago – San Francisco;
- Transcanadianul (Sydney - Vancouver);
- Transaustralianul (Perth - Sydney) W- E etc.

În dezvoltarea transporturilor feroviare un rol important îl au tunelele:

- Seikan (Japonia) – Honshii – Hokkaido – 53,8 km (1988)
- Huntington Lake (SUA, munții Stîncoși) – 33,0 km
- Simplon (Elveția - Italia) – 19,8 km (1905)
- Appeninul (Franța - Italia) – 18,5 km (1931)

În domeniul **căilor rutiere** s-a construit o rețea mondială de șosele (24 mil.km), s-a modernizat o mare parte a drumurilor, s-au construit autostrăzi cu 6-8 benzi și rețeaua acestora continuă să crească, mai ales în SUA și în țările vest-europene continentale, autostrăzi, drumuri de altitudine, a crescut viteza automobilului de la 15 – 25 km/h la 250 – 300 km/h, etc.

Cele mai importante majistrale rutiere sunt:

- autostrada pacifică – Panamericană (Fairbanks – Puerto Montt) – începută în 1942 – 15000km, iar împreună cu transonul canadian și amazonian – 35 mii km
- New York – Los Angeles
- Magistralele europene: E.30 (Rotterdam - Moscova); E.35 (Amsterdam - Roma); E.60 (Brest - Constanța)etc.
- Magistrala Istanbul – Teheran – Delhi – Calcuta;
- Autostrada Tomei (Japonia) – Tokyo – Osaka – Kobe etc.

Se extinde construcția autobanelor în Europa. Ele sunt – automagistrale care au drept scop legătura rapidă dintre cele mai importante centre economice ale țărilor vest europene. Primele autobane au fost construite în nordul Italiei (1920) și în Germania (1921, dintre Bazel și Frankfurt).

Transporturile maritime s-au aflat într-o continuă revoluție tehnică și tehnologică, evoluând de la navele cu pânze la navele cu aburi și apoi la cele cu motoare Diesel. Astăzi se construiesc nave maritime cu capacități foarte mari – de peste 500 mii tone dedweight (tdw). Totodată a crescut viteza navelor de la 8 noduri (1 nod = 1852 m/oră) la 22 – 35 de noduri, confortabilitatea, deseori și securitatea. Au fost introduse cursele charter, cu reduceri considerabile a prețului biletelor, ceea ce a condiționat dezvoltarea turismului internațional.

În ultimul deceniu al secolului XX s-a extins transportul de mărfuri containerizat, care asigură operativitate în procesul de încărcare – descărcare – trasbordare a mărfurilor, o corelare a diferitelor tipuri de transport, o scădere a cheltuielilor de transport și o creștere a eficienței. Flota de nave transportatoare de containere (Prima dată apare în 1968, pe traseele Oceanului Atlantic) numără peste 1110 nave cu o capacitate sumară de 3 mil. unități, iar parcul de containere a depășit 6 mil. de bucăți. Circa 200 de porturi maritime realizează operațiuni complexe de încărcare / descărcare a containerelor, sumînd un trafic anual de circa 70 mil. de unități sau circa 40% din încărcăturile totale. Sub acest aspect se evidențiază următoarele porturi: Rotterdam, Singapore, Kaoshing, New York, Kobe și Hamburg.

Un loc deosebit în spațiul geoeconomic îl dețin nodurile de comunicație, cum sunt canalele, strîmtorile sau tunelele subacvatic. Ele dau posibilitatea de-a controla diferite zone ale lumii din punct de vedere geoeconomic, militar sau geopolitic.

Transporturile aeriene au încetat să mai fie un mijloc de transport luxos și neprofitabil, fiind preferat pentru rapiditatea transporturilor, pentru confortul și siguranța zborurilor la mare distanță. Modificări deosebite s-au produs în a doua jumătate a secolului XX cînd apar avioanele supersonice (2000 km/h), cu mare autonomie de zbor. Tot în această perioadă a crescut mult numărul de linii aeriene (lungimea totală a linilor aeriene este de circa 4 mld. km), care leagă cele mai

îndepărtate metropole, regiuni de atracție turistică, porturi etc.; a crescut numărul companiilor aeriene (în prezent există în lume circa 900 de companii aeriene, din care 500 – cele mai mari efectuează transporturi internaționale); a crescut numărul de aeroporturi (circa 30 mii, din care peste 400 deserveșc linii aeriene internaționale, cele mai mari aeroporturi: Chicago, New York, Los Angeles, Dallas, Paris, Miami, Washington, Boston, Honolulu, Frankfurt am Main etc.); s-a perfecționat aparatura de navigare și a sistemelor radar de urmărire și control etc., ceea ce a făcut din transporturile aeriene un puternic concurent pentru celelalte tipuri de transport.

Transporturile aeriene dețin în prezent 80% din traficul internațional de călători. Circa 90% din traficul aerian de mărfuri revine țărilor dezvoltate. Comunicațiile aerospațiale constituie un domeniu aparte a transporturilor, un domeniu în care se remarcă SUA (cu centrul Houston) și Rusia (Baikonur). Pe lângă aceste două state se înscriu și Franța, Marea Britanie, China, Japonia, Brazilia, India ș.a. Ele au un rol important pentru cercetarea resurselor terestre și marine și a comunicațiilor cu ajutorul sateliților, programe ce solicită mari investiții și o tehnologie pe care în prezent îl dețin un număr redus de țări.

Telecomunicațiile și comunicațiile spațiale ca rezultat al PTȘ au înregistrat cele mai spectaculoase modificări structurale și spațiale. Pe lângă telegrafie (1794, Franța), telefonie (primul aparat telefonic a apărut în 1876, SUA), poșta, apar noi tipuri de rețele de telecomunicații:

- rețeaua de teledistribuire – difuzarea de imagini prin cablu sau fibre optice – rețele comunitate tot mai difuze (antene parabolice), teleeducație, teletransmisie;
- telematica și teleinformatica, transmiterea de informații pe cale electronică (Internet, Minitel, telefonie mobilă, video-telefonie etc.);
- telecopierea (fax).

A crescut capacitatea și viteza de transmisie, au devenit frecvente computerizarea și comunicațiile prin sateliți și fibre optice.

Omenirea a început secolul XXI-lea cu 1 mld de posturi de televiziune, circe 1 mld. de telefoane și 2 mld posturi de radio.

Telecomunicațiile au început să joace pe piața mondială un rol din ce în ce mai mare (600 mld. de dolari anual sau aproape jumătate din PIB-ul Franței). S-au extins aria geografică firmele, mai ales cele de IT, în Europa Centrală și de Est, în Asia și America Latină.

Un salt spectaculos a înregistrat Asia – Pacific, a cărei cifră de afaceri a depășit-o pe cea a Europei (22% din total) și este pe cale să o întrecă și pe cea a Americii de Nord (cu 27% din total).

Internetul este considerat cea mai spectaculoasă formă a telematicii. Racordarea și accesul la Internet a implicat peste 150 mil. operatori (2000). Aproape jumătate din ei sunt în SUA, 25% în Europa, 20% în Asia – Pacific. Printre cei mai mari operatori (cu peste 10 mil. de vizitatori pe lună) se numără American On Line (AOL), Yahoo, Microsoft, Disney, Compaq ș.a. În prezent Internetul este utilizat de peste 600 mil. persoane (2002).

Un rol important în telecomunicațiile mondiale revine telefoniei, care a evaluat rapid în domeniul performanțelor, mai ales în ultimul deceniu. În 2002 erau instalate pe Terra peste 1 mld. de linii principale, și vândute peste 500 mil. aparate telefonice mobile. Cele mai mari companii în domeniu sunt Nokia (Finlanda), care în 2000 deținea o treime din vânzările mondiale, Motorola (21%), și Ericsson (16%).

Noi tipuri de telecomunicații sunt pe cale de a se naște, astfel capabile să fie conectate în orice moment, oriunde, aparținând deja la ceea ce unii filosofi numesc „spațiul virtual mondial”, o „totalitate mondială instantanee”.

Tendențe de dezvoltare a transportului .

Un transport eficient reprezintă un aspect al calității vieții, maximizarea rezultatelor activității conducând la numeroase și permanente tendințe și evoluții.

Una din principalele tendințe actuale ale evoluției transporturilor o reprezintă **transporturile multemodale** (trafic combinat). Transportul multimondial, după cum afirmă mulți cercetători, este transportul viitorului.

Transportul multimodal este un transport „din poartă în poartă” cu participarea a două sau a mai multor tipuri de transport, utilizând o unitate specializată de transport și un document unic de transport, cu mențiunea că toate responsabilitățile de ordin economic, vamal, de asigurare sunt preluate de către un singur agent de transport multimodal.

Transportul combinat reprezintă o variantă simplificată a transportului multimodal și practică anterior acestuia, este un transport „din poartă în poartă”, cu participarea a două sau mai multor tipuri de transport, care utilizează unități specializate de transport, însă nu realizează cerințele transportului multimodal în ceea ce privește responsabilitatea preluată de un singur agent și folosirea documentului unic de transport pe întreg lanțul de transport.

Sistemele de transport multimodal, respectiv, combinat, au avantaje în primul rând pentru beneficiarii de transport, dar și pentru transportatori și economia națională (reducerea poluării mediului, a consumului de energie și combustibil).

Transportul multimodal este organizat ca un sistem complet atât la nivel național, cât și la nivel internațional, cu scopul de a realiza transporturi sigure și mai rapide de cât alte tipuri de transport. În ultimii ani se înregistrează o tendință de dezvoltare a transportului feroviar de călători și de mărfuri în majoritatea țărilor, datorită PTȘ. În planul inovației tehnice, lideri sunt: Europa, Japonia și America de Nord. În condițiile creșterii concurenței celorlalte mijloace de transport, a rezultat tendința de creștere a vitezei în transporturile feroviare în țările industrializate și de dezvoltare a rețelelor suburbane și a numărului trenurilor de marfă în țările în dezvoltare.

Tendențele ascendente se observă la producția mijloacelor de transport. Numai în anul 2004, producția de autovehicule a înregistrat creșteri substanțiale – peste 50 mil. bucăți. Un loc important o are și tendința călătoriilor individuale vis-a-vis de creșterea numărului de automobile (în SUA la 1000 locuitori revin 600 automobile, în Europa Occidentală – 400 -500, în țările aflate în tranziție – sub 100).

O altă tendință în transporturi o constituie reducerea consumului de energie și combustibili, care se regăsește în cel puțin, în trei direcții:

- tehnologică – pe calea modernizării motoarelor, prin reducerea masei tari și a mijloacelor de transport;

- structurală – prin intermediul modificării structurii traficului, pe tipuri de transport, în direcția creșterii rolului celor mai eficiente tipuri din punctul de vedere al consumului energetic – maritim și prin conducte;

- de exploatare - prin sporirea masei de încărcături și a capacităților de transport sau reducerea curselor în gol și staționărilor.

Tendențele de reducere a costurilor de transport prin sporirea capacității de transportare a mijloacelor de transport, mai ales maritim.

§ 6.4. Sistemele de comunicații ale viitorului (secolul XXI)

În prezent există numeroase proiecte ce prevăd crearea coridoarelor de transport transcontinentale între polii mondiali de dezvoltare economică și tehnologică în Europa Occidentală, Asia – Pacific și America de Nord. Principalele direcții de constituire a sistemului comunicațional al viitorului prevăd:

1. Organizarea coridoarelor (sau sistemelor) multimodale de transport, care cuprinde transporturile feroviare, auto, maritim, prin conducte, cât și telecomunicațiile. La intersecția principalelor coridoare multimodale se formează noduri comunicaționale, care în condițiile regimului preferențial asigură calitatea deservirii și multiple servicii. Ca rezultat are loc trecerea rapidă a mărfurilor, capitalului industrial și financiar, intensificarea schimburilor culturale și informaționale. Crește rolul colaborării internaționale, se intensifică eforturile comune pentru înlăturarea barierelor vamale și tarifere etc.

Importanța majoră economică, militară, politică, socială și culturală capătă comunicațiile informaționale. Industria mijloacelor de comunicație a devenit cea mai dinamică ramură a economiei țărilor dezvoltate.

Unul din resursele strategice ale societății devin telecomunicațiile, care au ca obiect transportul instantaneu al informației.

În secolul XXI se va produce o „revoluție” mondială în spațiul aerian, o parte a căruia o perioadă îndelungată a fost închis de asupra Oceanului Arctic, Polului de Nord și mărilor din Orientul Extrem, în zona de responsabilitate rusă închis. După deschiderea acestui spațiu către mijlocul secolului al XXI-lea 75% din traficul aerian mondial se va efectua prin Arctica.

În secolul XXI se va uni sistemele de transport ale Eurasiei și Americii, formînd un sistem mondial transcontinental.

2. Crearea sistemului comunicațional euroasiatic. Un mare eveniment al secolului XXI a devenit formarea unui mare sistem comunicațional a continentului euroasiatic, format de Marele Drum al Mătăsii, de magistralele Asiei – Americii de Nord și Arcticii. Principalele proiecte sunt:

- a) Magistrala auto-feroviară Asia – America de Nord: Singapore – Bangkok – Beijing – Iacutsk – tunelul sub strîmtoarea Bering – Vancouver – San-Francisco. Va fi unul din cele mai mari proiecte ale acestui secol și va costa 50 miliarde de dolari americani, comparabil cu proiectul creării unei nave cosmice. În urma construcției acestei magistrale se va reduce cheltuielile de transport; se va micșora distanța: va crește viteza, capacitatea și siguranța; va fi valorificarea marilor teritorii; Europa va avea legătură directă cu America etc.;
- b) Construcția căii ferate Arcticice (Polară - Sibireană), va permite atragerea în circuitul economic a resurselor naturale din această regiune și va reduce distanța dintre Europa și America;
- c) Magistrala transcontinentală Europa – Rusia – Asia – America (ERAA), prevede unirea rețelei de drumuri Euroasiatice cu magistrala Panamericana, care își are începutul în Alaska printr-un coridor internațional rapid. Proiectul prevede construcția autobanului Hamburg – Berlin – Varșovia – Minsk – Moscova – Ecaterinburg – Novosibirsk – Krasnoiarsk – Irkutsk și mai departe spre Ciucotca, și prin tunelul de sub strîmtoarea Bering spre

Alaska. Ramificarea de la Ecaterinburg, Varuni, Rusia cu Kazahstan și India, iar de la Irkutsc – prin Mongolia și China – cu Vladivostoc și Coreea. Însă proiectul a fost abstructurizat de la geopolitica reală. Puțin probabil ca SUA să adopte crearea coridorului comunicațional, care ar întări blocurile geopolitice continentale Europa Occidentală – Rusia – China și Rusia – India.

- d) Construcția tunelelor sub strâmtoarea Tatară (unirea Sahalinului cu continentul, începută în 1951 – 1953, dar conservată) și sub strâmtoarea Laperuz (Hokaido – Sahalin, L – 11,7 km), va uni Japonia cu Europa și alte proiecte.

3. A doua formare **Coridoarele de transport Europene.**

Primele proiecte au fost elaborate la sfârșitul anilor 30 ai secolului XX de către economiștii germani, care presupuneau construcția autobanelor (șoselelor): Hamburg – Berlin – Odessa – Crimeia; Sankt-Peterburg – Kiev – Odessa și magistrala feroviară – München – Vinița – Rostov, proiecte ce n-au fost realizate.

Cursul strategic al Uniunii Europene este dezvoltarea comunicațiilor transeuropene. După căderea „cortinei de fier” destul de actuale au devenit problemele de integrație a rețelelor de transport europene, condiționate de deschiderea perspectivelor pentru comerț și economie, îmbunătățirea comunicațiilor între Estul și Vestul Europei. În 1994 cea de a Doua Conferință Paneuropeană pe Transport, care a avut loc pe insula Creta, a determinat nouă coridoare comunicaționale prioritare, ținând cont de direcțiile strategice de circulație a mărfurilor și pasagerilor. Realizarea acestui proiect se prevede către anul 2010 și va costa 50 mld ekui. Principalele coridoare de transport sunt:

1. Helsinki – Talin – Riga –Kaliningrad – Gdansk /Kaunas – Varșovia și mai departe spre Berlin, cu o lungime de 1000 km. Are drept scop integrarea țărilor baltice (Estonia, Lituania, Letonia) și Poloniei în scopul geoeconomic și socio-cultural al Europei Occidentale. Se prevede realizarea acestui proiect către 2005 prin construcția coridoarelor feroviare și auto. Una din direcția traseului va trece pe teritoriul enclavei ruse –

- Kaliningrad (fosta Prusie de Est). Între Helsinki și Tallin se prevede lărgirea legăturilor cu ajutorul paromului, iar în viitorul îndepărtat posibil construcția tunelului pe sub Golful Finic.
2. Berlin – Varșovia – Minsk – Moscova (calea ferată și automagistrală), cu o lungime de 1830 km va fi principala axă de comunicație dintre Est și Vest, care va uni Germania cu Rusia. Și în Trecut această direcție avea o importanță strategică. Acest coridor de transport este chemat să accelereze și să ieftinească deplasarea pasagerilor și mărfurilor, să stimuleze dezvoltarea comerțului între Vest și Est.
 3. Berlin / Dresden – Wroslaw – Katowice / Cracovia – Lvov – Kiev (cale ferată și automagistrală) cu lungimea de 1640 km va uni Ucraina de Vest cu Germania.
 4. Dresden / Nürnberg – Praga – Viena / Bratislava – Győr – Budapesta – Arad – Constanța / Craiova – Sofia – Salonic / Plovdiv – Istanbul cu o lungime de 3285 km, are menirea de a integra țările europene Centrale și de Sud – Est: Cehia, Slovacia, Ungaria, România și Bulgaria într-o rețea unică europeană de comunicație și de a oferi Europei de Vest eșirea la Marea Neagră.
 5. Triest – Ljubliana – Budapesta – Bratislava – Lvov (cale ferată și automagistrală) cu o lungime de 1595 km, va restabili legăturile istorice ale fostului Imperiu Austro – Ungar și posibilitatea de a avea eșire la portul liber Triest – Sloveniei, Slovaciei, Ungariei și Ucrainei de Vest. Pe acest coridor de transport se prevede construcția căii ferate între Ljubliana și Budapesta.
 6. Gdansk – Katowice – Yilina oferă Slovaciei eșirea la Marea Baltică și întărește axa comunicațională a Poloniei (Nord - Sud).
 7. Durres – Tirana – Skopje – Sofia – Plovdiv – Burgas – Varna (automajistrala și cale ferată) cu o lungime de 905 km, unește porturile Mării Adriatice și Mării Negre în Balcani și dă posibilitate Macedoniei de a avea eșire la ele.

8. Al optelea corido de transport (fluviul Dunărea) cu o lungime de aproximativ 1600 km unește toate țările dunărene și viitorul lui depinde de situația geopolitică din Balcani. În rezultatul conflictelor militare în fosta Iugoslavie navigației dunărene i-a fost pricinuit o mare pierdere.
9. Helsinki – Sankt-Petersburg – Moscova / Pskov – Kiev – Chișinău – București – Dmitrovgrad – Alexandroupolis (automagistală și cale ferată) este cel mai lung coridor de transport (circa 3400 km), închide rețeaua comunicațională a Europei în est. Pe lângă direcțiile principale ale acestui traseu se prevede formarea coridorului de transport între Marea Baltică și Marea Neagră de la Klaipeda și Kaliningrad prin Vilnius, Minsk și Kiev până la Odessa. Principalul obstacol al acestui coridor de transport este scăderea capacității de trafic la punctele vamale, fapt se explică prin diferențele în infrastructură, regulamentul vamal și documentație, sistema de legături și pregătirea cadrelor. Sarcina imediată este construcția drumurilor inelare de ocolire în jurul Sankt-Peterburg și Vîborg și deschiderea magistralei ferate de mare viteză între Helsinki, Sankt-Peterburg și Moscova.

La a Treia Conferință Paneuropeană pe Transport (Helsinki, 1997) și la alte întruniri internaționale au fost introduse schimbări suplimentare la cele nouă coridoare de transport propuse în 1994.

Insuccesul reformelor economice, în primul rând, în țările Europei de Est și Sud – Est, criza balcanică au introdus rectificări esențiale în intenția formării coridoarelor de transport. În primul sfert al secolului XXI-lea va fi real integrarea țărilor baltice, Poloniei, Cehiei, Ungariei, Slovaciei, Sloveniei și, probabil, Croației în rețeaua comunicațională europeană.

În secolul XXI Europa Occidentală va avea acces direct în Africa, prin construcția tunelului pe sub strâmtoarea Gibraltar (se prevede darea lui în exploatare în 2010). Aceasta va permite de a începe formarea coridorului multimodal în jurul Mării Mediterane, cât și a magistralei trasafricane de la Alexandria la Keyptaun.

Astfel, în viitor va fi posibilă călătoria în jurul lumii pe cale ferată din Africa de Sud prin Eurasia în America Latină.

4. Formarea Marelui pod energetic, care prevede legătura într-o sistemă energetică unică a principalelor raioane de extracție a combustibililor cu raioanele de consum a acestora.

Direcțiile generale ale comunicațiilor energetice au devenit un factor important în geopolitica contemporană. Pe continentul euroasiatic au loc războaie geoeconomice – lupta pentru controlul „podurilor energetice”, astfel spus a conductelor petroliere și gaziefiere.

La contact de milenii principalele direcții a magistrelor de conducte vor fi determinate de geografia extracției petrolului și a gazelor naturale. Circa 90% din rezervele mondiale de petrol sunt concentrate în Eurasia și anume: Arabia Saudită (23% din total), Rusia (20%), Iran, Irak și Kuwait (cu câte 12-13%).

În energetica mondială viitorul aparține gazului natural, se evidențiază printr-o mare eficacitate economică. Rolul gazului natural va crește datorită faptului că este cel mai ecologic printre combustibili. Conform prognozelor ponderea gazului natural în structura consumului energiei primare în Europa va crește în primul sfert al secolului XXI-lea de la 20% la 30%. Va spori consumul gazului natural la centralele electrice, în industrie și în gospodăria comunală. În legătură cu dezvoltarea economică rapidă a regiunii Asia – Pacific, unde locuiesc aproximativ 40% din populația Terrei, aici de asemenea va crește cererea la gazul natural. La începutul secolului XXI regiunea Asia – Pacific alături de Europa Occidentală va deveni un mare consumator de gaze naturale.

Raportul raioanelor de extracție și consum a materiei prime energetice în Eurasia determină geografia transportării gazului ținând cont de factorul geopolitic și participarea internațională în proiecte investiționale. Rolul geostrategic în asigurarea consumului cu gaze a Eurasiei va aparține Rusiei, căruia îi revine aproximativ 40% din rezervele mondiale de gaze naturale.

Societatea „Gazprom” este lider în extracția mondială de gaze naturale. Se observă tendințele ferme de deplasare a principalelor raioane de exploatare a gazului

rusesc în zona Arctică. Cele mai mari zăcăminte de gaze naturale se găsesc pe peninsula Iamal – rezervele certe contribuie peste 10 trilioane m³, ceea ce va acoperi consumul intern al Rusiei și al țărilor europene încă multe decenii înainte. Mari zăcăminte de gaze sunt concentrate în șelful Mării Barentș (peste 3 tr. m³).

Cel mai mare exportator de gaze naturale și în XXI va rămâne a fi Rusia, care exportă combustibilul albastru în 19 state europene (anual exportă 125 – 126 miliarde m³). Cei mai mari importatori sunt Germania, Italia și Franța. La hotar de secole, în strategia geoeconomică a Rusiei se evidențiază trei direcții de dezvoltare a Gazpromului:

- în Vest, destinată statelor europene. Rusia în acest caz urmărește scopul de a ocupa poziția cheie în Europa Occidentală și de Est, și de a nu permite pătrunderea gazului din Norvegia și Marea Britanie în aceste regiuni. Rusia împreună cu societatea Rurgaz – Germania au elaborat proiectul Iamal – Europa, conform căruia în Germania va fi creat nodul comunicațional de distribuire a gazului în direcția de vest, spre Amsterdam și Paris;
- în sud, cu destinația: Ucraina, Republica Moldova, România, Bulgaria, Grecia și Turcia. Se realizează proiectul construcției gazoductului pe fundul Mării Negre între Novorosiisc și Samsun (Turcia), și mai departe spre Alexandropolis (Grecia).
- în Est, cu destinația spre Japonia, Coreea de Sud, China, Taiwan, Thailanda și alte state asiatice. Se prevede construcția magistralei gazeifere Transiberiane: raioanele de nord ale regiunii Tiumeni – Krasnoiark – Irkutsk – Ulan-Udă – Cita – China – Coreea de Sud. Acest proiect va asigura cu gaz și regiunile estice ale Rusiei.

Proiectul „Tenghiz” (apreciat la 20 miliarde dolari) ține de valorificarea hidrocarburilor din Marea Caspică recent descoperite, și construcția conductei gazo-petroliere: Asia Centrală – Balcani, de la Guriev spre Caucaz și mai departe spre Marea Adriatică. Pentru realizarea acestui proiect compania americană „Shevron” a introdus deja peste 1 miliard de dolari. Este iscălit „contractul secolului” cu Azerbaidjan în sumă de 8 miliarde dolari. În consorțiul internațional nou creat deja 5

societăți americane dețin 44% din acțiuni. Se remarcă câteva variante de transportare a petrolului caspic, inclusiv rusă și gruzină către porturile Mării Negre, turcă – porturile Mării Mediterane, iraniană – către golful Persic și estică – către Pakistan și țările Asiei Pacifice.

Ținând cont de faptul că în toate aceste variante magistralele petroliere vor traversa teritoriile cu focare regionale de conflict (Caucazul de Nord, Karabahul de Munte și Kurdistan), prioritate în viitor vor avea acele trasee care vor fi controlate de către SUA și alții săi cu NATO. Este deja cunoscută și aprobată varianta construcției majistralei petroliere: Bacu (Ajerbaidjan) – Tibilisi (Georgia) – Djeihan (Turcia), cu o lungime de 1768 (valoarea construcției – 3 mld. dolari). Această conductă nu va străbate teritoriul Rusiei. Odată cu construcția acestei magistrale va crește rolul geoeconomic și geopolitic al Turciei în această regiune.

Japonia și China supralicitează să obțină acces la zăcămintele de petrol și gaze din Siberia.

Companiile energetice, diplomații japonezi au făcut oferte extravagante Rusiei, propunând construcția unui oleoduc cu lungimea de 3600 km din Siberia și pînă la Marea Japoniei. Tokyo a oferit Moscovei 8 mld USD pentru construcția acestei magistrale petrolier. Japonia s-a obligat să investească 7 mld USD în dezvoltarea exploatării zăcămintelor din Siberia și să doneze 2 mld USD pentru proiecte sociale.

China, în creșterea economică rapidă, a ajuns să devină a doua consumatoare mondială de petrol, după SUA. Concurînd cu Japonia la petrolul din Siberia Beijingul presează moscova să renunțe la ofertele japoneze și să accepte construcția conductei petroliere cu o lungime de 1300 km (mult mai scurtă decît cea niponă), care să conecteze centrele de extracție din Siberia cu centrul petrolier Dqing din China.

Cam așa poate fi tabloul coridoarelor de transport euroasiatice ale viitorului. Situația geoeconomică în Eurasia va fi, în ansamblu, determinată de posibilitățile de formare a carcasului comunicațional continental, inclusiv de controlul direcțiilor de transportare a materiei prime energetice. Coridoarele de transport intermodale pot deveni un factor important al păcii euroasiatice.

Bibliografie:

1. В. Дергачев. Геоэкономика, Киев, 2002.
2. Gheorghe Postelnicu, Cătălin Postelnicu. Globalizarea economiei, București, 2000.
3. Silviu Neguț. Geografia economiei mondiale, București, 2003.
4. Corneliu Iașu, Ionel Muntele. Geografia economică, București, 2002.
5. Gheorghe Erdeli, Cristian Braghină, Dragoș Frăsineanu. Geografie economică mondială, București, 2000.

Subiecte pentru conversație:

1. Caracterizați „Drumul vechi al mătăsii”.
2. Analizați magistralele geostrategice ale Terrei (Canalul Suez Panama, Transibirianul, Panamericana).
3. Analizați transportul multimodal.
4. Analizați transportul prin containere.
5. Influența politicii comerciale asupra dezvoltării comerțului regional.

Tema 7. Problemele geodemografice ale societății contemporane

7. 1. Evoluția și repartiția teritorială a populației Terrei

Pe parcursul dezvoltării societății umane, mai ales în secolul al XX-lea, au apărut și s-au agravat o serie de probleme cu caracter global. La etapa actuală una din problemele globale este problema demografică. Potrivit clasificării mai multor specialiști în domeniu această problemă ocupă, după importanța ei, locul trei printre cele zece probleme globale și primul loc printre cele sociale. Luând în considerație importanța problemei demografice în evoluția societății umane ea a devenit obiectul de studiu în cadrul multor domenii științifice: geografice, economice, sociologice, biologice, filozofice etc.).

Societatea umană are o istorie destul de îndelungată și complicată de dezvoltare. Se consideră că omul a apărut pe Glob aproximativ cu 400 mii ani în urmă. Problematic și discutabil până în prezent rămâne a fi locul (arealul geografic) unde a apărut specia umană. Actual în literatura geografică în egală măsură sunt

tratate două teorii: monocentrică și policentrică. Conform primei, care are cei mai mulți adepți, specia umană a apărut în Africa, alte studii mai contemporane susțin ideea că specia umană a apărut în Asia Centrală (Tibet), ca mai târziu să se deplaseze în celelalte regiuni ale Terrei.

Potrivit teoriei policentrice, cu un număr mai modest de adepți, specia umană a apărut în Asia, Africa, Europa în același timp.

În ceea ce privește apariția și formarea omului rațional (*homo sapiens*), savanții consideră că există ființează o singură concepție, conform căreia procesul de sapientație (de formare a omului contemporan), a început cu 30-40 mii ani în urmă, alții sunt de părerea că acest proces s-ar fi afirmat mult mai înainte, cu 50 mii ani în urmă.

În aceeași perioadă arealul geografic de răspândire al *Homo Sapiens* a devenit foarte mare: de la litoralul Mării Mediteraneene, Africa până în Asia. Deci, cu 30-35 mii ani în urmă, omul contemporan ocupă spații largi în Africa, Europa, Asia și Australia. Mult mai târziu (cu 10-15 mii ani în urmă) el s-a răspândit în Asia de Nord și America.

Evoluția numerică a populației odată cu apariția omului rațional (*Homo sapiens*) a decurs destul de intens. Astfel, cu perioade de creștere numerică și lărgire a arealului geografic se succedau cu perioade o creștere și extindere a arealului mai lentă. În mare măsură creșterea numerică a efectivului populației și extinderea arealului erau în dependență de condițiile naturale în general și de cele climaterice, în special. În literatura de specialitate putem desemna schimbările în procesul reproducerii populației se utilizează termenii „revoluție demografică” și „tranziție demografică”. Savanții consideră ca pe parcursul evoluției societății umane au fost trei perioade în evoluția, și anume:

- prima revoluție demografică era legată de revoluția neolitică în sfera social-economică, care semnifică trecerea de la economia de consum la economia de producere și apariția subprodusului, care este cea mai îndelungată perioadă și a continuat până în secolul XVII-XVIII a erei noastre. În această perioadă efectivul

populației crește de la 5-10 mln. indivizi la 50-60 mln., Această perioadă destul de îndelungată se caracterizată prin rate înalte de natalitate al Terrei și mortalitate;

- A doua revoluție demografică a luat loc în secolele al XVIII-XIX în legătură cu tranziția de la economia agrară la cea industrială. Dezvoltarea medicinei a dus la micșorarea ratei de mortalitate și creșterea esențială a sporului natural;

- A treia revoluție demografică a început în anii 50 secolului al XX-lea și a cuprins, îndeosebi, țările în curs de dezvoltare. Această perioadă se caracterizată prin micșorarea ratei mortalității și creșterea ratei natalității în toate regiunile mari ale Terrei și mai ales în țările din Africa, Asia și America Latină, fapt ce a determinat un spor natural foarte mare. Anume în perioada dată are loc „explozia demografică”.

În acest plan mai binevenită este periodizarea prezentată în lucrarea academicianului Vladimir Trebici preluată din studiul demografilor francezi J.-N. Biraben și A. Testart .

Conform studiilor lor acestor renumiți savanți prima tranziție demografică (revoluție) a avut loc în perioada 40000-35000 î.e.n., când efectivul populației crește de 10 ori, de la 500 mii la 5 mln. locuitori. Efectivul (de 5 mln.) se păstrează până la anii 10000 î.e.n. (peste 20 mii anii), numită tranziția din paleoliticul superior. Cauza acestei evoluții intense sunt condițiile climatice favorabile și descoperirea posibilității stocării produselor alimentare, descoperirea și utilizarea focului. A doua tranziție demografică se înregistrează în perioada anilor -10000-5000 care a durat până în secolele XVII-XVIII e.n. Începutul acestei tranziții este marcat de descoperirea tehnicilor agricole și domesticirea animalelor, fapt ce a determinat transformări semnificative economice și trecerea la modul de viață sedentar. În această perioadă efectivul populației crește de la 5 mln. locuitori în anul 10000 î.e.n. la 50 mln. în anul 5000 î.e.n. la limita de 250-260 mln. locuitori la începutul erei noastre. Deci o creștere de 5 ori față de anii 5000 î.n. și peste 10 ori față de anii -10000 î.n. De al începutul erei noastre și până în secolul al VIII-lea, creșterea efectivului populație a fost lentă și a înregistrat numeroase oscilații. Astfel, de la 250 milioane de locuitori în

anul 1 după Hristos, populația globului a scăzut la 200 de milioane de locuitori în secolul V-VI, ca urmare a gravelor epidemii după care urmează o creștere sensibilă de 450 milioane locuitori în secolul al XII-lea. În secolul al XIV numărul populației Terrei scade la 375 de milioane de locuitori, ca urmare a ciumei negre, după care populația crește lent depășind 750 de milioane de locuitori în anul 1750.

Astfel, secolul al XVIII-lea marchează începutul celei de a treia tranziție demografică, care durează până în anii 50 ai secolului al XX-lea. Începând cu cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea se înregistrează cea de a patra tranziție demografică, care continuă și în prezent. Anume ultimele două revoluții demografice ocupă locul principal în evoluția umanității Terrei.

Secolele XVII-XX (prima jumătate) cunosc o creștere fără precedent, efectivul populației Globului ajungând de la 680 milioane locuitori în anul 1700 la 2530 milioane în 1950, deci, o creștere de 3,7 ori sau cu 1850 milioane persoane. Această creștere se datorează mai ales proceselor pozitive în evoluția natalității și mortalității populației. Însă un loc însemnat l-au ocupat Marele Descoperiri Geografice în perioada sec. XVIII-XIX când s-a lărgit spațiul valorificat de om, ocupând practic toată suprafața terestră a Globului.

Un loc deosebit în evoluția și repartiția teritorială a populației Terrei îl ocupă secolul XX (gig. 1). În acest secol numărul populației crește de patru ori mai repede decât în secolul al XIX-lea, în 1900 se înregistrează 1,6 miliarde de locuitori, în 1950 – 2,5 miliarde, iar la sfârșit de mileniu populația mondială să ajungă la 6 miliarde de locuitori. Dar cea mai spectaculoasă creștere demografică se înregistrează în cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea, mai ales în țările în dezvoltare din Africa, America Latină și Asia, fapt ce a făcut să se vorbească despre explozia demografică. Această creștere se datorează progresului înregistrate în domeniul medicinei, dar și difuziei tehnicilor de luptă împotriva maladiilor în țările în curs de dezvoltare.

Astfel, într-o perioadă foarte scurtă de mai puțin de 60 de ani (1950-2009) efectivul populației Terrei a crescut de la 2,5 miliarde la 6,7 miliarde de locuitori

sau de 2,7 ori. În toată perioada s-a păstrat tendința înaltă de creștere numerică a populației (tab. 1)

Tabelul 1

Evoluția populației Terrei

Anii	Populația (mln. locuitori)	Creșterea în perioada de 10 ani (mln. locuitori)	Creșterea absolută anuală (mln. locuitori)	Creșterea medie anuală, %
1950	2515	220	22	1,6
1960	3019	504	50	1,8
1970	3698	679	68	2,0
1980	4450	752	75	1,8
1990	5292	842	84	1,7
2000	6061	769	77	1,6
2009	6800	739	74	1,5

Sursa: В. П. Максаковский, Географическая карта мира, часть 3, Ярославль, 1996, с. 62

Analiza datelor statistice (tab. 1) ne permite de a concluziona că efectivul populației anual crește cu 74-75 milioane persoane, cele mai înalte valori se poate fi înregistrată în perioada 1980-2000. După anul 1990 creșterea absolută să început a se micșora. Dacă în 1990 creșterea medie anuală era de 84 milioane de locuitori, apoi în 2009 s-a redus la 74 milioane de locuitori. Ritmurile medii anuale (în %) au crescut până în anul 1970, când creșterea medie anuală a fost de peste 2%. În următorii ani s-a înregistrat o micșorare a ritmurilor de creștere, pentru ca în 2009 s-a fie de 1,6%.

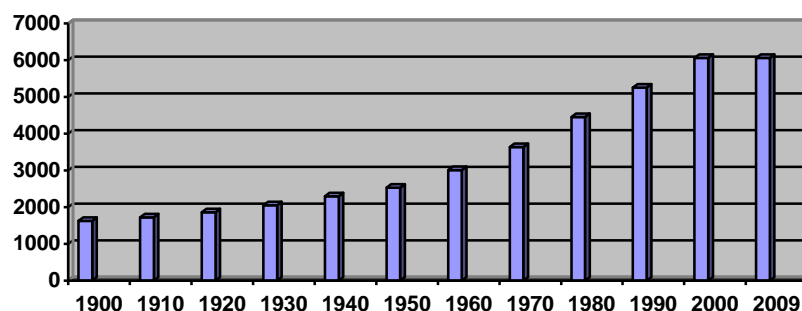

Fig. 1 Evoluția efectivului populației Terrei (sec. XX).

Este important de menționat că în perioada 1900-1950 populația Terrei a crescut de la 1634 milioane de locuitori la 2530 milioane sau cu 900 milioane de locuitori. În perioada 1950-2000 populația mondială a crescut de la 2530 milioane de locuitori la 6061 milioane sau cu 3521 milioane (sau de 2,4 ori). Deci creșterea demografică în cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea a fost de 4 ori mai mare de cât în prima jumătate a acestui secol. Dacă în prima jumătate de secol creșterea medie anuală era în limitele 20 milioane de locuitori, apoi în cea de a doua jumătate – de peste 70 milioane de locuitori. Creșterea mică a efectivului în prima jumătate a secolului a fost frânată și de pierderile umane în urma primului și celui de al doilea război mondial.

Există diferențieri esențiale în repartizarea numărului populației și sporului natural pe grupe mari de state și pe mari regiuni ale Terrei. (tab 2)

Tabelul 2

Repartizarea populației mondiale pe grupe mari de state

Anii	Populația mondială (ml. loc.)	Numărul de populație în statele dezvoltate		Numărul de populație în statele slab dezvoltate	
		ml. loc.	în %	ml. loc.	în %
1950	2515	882	35,	1684	64,
1960	3019	945	31,	2074	68,
1970	369	104	28,	264	71,

0	8	7	5	6	6
1980	4450	1137	25,5	3318	74,5
1990	5292	1210	23,1	4036	76,9
2000	6061	1214	20,0	4847	80,0
2009	6800	1219	18,8	5254	81,2

Sursa: V. Trebici, Populația Terrei, București 1981, p.61;

Gh. Paladi, C. Matei, O. Găgăuz, Transformările demografice, viața familiei și sănătatea populației. Chișinău 2007, p. 14

Din analiza datelor statistice se vede cert tendințele de evoluție a efectivului populației pe grupe mari de state. Efectivul total al populației mondiale continuă să crească cu ritmuri înalte (în limitele de 80 milioane de locuitori pe an), pe când în statele dezvoltate ritmurile de creștere numerică sunt destul de modeste. În perioada 1950-2009 populația statelor dezvoltate a crescut cu doar 337 milioane de locuitori sau cu 38%. În același timp ponderea populației acestui grup de state în totalul populației mondiale s-a micșorat de la 35,1% în 1950 la 18,8% în 2009 sau de 1,9 ori. În aceeași perioadă atât efectivul cât și ponderea populației statelor slab dezvoltate s-a mărit semnificativ. Astfel, numărul populației acestei grupe de state a crescut de la 1684 milioane de locuitori în 1950 la 5254 milioane de locuitori în 2009 sau de 3,1 ori. Tot odată ponderea populației statelor în dezvoltare în totalul populației Terrei a crescut de la 64,9% în anul 1950 la 81,2% în anul 2009 sau cu 16,3 puncte procentuale. Deși arealul geografic al statelor dezvoltate se mărește (deoarece în acest grup se includ noi state care ating un nivel înalt de dezvoltare economică) acesta nu poate influența esențial asupra repartizării populației.

Asemenea diferențieri se întâlnesc și în cadrul repartiției populației pe mari regiunile ale Terrei.

Din neolitic și până în prezent Asia este continentul care ocupă locul principal în evoluția populației Terrei, atât ca efectiv cât și ca pondere. Despre acest lucru ne relevă și datele din tabelul 3.

Tabelul 3

Repartizarea populației mondiale pe regiuni mari ale Terrei.

Regiuni	1900		1950		2000		2005		Efectivul populației în 2005 față de 1900,%
	milioane	%	milioane	%	milioane	%	milioane	%	
Populația totală	630	100	2527	100	5228	100	5478	100	897
Asia	978	50,1	1446	57,4	3764	50,4	3850	59,4	393
Africa	110	5,7	165	6,5	356	3,7	394	3,8	313
Europa	390	24,0	572	22,6	756	2,1	775	2,6	208
America Latina	64	3,9	165	6,5	523	3,4	557	3,6	370
America de Nord	81	4,9	166	6,5	306	4,9	330	5,1	407
Oceania	7	0,4	13	0,5	31	0,5	32	0,5	457

Sursa: Ю. А. Голупчиков, География человека, М. 2003, с. 197
 Al. Ungureanu, I. Muntele, Geografia populației, Iași, 2006, p. 39

Analiza acestor date scoate în evidență următoarele:

- efectivul populației a crescut în toate regiunile mari ale lumii, numai că creșterea numerică a decurs diferențiat. Cu o creștere foarte mare a efectivului populației se evidențiază America Latină (8,7 ori) și Africa (8,1 ori) față de 1900. Puțin mai modestă a fost creșterea în Australia și Oceania (4,5 ori), America de Nord (4,1 ori) și Asia (3,9 ori). Cea mai mică creștere a fost înregistrată în Europa (2,1 ori față de 1900);

- din totalul populației Asia locul dominant de circa 60%, cu o tendință ușoară de micșorare. Continentul asiatic este de aproape 5 ori mai mic decât Europa și Africa și de 7 ori mai populat decât America Latină. Deci, putem concluziona că creșterea populației Terrei în mare măsură se datorează creșterii populației Asiei;

- printr-o creștere mare a ponderii populației se evidențiază Africa (de la 6,7 la 13,8% în totalul mondial) și America Latină (de la 3,8 la 8,6%). Ponderea populației Americii de Nord, Australiei și Oceaniei s-a schimbat nesemnificativ, păstrând tendințe ușoare de creștere. În timp ponderea Europei s-a micșorat destul de semnificativ de la 24,0% în 1900 la 12,6% în 2006 sau de 1,9 ori.

Există diferențieri semnificative în repartizarea populației pe state aparte. Din cele peste 200 de state ale lumii numai 11 state au un număr al populației de peste 100 de milioane de locuitori fiecare (tab. 4). Aceste state concentrează peste 60% din populația mondială, restul de circa 40 % revine celorlalte state. Semnificativ este faptul că populația în acest grup de state crește ca efectiv, iar ponderea lor se reduce.

Tabelul 4

Statele lumii cu cel mai mare efectiv al populației

Stelele	1986		2000		2005		Efectivul populației în 2005 în % față de 1986
	ml. loc.	%	ml. loc.	%	ml. loc.	%	
Mondial	4917	100	6061	100	6478	100	132
China	1072	21,8	1265	20,9	1304	20,1	121
India	766	15,6	1002	16,5	1104	17,1	144
URSS (din anul 1989 Rusia)	280	5,7	145	2,5	143	2,2	51
SUA	242	4,9	276	4,6	296	4,6	122
Indonezia	167	3,4	212	3,5	222	3,4	133
Brazilia	139	2,8	170	2,8	184	2,8	132

Japonia	122	2,5	127	2,1	128	2,0	105
Bangladesh	104	2,1	128	2,1	144	2,2	143
Pakistan	99	2,0	151	2,5	162	2,5	163
Nigeria	99	2,0	123	2,0	132	2,1	133
Mexic	80	1,6	100	1,6	106	1,6	133
Total pe 111 state	3167	64,4	3700	61,1	3925	60,6	124
Celelalte state ale lumii	1750	35,6	2361	38,9	2553	39,0	146

Sursa: Ю. А. Голупчиков, География человека, М. 2003, с. 197;
Al. Ungureanu, I. Muntele, Geografia populației, Iași, 2006, p. 39

Astfel, numai în perioada anilor 1986-2005 numărul populației acestui grup de state a crescut de la 3,2 miliarde de locuitori la 3,9 milioane de locuitorii sau cu 124%. În același timp ponderea lor în populația mondială s-a micșorat de la 64,4% la 60,6% sau cu 3,8 puncte procentuale. Deci, atât efectivul populației cât și ponderea celorlalte state în totalul populației crește. Această creștere se datorează îndeosebi sporului înalt al populației în statele din Asia și Africa.

Din cele expuse putem concluziona că problemele demografice principale țin de creșterea mare a efectivului populației în statele slab dezvoltate, pe de o parte, și de creșterea foarte mică a populației în statele dezvoltate, pe de altă parte. Deci, se înregistrează o concentrare mare a populației în țările cu un nivel comparativ mai scăzut de dezvoltare economică. Astfel, doar două state mari ale lumii, precum China și India concentrează în prezent 37,2% din populației mondiale. Totodată acești doi giganti demografici se evidențiază și prin creșterea intensă a efectivului populației. În perioada 1986-2005 efectivul populației a crescut de la 1072 milioane de locuitori la 1304 milioane în China și de la 776 de milioane la 1104 milioane de locuitori în India sau cu 121% și 144% respectiv.

Deci, creșterea numărului populației ca una din problemele demografice majore ridică ea înseși probleme serioase, cărora societatea umană trebuie să le facă

față, cum sunt cea a spațiului de locuit, a resurselor alimentare, șomajului, migrațiilor etc. Pentru ca omenirea să nu experimenteze problemele complexe ale suprapopulării, se impune elaborarea unor politici și strategii adecvate pentru a față creșterii rapide a populației.

7. 2. Problemele reproducerii populației

Reproducerea populației ca proces demografic ocupă poziția dominantă în formarea unei populații sau situației demografice unui stat. Reproducerea populației în sens demografic reprezintă succesiunea generațiilor ca urmare a nașterilor și deceselor. Anual se naște o nouă generație, totodată în fiecare an decedează un număr oarecare de persoane din toate generațiile. Este bine cunoscut faptul că asupra reproducerii în mod direct sau indirect poate influența și migrația populației.

Indiferent de aspectul de abordare al procesului de reproducere, elementele de bază ale reproducerii la scară mondială rămân a fi natalitatea și mortalitatea populației, care ocupă locul hotărâtor în evoluția demografică. Anume evoluția acestor fenomene pot crea sau atenua unele probleme demografice la scară mondială sau la scară regională. Evoluția numerică a populației este determinată de raportul dintre rata natalității și rata mortalității populației. În aceeași timp, raportul dintre aceste două fenomene demografice în mare măsură depind de nivelul de dezvoltare al forțelor de producere, de dezvoltarea a mai multor procese ca industrializarea, urbanizarea, progresul tehnico-științific, de dezvoltarea întregului sistem de relații economice și sociale. Inter-relațiile dintre fenomenele economice, sociale, demografice duc la formarea tipului de reproducere al populației la fiecare etapă de dezvoltare a societății. În dependență de regimul de reproducere și nivelul de dezvoltare economică și socială se pot contura unele sau alte probleme în evoluția fenomenelor demografice. Cert este că în prezent populația Terrei intens trece la nou regim de reproducere, numit contemporan sau rațional, pentru care este caracteristic o rată scăzută a natalității și a mortalității.

Pe ansamblul pe suprafața globului, în perioadele modernă și contemporană, natalitatea se caracterizează printr-o tendință generală de reducere, sub efectul

modernizării comportamentului demografic al populației, reducere mai accentuată în ultimele decenii (de la 33‰ în 1970 la 21‰ în anul 2007). Există diferențieri importante în ceea ce privește evoluția natalității pe mari regiuni geografice (tab. 5).

Din analiza datelor statistice se poate concluziona următoarele:

- la nivel mondial, în perioada 1960-2005, natalitatea s-a micșorat în ansamblu cu 38%. S-a înregistrat o diminuare în mediu de la 34,6 la 21,6‰ sau cu 13‰. Corespunzător în anul 2005 natalitatea constituia deci 62% față de anul 1960;
- reducerea natalității este specifică pentru toate regiunile mari geografice, însă ritmurile de reducere sunt diferite. Cele mai mari ritmuri de reducere sunt înregistrate Asia, America Latină și Europa, în care diminuările au fost în limitele de 44-47% față de anul 1960. Ritmuri mai modeste de scăderea natalității sunt înregistrată în America Anglo-saxonă și Australia și Oceania – cu 43-48% și cele mai mici - în Africa (doar cu 22%).

Tabelul 5

Evoluția natalității populației pe regiuni mari (în ‰)

Regiunea	1960	1970	1980	1990	2000	2005	2005 în % față de 1960
Asia	37,7	34,7	27,7	27,5	23,5	20,7	53
Europa	18,7	15,6	14,1	13,1	10,5	10,4	56
Africa	47,9	46,2	45,6	44,8	39,1	37,2	78
Australia și Oceania	26,7	25,5	21,4	20,1	18,2	17,8	67
America de nord	22,8	15,5	17,3	15,9	14,2	14,1	62
America Latină	41,0	35,6	32,3	27,8	22,7	22,5	55
Totalmondial	34,6	31,5	27,5	26,8	23,3	21,6	62

Sursa: Народонаселения стран мира. М. 1984, с. 35;

Al. Ungureanu, I. Muntele, Geografia populației. Iași 2006, p. 56

Deci regiunea cu cea mai înaltă rată a natalitate rămâne a fi Africa (37,2‰ în 2005), iar cu cea mai mică - Europa (10,4‰).

Diversitatea foarte mare de valori al natalității pe cele 151 de state ale lumii ne permite de a evidenția 5 categorii de state:

1. Statele cu natalitate foarte mare (peste 40‰). Această grupă includ aproximativ 60 de state care fac parte din categoria statelor subdezvoltate și sunt situate în mare parte în Africa (peste 40 de state, precum Niger-55,2 ‰, Malawi – 50,8 ‰, Mali, Uganda, etc.) și Asia de Vest și de Sud (peste 10 state, precum Afganistan, Yemen, Bangladesh, Nepal, Laos, etc.).
2. Statele cu natalitate mare (27-40‰), în număr de până la 40 de state situate în Africa (circa 10 state: Libia, Sudan, Zimbabwe, Lesotho, Namibia, etc.), Asia Centrală și de Sud (15-18 state: Siria, Turcmenistan, Pakistan, etc.) și America Latină (până la 15 state: Guatemala, Nicaragua, Bolivia, Paraguay, etc.).
3. Statele cu natalitate mijlocie (17-27 ‰), cuprind în limite de 25 de state, situate în America Latină (Argentina, Peru, Mexic, etc.), Africa de Nord (Maroc, Algeria, Egipt), și Asia (Israel, Turcia, India, Mongolia, Indonezia, Etc.).
4. Statele cu natalitate mică (9-17‰), până la 20 de state, în general, țări cu un nivel înalt de dezvoltare economică din Europa Occidentală (Marea Britanie, Franța, Italia, Olanda, etc.), America de Nord (SUA, Canada), Asia de Sud-est (China, Japonia, Coreea de Sud, Singapore, Thailanda) și Oceania (Australia, Noua Zeeilandă).
5. Statele cu natalitate foarte mică (sub 9 ‰). Această categorie în 2006 includea până la 10 state din Europa Centrală și de Est (Germania, Austria, Slovenia, Bulgaria, Ucraina, Lituania, Federația Rusă etc.).

Actualmente mai mult de 60 de state (din cele 151) au o natalitate mai mare ca media mondială (21‰ în 2007) și aproximativ 90 de state au o natalitate sub media mondială. Tendința de ansamblu constă în micșorarea numărului de state din prima grupă și creșterea numărului de state din cea de a doua grupă. De exemplu, în 1985 prima grupă cuprindea numai 38 de state, față de 90 în prezent.

Este cunoscut faptul că pentru o înlocuire normală a generațiilor este nevoie ca rata totală de fertilitate, numită deseori și indicele sintetic al fertilității, să fie de 2,1-2,2 copii/femeie. Deci fiecare femeie în vârstă reproductivă trebuie să nască în mediu nu mai puțin de 2,1-2,2 copii, pentru ca să se producă înlocuirea generațiilor. Actual rata medie mondială a fertilității la nivel mondial este de 2,7 copii/femeie. Valorile acestui indicatori sunt extrem de diferențiate, reflectând deosebirile de standarde de viață și, mai ales, de mentalitate al grupului uman respectiv. În majoritatea țărilor în curs de dezvoltare indiciile sintetic al fertilității oscilează între 4-6 copii/femeie. Țările n curs de dezvoltare, acolo unde procesul de europenizare a făcut anumite progrese (Asia Musonică, America Latină, Africa de Nord, Orientul Apropiat și Mijlociu), se înscriu la valori de 2,0-3,0. Majoritatea statelor dezvoltate, cele din Europa de Est și China au coborât astăzi sub valoarea de 2,0, valoare ce nu mai poate asigura înlocuirea generațiilor. Deci natalitatea participă la menținerea sau creșterea efectivului populației numai în Africa și în unele state din Asia, pe când în celelalte regiuni natalitatea nu mai contribuie la sporul populației.

Din cele spuse mai sus conchidem că există două probleme demografice:

- una este specifică țărilor în curs de dezvoltare și se exprimă prin valori înalte ale natalității și fertilității, iar ca urmare o populația tânără;
- alta este caracteristică țărilor dezvoltate și se manifestă prin valori mici a natalității și fertilității, iar ca rezultat o populație în vârstă.

La scară mondială se pot evidenția și alte probleme demografice legate de natalitatea și fertilitatea populației, cum ar fi: creșterea ratei de infertilitate (mai ales la populația masculină), creșterea considerabilă a numărului și ponderii copiilor născuți în familii necomplete, creșterea foarte mare a numărului de avorturi (în multe state anual au loc mai multe avorturi decât nașteri), micșorarea numărului de copii în familie ș.a.

Mortalitatea este elementul pasiv al dinamicii naturale a populației și se calculează prin raportarea numărului de decese ce au avut loc în decurs de un an la numărul total de locuitori (se redă în promile). Caracteristicile de bază în evoluția mortalității populației la etapa contemporană țin de:

- transformările esențiale ce s-au produs în evoluția acestui fenomen cum în aspect mondial așa și regional.

- reducerea semnificativă a influenței factorilor externi (exogeni) în evoluția mortalității și creșterea importanței factorilor interni (endogeni), fapt ce ridică posibilitatea societății de a controla efectiv evoluția mortalității;

- trecerea la un nou tip de mortalitate, care se caracterizează prin valori mici ai mortalității consecință a progreselor medicinei;

- tendința generală de scădere a mortalității la nivel global, cât și regional, ca urmare a progreselor înregistrate de civilizația umană, această scădere fiind și principala cauză a exploziei demografice

Mortalitatea este influențată de un set de factori, dar mai important sunt cei socio-economie, în timp ce factorii genetici sau ecologici au un rol limitat.

În perspectivă, conform prognozelor demografice, mortalitatea mondială va continua să se reducă, însă într-un ritm mult mai lent decât în deceniile anterioare, datorită apropierii de un prag biologic greu de trecut: de la 9 % în 2006, să se ajungă la 7,5% în 2020-2025.

Pe regiuni și state ale lumii se înregistrează mari variații ale ratei mortalității generale. De exemplu în anul 2006 cele mai mici valori ale mortalității (6%) au fost înregistrate în America Latină, iar cele mai mari (15,0%) - în Africa, deci raportul fiind de 1:2,5 (tab. 6).

Tabelul 6

Evoluția mortalității populației mondiale (în %)

Regiunea	1960	1971	1981	1991	2001	2006	2006 în % față de 1960-1964
	1964	1975	1985	1995	2005		
Asia	17,0	13,3	10,1	8,1	7,5	7,0	41
Europa	10,2	10,2	10,4	10,6	10,9	11,0	108
Africa	22,8	19,6	16,3	13,9	13,9	15,0	66
Australia și Oceania	10,5	10,5	8,5	7,7	7,0	7,0	66

America de nord	9,2	8,3	8,0	8,1	8,5	8,0	87
America Latină	12,2	9,4	7,0	6,1	6,0	6,0	49
Total mondial	15,1	12,8	10,5	9,3	9,0	9,0	59

Sursa: Народонаселения стран мира. М. 1984, с. 124;

Al. Ungureanu, I. Muntele, Geografia populației. Iași 2006, p. 66;

Images économiques du monde. Paris 2008, p. 143-144

După cum se observă din tabel ritmurile de diminuare a mortalității sunt destul de avansate. La scară mondială rata mortalității a scăzut de la 15,1‰, în anii 1960 la 9,0‰, în 2006 sau cu 59‰ față de 1960.

Reducerea ratei mortalității s-a înregistrat în toate regiunile mari, cu excepția Europei. Pe parcursul de jumătate de secol (1960-2006) rata mortalității populației în Europa a avut o tendință de creștere lentă, deci în 2006 mortalitatea a crescut cu 108 % față de anul 1960, datorită ridicării ponderii grupelor de vârstă înaintată. Se constată că valoarea minimă a mortalității în Europa a fost atinsă la începutul anilor 60 ai secolului al XX-lea. Cele mai înalte ritmuri de reducere a mortalității s-au înregistrat în Asia și America Latină (cu 51 și 59%, respectiv). Destul de stabilă a fost rata mortalității populației în America Anglofonă.

Repartiția spațială a valorilor mortalității generale oscilează în limite foarte mari pe state aparte: de la 2,1‰ în Kuwait la 27‰ în Botswana și Swaziland. Aceasta ne permite evidențierea a trei grupe de state:

- statele cu mortalități mici, sub 8‰. Acestea sunt țările (circa 40) din centrul, vestul și sud-estul Asiei, America și majoritatea statelor din Oceania;
- statele cu mortalității mijlocii, 8,0-13,0‰. Acest grup cuprinde peste 60 de state situate în mare parte în Europa, în Sudul și Centrul Asia ;
- statele cu o rată mortalității mari de peste 13‰, sunt, în majoritate, țările sub dezvoltate din Africa și Sudul Asiei. Recent în acest grup (de peste 50 de state) au intrat și unele state din Europa de Est.

Mortalitatea infantilă este o componentă a mortalității generale, de regulă, țările cu o mortalitate infantilă mare au și valori mari ale mortalității generale.

Rata mortalității infantile (numărul total de decese în primul an de viață la 1000 născuți vii), la scară mondială este în prezent de 54‰. Valorile acestui indicator oscilează la nivel global între 3 și 200‰. Cu valorile cele mai reduse ale ratei mortalității infantile se caracterizează mai ales, statele scandinave și Japonia (cu valori între 2,8-4‰), nivel sub care practic este greu de coborât. Valorile maxime s-au înregistrat în țările sub dezvoltate din Africa și Asia, precum: Mozambic, Sierra Leone, Afganistan (peste 150‰) etc.

Una din problemele demografice o constituie valorile înalte ale mortalității infantile. Reducerea acestui indicator este posibilă doar prin asigurarea unor servicii medicale adecvate mamei și copilului, mai ales în țările în curs de dezvoltare.

O problemă demografică de mare importanță ține de diferențierile deceselor după cauzele de deces o constituie bolile sistemului circulator, pe seama căreia îi revine până la 60 % din numărul total de decese. Acest fapt ne relevă că persistă probleme majore în organizarea sistemului de ocrotire a sănătății în statele lumii, mai ales, în statele în dezvoltare. O poziție însemnată ocupă decesele survenite în rezultatul accidentelor, intoxicațiilor și traumelor, pe seama cărora anual la nivel global decedează 5 milioane de persoane sau circa 10% din totalul de decese. Un exemplu elocvent în acest plan este cel al Rusiei, unde în urma accidentelor rutiere, conform statisticii, decedează anual peste 30 mii de persoane. Totodată în lume crește numărul și ponderea persoanelor decedate din cauza tumorilor maligne.

Una din cel mai contemporane probleme demografice este îmbătrânirii populației apărută la sfârșitul secolului al XX-lea. Procesul de îmbătrânire a populației la etapa actuală are o evoluție destul de intensă. În studiile demografice este cunoscut noțiunea – pragul de îmbătrânire a populației. Astfel, se apreciază că populația tânără este dominantă, când vârstnicii la 60 de ani și peste constituie sub 12% din populația totală. Când populația vârstnică reprezintă peste 12% din totalul populației, putem vorbi despre îmbătrânirea populației.

Natalitatea înaltă de la mijlocul secolului al XX-lea a determinat o pondere foarte înaltă a populației tinere sub 15 ani în componența populației mondiale. De

exemplu, în anii 1970-1990 populația tânără constituie peste 32% din populația mondială. Pe când populația în vârstă de peste 60 de ani 5%.

În prezent cu problemele procesului de îmbătrânire al populației se confruntă, îndeosebi, statele din Europa și America de Nord, dar și unele state din America Latină și Asia, fapt care demonstrează că îmbătrânirea demografică tinde să devină o problemă planetară. Europa, cu peste 18% de bătrâni în totalul populației, reprezintă „polul bătrâneții” pe glob, urmat de America de Nord, cu peste 15%. În anul 2015 se prevede că ponderea populației în vârstă de 60 de ani și peste să ajungă la 25% și 22%, respectiv.

Procesul de îmbătrânire demografică nu implică doar schimbări ale ponderii grupelor de vârstă în cadrul populației totale, ci generează transformări ale relațiilor existente între diferite grupe de vârstă relații cu profunde implicații economice și sociale.

Printre multiplele probleme demografice se conturează și cea a decalajului mare în speranța de viață la naștere a populației. Se poate de accentuat că speranța medie de viață la naștere are o tendință certă de creștere în întreaga lume, ca urmare a reducerii mortalității. Numai în a doua jumătate a secolului al XX-lea acest indicator a crescut de la 50 la 65 de ani. Însă acest indicator variază foarte mult la nivel de regiuni mari ale Terrei. Astfel, în America de Nord speranța medie de viață la naștere constituie 74 de ani, Europa și Australia – 75 de ani. Asia, America Latină - 65-68 de ani și doar 53 de ani în Africa. Acest decalaj este și mai mare pe țări. La un pol se află țările subdezvoltate din Africa Subsahariană (Botswana, Zambia, Ruanda, Angola, Sierra Leone ș.a.) au o speranță de viață sub 40 de ani, la celălalt pol se află țările înalt dezvoltate (Japonia, Suedia, Belgia și alt.) cu o speranță medie de viață la naștere ce depășește 78 de ani.

7. 3. Urbanizarea și repartizarea populației mondiale pe medii

În raport cu societatea populația se intersectează cu alte sisteme, apar noi relații, intercondiționări și conexiuni. Numai într-o textură complexă, în care variabilele demografice se împletesc cu cele sociale, geografice, economice,

ecologice și culturale, populația poate fi analizată multilateral, identificându-se influențele generale în contextul socio-economic asupra fenomenelor demografice. O primă intersectare a populației are loc în sistemul habitatului uman, adică în sistemul de așezări urbane și rurale din spațiul geografic.

Există numeroase particularități ale așezărilor urbane și rurale (numărul populației, densitatea, ocuparea, structura socio-economică ș. a.), însă aceste caracteristici sunt atât de diversificate, încât un studiu comparativ la scară mondială întâmpină mari dificultăți. În practică fiecare țară are sistemul său propriu pentru a defini populația rurală și populația urbană, așezările rurale și așezările urbane internaționale unanim acceptate, datele să difere. De exemplu, în unele state nordice (Danemarca, Suedia, Finlanda etc.) drept așezări urbane sunt considerate localitățile care au o populație de peste 1 mil. de locuitori, în Elveția, Malazsia etc. – de peste 10 mii de locuitori, în China, Nigeria ș.a – de peste 20 mii, în Japonia – de peste 30 de mii locuitori etc.

Formele de habitat au evoluat continuu, de la cele mai primitive (peșteri, colibe, bordeie) până la cele contemporane (sate, comune, orașe). Bineînțeles ca primă cea mai veche și formă de habitat uman a fost cea de tip rural. Numai la o anumită etapă de dezvoltare a societății umane (în perioada de trecere de la formațiunea primitivă la cea sclavagistă) ca urmare a diviziunii muncii (diferențierea agriculturii de meșteșugărit) apare o nouă formă de habitat superioară celei precedente, numită habitat urban. În dependență de funcțiile sociale, economice mai târziu și politico-administrative, habitatul uman s-a divizat în habitatul rural și habitatul urban, corespunzător în populația rurală și populația urbană. Evoluția acestor două forme de habitat a decurs în paralel, dar mai intensă și mult mai spectaculoasă a fost cea a habitatului urban. Iată de ce și studiile habitatului rural sunt mult mai modeste în comparație cu multitudinea studiilor habitatului urban.

Când și unde a apărut primele orașe este o întrebare retorică la care răspunsurile relevă o serie de incertitudini, fapt ce relevă un vast domeniu de investigații a diferitor studii științifice. Totuși, majoritatea specialiștilor consideră că primele orașe au apărut cu 5000-4000 ani î. e. n. în Asia, Africa de Nord și Europa.

Apariția orașelor în aceste regiuni a fost urmarea unui avans în organizarea socială în prelucrarea pământului, în organizarea irigațiilor în dezvoltarea construcțiilor pe un fond avantajos de condiții naturale. Dezvoltarea și evoluția habitatului urban pe parcurs de secole a decurs destul de lent. Până în secolul al XX-lea)locul dominant în habitatul uman îl ocupă habitatul rural, iar populația rurală efectiv și pondere că predomină net în populația mondială

O dezvoltare mai amplă l-a căpătat habitatul urban în perioada dezvoltării societății capitaliste exprimat în creșterea numărului de orașe și numărului populației urbane. De unde, în științele geografice predomină concepția că habitatul urban contemporan este creația societății capitaliste. Către începutul revoluției industriale (sec. XVI) în lume se numărau în jur de 750 de orașe⁶, dintre care numai, 45 de orașe aveau o populație de peste 100 mii de locuitori fiecare. Astfel, orașele cu o populației de peste 100000 de locuitori erau rarități înainte de anul 1800 (tab. 7).

Tabelul 7

Evoluția populației urbane și rurale mondiale

Anii	Populația (mil. loc.)	În același rând		Ponderea		Creșterea în % față de anul 1800		
		Urban	Rural	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
1800	978	50	928	5,1	94,9	100	100	100
1850	1262	80	1182	6,3	93,7	129	160	127
1900	1650	220	1430	13,3	86,7	168	440	154
1950	2520	738	1782	29,3	70,7	258	15 ori	192
2000	6158	2926	3232	47,5	52,5	630	59 ori	348
2006	6555	3200	3355	48,8	51,2	670	64 ori	362
2010	7030	3640	3390	52,0	48,0	719	73 ori	365

Sursa: Calculat după Ю. Л. Пивоваров, геоурбанистики, М. 1999б с. 33

Analiza datelor tabel ne relevă următoarele:

⁶ Orașe până la începutul secolului al XX-lea se considerau toate localitățile cu un număr de peste 5000 locuitori. Numai după 1950 evidența populației urbane se ducea în corespundere cu criteriile naturale a statelor lumii.

- efectivul populației Terrei în perioada 1800-2006 a crescut de 6,7 ori. a populației urbane - 64 ori, iar a populației rurale - de doar 3,6 ori. Deci ritmurile de creștere a populației urbane au fost de 18 ori mai mari decât cele ale populației rurale.

- ponderea populației urbane păstrează ritmuri înalte de creștere, pe când ponderea populației rurale stabil se micșorează. De exemplu, în anul 1800 ponderea populației urbane era de numai 5,1 %, în anul 1900 - 13,3% iar în anul 2006 populația urbană constituia deja 48,8 % din totalul mondial. Deci, are loc și 52,5% corespunzător.

Un proces foarte intens de urbanizare a populației mondiale. În același timp evident a crescut numărul de localități urbane; de la 750 în secolul al XVI-lea la 27,6 mii la mijlocul secolului al XX-lea.

Procesul de urbanizare este destul de diferențiat pe mari regiuni geografice (tab. 8).

Tabelul 8

Evoluția populației urbane pe mari regiuni

	Numărul populației (mil. loc.) urbane			Ponderea în totalul populației (%)			Ponderea în populația urbană (%)		
	1950	1990	2010	1950	1990	2010	1950	1990	2010
Total	738	2277	3707	29,3	43,1	52,3	100	100	100
Europa	286	520	571	52,2	72,0	78,4	38,7	22,8	15,4
Asia	236	1014	1890	16,8	31,8	44,3	32,0	44,5	51,0
Africa	33	201	468	14,7	31,8	43,8	4,5	8,8	12,6
America de Nord	106	209	266	63,9	75,4	77,4	14,4	9,3	7,3
America de Sud	69	314	486	41,6	71,4	80,5	9,3	13,8	13,1
Australia și Oceania	8	19	25	61,6	70,8	71,1	1,1	0,8	0,6

Sursa: E. H. Перцик, Города мира, М. 1999, с. 14

Analiza statistică permite de a face următoarele concluzii generale:

- efectivul populației urbane a crescut destul de semnificativ în toate regiunile mari ale Terrei;
- populația urbană a crescut cu ritmuri diferite: cele mai înalte se înregistrează în Africa (3,0 ori), Asia (2,6 ori), America de Sud (1,9 ori), iar cele mai modeste în Europa (1,8 ori) și America de Nord (1,2 ori);
- cu grad înalt de urbanizare se caracterizează America de Sud (80,5%), Europa (78,4%), America de Nord (77,4%), Australia și Oceania (71,1%). Gradul de urbanizare în Africa (43,8%) și Asia (44,3%) este sub media mondială;
- populația urbană este repartizată destul de neuniformă pe regiuni mari. Astfel, peste 51% din populația urbană mondială este concentrată în Asia, urmat la distanță foarte mare de Europa - cu 15,4% și America de Sud - cu 13,1%;
- populația urbană pe mari regiuni are o evoluție destul de diferențiată. Astfel ponderea populației urbane în Europa a scăzut de la 38,7 % în 1950 la 15,4% în 2010 (sau de 2,5 ori) în America de Nord de la 14,4 la 7,3% , respectiv (sau de 2,0 ori). Totodată, ponderea populației urbane în Asia a crescut, în același interval, de la 32,0 la 51,0% (de 1,6 ori), în Africa, de la 4,5 la 12,6 % (de 2,8 ori).

Diferențierile sunt și mai pronunțate pe state. Cu cel mai mare număr al populației urbane se evidențiază China (597 mil. loc.), India (402 mil. loc.) SUA (238 mil. loc.), Brazilia (170 mil. loc.). Dar cele mai urbanizate state (dintre statele mari) sunt Marea Britanie (91,4 % în totalul populației), Germania (89,7%), Rusia (81,4%), SUA (80,5%). Pe când, giganții demografici: China și India au un grad de urbanizare destul de modest (43,0 și 33,8% respectiv).

Secolul XX și începutul secolului al XXI-lea se caracterizează prin concentrarea foarte mare a populației urbane în localități urbane mari și aglomerații urbane. În prezent în lume se numără peste 530 de aglomerații urbane cu o populație

de peste 500 mii de locuitori fiecare. În aceste aglomerații locuiesc aproape 1 miliarde de locuitori sau aproape 30 % din populația urbană mondială.⁷ Printre cele mai mari aglomerații urbane (în 2005) se numără (milioane locuitori)– Tokyo – 35,2 (Japonia), Mexico – 21,6 (Mexica), Mumbai – 21,9 (India), Sao- Paulo – 20,5 (Brazilia), New-York – 19,9 (SUA). În numai 30 de aglomerații urbane (cu un număr de de peste 7 mil. loc. fiecare) locuiesc aproximativ 400 milioane de locuitori.

O problemă aparte demografică care se confruntă statele lumii este problema depopulării spațiului rural al statelor lumii, care negativ se reflectă asupra dezvoltării și amplasării ramurilor agricole și valorificării terenurilor agricole.

7. 4. Problemele actuale ale migrației populației

Migrația populației este una din particularitățile de bază ale evoluției umanității. Anume fenomenul migratoriu a determinat într-o mare măsură, formarea societății umane și a contribuit în mod substanțial la conturarea actualei repartiții geografice a populației pe suprafața Terrei. Dacă la nivel mondial, mobilitatea spațială este nulă, ea nefiind luată în calcul, apoi la nivel macro-teritorial are mai mică importanță, în schimb la nivel micro-teritorial (state, regiune geografică) - acest are un rol important în evoluția efectivului și structurii populației.

Migrația populației trebuie considerată o consecință a inegalităților existente la nivel mondial în distribuția populației, a resurselor naturale și bunurilor materiale (condiții de viață, nivel de dezvoltare economică). Și trebuie percepută ca o încercare spontană a populației de a reduce dezechilibrele existente între numărul acesteia și resurse.

În literatura de specialitate nu este o concepție unică în privința determinării noțiunii de migrație a populației. În cele mai dese cazuri în noțiunea de migrație se includ toate deplasările teritoriale ale populației (deplasări zilnice, temporare și de anotimp, migrațiile pentru o perioadă mai îndelungată sau definitive. Una din cele mai reușite definiții aparține prof. rus V.V. Pocșișevschi (1978), în viziunea lui „Sub noțiunea de migrație a populației se subînțelege orice deplasare teritorială urmată

⁷ Calculat după E. H. Перцик, Города мира, М. 1999, с. 15

de schimbarea locului de reședință (stat, regiune, raion, localitate). Deci, criteriul de baza în evidențierea migrației populației este schimbarea locului de trai dintr-o localitate în alta.

Motivația migrației este determinată de două componente – repulsivitatea zonei de origine și atractivitatea a zonei de sosire (zona obiectiv). În aspect istoric importanța acestor zone s-a schimbat. De exemplu, în secolul trecut regiunile slab populate, cu pământuri libere erau zone atractive, pe când regiunile dens populate erau zone repulsive. La etapa contemporană se observă o tendință inversă, zonele des populate (de exemplu, Europa) sunt zone atractive, pe când zonele slab populate au devenit zone repulsive.

Migrația populației ca fenomen demografic este destul de complex și multidimensional. De aceea pentru un studiu complex și calitativ este necesar de o cantitate mare și variată de informație statistică. Actualmente sunt mai multe surse statistice de informație despre migrație populației, însă nici unul nu prezintă informația complexă despre volumul, structura, direcțiile, formele și tipurile de migrațiune.

Problema dificilă în studiul migrației internaționale constă în faptul că nu toate statele utilizează aceleași criterii de evidență a mobilității populației. În unele state ale lumii drept migranți sunt considerați persoanele care își schimbă locul de reședință (Rusia, Ucraina, Republica Moldova, România etc.) în alte state se consideră migranți numai persoanele care depășesc hotarele anumitor unități administrative sau hotarele statelor. Toate acestea fac dificil selectarea informației necesară pentru studiului despre volumul, intensitatea și direcțiile migrației populației la etapa contemporană.

Reieșind din situația concertă ca surse de informație statistică despre migrația populației servesc:

I.Sursele primare de informație: formate în baza fișelor de migrațiune îndeplinite de participanții în procesul de migrație, sau declarației (orare) populației care își schimbă locul de trai (a); sondajele

demografice speciale care pot evidenția intensitatea, direcțiile și alți indicatori demografici și sociali ai migrațiilor(b).

II. Sursele secundare de informație:

a) prezentate de recensămintele populației prin faptul că în chestionare este inclusă informația despre locul nașterii, ultima reședință avută și locul de reședință la momentul de referință a recensământului.

b) Materialele statistice despre migrație prezentată de instituțiile statistice naționale și internaționale.

c) Studiile demografice, geografice, statistice, sociale (monografiile demografice)

d) Registrele de populație – sursă care se utilizează după anii 1960 în mai multe state din Europa (Norvegia, Suedia, Franța etc.).

Una din cele mai dificile probleme în studiul migrației este evidențierea și conturarea factorilor care determină migrația populației. Cauzele migrațiunii sunt variate și complementare și implică întotdeauna existența a două grupe de factori: factori de respingere (repulsare) în arealul de plecare (origine) și factorii de atracție (atractivității) în regiunea de sosire (destinație). De remarcat că decizia de a migra apare în urma unei evaluări complexe cu privire la țara de destinație, perioada de deplasare costul deplasării etc. Deci, fiecare potențial migrant trebuie să evalueze avantajele și dezavantajele situației personale în țara de destinație vizavi de problemele de locuință, locul de muncă, nivelul veniturilor și alt. Această evaluare este una subiectivă sau personală și se bazează pe informații sau cunoștințe superficiale despre arealul de deplasare.

Migrația populației și schimbarea rezidenței presupune în aceeași timp schimbarea mentalității, comportamentului și modului de viață. Din această cauză mobilitatea teritorială este diferită în dependență de vârstă, gen, nivel de instruire și alți indicatori sociali și economici.

Factorii care determină migrația populației sunt foarte diverși și complecși. Adesea, același tip de migrațiune putând fi provocat de mai mulți factori concurenți, factorii determinanți ai mobilității succedându-se în timp, în raport cu

condițiile specifice ale fiecărei etape din istoria dezvoltării societății umane. Factorii cei mai importanți care determină deplasarea populației pot fi grupați astfel:

1. Factorii economici care au jucat un rol fundamental în declanșarea mobilității teritoriale a populației pe tot parcursul istoriei omenirii, începând din Paleolitic și au contribuit la răspândirea pe un spațiu larg a unor civilizații înaintate. Factorul economic s-a manifestat sub diverse forme: începând cu tendința naturală a individului său a grupului uman de a-și asigura condiții mai bune de viață, de a găsi terenuri libere pentru valorificarea, surse de hrană mai sigure și substanțiale, bogății exploatabile ale subsolului, posibilități de lucru mai largi și mai variate, etc. Modernizarea economiei, după prima revoluție industrială, evoluția progresului tehnico-științific și tehnicilor de transport la mare distanță a favorizat migrația din motive economice sub diverse forme.

Tendința de creare a unei piețe unice planetare determină mondializarea fluxurilor umane, drenajul (selectarea) elitelor profesionale și culturale spre statele avansate și polarizarea migrațiilor de către marile metropole integrate în sistemul economic internațional.

2. Factorii sociali. Aceștia sunt de cele mai dese ori strâns legați de factorii economici, bunăstarea materială și cea socială fiind adesea corelată. Uneori factorii sociali se îmbină cu cei etno-confesionali și demografici. Lipsa unor activități sociale sau culturale din zonele rurale și formarea centrelor urbane mari pot constitui cauze sociale de mare importanță în formarea fluxurilor migratorii.

3. Factorii politici au jucat, de asemenea, un rol important, începând cu apariția primelor state de dimensiuni mari, cu caracter multinațional care au căutat să-și asigure dominația asupra diferitor teritorii, fie prin deportări forțate a unor populații, fie prin colonizarea masivă. Multe migrații ale populației au fost determinate de persecuțiile politice și de instaurarea regimurilor totalitare. Factorul politic se poate manifesta și prin intermediul inerției istorice, favorizând anumite direcții ale migrației populației. În perioada actuală, mobilitatea teritorială a populației este mai puțin determinată de factorul politic, dar mai există situații în care anumite persoane intră în conflict cu politica statului.

4. Factorii naturali se manifestă asupra mobilității populației, atât în sensul atractivității, cât și în cel al repulsivității așa și prin repulsiunea spațiului geografic. Condițiile naturale, în deosebi climatul excesiv, relieful inaccesibil, solurile nefertile pot constitui factori puternici de respingere pentru populație. Cataclismele naturale precum inundațiile, erupțiile vulcanice, cutremurele de pământ, uraganele, de asemenea pot încuraja migrațiile populației spre alte regiuni sau zone mai favorabile.

Migrațiile pot fi determinate, de asemenea, de astfel de factori precum demografici, psio-sociali, rasial-naționali - confesionali, sanitari, educativi, culturali și de alt caracter.

Mobilitatea teritorială a populației se caracterizează printr-o mare varietate de forme de manifestare, ceea ce explică și diversitatea criteriilor după care pot fi analizate și sistematizate aceste forme.

În literatura geografică, economică, sociologică și demografică se duc multe discuții vizavi de asupra formele de migrației. Acesta este determinat de faptul că unii specialiști nu includ în noțiunea de migrație deplasările zilnice, sezoniere, turistice, recreaționale și altele. Analiza formelor de manifestare a deplasărilor care există astăzi în lume a condus la distincția de două forme principale:

1. deplasări obișnuite, care nu implică o schimbare de durată sau definitivă a rezidenței sau activității.

2. Mișcări migratorii propriu-zise, care implică o schimbare de durată sau definitivă a rezidenței, care presupun schimbarea spațiului geografic și a modului de viață a migantului și de cele mai multe ori a activității.

În cadrul migrațiilor propriu-zise, deosebea două tipuri de migrații: migrațiile interne și migrațiile internaționale. Migrațiile interne se referă la mișcările populației în interiorul statului și pot fi internă regională, în cadrul aceleiași regiuni și inter-regionale, de la o regiune la alta. Dintre acesta, cele mai importante ca volum sunt migrațiile pe direcția rural-urban sau exodul rural, precum și migrațiile pe direcția urban-urban sau interurbane. În ultima perioadă au luat amploare, mai ales în statele dezvoltate migrațiile, urban-rural.

Migrațiile interne au căpătat o dezvoltare semnificativă în perioada modernă sub influența industrializării și dezvoltării fenomenului de urbanizare în statele dezvoltate ale Europei (Marea Britanie, Germania, Franța, ș.a.). În majoritatea statelor din America Latină, Asia și Africa exodul rural (migrația rural-urban) s-a menținut la un nivel modest. La etapa contemporană exodul rural în statele dezvoltate din Europa Occidentală și America de Nord își reduce foarte mult din importanță, datorită epuizării resurselor de forță de muncă din mediul rural, mai ales în statele unde nivelul urbanizării a atins cote destul de înalte (Marea Britanie, Belgia, Germania ș.a.). În prezent în statele dezvoltate ia amploare fenomenul de dezurbanizare, când centrele marilor aglomerații urbane încep să piardă din populație, ca o consecință a reducerii spațiului locativ în favoarea spațiului pentru servicii, creșterii a prețului terenurilor, locuințelor și chiriilor, dar și perfecționării transportului public și individual, care permite angajaților să se mute la distanțe apreciabile de serviciu, în spațiul suburban. În schimb exodul rural se manifestă din plin în statele în curs de dezvoltare, unde a avut loc o creștere exagerată a orașelor mari în care s-au aglomerat mase imense de foști rurali, în speranța găsirii unui loc de muncă (China, India, Mexic, Brazilia ș.a.).

Migrațiile internaționale au o semnificație demografică deosebită, acestea contribuie la creșterea sau descreșterea efectivului populației unui stat. Ca și în cazul migrațiilor interne, migrațiile internaționale s-au îndreptat, în mod preferențial, spre regiunile industrializate și urbanizate sau spre regiunile în curs de industrializare și urbanizare, care necesită imensă forță de muncă. De remarcat că, în perioada actuală, migrația forței de muncă ieftină, necalificată, constituie esențialul migrațiilor internaționale definitive sau de lungă durată, care antrenează în prezent milioane de persoane.

O tendință nouă în migrația internațională este aceea a atragerii, prin diferite mijloace, în statele industriale dezvoltate a oamenilor de știință și a altor cadre de înaltă calificare, în vederea menținerii avanului științifico-tehnic pe plan mondial (așa numitele „brain-drain” sau „exod de inteligență”).

Un alt fenomen care trebuie de menționat este migrația ilegală sau clandestină. Această include atât acei migranți care au pătruns fraudulos sau pe canale ilegale pe teritoriul unei țări, cât și persoanele care nu au primit formal dreptul de rezidență sau la care acesta a expirat. Fluxurile ilegale de migranți provin din țări relativ sărace și se îndreaptă spre țări dezvoltate cu un venit ridicat pe locuitor.

O dimensiune relativ nouă a migrațiilor ilegale o constituie traficul de persoane care aduce celor care îl controlează sume imense (circa 15 md. Dolari SUA). Acest trafic clandestin este în mâinile unor organizații criminale de origine chineză, turcă și albaneză mai ales.

Una din problemele majore ale traficului ilegal de persoane este faptul că acestea subminează procesul migrației legale fiind asociat cu crima organizată (trafic de droguri, arme etc.), generând reacții antagoniste față de migrații sau comunitățile migranților aflate în societățile care se găsesc la destinație.

Migrațiile internaționale au efecte profunde, atât în plan economic, cât și demografic sau cultural.

7. 5. Elemente de prognoză a populației

Încercările de estimare a evoluției numărului populației unei țări sau a populației mondiale au o îndelungată istorie. Aceste estimări au început să devină mai riguroase, pe măsură ce se completa și creștea volumul de informație, se perfecționau metodele de calcul a efectivului și structurii populației. Astfel, treptat s-a trecut de la estimări a tendințelor de evoluție metodele analitice complexe, ajungând-se la metodele de componentelor demografice. Pentru estimarea natalității se folosesc ratele fertilității pe grupe de vârste a populației și a se accepta anumite ipoteze cu privire la evoluția numărului copiilor ce se vor naște în anii viitori. Drept componentă de bază a prognozei este estimarea numărului supraviețuitorilor, care este în funcție de rata mortalității populației. O problemă dificilă în elaborarea unei prognoze o constituie componenta migrației populației, care foarte rar se supune legităților sociale și economice sub influența multor factori de aspect economic, geografic, politic, social, istoric, demografic etc. Cercetările de prognoză a populației, anticipațiile asupra dezvoltării ulterioare a societății în ansamblul ei au în prezent, ca

și în trecut, un pregnant caracter ideologic și economic. Prognozele demografice actuale sunt orientate spre:

- relevarea rolului prognozei și elaborarea unei strategii a evoluției componentelor demografice;
- păstrarea caracterului de continuitate și de discontinuitate ale unor fenomene sociale și demografice;
- identificarea unor căi noi și valorificarea lor sistemică prin intermediul unor decizii optime.

Astfel, evidențiind direcțiile posibile de evoluție, se proiectează în viitor menținerea sau transformarea unei situații demografice existente în conformitate cu situația reală creată sau cu interesele societății. Prognoza efectuată permite luarea unor decizii preventive, pentru a nu ajunge la situații nefavorabile sau prevenirea unor situații de criză. Dispunând de rezultatele prognozei demografice se poate atrage atenția la timp supra consecințelor posibile ale evoluției diferitor evenimente și fenomene demografice. De aceea prognoza demografică trebuie privită ca un proces permanent de obținere, evaluare și prelucrare a informației demografice.

Prognoza demografică actualmente servește pentru trasarea direcțiilor de cercetare și de activitate social-economică pentru preconizarea tendințelor evoluției efectivului și structurii populației. Prognoza demografică trebuie să asigure perfecționarea continuă a informației demografice și sociale, în special a celei care se referă la planificarea pe termen lung, prin recomandarea alternativelor posibile cu privire la modificarea ulterioară a fenomenelor demografice, sociale sau economice.

O contribuție importantă la dezvoltarea și perfecționarea metodelor de prognoză demografică, la efectuarea prognozei populației la nivel global, regional sau național și-au adus aportul organele statistice ale Organizației Națiunilor Unite (Diviziunea populației) și Institutul Demografic din Viena. Prognozele demografice efectuate de ONU și de instituțiile ei specializate se bazează pe informația furnizată de statele lumii, pe estimări, analize și calculele relevante.

La momentul actual de către instituțiile ONU se elaborează mai multe prognoze efectivului și structurii populației mondiale și pe regiuni mari ale Terrei, pe

perioada de până în 2015 și 2050. Unele estimări ale efectivului populației mondiale se efectuează pentru anul 2100.

Conform prognozelor, prezente în literatura de specialitate efectivul populației Terrei până în anul 2015 continue să crească, păstrând în mare măsură ritmurile stabilite la începutul secolului al XXI-lea. În perioada anilor 2000-2007 efectivul populației Terrei crește în mediu pe an cu 76-78 miliarde de locuitori, astfel către anul 2008 a depășit cifra de 6,7 miliarde de locuitori. Reieșind din această evoluție, prognozele contemporane estimează pentru 2025 creștere a efectivului populației mondiale până la 7,9-8,2 miliarde de locuitori. Totodată, ritmurile de creștere vor scădea până la 0,9% pe an sau creșterea anuală va constitui 68-69 milioane de locuitori.

Prognoza pentru o perioadă mai îndelungată (2050) relevă menținerea creșterii efectivului populației mondiale, care va atinge limita de 9,1-9,3 miliarde de locuitori, sau, o creștere medie anuală de 48-50 milioane persoane. Ritmurile de creștere vor scădea la 0,5% anual.

Estimările pentru o perioadă și mai îndelungată arată că creșterea medie anuală după anul 2050 se va reduce și către sfârșitul secolului va înceta, iar efectivul populației mondiale se va stabili în jurul valorilor de 10 miliarde de locuitori.

Totodată în această perioadă se va înregistra modificări esențiale în repartizarea teritorială a populației pe regiuni mari și state ale lumii. Va crește în continuare efectivul și ponderea Africii și Asiei în populația mondială și se va reduce destul de semnificativ efectivul și ponderea populației Europei și Americii de Nord. Astfel, în 2005 efectivul populației Asiei constituia 3,8 miliarde de locuitori sau 59,4% din populația Terrei, către 2025 va 4,7 miliarde locuitori (59%), iar către 2050 - 5,2 miliarde de locuitori (57%). În aceeași vreme efectivul populației și ponderea populației Africii sunt de exemplu în 2025 numărul populației Africii era de 894 md. locuitori (13,4%), către 2025 va atinge limite de 1,3 mld (16%), iar către 2050 - 1,8 md. locuitori (20%). Conform prognozei atât efectivul cât și ponderea populației Europei se va micșora destul de semnificativ. Dacă în anul 2005 numărul populației Europei era de 816,2 mln. loc. (12,6% din totalul mondial), către 2025 efectivul

începe să se micșoreze la 814 mln. loc. (10,0 -10,3 %), apoi către 2050 indicatorul respectiv va continua să se micșoreze, ajungând la 760 mln. loc. (8,3 – 8,5%).

Prognoza demografică pentru Republica Moldova este mai puțin optimistă. În perioada 1990-2008 s-a stabilit o tendință certă de micșorare a efectivului populației ca consecință a bilanțului (sporului) migratoriu și bilanțului natural negativ. Această tendință se va păstra și în următoarele decenii, dar cu ritmuri variate. Conform estimărilor efectuate efectivul populației se va micșora de la 3572,7 mii în 2015 2008 la 3423,0 mii sau cu 149 mii de locuitori. Aceasta este una din cele mai optimiste estimări, existența la moment în literatura de specialitate. Totodată sunt prognoze mai pesimiste în corespundere cu care efectivul populației Republicii Moldova se va reduce până la 3.2 -3,3 milioane de locuitori.

De remarcat că, cifra de 3572,7 mii de locuitori pentru anul 2008 include și numărul de emigranți aflați peste hotarele țării, peste 600 mii, iar reîntoarcerea lor la baștină, ar putea influența asupra evoluției și structurii populației.

Tema 8. Situația geoeconomică din Republica Moldova

§ 8.1. Aprecierea geoeconomică și geopolitică a Republicii Moldova.

Republica Moldova stat tânăr, situat în Sud-Estul Europei Centrale, a apărut pe harta politică a lumii la 27 august în urma dezmembrării URSS. De fapt, apariția pe harta politică ca unitate politico-administrativă ține de 1940 după ce armata sovietică ocupă teritoriul interfluviului Nistru și Prut pe 28 iunie. La 2 august 1940 s-a format RSSM (Republica Sovietică Socialistă Moldovenească) cuprinzând orașul Chișinău și 6 județe situate între Prut și Nistru. Ulterior acestui teritoriu îi sunt alipite orașul Tiraspol și cele 5 raioane administrative din stânga Nistrului, din fosta RSSAM (Republica Sovietică Socialistă Autonomă Moldovenească) formată în 1924 în componența Ucrainei. Din două spații geografice mici de pe malul stâng și drept al Nistrului apare o structură nouă RSSM, în componența URSS, care avea să existe în această formulă până la obținerea independenței la 27 august 1991. Actualmente R.

Moldova este recunoscută de majoritatea statelor lumii ca subiect de drept internațional suveranitatea nu este una deplină, deoarece nu-și exercită puterea asupra Transnistriei separatiste (11,8% din teritoriu), la care se adaugă și prezența unor baze militare rusești.

Cert este că modificările frecvente de hotar, divizarea spațiului geoeconomic, ignorarea DIM (diviziunea internațională a muncii) și-au spus cuvântul în dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova.

Republica Moldova are suprafață de 33 843 km², ocupând poziția a 32-a în Europa. Deși din punct de vedere geografic ea este situată în nemijlocita apropiere de centrul Europei (aflându-se la ½ distanță între oceanul Atlantic și munții Ural și ½ distanță între ecuator și polul nord, fiind mai aproape de extremitatea sudică a Europei), din punct de vedere geopolitic ea a avut întotdeauna o poziție periferică. Neavând ieșire la mare, Republica Moldova este „ancorată” între România și Ucraina, state cu un potențial economic mult mai mare decât al țării noastre, state cu nivel mediu de dezvoltare, state în curs de dezvoltare, în proces de tranziție. În pofida suprafeței mici a Republicii Moldova, perimetrul frontierelor este destul de mare: 682 km de frontieră naturală cu România care trece pe Prut și 1222 km frontieră cu Ucraina, din care 470 km sunt controlate de autoritățile autoprocamatei Republici Moldovenești Nistrene care încă nu este amenajată corespunzător.

Teritoriul republicii este traversat de câteva căi de transport și comerciale (căi ferate, automagistrale, linii de înaltă tensiune, gazoducte) dinspre Asia Centrală și Europa de Est spre Europa Occidentală și Balcani.

R. Moldova este un stat intracontinental și lipsa ieșirii la Oceanul Planetar creează dificultăți serioase în relațiile economice externe. Ieșirea pe o porțiune mică la Dunăre va îmbunătăți pe viitor legăturile economice externe. Un avantaj mare din punct de vedere geopolitic al teritoriului republicii îl constituie apropierea de hotarele UE și hotarul direct cu blocul de securitate NATO care vor schimba poziția politico-geografică a țării.

Hotarele statului reflectă dependența geopolitică de țările estice, care direct prin Ucraina și indirect de către Federația Rusă își manifestă interesele geopolitice în

regiune. O particularitate a frontierelor estice o reprezintă caracterul fragmentat al acestora, cu numeroase intrânduri, cauzând anumite probleme de natură morfopolitică (cazul localității Palanca).

Republica Moldova este un stat în curs de dezvoltare, dovadă fiind indicatorii macroeconomici destul de modești. Analiza dinamicii principalilor indicatori macroeconomici în perioada independenței statale atestă involuții mari (tab.1).

Perioada analizată poate fi divizată convențional în trei etape. Prima etapă 1991-1994 - etapa „declinului brusc” în economie, în care PIB-ul s-a diminuat în medie cu 20% anual. A doua etapă 1995-1999 - etapă de „stabilizare depresivă “ cu ritmuri mari de scădere a PIB-ului. A treia etapă, începând cu anul 2000 am putea s-o numim relansare economică în care creșterea anuală a PIB-ului a fost în limitele a 2-7 % .

Deși analiza evoluției valorilor relative a PIB-ului atestă inițial un declin apoi o creștere nesemnificativă, în cifre absolute PIB-ul în anul 2000 reprezintă doar circa o treime din nivelul anului 1990. R. Moldova a avut cel mai spectaculos declin dintre fostele republici unionale și aceasta situație s-a datorat dependenței mare de complexul economic unional, dar și specializarea impusă neadecvată potențialului existent. Declinul s-a datorat atât cauzelor de ordin intern: uzura mare a fondurilor fixe, lipsa concurenței, necompetitivitatea produselor autohtone, piața de desfacere mică cât și de ordin extern: diminuarea schimburilor comerciale prin apariția barierelor vamale și a dificultăților financiar-bancare, dependența mare de importul materiilor prime, creșterea prețurilor la combustibile etc.

PIB-ul pe locuitor în Republica Moldova are printre cele mai scăzute valori în Europa. Deși în ultimii ani se atestă o creștere a valorii acestuia constituind 682\$ (2005) pe cap de locuitor, ceea ce reprezintă mai puțin de 2 \$ pe zi, rămânând a fi printre cei mai mici indici în Europa. Dacă luăm în considerație și repartizarea neuniformă a veniturilor tabloul subdezvoltării se întregește și mai mult.

Analiza gradului de acoperire a importurilor cu exporturile atestă o creștere continuă a valorilor importurilor în ritmuri mult mai mari decât exporturile ceea ce vorbește despre slaba adaptare a economiei Republica Moldova la economia

internațională și despre caracterul ei necompetitiv, ceea ce pe termen mediu și mare poate reprezenta un grad sporit al riscului de țară.

Din punct de vedere politic Republica Moldova, alături de Ucraina și Belarusi face parte din așa numita „zonă gri” între UE, pe de o parte și F. Rusă, pe de altă parte, care se opune pe toate căile integrării fostelor republici unionale în UE și NATO, din care cauză riscurile politice și economice sunt destul de grave. Aprecierea făcută Republica Moldova ca un „cap de pod” între Occident și Orient sau intersecția Europei și Asiei este puțin fondată întrucât teritoriul ei mic (distanța de la N-S de doar 350 km și de la E-V – 150 km) nu reprezintă o barieră din punct de vedere geopolitic și poate fi ușor ocolită. De altfel, ucrainenii deja și-au manifestat interesul pentru construcția unor magistrale auto și feroviare transeuropene pentru a ocoli R. Moldova. În realitate România, Bulgaria și desigur Turcia constituie veritabile punți între Occident și Orient. Această poziție geostrategică a acestor țări le face atractive pentru Occident: România și Bulgaria primind deja undă verde integrării, iar Turcia a început negocierile de preaderare, amânate mult timp. Se pare ca și ideea revitalizării anticului „Drum al Mătășii” va avantaja mult România, fapt pentru care strategii moldoveni ar trebuie să ia în calcul în politica externă de dezvoltare, iar integrarea economică, și de ce nu și politică a celor două state românești pare a fi varianta cea mai favorabilă dezvoltării spațiului geoeconomic al Republica Moldova. Aceasta și pentru faptul că R. Moldova este șantajată direct și indirect de F. Rusă, care așa cum remarcă politologul Zbignev Brzezinski, politica Rusiei față de vecinii din CSI urmărește două obiective principale: deposedarea treptată a noilor state independente de autonomia lor economică și împiedicarea constituirii forțelor armate proprii. F. Rusă folosește în acest scop diverse strategii politice, geoeconomice, tehnologice, militare și subiectiv-atipice (scăparea de sub control a crimei organizate ruse care activează la scară internațională, distrugerea patrimoniului industrial, discreditarea cultural-lingvistică, finanțarea diferitelor „grupuri de șoc” etc.).

Forma teritoriului statului de asemenea reflectă realitățile geoistorice și geopolitice. Analizând harta observăm clar că țara a apărut într-un spațiu de instabilitate și dezechilibru geoistoric, că forma fizică fiind asemănată cu un strugure

de poamă și cântată în fosta URSS, nu este decât o formă artificială determinată de extinderea intereselor marilor puteri, mai ales a celor estice și asiatice. Lipsa accesului la Marea Neagră, ieșirea la Dunăre pe o porțiune mai mică decât 1 km a dezavantajat mult teritoriul din punct de vedere geoeconomic. Construcția și darea în exploatare a terminalului Giurgiulești va asigura accesul R. Moldova indirect la Marea Neagră și la stabilirea contactelor și relațiilor permanente cu statele danubiene, iar pe canalul Dunăre-Main-Rhin și cu statele din Europa Occidentală. Perspectiva reducerii insecurității energetice trebuie să aibă loc prin diversificarea furnizorilor, prin evaluarea posibilității de acces indirect la Marea Neagră prin limanul Nistrului și prin Prut – Dunăre-Canalul Dunare-Marea Neagră care ar trebui să fie o problema strategică actuală.

Din punct de vedere a tabloului etnic, prin prisma implicațiilor geoeconomice regionale situația se pare a fi favorabilă din următoarele considerente: marea majoritate a populației de origine latină, circa 80% din populație o reprezintă românii (care se autointitulează moldoveni) conform datelor ultimului recensământ (2004) pe care îi leagă o rudenie istorică, etnolingvistică cu românii de dincolo de Prut și pe care realitățile geopolitice, geoistorice, ideologiile diferite existente i-au îndepărtat, dar care urmează să-și edifice viitorul împreună și să recupereze timpul vitreg care le-a jucat fiesta. România împreună cu alte state din fostul lagăr socialist ar putea face lobby R. Moldova în intenția acesteia de integrare în UE, tocmai pentru faptul că au fost părtașii aceluiași sistem și cunosc cel mai bine realitatea obiectivă. Faptul că reprezentăm granița latinității estice, precum și statutul de țară francofonă, ar trebui luată în considerație și de cancelariile occidentale ale statelor de origine latină (în special Franța, Italia), care au un cuvânt greu de spus în decizia finală de integrare, în speranța că adevărul istoric va prevala ambițiile și interesele politice. În același timp, prezența deloc neglijabilă a minorității rusofone în R. Moldova nu permite Moscovei desfășurarea unui război economic veritabil, deși sistarea importurilor de vinuri (principalul produs al exporturilor) în prima jumătate a anului 2006, precum și majorarea continuă a gazului natural contrazic aceasta supoziție. Reprezentanții acestei minorități sunt mult mai activi în afaceri și concentrează o impresionantă

putere economică. Acestea se orientează predominant în sfera economică rusă, determinând și orientarea geografică a relațiilor economice mult prea dependentă de piața rusă. Românii din R. Moldova sunt mult mai puțin orientați în sfera businessului „înalt”. Populația titulară constituie cea mai mare parte a exodului forței de muncă care a luat amploare în perioada de tranziție.

În linii mari situația geopolitică a R. Moldova este determinată de următoarele caracteristici:

- a) Republica Moldova se află la confluența lumilor latină și slavă;
- b) Republica Moldova ocupă poziția înaintată a Europei Latine în fața Asiei;
- c) Republica Moldova deține o poziție periferică în contextul geopolitic european.

Geopolitica conflictelor etnice din R. Moldova. Structura neomogenă a populației Republicii Moldova stă la baza unor conflicte etnice, susținute în mare măsură de forțe din exterior. Printre teritoriile R. Moldova aflate în dispute geopolitice este Transnistria, contradicțiile constând în originea acestui ținut. Din punct de vedere geografic Transnistria ar desemna teritoriul cursului inferior al Nistrului situat în partea stângă a acestuia cuprinzând 5 foste raioane ale RSSM, la care regimul separatist a inclus și municipiul Tighina, autointitulându-se rmn (autoproclamata republică nistrenă), însumând 11,8% din teritoriul R. Moldova și o populație de circa 10 % , pretinzând la o autonomie teritorială sau chiar o viitoare alipire către Federația Rusă deși teritoriul nu are hotare comune cu aceasta. Constituire în 1924 a RASSM a pus începutul unei prezențe politico-geografice moldovenești în Transnistria unde în prezent locuiesc 40% moldoveni, 30% ucraineni, 25% ruși, componenta slavă fiind considerabilă. La baza conflictului transnistrean stau diferențe de psihologie, de percepere a simbolurilor noi ale R. Moldova ca imn, tricolor, precum și atitudinea respingătoare față de tot ceea ce este românesc și prooccidental. În paralel există o psihologie a percepției spațiale și a frontierelor, dat fiind faptul că timp de sute de ani Nistru a fost o barieră naturală dintre Moldova și Răsărit. În 1990 conflictul a căpătat un caracter geopolitic, accentuându-se și mai mult după obținerea independenței R. Moldova în 1991. Forțele separatiste din rmn au fost susținute deschis de către politica

rusească, dornică de a-și menține vechile poziții în acest teritoriu și de a le supune ideologic și geopolitic. Deși rmn nu este recunoscută de cancelariile occidentale, zona rămâne a fi una de tensiune majoră în regiune, soluționarea căreia va depinde în mare măsură de deciziile marilor puteri.

Al doilea conflict teritorial care unește atât actori interni cât și din exterior este nodul sud-basarabeian unde se intersectează interesele a 3 protagoniști locali: R. Moldova, comunitatea găgăuză și comunitatea bulgară și din exterior Turcia și Bulgaria. Acest conflict își are originea la începutul sec. XIX-lea când autoritățile țariste au susținut și încurajat populația teritoriului din sudul Basarabiei cu etniile turco-găgăuză , bulgară etc. Deși ponderea acestora în structura etnică a populației R. Moldova este ne semnificativă (găgăuzii constituie 3,5% și bulgarii 2,0% din populația republicii, 2004) minoritățile date pot crea dificultăți mari geopolitice din mai multe considerente: ocupă teritorii compacte, din punct de vedere etnopolitic au o subordonare dublă, Comrat-Ancara și Comrat-Moscova și corespunzător Taraclia-Sofia, Taraclia-Moscova. Actualmente găgăuzii, în special, sunt marcați de o românofobie neîntemeiată dând dovadă în același timp de loialitate față de F. Rusă, limbei ruse conferindu-se statutul de limba de stat, instruirea având loc în limba rusă, ceea ce deasemenea conferă conotații geopolitice. Prin acțiunile lor găgăuzii nu propagă naționalismul găgăuz, ci unul prorus și antimoldovenesc-antiromânesc, ceea ce crează disensiuni în teritoriu. Găgăuz-Yeri are o suprafață de 1847 km² și o populație de 155,7 mii locuitori, în cadrul autonomiei găgăuze ei constituie 78% din totalul populației.

Cât privește etnia bulgară, aceasta este și mai puțin numeroasă. Bulgarii mult timp au rămas în afara unor conflicte active, manifestând o atitudine comparativ mai loială față de moldoveni. Disensiunile au apărut odată cu realizarea reformei teritorial-administrative (1998). Administrația de la Taraclia a început să utilizeze formula etnică bulgară pentru a asigura menținerea ei la putere antrenând în acest scop autoritățile bulgare de la Sofia, care au insistat asupra acordării unei autonomii administrative. Cazul Taraclia s-a transformat ulterior într-un conflict moldo-bulgar cu declarații dure între Chișinău și Sofia. Bulgarii din județul Taraclia (actualmente

raionul Taraclia) constituie doar 32 000 persoane (2004) fiind mai puțin de 2/3 pentru a putea pretinde la o autonomie administrativă. Din totalul de peste 80 000 de etnici bulgari care locuiesc actualmente în R. Moldova doar 32 000 persoane locuiesc în raionul Taraclia, restul, adică 60% se află în afara raionului. Manifestarea naționalismului bulgar este mult mai pasivă, dar problema în sine persistă, Taraclia fiind considerat un focar de instabilitate pasiv, care se poate activa în anumite condiții și de care trebuie să se țină cont.

Autonomiile culturale sus-menționate sunt susținute de către unele forțe din F. Rusă pentru a submina caracterul unitar al R. Moldova, menținându-le în sfera de interes rusesc.

§ 8.2. Crearea complexului de ramuri ale economiei naționale și a spațiului göoeconomic

Republica Moldova este o țară săracă în resurse economice. Această situație a determinat, în mare măsură, formarea și dezvoltarea economiei naționale pe sectoare și pe ramuri de activitate economică pe parcursul secolelor. Printre resursele importante ale teritoriului se numără condițiile naturale favorabile dezvoltării agriculturii, remarcându-se calitatea condițiilor agroclimaterice și pedologice, resursele umane de forță de muncă de o calificare relativ înaltă, nepretențioasă și ușor adaptabilă la noile condiții social-economice, potențialul tehnico-științific relativ înalt. Aceste avantaje sunt combătute în mare parte de lipsa resurselor naturale de importanță strategică (în special cele energetice, dependența republicii de importul acestora fiind de peste 95%), piața internă de desfacere mică, la care se adaugă și veniturile mici ale populației, situație nefavorabilă pentru investițiile străine, structura industrială precară moștenită din perioada sovietică, neadecvată potențialului ei, infrastructura slab dezvoltată, precum și un șir de probleme de ordin politic, social care luate împreună plasează R. Moldova în subsolul economic european. Situația de conjunctură a fost nefavorabilă în timp.

Evoluția geopolitică și istorică a spațiului geografic dintre Nistru și Prut, în care este amplasată cea mai mare parte a teritoriului R. Moldova, a determinat divizarea de nenumărate ori a spațiului geoeconomic, constituit încă în Evul Mediu. În secolul V î. Hr. la gurile Nistrului a fost înființată colonia Tyras. Către sec. VIII d. Hr., spațiul pontic occidental era întregime dominat de negustorii greci, iar spre finele sec. XIII pe locul așezării grecești a apărut colonia Moncastro. Sub stăpânirea domniilor Moldovei ea a căpătat denumirea Cetatea Albă, fiind ulterior obiectul numeroaselor conflicte și războaie, tocmai prin poziția geostrategică determinată de accesul liber la mare. După cucerirea de către turci a Cetății Albe și a Chilieii s-a produs ruina economică a Țării Moldovei. Ocupația turcească, iar apoi și cea rusească au determinat specializări înguste ale economiei, subordonate intereselor metropolei. În această perioadă s-a dezvoltat o agricultură extensivă prin extinderea excesivă a terenurilor agricole prin defrișarea masivă a pădurilor (în prezent R. Moldova are una din cele mai despădurite teritorii din Europa, gradul de împădurire de 9,8% e mult mai mic decât media europeană de 28%). Numeroasele schimbări de frontieră cauzau dezvoltarea haotică a infrastructurii. Aceasta a afectat o dată în plus economia Moldovei care până în sec. XX a cunoscut un declin profund. Vechile căi comerciale s-au deplasat spre Est către portul Odesa și spre sud-vest, către porturile din România și Bulgaria. În Evul Mediu teritoriul Moldovei era traversat de căi comerciale care legau Europa Centrală de litoralul de sud și de est a Mării Neagră. Direcțiile prioritare ale comerțului extern contemporan au fost determinate de rutele comerciale create în Evul Mediu. Începând cu sec. XVII și până în sec. XX Țara Moldovei a fost parte componentă a trei imperii (turcesc, rusesc și austro-ungar) care au dezmembrat ansamblul geoeconomic regional. În prezent spațiul geoeconomic regional constituit în Evul Mediu este parte componentă a trei state (Republica Moldova, Ucraina, România). Lipsa integrității spațiului geoeconomic reprezintă una dintre cauzele esențiale al nivelului scăzut de dezvoltare teritorială, situație care avea să se mențină timp îndelungat.

Gubernia Basarabia⁸ sub administrația rusească (1812-1918) a fost una dintre cele mai slab dezvoltate regiuni ale Imperiului Rus. Politica țaristă a descurajat industrializarea provinciei, iar agricultura a avut un caracter extensiv, prioritate având creșterea plantelor, deși în Evul Mediu câștigurile principale ale Țării Moldovei erau de pe urma creșterii animalelor. Constituirea unei economii agrare avea drept obiectiv piața internă. Economia Basarabiei, apoi cea a RSSM a fost aproape totalmente izolată de procesele economiei internaționale. În cadrul URSS, RSSM a fost supusă unei exploatare economice intensive, specializarea ei impusă era departe de potențialul existent. Economia Basarabiei avea un caracter agrar slab dezvoltat, unilateral, bazat, în mare parte pe munca manuală. Dezvoltarea unei agriculturi extensive a determinat mărirea suprafețelor arabile pe contul defrișării pădurilor și descreșterii pășunilor naturale, sporind mult rolul culturii plantelor în sectorul agricol. Basarabia avea drept obiectiv asigurarea Rusiei țariste cu produse agricole, administrația rusă ne fiind cointeresată în industrializarea teritoriului, care nu a cunoscut practic efectele revoluției industriale care avea loc în Europa, dar și în teritoriile centrale ale Rusiei țariste. În așa fel economia teritoriului pe parcursul sec. XIX și până în anii '90 ai sec. XX a fost izolată practic de economia internațională.

Revenirea Basarabiei la spațiul geoeconomic românesc, determinată de unirea acesteia cu România (1918) a fost însoțită de luarea unor măsuri de redresare și restructurare a economiei, însă timpul scurt de prezență în cadrul României Mari, precum și posibilitățile limitate ale acesteia de a influența economia teritoriului nu au determinat transformări radicale și de îmbunătățire majoră a nivelului de dezvoltare economică și a nivelului de trai al populației. Reforma agrară efectuată în Basarabia, dezvoltarea infrastructurii teritoriului prin integrarea căilor de comunicație, punerea bazei industriale pentru mai multe întreprinderi din industria ușoară și alimentară sunt doar câteva aspecte ale înviorării vieții economice în această perioadă.

După anexarea Basarabiei la URSS (28 iunie 1940) și formarea RSS Moldovenești economia republicii treptat a fost integrată în complexul economic al

⁸ Basarabia nu este un nume geografic, dar unul politic pe care rușii l-au folosit după 1812 pentru a diferenția teritoriul între Nistru și Prut de restul Țării Moldovei ocupat de Imperiul Țarist

URSS. În cadrul URSS, deși a fost pusă baza industrializării, RSSM a fost supusă unei exploatare economice intensive, efectele economice, ecologice, sociale ale cărora sunt simțite până în prezent. Printre rezultatele pozitive înregistrate în perioada sovietică pot fi menționate: dezvoltarea unei industrii multiramurale, de la industria alimentară și ușoară s-a trecut la ramurile industriei grele, s-a creat o infrastructură de transport bine dezvoltată, au fost create premise importante pentru dezvoltarea sferei serviciilor, a crescut de asemenea, ponderea ramurilor, care determină PTȘ (electroenergetica, industria constrictoare de mașini, industria chimică). După volumul producției globale, în ansamblu și după valoarea fondurilor fixe, RSSM ocupa poziția a șasea în URSS. S-a dezvoltat pe larg complexul intraramural, în care cel agroindustrial ocupa prima poziție. Către sfârșitul anilor '80 RSSM, în cadrul fostei URSS, furniza 3,4% din zahărul tos (locul 4), 4,5 % din uleiul vegetal (locul 4), 6% din legume (locul 5), 10% din conservele de fructe și legume (locul 4), 16% din sucurile naturale (locul 3), 27% din struguri (locul 2) și 40% din tutunul fermentat (locul 1), deținând numai 0,15% din teritoriu și 1,5% din populația URSS. Industria era reprezentată de circa 1500 de întreprinderi, asociații de producție și se caracteriza prin formarea unor complexe intraramurale și concentrarea în centre și noduri industriale.

În pofida acestor realizări, aparent destul de semnificative, economia moldovenească de tip socialist n-a mai putut funcționa mult timp, cauzele fiind atât de ordin intern cât și extern:

- peste 1/3 din potențialul industrial a fost concentrat în stânga Nistrului, aici fiind construită și principala centrală electrică de la Dnestrovsc, care dădea 84% din energia produsă în republică, făcând dependentă economia republicii de spațiul geoeconomic controlat de autoritățile regimului separatist;
- baza industrială a fost pusă pe seama întreprinderilor mari și foarte mari (gigante) ale industriei grele, puțin flexibile într-o economie concurențială, în plus multitudinea de întreprinderi ale complexului militar-industrial sovietic le-a făcut nefuncționale după dezmembrarea URSS;

- dezvoltarea unor ramuri industriale care funcționau în baza materiilor prime importate în proporție de 50-100% sau consumatoare de mari cantități de energie electrică. Scumpirea combustibililor și a energiei electrice le-a făcut neconcurențiale, fiind necesară o restructurare, reprofilare, reconversiune lucru care a întârziat mult, determinând declinul profund în industrie;
- din punct de vedere structural industria republicii era orientată către piața unională, iar relații economice externe veritabile practic nu existau, deoarece doar 5% din producția moldovenească era destinată piețelor extraunionale și acestea erau sub controlul centrului;
- sistemul economic era unul de tip închis, neadaptat DIM, Republica Moldova fiind izolată completamente de procesele economiei internaționale;
- Datorită faptului că economia republicii se baza pe tehnologii învechite de tip sovietic cheltuielile de energie, carburanți și materie primă la o unitate de producție erau de 3-4 ori mai mari decât în statele Occidentale;
- În promovarea conceptului de industrializare forțată din perioada postbelică nu s-a ținut cont de lipsa mai multor resurse minerale industriale, deficitul de apă, lipsa totală a combustibililor, deficitul terenurilor agricole corespunzător densității populației etc. Toate aceste fenomene în condițiile unei gospodăriri nechibzuite au avut drept consecință agravarea situației ecologice în toate sferele economiei și în viața populației.

Aceste și alte carențe au fost însoțite și de o ideologie supradimensionată care a influențat mult mentalitatea populației, care avea să fie impedimentul principal în realizarea reformelor adiacente unei economii de piață în construcție în perioada postsovietică.

Pe lângă industrie și agricultura a suferit transformări radicale în perioada postbelică. În anii 1949-1950 a avut loc colectivizarea forțată a gospodăriilor individuale țărănești pe bază de proprietate colectivă de stat. Dezvoltarea sectorului agrar în această perioadă a fost însoțit de un șir de fenomene negative: caracterul intensiv al dezvoltării agriculturii a condus la agravarea echilibrului ecologic, la

scăderea randamentelor naturale a terenurilor agricole, la supraexploatarea și suprachimizarea solurilor.

În perioada de tranziție volumul producției industriale s-a micșorat foarte mult atingând 40% comparativ cu nivelul anului 1990. Micșorarea volumului producției industriale a avut loc în toate subramurile. Analizând producția industrială pe ramuri observăm o creștere a ponderii electroenergeticii, a industriei alimentare și a industriei sticlei care dețin circa 70% din totalul producției industriale, celelalte ramuri consemnând o diminuare considerabilă a ponderii lor comparativ cu anul 1990 (tab. 2).

Tabela 2.

Dinamica structurii producției industriale pe ramuri (%)

	1990 ¹	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Industria total:	100	100	100	100	100	100	100
Inclusiv							
1. Electroenergetica	2,8	14,5	16,8	16,8	16,3	12,9	12,2
2. Ind. alimentară	38,2	52,8	57,3	57,2	52,4	53,6	51,7
3. Ind. sticlei	0,5	2,5	6,3	5,0	4,1	3,3	3,2
4. Ind. ușoară	22,6	5,4	5,5	6,0	6,5	6,2	7,2
5. Ind. chimică	3,3	0,5	1,2	1,0	1,0
6. Ind. forestieră	3,5	4,1	1,5	1,7	2,4	3,4	4,3
7. ICM	20,9	9,2	4,8	4,9	5,7	6,2	6,4
8. Ind. mater. de constr.	4,1	3,8	4,0	3,9	3,5	3,9	4,0
9. Ind. poligrafică	1,0	1,0	2,3
10. Alte ramuri	3,1	6,1	3,8	4,5	7,9	9,5	7,9

¹ – datele în ansamblu pe republică

Sursa: Moldova în cifre, 2004; www.statistica.md; Anuarul statistic al R. Moldova , 2005.

Creșterea în industria alimentară și electroenergetică nu se datorează creșterii volumului de producție în aceste ramuri cât reducerii catastrofale din alte ramuri

industriale. Reformele economice efectuate în perioada independenței statale nu s-au soldat cu creșteri mari a indicatorilor macroeconomici cauzele fiind de natură economică și extraeconomică

§ 8.3. Relațiile economice externe – semnificații geoeconomice

Relațiile economice externe (REE) au o importanță foarte mare pentru economia națională întrucât R. Moldova este un stat de dimensiuni mici, iar condițiile de autarhie sau izolare sunt inadmisibile având și un potențial redus natural, o piață de desfacere mică, ceea ce cauzează dependență mare de comerțul exterior. În cadrul REE rolul principal îi revine comerțului exterior. Până în anii '90 ai secolului trecut relațiile economice ale RSSM erau aproape în exclusivitate cu republicile din fosta URSS. Dezinterarea URSS și desființarea CAER-ului a determinat reducerile foarte mari ale volumului comerțului exterior, fiind însoțite și de înrăutățirea situației social – economice la începutul perioadei de tranziție. Începând cu anii '90 ai sec. XX și până în prezent comerțul exterior a evoluat foarte mult atât din punct de vedere structural, cât și spațial, orientarea geografică modificând-se esențial.

În perioada de tranziție a crescut numărul țărilor aflate în relații de cooperare și colaborare economică cu R. Moldova: de la 42 de state în 1992, la peste 140 state în prezent. Cele mai importante grupe de state în comerțul exterior sunt: Comunitatea Statelor Independente (CSI), țările Europei Centrale și de Est și Uniunea Europeană.

Țările comunității statelor independente (CSI) au pondera cea mai mare în comerțul exterior al Republicii Moldova. Pondera comerțului exterior cu țările CSI au crescut ușor de la 68,9 % în anul 1992 până la 72,0 % în anul 1994 ca apoi să scadă până la 42,5 % în 2000 (nivelul cel mai redus cu acest grup de state) după care a crescut ușor la 46,4 % în anul 2003 și 43,2 în 2004.

Principalii parteneri comerciali sunt Federația Rusă, Ucraina și Belarus care dețin cca. 95-97% din totalul comerțului cu țările CSI. De altfel, dependența foarte mare de țările CSI este una dintre trăsăturile de bază ale comerțului exterior al R. Moldova. Comerțul exterior cu aceste state are atât avantaje cât și dezavantaje. Avantajele

constau în: specializarea diferită a R. Moldova comparativ cu majoritatea statelor CSI, condițiile tehnice, de producție și standardele unice, existența unei rețele de transport, comunicații comune cu statele comunitare, păstrarea pieței de desfacere tradiționale, piață pe care produsele moldovenești sunt cunoscute și care nu solicită cheltuieli suplimentare de promovare, piață care nu este foarte exigentă pentru produsele moldovenești, care nu întrunesc, în mare parte, condițiile standardelor înalte. Dezavantajele constau în: mecanismul imperfect de reglare a acordurilor interguvernamentale, lipsa garanțiilor din partea Guvernului privind îndeplinirea lor. Influența negativă asupra nivelului de executare a acordurilor interguvernamentale se manifestă prin incapacitatea de plată a agenților economici, prețurile înalte la materie primă și producție, limitarea cu caracter tarifar și netarifar în circulația mărfurilor etc. În plus, dependența prea mare în desfacerea mărfurilor și în importurile materiilor prime și a energiei reprezintă un factor de risc economic major. Conform estimărilor făcute o limită acceptabilă pentru export/importul unui produs pe o piață nu trebuie să întrecă 30%. Republica Moldova exportă între 50-95% din produsele vinicole, băuturile țări, tutunuri brute și neprelucrat, zahăr, produse ale regnului vegetal majoritatea fiind orientate către piața rusă. Și la import dependența foarte mare de această piață, în mod special combustibil și surse energetice, face vulnerabilă securitatea economică a R. Moldova. În acest context reorientarea comerțului exterior rămâne a fi una dintre problemele esențiale geoeconomice.

R. Moldova după obținerea independenței a căutat să-și diversifice piețele de desfacere, una dintre acestea fiind piața Uniunii Europene (UE). În vederea intensificării relațiilor economice cu statele UE, la 28 noiembrie 1994 a fost semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) între R. Moldova și statele UE, intrat în vigoare la 1 iulie 1998. În prezent relațiile economice cu această grupare sunt definite de Planul de Acțiuni Republica Moldova-UE, documentul politic de bază care stabilește cadrul general de colaborare și care are ca prevederi de bază facilitarea investițiilor și comerțului, susținerea reformelor structurale și crearea condițiilor necesare pentru stabilirea unei Zone de Liber Schimb între UE și R. Moldova. Acest plan însă nu are referință la preaderare sau aderare la UE, deși forțele politice actuale

se pronunță pentru integrarea UE. Toate aceste acorduri au avut o influență benefică asupra evoluției comerțului R. Moldova cu UE. Astfel, ponderea UE s-a majorat în prezent la 32,9,6% din totalul comerțului exterior (tab.3). Principalii parteneri ai R. Moldova în cadrul UE sunt: Germania, Italia, Franța, Austria. R. Moldova exportă în cantități mari în UE articole de îmbrăcăminte și încălțăminte fabricate în lohn, piei de bovine brute și depilate, semințe de floarea-soarelui, miez de nucă, orz, suc de fructe concentrat, textile, porumb, iar importul ține de produse ale industriei constructoare de mașini și Chimică. Exporturile includ un număr redus de produse cauza fiind competitivitatea redusă a mărfurilor moldovenești, standardizarea și certificarea diferită. Comerțul limitat cu țările UE este determinat de structura economică a R. Moldova și specializarea similară agro-alimentară. Astfel, ratele de aprovizionare ale UE cu materia primă agricolă depășesc 100% la majoritatea produsului care reprezintă structura exportului R. Moldova: grâu-112%, zahăr-130%, vin-106%, toate produsele lactate etc. La unele categorii de produse agricole piața comunitară este deficitară: a semințelor și uleiurilor de floarea-soarelui - respectiv 61% și 34%, a cărnii de bovine și caprine – 84%, a porumbului – 98%, a boabelor și uleiului de soia – respectiv, 7% și 10%. Din păcate aceste produse sunt și în atenția concurenților potențiali ai R. Moldova – România, Ucraina, Bulgaria, Polonia, din aceste considerente nu putem să ne așteptăm la o creștere substanțială a comerțului cu statele membre UE.

O altă grupă de state cu care R. Moldova întreține relații economice sunt cele din Europa Centrală și de Est. În intervalul 1992-2005 valoarea comerțului exterior al R. Moldova cu țările Europei Centrale și de Est a înregistrat fluctuații cu tendințe de creștere (tab. 4). Principalii parteneri din această regiune sunt România, Bulgaria, Ungaria, Lituania (ultimele două devenind din 2003 membri ai UE). În relațiile cu alte țări ale lumii se evidențiază SUA, care are o pondere de 3,1% în 2003, dar proximitatea geografică mare face limitat comerțul cu prima putere economică din lume.

Tabela 3.**Orientarea geografică a exportului R. Moldova în anii 1992-2005 (%)**

	1992	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Total	100	100	100	100	100	100	100
Țările CSI	64,6	62,6	56,6	61,0	54,5	53,6	43,2
Țările UE	2,3	11,6	21,7	21,3	22,3	23,3	32,9
Țările Europiei Centrale și de Est	28	18,7	13,4	10,9	13,8	15,7	11,3
Alte țări	5,1	7,1	6,3	6,8	9,4	7,4	12,6

Sursa: Anuar statistic de comerț exterior al R. Moldova 1995 – 2000, Anuarul statistic al R. Moldova, 2005.

Un rol important în REE, din care se poate aprecia situația geoeconomică a R. Moldova o reprezintă și *investițiile străine*. Spațiul geoeconomic al R. Moldova deocamdată nu este unul atractiv pentru investițiile străine, considerate actualmente motorul dezvoltării economice, din mai multe considerente: dimensiunea mică a pieții interne, instabilitatea politică și economică, structura economică precară, neadecvată potențialului ei etc. Nici chiar puținile avantaje pe care le are, cum ar fi: poziția geografică de tranzit avantajoasă, costul mic al forței de muncă, al arendei terenurilor, legislația atrăgătoare, condițiile naturale favorabile nu sunt convingătoare pentru investițiile mari și investițiile strategice.

Astfel, la 1 ianuarie 2005 investițiile străine directe au însumat 790,4 mil. \$. Principalele țări investitoare care își manifestă interesul în R. Moldova sunt Federația Rusă, Spania, SUA etc. (tab. 5).

Tabela 5.

Primele zece state investitoare în economia R. Moldova (până în 2005)

Nr.	Țara	mil.\$	Ponderea
1	F.Rusă	158,2	24,9
2	Spania	102,7	16,1
3	SUA	101,2	15,9
4	Olanda	50,6	8,0
5	Elveția	33,7	5,3
6	Germania	24,1	3,8
7	România	18,8	3,0
8	Franța	18	2,8
9	M.Britanie	12,4	1,9
10	Luxemburg	10,2	1,6

Sursa: BNS

Pe lângă volumul restrâns al investițiilor, tabloul geografic al acestora atestă prezența majoră a F. Ruse cu circa 1/4 din total, investitorii ruși deseori fiind favorizați prin crearea unor condiții mai avantajoase în cadrul tenderelor internaționale ca instrument de atragere al investițiilor. Spania cu investitorul strategic „Junion Fenosa” se află printre satele cu cele mai mari investiții, precum și SUA - care se remarcă printr-o politică investițională de expansiune în lume. Un rol modest îl are România cu doar 3% din totalul investițiilor, pondere parțial justificată dacă ținem cont de puterea economică a acesteia. În prezent numărul întreprinderilor cu capital mixt (joint ventures) este de peste 100, unele dintre ele fac parte din principalii contribuabili la bugetul de stat: Vitanta Intravest, Fabrica de lactate Hîncești „Alba”, societățile „Voxtel”, „Moldcell” etc.

Bibliografia:

- 1.Serebrian O. Politică și geopolitică. – Chișinău, 2004.

2. Șofransky O. Republica Moldova: capital geopolitic. – Chișinău, 1999.
3. Sudacevschi G. Relațiile economice ale R. Moldova cu țările din CSI. – B., 2005.
4. Moldovanu, D. La République de Moldova dans la stratégie d'élargissement de l'Union Européene: - Ch., 2004.
5. Anuarul Statistic al R. Moldova. – Ch., 2005

Subiecte pentru conversație:

1. Apreciați evoluția geoeconomică a teritoriului Republicii Moldova.
2. Analiza factorilor care au determinat formarea structurii Economiei naționale.
3. Ce este securitate economică și care sunt indicatorii ce o determină?
4. Analizați indicatorii securității economice a Republicii Moldova.

Anexă

Tab.1. Producerea energiei electrice în unele state din regiunile mari geoeconomice ale lumii, anul 2000

N r	Statele din regiunile mari Geoeconomic e.	Producția de energie electrică (mil.KWh).	Ponderea în totalul mondial.(%)	Ponderea diferitor tipuri de centrale electrice, în %		
				Termocentrale	Hidrocentrale	Atomoce ntrale
1.	America de Nord SUA Canada	3982,6 600,0		71,5 27,5	6,2 59,2	20,0 12,0

2.	Europa de Vest.					
	Germania	556,7		62,8	3,8	29,9
	Franța	540,2		9,3	12,5	77,5
	Marea Britanie	365,7		74,3	1,4	22,9
3.	Asia-Pacific.					
	China	1357,6		82,2	16,4	1,2
	Japonia	1063,5		60,3	8,1	29,8
	India	560,4		82,9	13,7	3,1
	Totalul mondial	15333,9	100,0	65,4	17,7	16,8

Sursa: World Development indicators, 2003, p. 154.

Tab.2. Producția de automobile în unele state din regiunile mari geoeconomice ale Lumii. (milioane bucați)

Nr	Regiunile geoeconomice	1980	1990	2002
1.	America de nord			
	SUA	8,1	9,8	12,3
	Canada	1,4	1,8	2,6
2.	Europa de Vest			
	Germania	3,9	5,2	5,5
	Franța	4,0	3,8	3,6
	Marea Britanie	1,3	1,6	1,8
	Italia	1,6	2,1	
3.	Asia-Pacific			
	Japonia	11,0	13,5	10,2
	China	-	-	2,9
	Republica Coreea	-	1,3	3,1

Sursa :Атсов. Н.В., Хореев В.С., Экономическое и социальное география мира, 2000,стр.471., Images ecomomigues du monde, Paris, 2004, p.287

Родионова Н.А., Макрогеография промышленности мира, М., 2000, стр.166

Tab. 3 Eloluția comerțului mondial pe grupe de țări (mld USD).

	Pînă la 1970	1970-1980	1981-1991	1992-2002	Total
Europa	3	2	6	9	20
Asia / Pacific	5	7	5	6	23
Orientul Mijlociu	0	2	1	3	6
Africa	0	6	6	8	20

America de Sud	0	1	4	3	8
America de Nord	0	0	0	0	0
America Centrală	2	3	3	5	13
Caraibe	4	3	2	5	14
Total	14	24	27	39	104

Sursa: www.mappm.ro - Dosarele U.N.I.D.O., SUA, Departamentul Comercial – „Zonele libere ale lumii”, 1999.

Tabela 4. Repartizarea Companiilor Transnaționale (CTN) pe grupe de state (%).

Grupe de state	Companiile de bază	Filialele companiilor
State dezvoltate	89,2	37,4
State în dezvoltare	9,8	40,6
Statele Europei Centrale și Est	1,0	22,0

Tabela 5. Indicatorii economici a nucleelor Economiei Mondiale

Statele / grupă regională	Populația mln.loc.	Cota PIB în % (1996)	Cota în comerțul intern (%)	Cota exportului în PIB (%) 1996	Rezervele valutare (mlrd.\$1996)
SUA	266	32,5	19,6	8,2	49,1
Japonia	126	20,5	10,5	9,0	172,4
Uniunea Europeană	375	38,3	20,9	10,2	349,8

Tabela 6. Ritmul mediu anual de creștere a producției, PIB și comerțului mondial (%)

Creșterea medie anuală	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
-a producției	1,6	1,8	2,7	2,7	4,0	3,7	4,3	4,2	2,5	3,9	3,9
-a produsului intern brut (PIB)	2,0	0,8	1,1	0,6	2,0	2,2	3,0	3,3	1,8	2,2	3,9
- a comerțului mondial cu bunuri și servicii	3,8	3,9	4,7	3,7	9,1	9,6	6,9	9,9	3,3	4,0	11,8

Tabela 7. Indicatorii de bază în centrele mari de putere economică.

	Populația față de total (%)	PIB, în % față de cel global.	Volumul producției industriale % din total	Volumul comerțului exterior %	PIB/loc. La PPC	Forța de muncă ocupată în %	
						Industrie	Servicii
SUA	4,7	24,0	21,0	15,2	29700	24,1	73,2
UE	6,2	20,3	21,0	45,0	20800	40,1	53,8
Japonia	2,1	7,6	8,0	7,5	24800	34,3	59,8

Sursa: Images economiques dumonde Paris, 2006

Tabela 8. Dinamica structurii producției industriale pe ramuri (%)

	1990 ¹	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Industria total:	100	100	100	100	100	100	100
Inclusiv							
1. Electroenergetica	2,8	14,5	16,8	16,8	16,3	12,9	12,2
2. Ind. alimentară	38,2	52,8	57,3	57,2	52,4	53,6	51,7
3. Ind. sticlei	0,5	2,5	6,3	5,0	4,1	3,3	3,2
4. Ind. ușoară	22,6	5,4	5,5	6,0	6,5	6,2	7,2
5. Ind. chimică	3,3	0,5	1,2	1,0	1,0
6. Ind. forestieră	3,5	4,1	1,5	1,7	2,4	3,4	4,3
7. ICM	20,9	9,2	4,8	4,9	5,7	6,2	6,4
8. Ind. mater. de constr.	4,1	3,8	4,0	3,9	3,5	3,9	4,0
9. Ind. poligrafică	1,0	1,0	2,3
10. Alte ramuri	3,1	6,1	3,8	4,5	7,9	9,5	7,9

¹ – datele în ansamblu pe republică

Sursa: Moldova în cifre, 2004; www.statistica.md; Anuarul statistic al R. Moldova, 2005.

Tabela 9 a. Orientarea geografică a exportului R. Moldova în anii 1992-2005 (%)

	1992	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Total	100	100	100	100	100	100	100
Țările CSI	64,6	62,6	56,6	61,0	54,5	53,6	43,2
Țările UE	2,3	11,6	21,7	21,3	22,3	23,3	32,9
Țările Europei Centrale și de Est	28	18,7	13,4	10,9	13,8	15,7	11,3
Alte țări	5,1	7,1	6,3	6,8	9,4	7,4	12,6

Sursa: Anuar statistic de comerț exterior al R. Moldova 1995 – 2000, Anuarul statistic al R. Moldova, 2005.

Tabela 9 b. Primele zece state investitoare în economia R. Moldova (până în 2005)

Nr.	Țara	mil.\$	Ponderea
1	F. Rusă	158,2	24,9
2	Spania	102,7	16,1
3	SUA	101,2	15,9

4	Olanda	50,6	8,0
5	Elveția	33,7	5,3
6	Germania	24,1	3,8
7	România	18,8	3,0
8	Franța	18	2,8
9	M.Britanie	12,4	1,9
10	Luxemburg	10,2	1,6

Sursa: BNS

Glosar Geoeconomic.

A

- Autarhie (gr. – autosatesfacere) – o strategie geoeconomică, care constă în crearea unor sisteme economice de tip închis ; dezvoltarea unei economii care ignorează diviziunea internațională a muncii și comerțul exterior.
- Atlasul geoeconomic al lumii – proiectarea arealelor economiilor naționale și a arealelor economice transnaționale, care interacționează reciproc în spațiul economic mondial.
- Areal – teritoriu în limitele căruia sunt răspândite anumite fenomene și procese economice, politice, naturale etc.

B

· Blocadă (embargou) – izolarea unui stat, a teritoriului său, a frontierelor terestre și maritime, a spațiului aerian în scopul impunerii de către alt stat de a executa cerințele dictate de blocadă. După conținutul său blocada poate fi: militară, politică, economică, valutară etc.

· Biotehnologii – formarea la organisme (îndeosebi la plante) a unor schimbări genetice, care să le dea o rezistență mai mare la boli și de a căpăta totodată unele calități superioare decât la plantele obișnuite.

C

· Coridor de transport – cale de comunicație transcontinentală, care oferă posibilitatea de tranzitare liberă a spațiului (mărfurilor)

· Coridor maritim – un spațiu maritim din apropierea țărmului căruia stat în care se stabilește un anumit regim internațional referitor la circulația vaselor maritime a diferitor state.

· Comerț liber – sau excluderea taxelor vamale în circulația mărfurilor, lipsa barierelor în comerțul internațional.

· Companie „off-shore” (companie captiva străină) – este o societate de drept străină ce își desfășoară activitatea în aceste țări în conformitate cu legislația din țara gazdă.

· Companie captivă de asigurări – companie (societate) deținută sau controlată de o altă întreprindere al cărei obiect de activitate este, în primul rând, acoperirea necesarului de asigurări, și, în al doilea rând, efectuarea de operațiuni de piață (potrivit dicționarului Webster). Alți autori o consideră ca o formă de „autoasigurare oficializată” sau „companie de asigurare sau reasigurare” deținută sau controlată de o societate, cu altă activitate decât de asigurări, creată în principal pentru a asigura sau reasigura societatea – mamă sau ale filialelor acesteia (de obicei compania de asigurări captive este deținută de compania productivă care alimentează fondul de asigurări (pensii).

· Companie holding – companie care administrează resursele financiare ale companiilor de bază (în special profiturile). O corporație holding deține acțiuni în companiile lucrative din teritoriul cu fiscalitate ridicată și poate închiria acestora echipamente (în regim de leasing, chiriile fiind trecute în contul de cheltuieli) sau chiar capital, cu o dobândă convenabilă.

· Cooperare – de la francezul „cooperer”, ceea ce înseamnă cooperare, a lucra împreună cu cineva, a colabora, a-și da concursul; munca în comun, cooperatie.

· Cooperarea transfrontalieră – colaborarea cu aspect economic, care are drept scop eliminarea barierelor impuse de frontiere, libera circulație a individului și crearea unui sistem economic favorabil.

- Corporație transnațională – reprezintă o firmă care și-a extins activitatea economico-financiară dincolo de hotarele țării de origine. Ea este formată, de regulă dintr-o societate principală – firma mamă și un șir de filiale, adică de firme dependente față de societate principală, implantată în diferite țări.
- Corupție – degradarea a unei instituții sau a unui principiu; încălcarea de disimulată a normelor a unei instituții în beneficiul unui individ sau a unui grup.
- „Clubul de la Roma” – organizație non - guvernamentală internațională, care studiază perspectivele dezvoltării problemelor globale ale omenirii (economice, sociale, ecologice) și trasarea căilor de rezolvare a lor. Include savanți din diferite ramuri ale științei, persoane politice, menegeri ai instituțiilor internaționale corporative și financiare.

D

- Diviziunea internațională a muncii – specializarea țărilor lumii în producția și comercializarea pe piața mondială a unor anumite tipuri de produse și servicii.
- Dumping (Domping) – vinderea într-un alt stat a produselor cu un preț mai mic decât sinecostul lor.
- Dictatură – forma puterii în care autoritatea este concentrată și întărită: poate fi vorba de un mod obișnuit de exercitare a puterii sau de o încălcare a legislației însoțită de cele mai multe ori de arbitrar și de violență.

E

- Economie închisă – spațiu ce nu permite pătrunderea capitalului, mărfurilor și serviciilor pe piața internă.
- Economie deschisă – spațiul ce urmărește în primul rînd scopul de integrare economică cu aspecte largi de pătrundere a capitalului străin, a mărfurilor și serviciilor cu prezența companiilor transnaționale străine.
- Euroregiune – zonă frontalieră de colaborare între statele europene în domeniile: economiei, culturii, învățămîntului, ecologiei.
- Enclavă – semnifică teritoriul sau o parte a teritoriului unui stat izolat din toate părțile de teritoriul altui stat. În raport cu teritoriul căruia îi aparține se numește exclavă.

G

- Globalizare – (de la franț. – „globe”) ceea ce înseamnă că înglobează toate elementele unui ansamblu rezultat prin însumarea tuturor elementelor de același fel și

au un caracter global; globalizarea economiei mondiale poate fi definită ca un proces al creșterii interdependențelor dintre statele naționale în sferile vieții economice, politice, sociale și culturale. Globalizarea este etapa superioară a internaționalizării.

· Geoeconomie – știința care studiază interacțiunea dintre Homo Economicus și spațiu, strategiile statului și raporturile de producție în plan internațional, ce asigură progresul statului, exclusiv pe calea economică; Geoeconomia studiază lupta concurențială dintre subiecții geoeconomici de diferit rang.

· Geofinanțe – valute ce au o circulație internațională intensă și care la rândul lor limitează valutele naționale respective. La nivel mondial deosebim 2 sisteme financiare: unul bazat pe dolarul SUA și altul – pe euro.

I

· Internaționalizare – proces de interacțiune a economilor naționale pe piața mondială.

H

· Hotare geoeconomice – hotare convenționale, care delimitează sferele de influență a unor organizații economice internaționale sau a enclavelor societăților transnaționale. Hotarele geoeconomice pot să nu coincidă cu hotarele politice ale statelor.

L

- Liberalizarea economiei – trecerea de la economia de tip închis la cea de tip deschis.
- Liberalizarea comerțului – presupune comerțului internațional fără careva restricții din partea statului.

M

· Malnutriție – înseamnă deficiențe foarte accentuate de ordin calitativ, adică alimente ce nu conțin îndeajuns proteine și în general, substanțe nutritive.

· Mondializare – procesul de extindere la scară planetară a unui model (fie american sau european de organizare economică, socială și chiar culturală) considerat universal.

Mondializarea cuprinde trei etape cronologice: internaționalizarea (dezvoltarea fluxurilor de export), transnaționalizarea (dezvoltarea fluxurilor de invenții și a implantărilor în străinătate) și formarea economiei globale (realizarea rețelelor mondiale de producție și informație).

P

- Paradis fiscal (port fiscal, refugiu fiscal) – tax heaven (engl.) – este un teritoriu care oferă o gamă largă de avantaje fiscale companiilor off-shore înregistrate pe acest teritoriu.
- Parcuri științifico-tehnologice – stații caracteristice statelor noi industrializate, care concentrează fabricarea producției bazate pe R.T.Ș, destinată exclusiv exportului. Primele au fost înființate în Coreea de Sud specializate în producerea televizoarelor, cuptoarelor cu microunde, discurilor magnetice și ceasornicilor electronice.
- Protecționism – politică de stat promovată în formarea economiei naționale, în scopul protecției ei față de concurența internațională.
- Produsul intern brut (PIB) – principalul indicator macroeconomic al economiei naționale, care reprezintă rezultatul final al activității de producție rezidente (atât în sfera producției materiale, cât și sfera serviciilor) și care corespunde valorii bunurilor și serviciilor produse de aceste unități pentru consumul final PIB ce compune din următoarele categorii de resurse: valoarea adăugată brută, impozitul pe produs, taxe vamale.
- Poziție geopolitică a unui stat – constituie rezultanta dintre localizarea geografică, potențialul natural și uman pe de o parte și raporturile politice, economice și militare cu statele vecine, cu puterile mondiale și regionale pe de altă parte. Poziția geopolitică se regăsește în orientarea relațiilor externe pe anumite axe de interes geopolitic.

R

- „Război geoeconomic” – pricinuirea unor pagube economice, prin uilizarea tehnologiilor geoeconomice, după o strategie planificată anterior, evitând metodele militare. Scopul principal – obținerea unor poziții regionale avantajoase pe piața de desfacere, cea de materie primă și influența asupra coridoarelor de transport.
- Regionalizare – este un proces de formare și dezvoltare a uniunilor economice interstatale în baza comunității factorilor socio-culturali (morali, etici, religioși). În lumea contemporană regionalizarea este considerat ca un răspuns la procesul de globalizare a economiei mondiale.
- Revoluția Verde – constituie o încercare a politicii internaționale de a rezolva problema alimentară în statele în curs de dezvoltare cu o populație numeroasă. În anii 60 – 70 ai sec. XX „ Revoluția Verde” a cuprins statele din Sudul și Sud Estul Asiei. Măsurile întreprinse au contribuit la o anumită sporire a producției agricole, dar n-a reușit să rezolve definitiv problema degradării terenurilor agricole, ia utilizarea în

cantități mari a pesticidelor în agricultură a avut consecințe negative asupra sănătății populației.

S

· Strategia geoeconomică – arta (priceperea) atingerii unor obiective economice în cadrul pieții mondiale și de preîntâmpinare a potențialelor conflicte cu ajutorul tehnologiilor geoeconomice.

· Societate postindustrială – este considerată acea societate în care rolul dominant va fi cel al sferei serviciilor, iar tehnologiile mașinistice vor fi înlocuite cu tehnologii mult mai performante, care mai poartă denumire de „tehnologii intelectuale”.

· Sistemul de preferințe vamale – reprezintă o formă de integrare bazată pe admiterea de către un ansamblu de teritorii vamale, neaplicabile la alte zone terțe.

· Spațiul geoeconomic – constituie o interpretare geografică al spațiului economic format pe teritoriul dat.

· Statele (zonele) tampon – ilustrează valoarea politică a poziției geografice și teritoriale. Acestea sunt spații care separă uneori două state concurente și puternice, iar din influența și contrabalansarea puterilor asupra statelor tampon rezultă un echilibru regional, având în vedere că, în condiții normale, nici unul dintre statele concurente nu va cucerii statul tampon.

T

· Teritoriul geoeconomic – spațiu geografic administrat de autoritățile statale unde persoanele, bunurile, serviciile și capitalul circulă liber.

· Tehnopol – zonă liberă pe lângă orașele mari cu poziție economico-geografică favorabilă, sisteme de comunicații perfecte, condiții climatice favorabile și diverse resurse recreaționale. Este o zonă cu nivel înalt de confort al condițiilor de trai. În zona dată are loc combinarea (integrarea) științei, capitalului, tehnologiilor de vârf și a tradițiilor naționale în diferite sfere a societății. Ca structură teritorială include următoarele zone: industrială, științifică și de cercetare, aria de construcții. Noțiunea de tehnopolis a apărut în Japonia.

· Tehnologii geoeconomice – sistem de metode, procedee, care asigură crearea unor situații geoeconomice, orientate spre atingerea unor scopuri strategice. Drept exemplu pot servi atracția investitorilor străini prin scutiri sau înlesniri fiscale, investiția în resursele umane.

· Tehnologii informaționale – constituie în sistem de tehnologii moderne de o importanță foarte mare strategică pentru țară. Ele sunt de felurit caracter: politic, de apărare a statului, economic, social și cultural.

· Totalitarism – formă specifică de dominație care are drept scop hegemonia ideologică, socială și politică a unui partid unic și care se străduiește să curețe societatea de unele elemente socotite dăunătoare. Deosebirea între totalitarism și fascism, totalitarism și regim autoritar ca și însăși pertința noțiunii fac obiectul unor vii dezbateri.

· Trust (într-o traducere aproximativă - fundație), entitate juridică prin care proprietarul unor valori (imobiliare sau mobiliare) cedează temporar, din motive fiscale sau succesoriale, dreptul său de proprietate unui depozitar (sau administrator).

Tematica referatelor recomandate studenților

1. Aspectele teoretice ale spațiilor comunicaționale. Revoluția comunicațională.
2. Renta geoeconomică.
3. Rolul „Clubului de la Roma” în studierea perspectivelor de dezvoltarea globală.
4. Etnizarea și criminalizarea economică.
5. SUA – principala forță economică și militară din lume.
6. Trăsăturile geoeconomice și geopolitice ale Germaniei.
7. Trăsăturile geoeconomice și geopolitice ale Japoniei.
8. China – principala putere economică și militară din Asia.
9. Orientarea geopolitică a Chinei pe plan regional și mondial.

10. Trăsăturile geoeconomice și geopolitice ale Rusiei.
11. Caracterizarea ZEL din statele dezvoltate.
12. Caracterizarea ZEL din statele subdezvoltate.
13. Problema alimentară din lume în contextul strategiilor geoeconomice.
14. Principalele sisteme comunicaționale energetice din lume.
15. Dezvoltarea orașelor libere.
16. Principalele tehnopoluri din lume.
17. Sistema informațională mondială (spațiul cibernetic al internetului).
18. Prognozul geoeconomic. Sistemul de comunicații Vest – Est.
19. Prognoza Geoeconomică. Europa de Est.
20. Prognoza geoeconomică. Rusia – Ucraina.
21. Prognoza geoeconomică. Marea Neagră, Marea Caspică.
22. Prognoza Geoeconomică. Caucaz și Asia Medie.
23. Republica Moldova în contextul spațiilor geoeconomice a statelor vecine (România, Ucraina) și a Rusiei.

Bibliografia

1. Anuar Statistic al Republicii Moldova. – Chișinău, 2005.
2. Bari I., Economia mondială: București, 1997.
3. Buruiian A., Geopolitica lumii contemporane. - Chișinău, 2003.
4. Ciochină I., Marile puteri și forțe în economia mondială. - București, 2000.
5. Ciornîi N., Tranziția la economia de piață și investițiile străine în Republica Moldova. - Chișinău, 2002.
6. Chircă S. Mecanisme de funcționare a economiei. Vol. I, II. - Chișinău, 1997.
7. Caraiani Gh., Zonele libere și paradisurile fiscale, Editura Lumina Lex. - București, 1999.
8. Erdeli Gh. Și a. Geografia economică mondială. – București, 2002.
9. Guțu I., Republica Moldova: Economia în tranziție. – Chișinău, 1998.

10. Geoeconomia Terrei (volumul I). Colecția Didactica. - București. 1997.
11. Groza O. Geografia mondială. - Iași, 2000.
12. Iașu C., Muntele I. Geografia economică. - București, 2002.
13. Mâtcu M., Sochircă V., Geografia umană a Republicii Moldova. - Chișinău, 2001.
14. Moldova XXI. Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă, Chișinău, 2000
15. Companiile offshore sau evaziunea fiscală legală. – București, 1999.
16. Moldovanu D., *La République de Moldova dans la strategie d'élargissement de l'Union Européenne*: Chișinău, 2004.
17. Neguț S. și a. Geografie economică mondială. - București, 2003.
18. Postelnicu G., Postelnicu C., Globalizarea economiei, București, 2000.
19. Serebean O., Politică și geopolitică. – Chișinău, 2004.
20. Sofranksy O., Republica Moldova: capitol geopolitic, Chișinău, 1999. p. 5 – 11
21. Sudacevschi C., Relațiile economice ale Republicii Moldova cu țările din CSI. – București, 2005.
22. Simion T., „Introducere în Geopolitică”. - București, 2003.
23. Simion T., Geoeconomia Terrei. - București, 1997.
24. Ustian I., Despre reforma economică în China. – Chișinău, 2005.
25. Zafriu L., Agricultura mondială și mecanismul pieții. București, 1994

1. Алаев А.Б. Социально-экономическая география. Терминологический словарь. – М., 1983
2. Дергачев В.А. Геоэкономика, Киев, 2002
3. Кочетов Э.Г. Геоэкономика. Учебник по курсу мировая экономика. М., 2002
4. Карло Жан, Паоло Сана. Геоэкономика. М., 1997
5. Дергачев В.А. Свободные экономические зоны в современном мире, 2-е издание, Одесса; 1996
6. Михеев В. Китай и азиатский регионализм – Международная жизнь, 1999, № 9

7. Мироненко Н.С., «Страноведение: теория и методы». М., 2002
8. Р. Савона, К. Жан Геоэкономика М., 1997
9. Алаев А.Б., Социально – экономическая география. Терминологический словарь. – Москва, 1983
10. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И., «Регионоведение». – М., 2000
11. География мирового хозяйства, ред. И.С. Мироненко. – Москва, 1997
12. Социально – экономическая география зарубежного мира, Под ред. В.В. Вольского. – Москва, 1998
13. Радионова И.Н., Промышленность мира. Территориальные сдвиги. – М., 2002
14. Радионова И.Н. Макрогеография промышленности мира. - Москва, 2000
15. Алисов Н.В., Хорев Б.С. Экономическая и социальная география мира. (общий обзор). 2000
16. Раджабова З.К. Мировая экономика. М., 2002
17. Мироненко Н.С. Страноведение: теория и методы. М., 2002
18. Чистобаев А.И., Гладкий Ю.А. Регионоведение. М., 2000
- 19.** Пространственные структуры мирового хозяйства. Под ред. Н.С. Мироненко. – М., 1999